

*A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Intézetének
tanulmánygyűjteménye
2012*

УДК 001:08
ББК 72
H 34

A kiadvány az intézet munkatársainak egyéni és intézeti tudományos tevékenységének eredményeiről számol be, valamint röviden bemutatja az intézet első 10 évét: létrejöttét, alapítását, tevékenységét és főbb kutatásai területeit.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Intézetének
tanulmánygyűjteménye
2012

SZERKESZTŐK:
Bocskor Andrea
Dobos Sándor

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó
TÖRDELÉS: Kohut Attila
BORÍTÓ: *K&P*
A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

ISBN: 978-966-2595-19-2

© A szerzők, 2012

In memoriam

Dr. Soós Kálmán
(1962–2011)

SZEMELVÉNYEK

AZ EGYÉNI ÉS INTÉZETI

KUTATÁSAINK

EREDMŐNYEIBŐL

=====*Bocskor Medvecz Andrea*=====

*Magyarország kultúrdiplomáciai kapcsolatai
a független Ukrajnával
a kétoldalú szerződések tükrében¹*

¹ Konferenciaelőadás szerkesztett és kibővített változata. Az előadás elhangzott 2010. november 25-én Pécsen, a *Magyarságkép a kultúrdiplomáciában* című nemzetközi történészkonferencián.

Mi a kultúr diplomácia? Hankiss János definíciója szerint: „külpolitikai hatások előidézése kulturális eszközökkel”.¹ Vagyis, ha a fogalomból indulunk ki, a kultúr diplomácia egy fontos eszköze a nemzetközi kapcsolatok alakításának, s sikerességének, hatásának le mérése egyben jelzésértékű adatokat nyújt arról, milyen kép vagy ismeretek alakultak ki az érintett országok, nemzetek képviselőiről. A kultúr diplomácia hatékonysága egyenes arányban van a kítűzött célok megvalósulásával, de nagyban függ a befogadótól is, vagyis a célország önképétől, más népekkel szembeni attitűdjétől, társadalmi nyitottságától.

Míg a kulturális kapcsolatok megléte különböző közösségek, népek, országok között gyakorlatilag az emberiséggel egyidős, a kulturális diplomácia fogalma csak a XX. században született meg és terjedt el, egy időben a kulturális szerződések megszületésével. Feladata elsősorban a saját kultúra külföldi bemutatása, az államok közötti baráti kapcsolatok és megértés elősegítése, a béke megerősítése volt. Nyusztay László² szerint a kulturális diplomácia az 1961-es Bécsi Konvenció megszületésével vált a külpolitika önálló és elismert ágazatává, feladata pedig a baráti kapcsolatok előmozdítása a küldő és fogadó országok között a kulturális és tudományos kapcsolatok fejlesztése útján.

A fogalom megszületése óta tartalma folyamatosan változik, bővül, a modernizáció, valamint az új politikai viszonyok egyre újabb és újabb feladatokat rónak a kulturális diplomátra. Napjainkra feladat- és hatáskörük meghatározása igen nehéz, magába foglalja a művelődés és művészet összes területét, beleértve a tudományos, oktatás-felsőoktatási kapcsolatok bizonyos területeit is.³

Egy 2010-ben kiadott közigazgatási tankönyv szerint Magyarország külpolitikájának sarokpontjai: hozzájárulás a gyors és hatékony reagáláshoz a globalizáció kihívásaira, a közép-európai régió együttműködésének, integrációjának elmélyítése és a magyar nemzet összetartozásának erősítése.⁴ Magyarország érdeke, hogy egyszerre legyen eredményes a szomszédos országokkal a közös biztonsági, gazdasági és egyéb érdekek mentén alakított államközi együttműködésben és az ottani magyar közösségekhez fűződő viszonyban. Ennek záloga az érintett országok többségi és kisebbségi társadalmi közötti együttműködés kölcsönösen előnyös modelljének kialakítása. A kultúra, tudomány és oktatás tekintetében Magyarország célja, hogy az Európai Kutatási Térségbe történő integrálásával kihasználja az uniós tagság nyújtotta előnyöket. Magyarország fontosnak

¹ HANKISS JÁNOS: *A kultúr diplomácia alapvetése.* – In: *A magyar mint idegen nyelv. Hungarológia.* Tankönyv és szöveggyűjtemény. Írta és szerkesztette: GIAY BÉLA ÉS NÁDOR ORSOLYA. Budapest, 1998. 134. (Eredeti megjelenés: In: *Uő: A kultúr diplomácia alapvetése.* Bp., 1936.)

² NYUSZTAY LÁSZLÓ: *Szakdiplomáciai tanulmányok.* BGF-KKFK, Budapest, 2000.

³ MATÓ JUDIT: *A magyar–orosz kulturális kapcsolatok a rendszerváltástól napjainkig.* Budapest, 2008. 6.

⁴ *Közigazgatási szakvizsga. Kül- és biztonságpolitikai ágazat.* Tankönyv. DR. SZEMESI SANDOR. Budapest, 2010. 6.

tartja, hogy a világban bárhol keletkező új tudományos eredmények a jövő magyar nemzedéke számára hozzáférhetőek és elsajátíthatóak legyenek. Ugyancsak fontos cél, hogy érzékelhetően növekedjen a műszaki és természettudományi szakemberek aránya Magyarországon az elkövetkező években.⁵ Azonban e prioritások megfogalmazásához Magyarországnak is egy húszéves „útkeresési” folyamaton kellett végigmennie, mely a társadalom, a belpolitika, a kultúra ideológiai paradigmaváltásain keresztül alakult, s ez által az ország Közép-Európában betöltött szerepére is kihatott. A másik fontos kérdés, hogy az ország külpolitikai törekvései, célkitűzései hogyan, milyen eszközökkel valósulnak meg, és ezeknek milyen visszhangja, képe alakul ki a világban.

A történelmi sorsfordulók mentén lezajló kultúrdiplomáciai paradigmaváltásnak többféle lehetősége mutatkozik meg: egyrészt a külföldi intézetek Magyarországon már befutott művészeti produktumokat exportálhatnak a célszörzörökba, másrészt olyan kulturális projekteket valósíthatnak meg, amelyek a kinti, helyi közönséget szólítják meg. Ez persze nem zárja ki művészek vagy művek, tudósok kiutazását, de a fő szempont a párbeszéd erősítése, a kulturális kölcsönhatások elősegítése és vizsgálata. Egyes vélemények szerint a megújulás hiánya ronthatja az ország kulturális imidzsét külföldön, és gyakran érdektelenségbe fúló programok szervezésével egy befelé forduló, unalmas ország benyomását kelthetik. Bár a rendszerváltás óta több arcuattervezési és imázsépítési kampány lezajlott Magyarországon, hogy külföldön mit és hogyan szeretne magáról megmutatni, a magyar kulturális identitást sokak szerint nem sikerült a romantizáló, csikós-pusztagyulyás motívumrendszerőtől eltávolítva konszenzusos alapon megújítani.⁶ Sok országban ez a kép, vagy mondjuk, inkább sztereotípiá makacsul megrögzöttnek tűnik, így ennek felszámolására egy jól átgondolt és sokrétűen megtervezett kultúrdiplomáciai stratégia volna hivatott.

Magyarország független Ukrajnához fűződő kultúrdiplomáciai kapcsolatai történetének feltárása sokoldalú megközelítést igényel, melynek teljes feltárására ezen tanulmány keretében terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozok, csupán néhány fontos elemét, a diplomáciai kapcsolatfelvétel fontosabb mozzanatait és a kétoldalú kapcsolatokat szabályozó jogi háttérrel, vagyis az államközi szerződéseket igyekeztem kiragadni.

Mint ismeretes, az egykori szovjet tagköztársaságok közül Ukrajna az egyetlen, amelynek határai átnyúlnak a Kárpát-medencébe (Kárpátalja, hivatalosan Ukrajna Kárpátontúli területe); amely határos Magyarországgal (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével) és amelynek területén jelentős magyar nemzetiségű közösség él. Ha ehhez még hozzávesszük a geopolitikai, gazdasági és történelmi tényezőket, aligha kell bizonygatni a magyar–ukrán kapcsolatok fontosságát, és a két népről, történelmükről kialakult (kialakuló) elképzelések, nézetek, sztereotípiák tanulmányozásának aktualitását.⁷

Az ukrán–magyar és magyar–ukrán kapcsolattörténet és imázsvizsgálat fontosságát magyarországi és ukrainai kutatók egyaránt hangsúlyozták már. Bár a Szovjetunió széthullása és az ukrán nemzetállami státus létrejötte 1991-ben következett be, az ukrainai hungarológia szempontjából 1989 volt a sorsforduló.⁸ Egyrészt, mert Ungváron

⁵ SZEMESI, 2010. i.m.: 10.

⁶ MIKLÓSI GÁBOR: *Papír, kultúra. Külföldi magyar kulturális központok*. Manager magazin online, 2006/10. Forrás: <http://www.managermagazin.hu/archive.php>

⁷ KOBÁLY JÓZSEF: *A magyarság és Magyarország az ukrán történetírás tükrében (1989–1999)*. – In: Régió, 2000/2. sz. 109.

⁸ Nemesak a tudományos élet, hanem az ukrán–magyar kapcsolatok történetében is vannak, akik innen számítják az új szakaszt, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség létrejötte és a két ország közötti határforgalom megnyitása miatt. Erről bővebben I.: FEDINEC CSILLA: *Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok*. – In: *Ukrajna színváltozása, 1991–2008. Politikai, gazdasági kulturális és nemzetiségi attitűdök*. Szerk.: FEDINEC CSILLA és SZEREDA VIKTÓRIA. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009. 134.

létrehoztak egy Hungarológiai Központot,⁹ melyben még ugyanabban az évben egy nemzetközi hungarológiai kongresszust rendeztek *Szovjet hungarológia: kutatások, problémák és a fejlődés perspektívái* címmel; másrészt, mert az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága elfogadott egy határozatot, amely előírta a történelmi kutatások új programjának kidolgozását. A program 2000-ig irányozta elő a történelmi kutatások irányvonalát, s sajátos jelzés is volt egyben a kutatók számára, hogy már elhagyhatók a régi dogmák, sztereotípiák, és új megközelítésben vizsgálhatók a történelmi problémák. Ugyanitt hangsúlyozták a kapcsolattörténeti jellegű kutatások fontosságát is, és tervbe vették az alábbi témák előtérbe helyezését: Ukrajna a nemzetközi kapcsolatok rendszerében a XIV–XVIII. században; az ukrán nemzeti mozgalom és az ukránok helyzete az Osztrák–Magyar Monarchiában; a nyugat-ukrán területek a XX. század 20–30-as éveiben; az ukrán nemzeti kisebbségek társadalmi-politikai és kulturális fejlődésének története stb.¹⁰ Tehát, összességében elmondható, hogy az 1991 után keletkezett ukrán hungarológiai kutatásokra és művekre nyelvi, tematikai és ideológiai váltás egyszerre volt előírva, ezek megvalósulása – főleg az ideológiai szemléletváltás és az előző kor koloncaitól való megszabadulás – azonban nagyon lassú és nehézkes folyamat volt. A szovjet–ukrán és ukrán hungarológiai kutatásokról több bibliográfia és tanulmány készült.¹¹

A kétoldalú kulturális és történeti kontaktológia különböző aspektusairól, magyar részről (anyaországi és kárpátjai magyar kutatókat érve ez alatt – B. A.) többnyire az utóbbi 30–40 évben keletkezett alapvető írásokat kell számba venni, melyek Várad-Sternberg János¹², Font Márta¹³, Varga Beáta¹⁴, Gebei Sándor¹⁵, Fedinec Csilla¹⁶, Tardy Lajos¹⁷,

⁹ Az Ungvári Hungarológiai Központ szerepe a magyar történelmi kutatásokban az intézmény fennállása óta folyamatosan csökkent. Míg működésének kezdeti szakaszában három főállású történész is dolgozott itt, addig ma már egy sincs. Ma a Hungarológiai Központnak a magyar vonatkozású történelmi kutatásokban érdemi szerepe nincs, csupán nyelvészeti kutatások folynak. Az Ungvári Hungarológiai Központ történetéről részletesebben l.: SOÓS KÁLMÁN: *Az Ungvári Hungarológiai Központ*. – In: *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Szerk.: OROSZ ILDIKÓ. Ungvár–Beregszász, 2006. 288–296.

¹⁰ KOBÁLY, 2000. i.m.: 112–113.

¹¹ *Hungarologia v Uzsorodszkom Gosudarstvennom Universityete: Bibliograficeszkij ukazatel/Hungarológia az Ungvári Állami Egyetemen: Bibliográfia/összeáll. KOSZTYU JUDIT, LJUTA OOKSZANA, MELNIK LARISZA, TURENKO TATYJANA, SOÓS KÁLMÁN. Ungvár: Ungvári Állami Egyetem, 1990.; LIZANEC, P.M.: *Ungarisztika na Ukrajini*. (Magysárgkutatás Ukrajnában). – In: *Acta Hungarica*, III., 1992, Uzsorod–Ungvár, 1994, 23–34.; LIZANEC, P.: *Hungarológiai kutatások Ukrajnában*. – In: *Acta Hungarica*, VI., 1995. Uzsorod–Ungvár, 1997, 41–48. Az ukrán tudományosság magyar történelmi kutatásaira vonatkozó bibliográfiát KOBÁLY JÓZSEF állított össze. L. In: *Régió*, 2000/2. sz. 123–127.*

¹² A teljesség igénye nélkül, pl.: VÁRADI-STERNBERG JÁNOS: *Utak és találkozások (Tanulmányok az orosz–ukrán–magyar kapcsolatok történetéből)*. Uzsorod, Kárpáti Kiadó, 1971.; Uő.: *Utak, találkozások, emberek*. Uzsorod, Kárpáti Kiadó, 1974.; Uő.: *Századok öröksége (Tanulmányok az orosz–magyar és ukrán–magyar kapcsolatokról)*. Budapest, Gondolat Kiadó–Uzsorod, Kárpáti Kiadó, 1981. 7–138., 141–208., 211–223.; Uő.: *Kijevi diákok Magyarországon a XVIII. században. (Az ukrán–magyar kulturális kapcsolatok történetéből)*. – *Filológiai Közönlöny*. 1965. 1–2. sz. 158–165.

¹³ A teljesség igénye nélkül, pl.: FONT MÁRTA: *Magyarország és a Kijevi Rusz az első ezredfordulón*. – In: *Történelmi Szemle* 44 (2002):1–2. pp. 1–10.; Uő.: *Magyarok a Kijevi Évkönyvben*. (Forrásközlés bevezetővel, kommentárokkal, térképekkel.) Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 11. Szeged, 1996. 352. p.; Uő.: *Kijev és Halics az Árpád-házi királyok politikájában*. – In: *Magyarország és a Kijevi Ruszj*. Szerk.: KOBÁLY JÓZSEF. Ungvár 2001. pp. 38–54.; Uő.: *Magyar–keleti szláv kapcsolatok a 12. század közepén*. – In: *Magyar–ukrán közös múlt és jelen*. Szerk.: SZMOLLI, V.A. Kijev 2006. 60–72.; ukránul: *Ukraina–Ugorcsina: spil'nie minule ta siogodennia*. Red. SZMOLLI, V.A. Kijev 2006. 61–74.

¹⁴ A teljesség igénye nélkül, pl.: VARGA BEÁTA: *A magyarországi hajdúság és az ukránjai kozákság történeti párhuzamai*. *Acta Historica* tomus CXX. Szeged, 2005. 31–47.o.; Uő.: *Istoriczni paraleli gajdukiv Ugorsini ta kozakiv Ukrajini za period XVI–XVII. stolity*. IV. Mizsarnodnij Kongresz Ukrajinisztiv Odessza, 1999. 174–180.

¹⁵ A teljesség igénye nélkül, pl.: GEBEI SÁNDOR: *Az Erdélyi Fejedelemség és a Zaporozsjei Had politikai kapcsolatrendszerének vizsgálata 1648–1660 között*. Kandidátusi értekezés, 1986.

¹⁶ A teljesség igénye nélkül, pl.: FEDINEC CSILLA: *Magyarország az ukrán külpolitikában*. – In: *Limes*, 2008/3. sz. II. rész; Uő.: *Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátjai magyarok*. – In: *Ukrajna színeváltozása. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzeti attitűdök*. Válogatta és szerk.: FEDINEC CSILLA és SZEREDA VIKTÓRIA. Kalligram Kiadó, Regio könyvek, Pozsony, 2009. 114–139.

¹⁷ A teljesség igénye nélkül, pl.: *Orosz és ukrán utazók a régi Magyarországon*. Közreadta, fordította, az előszót és a jegyzeteket írta: TARDY LAJOS. Budapest, Gondolat Kiadó, 1988.; TARDY LAJOS: *Orlay János, 1770–1829*. – In: *Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei*, 13. sz. Bp., 1959.

Ravasz István¹⁸ tollából származnak. A két nép, illetve ország kultúrdiplomáciai kapcsolatát összegző tanulmány viszont mindmáig nem került kiadásra.

Magyarország–Ukrajna államközi kapcsolatai és egyezményei

Az 1991. augusztus 19–21-én Moszkvában végrehajtott Gorbacsov elnök elleni puccskísérlet megrengette a már amúgy is ingatag egykori szuperbirodalmat, mely már valójában csak formálisan létezett. Ezt a helyzetet használta ki az Ukrán Legfelsőbb Tanács és augusztus 24-én kikiáltotta a köztársaság függetlenségét, melyet december 1-jén népszavazás erősített meg.¹⁹ Ezzel az ukrán–magyar államközi kapcsolat is új szakaszba léphetett, hisz az ukránok lehetőséget kaptak egy független nemzetállami keret kiépítésére.²⁰

A magyar–ukrán államközi kapcsolatok jogi szabályozását több dokumentum is szavatolja. A két ország állam- és kormányfői rendszeresen találkoznak, a kétoldalú kapcsolatokat együttműködési szerződések szabályozzák a politikai, gazdasági, kereskedelmi, kulturális és tudományos területen egyaránt. E szerződések vizsgálata jó alapot szolgál annak tanulmányozásához, hogy milyen jogi keretei és lehetőségei vannak Magyarországnak és Ukrajnának kulturális és tudományos kapcsolatai kiépítésének.

Ukrajna kétoldalú diplomáciai kapcsolatainak kialakítása a magyarországi kapcsolatfelvétellel vette kezdetét. Az elmúlt húsz évben, egybehangzó vélemények szerint, a két ország viszonya hol intenzívebb együttműködésben, hol hűvösebb párbeszéd formájában nyilvánult meg, a közös nevező viszont mindig a jószomszédi kapcsolatok fenntartása volt.²¹

Magyarország és Ukrajna diplomáciai kapcsolatának történetét több szakaszra lehet osztani:

1989 közepétől 1992. március 24-ig – a kapcsolatteremtési szakasz, mely során Magyarország erős érdeklődést mutatott Ukrajna függetlenedése iránt.

1992 áprilisától 1999 márciusáig – a kapcsolatok intenzívvé válása jellemző minden szférában. A szakasz végét Magyarország NATO-taggá válása jelzi, mivel ezzel megváltozott az ország geopolitikai helyzete Közép-Európában.

1999 márciusától 2004 májusáig – Magyarország európai uniós tagságáig, mely során a kapcsolatok átértékelődése figyelhető meg.

2004. május 1-től napjainkig – dinamikus fejlődés a kétoldalú kapcsolatok terén, Magyarország figyelemmel kíséri az együttműködést Ukrajna EU-s és euroatlanti integrációja kérdésében.²²

Az ukrán-magyar diplomáciatörténet első hivatalos eseménye tehát még a Szovjetunió fennállása idején történt, amikor egy ukrán küldöttség érkezett Budapestre az USZSZK kulturális minisztere, Jurij Olenenko vezetésével 1989 végén, melynek során

¹⁸ dr. Ravasz István alezredes a Hadtörténelmi Intézet, Könyvtár és Múzeum vezető kutatója. Szakterülete a második világháború hadtörténete, tanulmányozta az ukrán–magyar katonai kapcsolatokat a XX. században, különösen az ukrán felkelő hadsereg (vagy UPA) és a magyar honvédség közötti együttműködést: *Az ukrán–magyar katonai kapcsolatok a XX. század első felében* – <http://www.corvinuslibrary.com>. Előadás az MTA Történettudományi Intézet Kisebbségi Műhely, a HIM és a Magyar–Ukrán Értelmisségi Szövetség által közösen rendezett „60 éve tört ki a II. világháború” c. tudományos ülészakon (Budapest, 1999. december 8.) *A m. kir. honvédség és az ukrán nemzeti partizánok kapcsolata Galiciában* címmel.

¹⁹ *Oroszország és a Szovjetunió XX. századi képes történelmi kronológiája 1900–1991*. Szerk: KRAUSZ TAMÁS és SZILÁGYI ÁKOS. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. 291, 293, 298.

²⁰ Alapítói voltak a FÁK-nak (Független Államok Közössége), ennek ellenére az állam státusa szuverén.

²¹ Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. Kétoldalú kapcsolatok. / <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26633.htm>

²² Uo.: Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. Kétoldalú kapcsolatok. / <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26633.htm>

egy jegyzőkönyvet is készítettek a két ország kulturális együttműködéséről. 1990 augusztusában budapesti látogatást tett Zlenko A.M. külügyminiszter is, akit legfelsőbb szinten fogadtak: Göncz Árpád köztársasági elnök, Antall József miniszterelnök és Jeszenszky Géza külügyminiszter. Nem sokkal ezután került sor az első jelentős államfői találkozóra, 1990. szeptember 27-én Kijevben Leonyid Kravcsuk és Göncz Árpád részvételével. Az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának vezetője és a Magyar Köztársaság elnöke közös nyilatkozatot adott ki, melyben megerősítették azon törekvésüket, hogy a két ország nemzeti érdekeinek megfelelő, kölcsönösen hasznos együttműködési és jószomszédi kapcsolatot építsen a jövőben ki, mely nem irányul semmilyen harmadik fél ellen, s e kapcsolat az ENSZ Alapszabályán és a Helsinkii Záró Nyilatkozaton fog nyugodni. Továbbá a két ország vezetői kijelentették, hogy a nemzetek önrendelkezési elve alapján, Ukrajna és Magyarország polgárainak jogukban áll önállóan dönteni bel- és külügyeiről, politikai státusukról, ...²³

Áttörést jelentett az ukrán–magyar diplomácia történetében az 1991. május 31–június 1-i Leonyid Kravcsuk által tett magyarországi látogatás, melynek során – még mindig mint a Szovjetunió tagköztársaságával – 9 kétoldalú egyezményt írtak alá, melyek közül az egyik legfontosabb a *Nyilatkozatot az Együttműködés Elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén*. A nyilatkozat és a többi kétoldalú dokumentum létrejötte alapján állami szinten úgy tartják, hogy „hagyományosan jók és rendezettek a magyar–ukrán kisebbségpolitikai együttműködés kétoldalú keretei, rendszeresek a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó kétoldalú kormányközi vegyes bizottság ülései, amelyeken kezdetektől fogva részt vesznek a kisebbségek képviselői is. Az együttműködés fontos területe a határ menti együttműködés Szabolcs-Szatmár-Bereg és Kárpátalja megyék között”²⁴ – legalábbis ez olvasható a Magyar Köztársaság Ukrajnai Nagykövetségének honlapján, mely a mai napig egy nagy valószínűséggel 2003-ban készült beszámolóval mutatja be a kétoldalú kapcsolatokat. A jogi keretek rendezettsége azonban nem mindig jelenti a gyakorlatban a kétoldalú, főként nemzeti kisebbséget érintő kérdésekben az olajozott működést.

Az új ukrán–magyar/magyar–ukrán államközi diplomáciai kapcsolatfelvétel is nagyon hamar megtörtént, Magyarország a legelsőik között elismerte a független Ukrajnát, és 1991. december 3-án felvette vele a diplomáciai kapcsolatokat. Ezt követően Magyarország elsőként nyitotta meg nagykövetségét Kijevben oly módon, hogy a korábbi kijevi főkonzulátust nagykövetséggé alakították át. 1992. március 24-én pedig megnyílt Ukrajna Budapesti Nagykövetsége is. Ez pozitív reményeket keltett az új ukrán állam határain belül maradt kárpátaljai magyar kisebbség számára, ugyanis úgy vélték, a két ország diplomáciai viszonyának fontos eleme lesz e magyar nemzetrészt politikai státusa.

Az ún. *alapszerződések* a magyar szomszédságpolitika egyik legfontosabb eszközét képezték az 1990-es években. Céljuk elsősorban Magyarország integrációs „érettségének” bizonyítása volt, emellett pedig – korlátozott sikerrel – kísérletet tettek az adott szomszédos országban élő magyar kisebbségi közösség jogainak lefektetésére.

Antall József és Leonyid Kravcsuk ukrán elnök a Szovjetunió széthullásának pillanataiban, 1991. december 6-án írták alá Kijevben a két ország kapcsolatait rendező, a jószomszédosság és együttműködés alapjairól szóló szerződést, melyet az Ukrán Legfelsőbb

²³ Leonyid Kravcsuk, USZSZK Legfelsőbb Tanácsának vezetője és Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke Közös Nyilatkozata. / http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=348_322

²⁴ A Magyar Köztársaság Ukrajnai Nagykövetségének honlapja. / http://www.mfa.gov.hu/kulkepiselet/UA/hu/Bilateralis/pol_kapcs.htm

Tanács 1992. július 1-jén ratifikált, a Magyar Országgyűlés pedig 1993. május 11-én fogadott el.²⁵ Ebbe a korábban szignált kisebbségvédelmi konvenciót is beleillesztették. Az Antall-kormány stratégiai jelentőségüként kezelte az újonnan született szomszédos országot, amely egyrészt pufferzónaként ékelődött Közép-Európa és Oroszország közé, másrészt kitörési pontot jelentett Budapest számára az újjáformálódni látszó „kisantant” gyűrűjéből. Az aláírt alapszerződésről (1993. május 11.) azonban nem mindenkinek volt pozitív a véleménye: Magyarországon a jobboldal, illetve a helyi kárpátaljai magyar politikusok számára elfogadhatatlan volt, hogy az Antall-kormány a határok sérthetlenségéről szóló elvnek az aláírásával úgymond „lemondott a revízióról”. Az 1993. évi Ukrán–Magyar Alapszerződés aláírásával tehát a kezdeti eufória visszaesett, Magyarország lemondott területi igényeiről Ukrajnával szemben, így a kárpátaljai magyar közösségnek, elfogadva a helyzetet, bele kellett épülnie az új ukrán államszervezetbe. Az ukrainai magyarok helyzete ezután többször vált államközi, kormányfői vagy alsóbb szintű tárgyalások tárgyává, olykor fontos tényezőként, máskor „alsó polcra rakott” jelenséggént.

Az alapszerződés aláírása óta számos kétoldalú szerződés született, a 2011. július 1-jére vonatkozó adatok alapján az ukrán nagykövetség összesítője szerint 64 jogi dokumentum²⁶ szabályozza a két ország viszonyát, melyek kiterjednek a környezetvédelem, kisebbségvédelem területére, a határátkelés feltételeiről, a határ menti vízgazdálkodás, a kárpótlások és a II. világháború idején elrabolt kulturális értékek visszaadásáról, a kultúra, oktatás és tudományok területére vonatkozó együttműködésről, a légtér használatáról, a kettős adóztatás elkerüléséről és még sok minden másról. A kétoldalú szerződések és egyezmények nem teljes listája Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapján²⁷ és a Magyar Köztársaság Ukrajnai Nagykövetségének honlapján²⁸ egyaránt megtekinthető. A két weblap tartalma viszont eltér némileg, a magyar tájékoztatóban csupán 35 kétoldalú hatályos dokumentum szerepel a listában, mivel elég régen volt frissítve, és a legutolsó egyezmény 2003. évi datálású, míg az ukrán weblapon az említett 64 dokumentum fel van sorolva, a legfrissebb 2009. évi.

Fontosabb kétoldalú egyezmények a Magyar Köztársaság Kijevi Nagykövetségének honlapja szerint:

Konzuli Egyezmény a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság között (Budapest, 1991. május 31.)

Szerződés a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédtság és az együttműködés alapjairól (Kijev, 1991. december 6.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya közötti környezetvédelmi és területfejlesztési együttműködésről (Kijev, 1992. augusztus 13.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között személyeknek a közös államhatáron történő átadásáról és átvételéről (Budapest, 1993. február 26.)

²⁵ Szerződés a jószomszédtság és az együttműködés alapjairól a Magyar Köztársaság és Ukrajna között. Dokumentumrészlet. – In: Magyar Kisebbség, 1996, 44 sz. 90–96.

²⁶ Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja: A szerződéses-jogi alapok állapota. / <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26646.htm>

²⁷ <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26647.htm>

²⁸ http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/UA/hu/Bilateralis/pol_kapcs.htm

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a két ország közötti államhatáron lévő határátkelőhelyekről (Budapest, 1993. február 26.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határvizekkel kapcsolatos vízgazdálkodási kérdésekről (Budapest, 1993. július 28.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a nemzetközi közúti közlekedésről (Budapest, 1994. március 22.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a beruházások elősegítéséről és kölcsönös védelméről (Kijev, 1994. október 11.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről (Kijev, 1995. április 4.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról a jövedelem- és vagyonadók területén (Kijev, 1995. május 19.)

Szerződés a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar–ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról (Kijev, 1995. május 19.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között az államhatáron megvalósuló vasúti forgalomról (Kijev, 1995. május 19.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a vámügyekben történő segítségnyújtásról (Kijev, 1995. május 19.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és az Ukrán Köztársaság Kormánya között a növény-egészségügyi és a növényvédelmi együttműködésről (Kijev, 1995. május 19.)

Légi közlekedési egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között (Kijev, 1995. május 19.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a szervezett bűnözés elleni harcban történő együttműködésről (Kijev, 1995. május 19.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a tudományos és technológiai együttműködésről (Kijev, 1995. május 19.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a magyar–ukrán határon lévő közúti Tisza-híd átépítéséről (Budapest, 1996. január 16.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a háborúban elesett katonák és a polgári áldozatok emlékhelyeinek megőrzéséről és megörökítéséről, valamint sírjaik jogi helyzetéről (Kijev, 1996. november 16.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határon átnyúló együttműködésről (Budapest, 1997. november 11.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határvizekkel kapcsolatos vízgazdálkodási kérdésekről (Budapest, 1997. november 11.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között az energetikai együttműködésről (Budapest, 1997. november 11.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a tranzit szabadságáról (Budapest, 1997. november 11.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között nukleáris balesetek esetén való gyors értesítésről, a kölcsönös tájékoztatásról és együttműködésről a nukleáris biztonság és sugárvédelem területén (Budapest, 1997. november 12.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztéséről (Budapest, 1998. október 27.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a katasztrófák és súlyos balesetek megelőzése és azok következményeinek felszámolása érdekében történő együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról (Budapest, 1998. október hó 27.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a Magyar Köztársaságban és Ukrajnában folytatott tanulmányokat és végzettséget tanúsító okiratok, valamint tudományos fokozatok egyenértékűségének kölcsönös elismeréséről (Budapest, 1998. október 27.)

A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya közötti állategészségügyi egyezmény (Budapest, 1998. október 27.)

Szerződés a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a polgári ügyekben történő kölcsönös jogsegélyről (Budapest, 2001. augusztus 2.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya, Románia Kormánya, a Szlovák Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a többnemzetiségű műszaki zászlóalj létrehozásáról (Budapest, 2002. január 18.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határforgalom ellenőrzéséről a közúti, vasúti és vízi közlekedésben (Kijev, 2002. február 6.)

Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a magyar–ukrán államhatár szolgálati célú átlépéséhez szükséges okmányok egységesítéséről (Kijev, 2002. február 6.)

Keretegyezmény a Kárpátok védelméről és fenntartható fejlesztéséről (Kijev 2003. május 22.)

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az állampolgárok utazásának feltételeiről (Kijev, 2003. október 9.)

A Magyarország és Ukrajna kultúrdiplomáciai viszonyát szabályozó egyezmények

Az ukrán–magyar kultúrdiplomácia tárgykörébe tartozó kulturális, tudományos és oktatási kétoldalú együttműködéseket a két ország között az alábbi hatályban lévő dokumentumok tartalmazzák:²⁹

№	Hatályba lépés dátuma	Az egyezmény címe
1.	1991.05. 31.	Nyilatkozat a humán szektorban zajló együttműködés főbb irányvonalairól / Декларация про основні напрямки співробітництва в гуманітарній сфері.
2.	1993.06.16.	Szerződés a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól / Договір про основи добросусідства та співробітництва.
3.	1995.04.04.	Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről / Угода про співробітництво в галузі культури, освіти і науки.
4.	1995.04.04.	Egyezmény a második világháború idején és utána a másik országába került kulturális értékek visszaszolgáltatásában való együttműködésről / Угода про співробітництво у справі повернення культурних цінностей, що потрапили під час другої світової війни та в наступні роки на територію іншої країни.
5.	1995.04.04.	Jegyzőkönyv Ukrajna Kulturális Minisztériuma és a Magyar Köztársaság Kulturális és Oktatási Minisztériuma együttműködéséről / Протокол про співробітництво між Міністерством культури України та Міністерством культури та освіти УР.
6.	1998.10. 25.	Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a háborúkban elesett katonák és civil áldozatok emlékére állított emlékhelyek védelméről és a katonasírok gondozásáról / Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про збереження та увічнення місць пам'яті загиблих військовослужбовців та цивільних жертв воєн та про статус поховань.
7.	1998.10.27.	Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között az Ukrajnában és Magyarországon kiadott oktatási dokumentumok és tudományos fokozatok kölcsönös elismerése és ekvivalenciája ügyében / Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту і наукові ступені, виданих в Україні та Угорській Республіці.
8.	2001.08. 02.	Egyezmény Ukrajna Ifjúságpolitikai, Sport- és Turizmusügyi Állami Szakbizottsága és a Magyar Köztársaság Gazdasági Minisztériuma közötti együttműködésről a turizmus területén / Угода між Державним комітетом молодіжної політики, спорту і туризму України та Міністерством економіки Угорської Республіки про співробітництво в галузі туризму.
9.	2005.02. 10.	Együttműködési tervezet Ukrajna Kulturális és Művészeti Minisztériuma és a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma között a 2005–2008 közötti időszakra / План співробітництва між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством національної культурної спадщини Угорської Республіки на 2005–2008 роки.

A kultúrdiplomáciai viszonyt szabályozó dokumentumok, egyezmények közül meg kell említeni például az 1991. október 9-én aláírt és hatályba lépett és 1991–1993-ra előirányzott egyezményt a kulturális együttműködésről,³⁰ melyet a két ország kulturális minisztériumai kötöttek meg. Ennek értelmében mindkét fél elfogadta, hogy a kulturális

²⁹ Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. /<http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/publication/content/26484.htm>

³⁰ Egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna Kulturális Minisztériumai között az 1991–1993-ra vonatkozó kulturális együttműködésről. / <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.4415.0> Az egyezmény fordítása – B. M. A.

kapcsolatok elmélyítése tovább segíti a jószomszédi kapcsolatok és barátság fejlődését. Ennek szellemében az alábbiakról döntöttek:

- Hozzájárulnak és segíteni fogják a különböző zenei fesztiválok, koncertek és színházi találkozók létrejöttét, hogy a művészek kölcsönösen bemutatkozhasanak a másik országban.
- Vendégművészek fellépését is szorgalmazni fogják a színházi, balett- és operaelőadások szervezése során. Művész csereprogramok által balettművészek, karmesterek, koreográfusok, rendezők és más művészek együttműködését ösztönzik.
- A felek kölcsönösen meghívják az újságírókat és műkritikusokat a jeles rendezvényekre, előadásokra és kulturális bemutatókra, hogy a kulturális és művészeti élet hírei terjedni tudjanak.
- A felek elősegítik a Beregszászi Magyar Színház létrejöttét, külön tárgyalásokat fognak folytatni ennek érdekében.
- A festőknek és képzőművészeknek kiállítási és közös alkotási lehetőséget nyújtanak, a művészeti versenyeknél kölcsönös zsűrizésre nyújtanak lehetőséget. Az 1991–93 közötti időszakban legalább 1-1 kiállítást kell megszervezni a másik országában, a kiállító művészt pályázat útján választják ki.
- A könyvtáros szakma közös tapasztalatcseréje érdekében az együttműködés éveiben évente 1-1 könyvtárost küldenek egymás országának valamely intézményébe.
- A Felek elősegítik a hungarológia és ukrainisztikai kutatások érdekében a kölcsönös levéltári kutatásokat, évente 1-1 kutatót fogadnak 20 napra. Megállapodtak a beregszászi levéltárnak nyújtandó technikai és szakmai segítségnyújtásról is.
- A Felek közös szakértői bizottságot hoznak létre a munkácsi vár felújítása érdekében, hogy mint múzeum és kulturális központ látogatható legyen a turisták számára.
- Megállapodnak továbbá a nemzeti kisebbségek kulturális és nyelvi jogainak védelméről, és lehetővé teszik az anyanyelvi oktatást minden szinten.
- Elősegítik a színházi, zeneművészeti, oktatási és egyéb kulturális intézmények együttműködését.
- Tanár- és diákcserében, illetve részképzések szervezésében állapodnak meg a Kijevi Színházművészeti Főiskola magyar diákjai és a Magyar Színház- és Filmművészeti Főiskola között meghatározott létszámban és terminusban.
- A filmművészet fejlődésének elősegítésére közös filmek gyártását és technikai fejlesztésekre irányuló beruházásokat terveznek. Kölcsönös nyilvános filmvetítéseket és premiereket, illetve Film-hetet is terveznek.
- A Felek elősegítik az alábbi Intézmények együttműködését:
  1. *Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest – Ukrajna Állami Történelmi Múzeuma, Kijev*
  2. *Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre – Perejaszlav-Hmelnicki Állami Történelmi-kulturális emlékpark*
  3. *Magyar Nemzeti Galéria, Budapest – Állami Ukrán Képzőművészeti Múzeum, Kijev*

4. Szépművészeti Múzeum, Budapest – Nyugati és keleti művészetek Múzeuma, Kijev
5. Kossuth Lajos Állami Egyetem, Debrecen – Sz. Kornijicsuk Állami Kulturális Főiskola, Kijev
6. Zalaegerszegi Drámai Színház – Herszoni Ukrán Zenei-Drámai Színház
7. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest – Ukrán Köztársasági Könyvtár
8. Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház – Kárpátaljai Megyei Ukrán Zene-drámai Színház.

- Az irodalmi kapcsolatok erősítése érdekében kiemelkedő irodalmi alkotások kölcsönös lefordítását tervezték be, melyek által könnyebbé válhat egymás értékeinek megismerése. Az irodalmi műfordítók tudásának elmélyítésére tanulmányutakat és ösztöndíjakat hoznának létre.
- A Felek megegyeztek, hogy Kulturális Központokat hoznak létre egymás országában, melyek kivitelezését, megvalósítását a kormányok elé terjesztendő tervezetben ismertetik a szaktárcák.
- Megállapodtak a kulturális minisztériumok munkatársainak, delegációinak egymás országában eltöltött napidíjainak összegéről, elszállásolásáról, utaztatásáról is.

Ez az egyezmény egy széleskörű együttműködést irányozott elő az 1991–1993 közötti időszakra, és a kárpátaljai magyar közösség érdekeit is magában foglalta. A szerződésben foglaltak megvalósulása azonban nem volt százszázalékos, legfontosabb eredménye a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház (Beregszászi Magyar Drámai Színház) létrejötte.

Az egyezmény lejtártát követően újabb kétoldalú megállapodás született a kulturális együttműködésről: *Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről (Kijev, 1995. április 4.)*³¹

Az államközi egyezmény értelmében jóval szélesebb körű együttműködést irányoztak elő: az oktatás, tudományos együttműködés, ifjúsági, sport és turisztikai ágazatban egyaránt fontosnak minősítették a kölcsönös kapcsolatokat. Főként a határ menti régiók tudományos, oktatási és kulturális intézményei közötti együttműködésre hívták fel a figyelmet, de a legmagasabb szintű állami szakhivatalok közreműködését is fontosnak tartja a szerződés e téren.

A szerződő felek megállapodtak a mind intenzívebb személyi kapcsolatok kiépítésének elősegítésében az oktatás minden szintjén: diák- és oktatói csereprogramok, részképzések, tanulmányi kirándulások, közös kutatási projektek szervezését, tankönyv és egyéb módszertani segédanyag készítését és a kölcsönös nyelvtanulás elősegítését. Megegyezés született a nem teljes bizonyítványok és érettségi igazolványok kölcsönös elismeréséről, és előíranyoznak egy államközi egyezmény előkészítését, amely a felsőoktatási diplomák és tudományos fokozatok elismerésének rendjét szabályozza majd (ez 1998. október 27-én megvalósult – Ekvivalenciaszerződés).

Ez az egyezmény is kitért a kulturális és művészeti együttműködés minden ágazatára, nagyobb hangsúlyt fektetve az intézményesült alkotói közösségek közötti együttműködésekre, közös programokra, fesztiválokra stb. Szintén nagyobb hangsúly került a

³¹ Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről (Kijev, 1995. április 4.) / http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=348_063 Az egyezmény fordítása – B. M. A.

közös könyvkiadás és könyvbemutatók kérdésére, az írott alkotások egymás országában való népszerűsítésére. A könyvkiadók szélesebb körű együttműködésére a színvonalas fordítások kiadása és terjesztése, népszerűsítése is kiemelt téma. A könyvtárak és levéltárak együttműködése, és a filmipar szorosabbá fűzése mellett ebben az egyezményben már a tévé- és rádióműsorok terjesztése is kicserélése, média intézmények információs adatszeréje is szóba került.

A sport és turisztikai egyesületek, intézmények közös programjain túl az egyének vallási és nemzeti /anyanyelvi kulturális igényeinek kielégítése is szóba került, ami a hagyományok és szokások ápolásának lehetővé tételében nyilvánul meg.

Ez az egyezmény tartalmazza az egymás területén található történelmi, nemzeti és kulturális műemlékek védelmét, és garantálja az ezekhez való hozzáférést. Rendelkezik a II. világháború idején elrabolt műemlékek visszaszolgáltatásáról a tulajdonosnak.

Ismét megfogalmazzák a kölcsönös nemzeti kulturális intézmények létrehozásának fontosságát, melyek megvalósulásáról külön jegyzőkönyv készül. Az egyezmény értelmében rendelkeznek egy vegyes bizottság létrehozásáról is, mely két évente ülésezik és felügyeli a határozatok megvalósulását.

Az egyezmény hatályba lépése – úgy fogalmazzuk – akkor történik, amikor mindkét ország belügyeiben létrejönnek a megfelelő feltételek és jogi szabályozások. Érvényessége 5 évre szól, mely automatikusan ismétlődik, hacsak valamelyik fél másképp nem dönt. Ma is hatályban van. Az egyezményrel egy időben jegyzőkönyv készült a két ország kulturális minisztériumai közötti az 1995–1997-re vonatkozó kulturális együttműködésről.³² A fent említett megegyezéseken kívül a jegyzőkönyvből megtudhatjuk, hogy a „barátság és jószomszédi viszony elmélyítése érdekében” a Felek az alábbiakról állapodtak meg:

A korábbiakhoz hasonlóan a Felek elősegítik a közvetlen együttműködést a zenei és színházi intézmények, alkotóközösségek, művészek és előadók között nemzetközi versenyek, fesztiválok, konferenciák és találkozók szervezése által, melyekre mindkét ország kölcsönösen meghívja a másik fél művészeit és előadóit.

Az ukrán fél meghívja a Magyar Köztársaság színházait, hogy vegyenek részt az 1995 októberében Ungváron megrendezésre kerülő *INTERTEATR* című Nemzetközi Színházművészeti Fesztiválra, a magyar fél pedig megvizsgálja annak lehetőségét, melyik magyarországi színházi fesztiválon tudna vendégül látni egy ukrán színházi társulatot a jegyzőkönyv érvényességének időszakában. Emellett a Felek rögzítették a Beregszászban létrehozott magyar nyelvű színház további támogatását is.

Hasonló együttműködési megegyezések születettek a népművészek és képzőművészekre vonatkozóan is, például az együttműködési időszakra vonatkozóan vállalták 1-1 kortárs képzőművészeti kiállítás megszervezését egymás országában.

A Felek megegyeztek az ukránológiai és a hungarológiai kutatások terén való együttműködésről is, szakembercseréről évente egy meghatározott időszakra.

A Felek megteremtik a szükséges feltételeket ahhoz, hogy szakértők tanulmányozzák a kulturális értékek megőrzésének lehetőségeit, adatokat gyűjthessenek a magyar múzeumokban található ukrán műkincsekről és fordítva, az ukrán múzeumokban lévő magyar műkincsekről.

³² Jegyzőkönyv Ukrajna Kulturális Minisztériuma és a Magyar Köztársaság Kulturális és Oktatási Minisztériuma kulturális együttműködéséről az 1995–1997 közötti évekre / <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.3938.0> A jegyzőkönyv fordítása – B. M. A.

A Felek az előző szerződésekhez hasonlóan továbbra is elősegítik az alábbi intézmények együttműködését (vö. az előző szerződéshez képest csökkent a támogatott intézmények száma!):

1. *Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest – Ukrajna Nemzeti Történelmi Múzeuma, Kijev*
2. *Magyar Nemzeti Galéria, Budapest – Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Múzeum, Kijev*
3. *Szépművészeti Múzeum, Budapest – Nyugati és Keleti Művészetek Múzeuma, Kijev*
4. *Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre – Perejaszlav-Hmelnicki Állami Történelmi-kulturális Emlékpark.*

A Felek megállapodtak a múzeumi tárgyak restaurálása terén való együttműködésről is, amit szintén szakember- és tapasztalat cserével valósítanak meg. Továbbá elősegítik a munkácsi vár restaurálása és működtetése érdekében létrehozott szakértői bizottság munkáját, melyhez 1995 elején egy konkrét együttműködési megállapodás megkötését irányozták elő.

A könyvtárügy terén is együttműködést irányoztak elő, szakembercserét és az alábbi intézmények kapcsolatfelvételét:

1. *Ukrajna Nemzeti Parlamenti Könyvtára, Kijev – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest*
2. *Kárpátaljai Megyei Könyvtár, Ungvár – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.*

A Felek továbbá elősegítik egy magyar nyelvű alapkönyvtár létrejöttét Beregszászban és a Kárpátaljai Megyei Könyvtárban egy magyar részleg megnyitását, amelyeket folyamatosan ellátnak majd magyar nyelvű irodalommal.

Az 1995–97-re vonatkozó jegyzőkönyvben számos ismétlődő kérdés fordul elő, melyeket az előző megállapodások is tartalmaztak: a második világháború során elrabolt műkincsek visszaszolgáltatásáról, a nemzeti kisebbség jogainak és kulturális fejlődésének védelméről, a filmgyártás és filmbemutatók terén való együttműködésről, információcseréről a művészeti élet területén, kulturális és művészeti oktatási intézmények tanár- és diákcseréjéről. A jegyzőkönyv 1995. április 4-én lépett életbe és 1997. december 31-ig volt hatályos, melynek lejártá előtt új kultúrdiplomáciai együttműködési jegyzőkönyv aláírását irányozták elő, ami azonban egy időre megszakadt.

A következő és egyben legutóbbi kulturális együttműködést szabályozó kétoldalú együttműködési terv 2005. február 10-én született Ukrajna Kulturális és Művészeti, valamint a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma között.³³ Az előző évek gyakorlatához hasonlóan most is készült jegyzőkönyv a kétoldalú kulturális kapcsolatok fejlesztésének konkrét lépéseiről, vagyis egy 2005–2008-ra előirányozott együttműködési munkaterv (Plan szpivrobotnictva). A szerződő felek (a két ország kulturális minisztériuma) az 1995. április 4-én aláírt kormányközi egyezményre alapozva és hivatkozva dolgozta ki az együttműködés alapelveit, tehát ez a terv sok pontjában megegyezik a fentebb ismertetett szerződés tartalmával. Újdonsága a dokumentumnak, hogy konkrét együttműködési javaslatok több tucatját ajánlják fel a Felek egymásnak, ami azt mutatja, hogy már nemcsak elméleti vagy retorikai szinten vallják az együttműködést,

³³ Együttműködési terv Ukrajna Kulturális és Művészeti és a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumai között (2005. február 10.) / <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.3309.0> Az Együttműködési terv fordítása – B.M. A.

hanem egy jól megtervezett és előkészített együttműködési munkatervet állítottak össze, mely konkrét lépésekre sarkall. A 2008. december 31-ig hatályos munkaterv 26 cikkelyből áll, melyek mindegyikét terjedelmi korlátok miatt nem ismertetek, csupán néhány pontját szeretném kiemelni.

A magyar fél felajánlotta az ukrán félnek, hogy vegyenek részt a 2006 nyarán megrendezésre kerülő győri fesztiválon, az évenként megrendezésre kerülő kortárs táncfesztiválon, a soproni zenei napokon, a Szombathelyi Bartók Béla Nemzetközi Fesztiválon és Találkozón stb. A Felek kölcsönösen elősegítik a művészek és zenekarok, társulatok vendégszereplését egymás országában és a különböző nemzetközi zenei vetélkedőkön és fesztiválokon való részvételét, kiváltképpen a Kárpátaljai Zádor Dezső Zenei Társulatét, a „Magyar dallamok” kamaragyüttesét, a „Divertimente” Ungvári Megyei Filharmónia kamarazenekarát, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal Kulturális Osztályának „Kantus” kamarakórusát.

A magyar fél meghívása esetén az alábbi színházművészeti fesztiválokon vesz részt: „INTERLJALJKA” nemzetközi bábszínház fesztiválon Ungváron, „Melpomena Tavriji” nemzetközi zenei-színházi fesztiválon Herszonban, a „Kijivszka paruszna” fesztiválon Kijevben, a „Zolotij lev” Lembergben és a Szevasztopolban megrendezésre kerülő „Herszonszki ihri” nevet viselő színházfesztiválokon.

A Felek továbbra is támogatják az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház működését Beregszászban és a magyar fél vállalja a színház társulatának évenként két magyarországi vendégszereplésének finanszírozását is.

A Felek elősegítik az amatőr, illetve gyermektársulatok és táncsoportok vendégszerepléseit, a „Veszprémi játékokon” való részvételüket és a V. Horovic emlékére Kijevben évenként megrendezésre kerülő nemzetközi ifjúsági zongoraverseny győzteseinek magyarországi vendégszereplésének megszervezését.

Az együttműködési terv a történeti, szépművészeti és néprajzi múzeumok, galériák és skanzenek széles körű együttműködését is előirányozza: a szakembercserétől a közös ásatásokig, kiállítás-szervezésekig, műemlékvédelmi és közös kutatásokra irányulva egyaránt tartalmaz feladatokat.

A Felek közvetlen együttműködést szorgalmazznak az alábbi intézmények között:

1. *Ukrajna Nemzeti Történeti Múzeuma, a Kárpátaljai Honismereti Múzeum – Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest*
2. *Kárpátaljai Népi Építészet és Néprajzi Múzeum – Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre*
3. *Bohdan és Varvara Hanenko Képzőművészeti Múzeum – Szépművészeti Múzeum, Budapest*
4. *Ukrajna Nemzeti Festőművészeti Múzeuma – Szépművészeti Múzeum, Budapest*
5. *Kárpátaljai Boksay József Festőművészeti Múzeum – Szépművészeti Múzeum, Budapest*
6. *Lembergi Képzőművészeti Galéria – Szépművészeti Múzeum, Budapest.*

Az együttműködési terv keretében a magyar fél kifejezte készségét, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum megszervezne a *Szkiták aranya* címmel egy kiállítást, mely az Ukrajnai Nemzeti Történeti Múzeum fondjaiból állna.

A Felek továbbá megállapodtak a kulturális örökség, a műemlékek, régészeti és szobrászati emlékek és emlékhelyek védelméről és állagmegóvásáról is. Hangsúlyozták az egymás országának területén található nemzeti kulturális örökség részét jelentő objektumok megóvására irányuló közös programok végrehajtásának fontosságát (pl. a munkácsi vár vagy a lemergi Bojim kápolna stb.)

Ennek keretében a Felek támogatni fogják országukban a másik fél kiemelkedő történelmi és kulturális eseményeinek, személyiségeinek emlékét megőrkítő emléktáblák, szobrok és emlékművek felállítását, emlékünnepek lebonyolítását, melyek célja a magyar kisebbség identitástudatának erősítése Ukrajnában és az ukrán kisebbség nemzeti öntudatának erősítése Magyarországon.

Az irodalmi élet terén a Felek egyetértettek a Budapesti Könyvhéten az ukrán fél megjelenésében és Kárpátalján, Ungváron egy Magyar Könyv Hetének megszervezésében.

A Felek kompetenciájuknak megfelelően elősegítik egy Ukrán Ház létrehozását Budapesten és Magyar Házak létrejöttét Kijevben és Ungváron.

A filmművészet terén szintén tervbe vették az együttműködést, a munkaterv időszakára betervezték egy Ukrán Filmhét lebonyolítását Magyarországon és egy Magyar Filmhét lebonyolítását Ukrajnában, főként Kárpátalján.

Ezenkívül a Felek elősegítik az ukrán kultúra napjainak megszervezését Magyarországon és a magyar kultúra napjai rendezvénysorozat lebonyolítását Ukrajnában, ezek feltételeiről és határidőiről egy külön jegyzőkönyvbe foglalták a konkrét lépéseket.

Mint mindegyik kétoldalú dokumentum, ez is tartalmazza a nemzeti kisebbségek kulturális igényeinek a hatályos törvényeknek megfelelő biztosítását és a következő kultúrdiplomáciai együttműködési terv előkészítését az érvényben lévő lejárt előtt. Az új terv azonban megint csak két év csúszással került előkészítésre, idő közben néhány kisebb volumenű tárcaközi megállapodás született.

2007. július 10–11-én állami szintű látogatást tett Magyarországon Viktor Juscsenko elnök, akivel az alábbi tárcaközi dokumentumokat írták alá:

- Jegyzőkönyv a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a háborúban elesett katonák és a polgári áldozatok emlékhelyeinek megőrzéséről és megőrkítéséről, valamint sírjaik jogi helyzetéről Kijevben, 1996. november 16-án kötött megállapodás technikai megvalósításáról.
- Megállapodás az Ukrán Képzőművészeti és Építészeti Nemzeti Akadémia és a Magyar Képzőművészeti Egyetem közötti együttműködésről.
- Együttműködési megállapodás az Ukrán Szépművészeti Akadémia és a Magyar Szépművészeti Akadémia között.

Fontos kiemelni, hogy a művészet terén először jöttek létre együttműködési megállapodások Ukrajna és Magyarország között, ami szabad utat nyitott a két ország képzőművészei előtt, hogy megismertessék alkotásaikat a másik országban, kapcsolatokat építsenek, kiállításokat szervezzenek, közös tapasztalatcserére, oktatói és hallgatói csereprogramokra nyitva lehetőséget. Az ukrán nagykövetség segítségével zajlott a 2009-2011 évekre előirányzott Ukrajna és a Magyar Köztársaság Oktatási és Tudományos Minisztériumai együttműködésére vonatkozó munkaterv tartalmának egyeztetése, melyet az ukrán fél dolgozott ki és 2008 októberében adott át a magyar félnek.³⁴

³⁴ Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. / <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/publication/content/26484.htm>

2009-ben is aktív diplomáciai kapcsolat állt fenn Ukrajna és Magyarország között. Jusczenko elnök április 28–29-én tett hivatalos magyarországi látogatása során gazdasági együttműködésről szóló szerződést írt alá, míg decemberben a magyar külügyminiszter, Balázs Péter ukrainai látogatása során a két ország külügyminisztériumai kötöttek együttműködési szerződést és 2010–11-re szóló konzultációs tervezetet. Ezek mellett több kétoldalú megállapodás előkészítésére is sor került, többek között a kulturális és tudományos minisztériumok közötti 2010–11-re szóló együttműködés munkaterve, melynek szövege még sajnos nem hozzáférhető, így elemzése jelenleg elmarad.

Az utóbbi néhány évben Magyarország és Ukrajna között élénk kulturális kapcsolatokról számolnak be a sajtóban, médiában. Mindkét országban látszólag nagy tisztelet övezi a nemzeti ünnepeket, történelmi évfordulókat, személyiségeket. Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja szerint Ukrajnában több mint 60 emlékmű és emlékjel van felállítva a magyar politika és kultúra kiemelkedő személyiségeinek: II. Rákóczi Ferencnek, Petőfi Sándornak, avattak Turul-szobrot a munkácsi várban stb.³⁵ Míg Magyarországon, Budapesten Tarasz Sevcsenkónak, illetve az 1932–33. évi ukrainai éhínség áldozatainak állítottak szobrot és emléktáblát, vagy Grigorij Szkovorodának Tokajban avattak emlékjelet.³⁶ Az ukrán–magyar kulturális kapcsolatot számos koncert, hangverseny, színházi előadás és irodalmi-tudományos szimpózium színesíti, melyek megszervezésében aktív szerepet vállalnak a konzulátusok és nagykövetségek.

Összegzőképpen elmondható, hogy Magyarország és Ukrajna érdekei a legfelsőbb szinteken kölcsönösen intenzív kulturális kapcsolatok ápolására ösztönzik az országokat, a kulturális diplomácia csatornái jól működnek, bár a kétoldalú szerződésekben kitűzött és előírányozott céloktól messze elmaradnak. Nincs kiépítve az intézményrendszere a magyarsággal sikeresebb propagálásának a kultúra által, s a kapcsolatok szélesebb körű megvalósulása 1991 óta inkább az utóbbi évtizedre tehető. Bár az ukrainai magyarság zöme Kárpátalján él, a külképviseletek és nagykövetségek révén számos magyar kultúrát, irodalmat, filmet és művészeteket népszerűsítő rendezvénysorozat zajlik az ország nagyvárosaiban is: Kijevben, Lembergben, Odesszában stb. A magyar napok, a magyar film hete vagy a magyar kultúra napjai címen futó rendezvények keretében zajló fesztiválok, kiállítások, koncertek, színházi előadások és könyvbemutatók nagy érdeklődést váltanak ki nemcsak az ukrainai magyarok, de a többségi nemzet képviselői részéről is. Ennek ellenére a magyar nyelv és kultúra pozíciójának ukrainai megerősítése például a magyar oktatási hálózat biztosítása által heves, hol nyílt, hol burkolt ellenállásba ütközik, s úgy tűnik, míg a Magyarországról jövő magyar művészeknek tapsolnak, a helyben tevékenykedő magyar alkotókat nem becsülik meg kellőképpen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

FORRÁSOK, SZAKMUNKÁK, TANULMÁNYOK:

Szerződés a jószomszédság és az együttműködés alapjairól a Magyar Köztársaság és Ukrajna között. Dokumentumrészlet. – In: Magyar Kisebbség, 1996, 44 sz. 90–96.

³⁵ A vereckei honfoglalási emlékmű körül Kárpátalján kibontakozó nézeteltérések nem kerültek említésre az összefoglalóban.

³⁶ Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. / <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/publication/content/32210.htm>

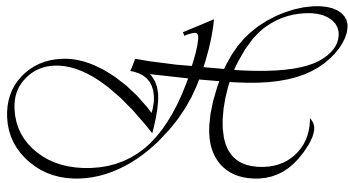
- HANKISS JÁNOS: *A kultúrdiplomácia alapvetése*. – In: A magyar mint idegen nyelv. Hungarológia. Tankönyv és szöveggyűjtemény. Írta és szerkesztette: GIAY BÉLA és NÁDOR ORSOLYA. Budapest, 1998. (Eredeti megjelenés: In: UŐ: A kultúrdiplomácia alapvetése. Bp., 1936.)
- NYUSZTAY LÁSZLÓ: *Szakdiplomáciai tanulmányok*. BGF-KKFK, Budapest, 2000.
- MATÓ JUDIT: *A magyar–orosz kulturális kapcsolatok a rendszerváltástól napjainkig*. Budapest, 2008.
- Közigazgatási szakvizsga. Kül- és biztonságpolitikai ágazat*. Tankönyv. DR. SZEMESI SANDOR. Budapest, 2010.
- MIKLÓSI GÁBOR: *Papír; kultúra. Külföldi magyar kulturális központok*. Manager magazin online, 2006/10.
- KOBÁLY JÓZSEF: *A magyarság és Magyarország az ukrán történetírás tükrében (1989–1999)*. – In: Régió, 2000/2. sz. 109.
- FEDINEC CSILLA: *Magyarország az ukrán külpolitikában*. – In: Limes, 2008/3. sz. II. rész
- FEDINEC CSILLA: *Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok*. – In: *Ukrajna színváltozása. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök*. Válogatta és szerk.: FEDINEC CSILLA és SZEREDA VIKTÓRIA. Kalligram Kiadó, Régió könyvek, Pozsony, 2009.
- Oroszország és a Szovjetunió XX. századi képes történeti kronológiája 1900–1991*. Szerk.: KRAUSZ TAMÁS és SZILÁGYI ÁKOS. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

INTERNETES FORRÁSOK:

- Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja. Kétoldalú kapcsolatok./<http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26633.htm>
- Leonyid Kravcsuk, USZSZK Legfelsőbb Tanácsának vezetője és Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke Közös Nyilatkozata./http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=348_322
- A Magyar Köztársaság Ukrajnai Nagykövetségének honlapja./http://www.mfa.gov.hu/kulkepvisolet/UA/hu/Bilateralis/pol_kapcs.htm
- Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének honlapja: A szerződéses-jogi alapok állapota./<http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26646.htm>
- Jegyzőkönyv Ukrajna Kulturális Minisztériuma és a Magyar Köztársaság Kulturális és Oktatási Minisztériuma kulturális együttműködéséről az 1995–1997 közötti évekre./<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.3938.0>
- Egyezmény a Magyar Köztársaság és Ukrajna Kulturális minisztériumai között az 1991–1993-ra vonatkozó kulturális együttműködésről./<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.4415.0>
- Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a kulturális, oktatási és tudományos együttműködésről (Kijev, 1995. április 4.)/http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=348_063
- Együttműködési terv Ukrajna Kulturális és Művészeti és a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumai között (2005. február 10.)/<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.3309.0>

=====*Dobos Sándor*====

Beregszász története a helyi historiográfiában

onfoglaló őseink már a IX-X. században megtelepedtek Beregszász mostani területén és környékén, amelyet a Kis-hegyen talált kúp alakú ezüst sisakcsücs,¹ a néhány éve Tiszacsomán feltárt honfoglalás kori temető,² illetve 1845-ben a város, Vérkén átívelő kőhídjának alapjai ásásakor megtalált, ősi magyar szokás szerint eltemetett vitézek tetemei igazolnak.³

1048 táján e vidék I. Endre (1048–1060) király Béla testvérének birtokába jutott, aki a Tiszamelléki vármegyét fejedelmi joggal kormányozta, akkor e tájat még határtalan erdőség borította. 1063-ban, Béla halála után a vidék Lampert nevű fia tulajdonába került, akit a néphagyomány szerint Beregszász alapítójának tekintünk. A várost róla előbb Villa Lampertinek, később Lampertházának nevezték el.⁴ Azonban alapításának dátuma eléggé kérdéses, mivel a város történetét feldolgozó történészek, kutatók véleménye megoszlik: Zubánics László 1061 és 1063 közé teszi,⁵ míg Csanádi György szerint 1096 tekinthető Beregszász alapítási dátumának.⁶

Később az Árpád-házi királyok, azok fiai, testvérei jutottak a vidék birtokába, amit IV. Béla 1241-ben és V. István 1271-ben az egri egyház részére kiadott kiváltságlevellei igazolnak, amelyek többek között arról szólnak, hogy Bereg és Ugocsa vármegyékben a tizedjog az egri érsekséget illeti.⁷

1141-ben II. Géza birtokába került Beregszász és vidéke, aki a Rajna környékéről aranybányászatban és szőlőművelésben jártas szász telepeseket hozott ide. Ettől kezdődően a korabeli okmányokban a város egyre gyakrabban szerepelt Lampertháza, Lampertszász, Lumprechtszász néven.⁸

IV. Béla (1235–1270) uralkodása idején Beregszászt a Vereckei-hágón 1241-ben betörő tatárok teljesen elpusztították, lakosságát csaknem kiirtották. IV. Béla királyunk a tatárok kivonulása után a városba új telepeseket hívott be, akiket 1247-ben kelt

¹ LEHOCZKY TIVADAR: Adatok hazánk archaeológiájához, különös tekintettel Beregmegyére és környékére. I. kötet, Munkács, 1892. 84–85.

² BALAHURI EDUÁRD: Honfoglalás kori leletek Csomán. – In.: Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék múltjából. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1999. 9–13.

³ LEHOCZKY TIVADAR: Adalékok Beregszász történetéhez. Ungvár, 1999. 27.

⁴ Uo. 27–28.

⁵ ZUBÁNICS LÁSZLÓ: Beregszászi kalauz. Beregszász, 2001. 6. – Zubánics nem indokolja meg a város alapítási dátumát, csak valószínűnek tartja, hogy ez idő tájt alapította Lampert herceg. Lásd erről Uo.

⁶ CSANÁDI GYÖRGY: Sorsfordító évek sodrásában. Ungvár, 2004. 10. – Csanádi a város alapításának dátumát azzal magyarázza, hogy Lampert herceg 1099-ben hunyt el, s feltételezhetően a várost legalább néhány évvel korábban 1096-ban alapíthatta. Lásd erről uo.

⁷ LEHOCZKY: Adalékok... 28.

⁸ CSANÁDI: i. m. 10.

kiváltságlevelében különböző előjogokkal ruházott fel. A város lakosait ezen kiváltságaiban később 1271-ben V. István is megerősítette.⁹ Igaz, ekkor már városunk a korábbi Borzsova várispánság helyén kialakult Bereg vármegye székhelyéül szolgált.¹⁰

Az Árpád-ház kihalása után a trónjelöltek viszályából győztesen kikerült Anjou-dinasztia tagjainak birtokába került Lampertháza és vidéke. 1320-ban és 1325-ben I. Károly két ízben is megerősítette a várost a korábbi kiváltságaiban,¹¹ amely 1320-tól feleségének, Lokietek Erzsébetnek a birtokai közé tartozott.¹² A városban a királyné udvarházat építtetett, több oltárnokságot alapított és valószínűleg az ő idejében rakták le a (római katolikus) kőtemplom alapjait, amelynek építését a főbejárat feletti évszám alapján 1418-ban fejeztek be.¹³ Erzsébet királyné fia, I. Lajos Visegrádon 1342. szeptember 2-án kelt kiváltságlevelében kihangsúlyozta, hogy Lampertháza szabad királyi városnak tekintendő, s mivel a határszélen fekszik, megérdemli, hogy különös kiváltságokban részesüljön, és pallosjoggal rendelkezzen. Ezen kiváltságaiban a város lakosait később 1419-ben I. Zsigmond, 1524-ben Mária királynő, 1548-ban I. Ferdinánd is megerősítette.¹⁴ Nagy Lajos és különösen édesanyja, Erzsébet királyné anyagi támogatásainak köszönhetően Lampertháza a korabeli Felső-Magyarország egyik legvirágzóbb városa lett: szüntelenül fejlődött kereskedelme, kézművesipara, jelentősen javult földművelése.¹⁵

Az Anjou uralkodók után Lampertháza birtokosa Korjatovics Tódor (Tivadar) litván herceg lett, de hogy mettől meddig és hogyan jutott a város a birtokába, eléggé vitatott: Zubánics szerint Zsigmond király által neki adományozott Bereg és Sáros vármegyékkel került hozzá 1396-tól 1418-ig,¹⁶ míg a Pallas¹⁷ és Magyar¹⁸ Nagy Lexikonokban arról olvashatunk, hogy I. Lajos királytól 1359-ben kapta és 1484-ig, vagy az utóbbi lexikon szerint a XV. század elejéig maradt a birtokában.

Korjatovics Tivadar után Lampertháza tulajdonosai voltak a XV. században: Brankovics György szerb despota, majd I. Ulászló királynak köszönhetően Hunyadi János szőrényi bán, akinek halála után felesége, Szilágyi Erzsébet, később 1484-től Hunyadi Mátyás fia, Corvin János lipcsei herceg. Corvin János miután vereséget szenvedett a csontmezei csatában, a birtokai jelentős részét a rokon családok kaparintották meg, így került Lampertszász a munkácsi uradalommal együtt Csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök birtokába. A pécsi püspök halála után, 1495-től a város Geréb László erdélyi püspök tulajdonába került, aki azonban a település kormányzását átadta testvérének, Vingárti Geréb Péter országbírónak. Később a város ismét koronabirtok lett.¹⁹

A város 1504-től kezdődően szerepel Beregszász néven az okmányokban.²⁰

1514-ben Bereg vármegye lakossága tömegesen vett részt a Dózsa György vezette parasztháborúban.²¹

⁹ LEHOCZKY: Adalékok... 29–30. – Lehoczky részletesen leírja, hogy IV. Béla kiváltságlevelében biztosította a lakosságot többek között a szabadköltözöködés, a szombatonkénti vásártartás, a törvényelotti egyenlőség jogáról. Lásd erről uo.

¹⁰ ZUBÁNICS: i. m. 9.

¹¹ LEHOCZKY: Adalékok... 30.

¹² ZUBÁNICS: i. m. 9.

¹³ Uo. 9.

¹⁴ LEHOCZKY: Adalékok... 31.

¹⁵ CSANÁDI: i. m. 11.

¹⁶ ZUBÁNICS: i. m. 10.

¹⁷ Pallas Nagy Lexikon. III. kötet, Bp., 1983. 133.

¹⁸ Magyar Nagy Lexikon. III. kötet, Bp., 1999. 658–659.

¹⁹ ZUBÁNICS: i. m. 10–11.

²⁰ CSANÁDI: i. m. 12.

²¹ Uo. 12.

Beregszász története különösen a XVI. századtól kezdődően válik érdekessé a kutatás szempontjából, mivel e századból valók az első hiteles említések, utalások a város utcaneveivel kapcsolatban. Lehoczky Tivadarnál találhatjuk meg a legkorábbi utcanév „utalásokat”. 1516-ban említést tesz arról, hogy ez idő tájt a város oltárnokainak házai bent a városban, leginkább a Mindszentutczában találhatók. Mindemellett azt is leírja, hogy kevésbé rendes életvitelt folytatva, a polgárok nyugalma zavarva 1518-ban II. Lajos király megtiltotta nekik, hogy a lelkészi laktól felfelé a jövőben újabb házakat építse- nek vagy vásároljanak, sőt azon házaikat, amelyek a polgárok házai közt elszórva vannak, 3 év alatt a mindszentutczabeli polgárok és papok házaival, telkeivel cseréljék el, hogy a világiaktól elkülönülve egy helyen éljenek.²² 1523-ban a város ún. Árok-utczájával kapcsolatban tesz említést, leírja, hogy 1523-ban Nagy András és neje, Margit Ulászló és Lajos királyok által adómentesített, az Árok-utczában található házukat, más telkeikkel együtt a város oltárnokainak és a kápolnának adományozta örök időkre.²³ A következő évben Lehoczky-nál a már fent tárgyalt Mindszentutczával kapcsolatban találunk újabb utalást, ekkor Mária királyné Budán megerősítette a város kiváltságait, s kikötötte, a (római katolikus) lelkészi lak, amely akkor a Mindszentutca északi végén állott, s 1519. május 13-án X. Leo pápa által főesperességre emeltetett, megüresedés esetében ő és utódai tölthessék be.²⁴

1526. augusztus 29-ei mohácsi vész után a magyar koronáért versengő Szapolyai János magyar főúr és Ferdinánd osztrák császár viszálya nyomorba döntötte vidékünk- ket, mindennaposakká váltak a falvak, városok felégetései, a rablások, a fosztogatások.²⁵ 1528-ban Szapolyai János a munkácsi uradalmat Werbőczy Istvánnak adományozta, majd Németi és Szatmár városokért elcserélte a Báthori családdal,²⁶ így 1529-ben IV. Báthori István lett Beregszász birtokosa,²⁷ amely 1552-ben Kálmáncsehi Sánta Márton református esperessége idején református zsinat színhelyéül szolgált.²⁸

1566-ban II. Szulejmán szultán hadával Miksa császár ellen vonult és Szapolyainak, erdélyi fejedelemnek a krími kán vezérlete alatt jelentős tatár sereget adott segéd had gyanánt. Amikor azonban II. Szulejmán életét veszítette Szigetvár ostrománál, az erdélyi fejedelem keleti irányba engedte szélnek a krími tatárokat, akik azonban végigpusztították Felső-Magyarország vármegyéit, köztük Bereg vármegyét is. Más városokhoz hasonlóan Beregszászt is kifosztották és felégették.²⁹ A tatároknak e pusztítása kapcsán Lehoczky-nál több utalást is találunk Beregszász korabeli utcaneveivel kapcsolatban: 1566. évben meg- égett az Árok-utczában 56, a Felszer-utczában pedig 26 ház; a következő évi adóösszeírás alkalmával az egész városban csak 48 népes hely találtatott, a többi pedig elpusztultan állott: Árok-utczában 56, Felszer-utczában 26, Malom-utczában 36, Szentlélek-utczában 24 és az Ardó-utczában 57, összesen 199 üres házhely.³⁰

Beregszász történetének következő szakaszát leginkább az jellemzi, hogy a külön- féle főurak birtokait képezte, akik többször is megsértették város önkormányzati előjogait.

²² LEHOCZKY TIVADAR: Beregvármegye monográphiája. III. kötet, Ungvár, 1881. 134.

²³ Uo. 135.

²⁴ Uo. 128.

²⁵ CSANÁDI: i. m. 13.

²⁶ ZUBÁNICS: i. m. 11.

²⁷ Pallas Nagy Lexikon. III. kötet, Bp., 1893. 133.

²⁸ ZÁGONI KÁROLY: A nagytiszteletű Beregi egyházmegye emlékkönyve. Nyíregyháza, 2005. 235.

²⁹ CSANÁDI: i. m. 13.

³⁰ LEHOCZKY: Beregvármegye... 97.

1574-ben Beregszász Dalnoki Székely Antal fiainak adományoztatott,³¹ később Mágócsi Ferencz lett a város ura, akinek halála után Eszterházy Miklós jutott annak birtokába, miután 1612-ben feleségül vette Dersffi(Desseffy) Orsolyát, Mágócsi Ferencz özvegyét.³²

1621-től Beregszász Bethlen Gábor erdélyi fejedelem birtokát képezte, aki sokat tett a városért. Udvar tartott benne, kastélyt építtetett a központjában, melyet mai napig Gróf-udvarnak neveznek. Bethlen közreműködött Beregszász felvirágoztatása, a kézművesipara, a kereskedelme fejlesztése érdekében, külföldi mestereket telepített a városba.³³ Támogatta a tehetséges beregszászi fiatalokat, 1615-ben ő küldte akadémiákra tanulni Geleji Katona Istvánt,³⁴ aki 1619-től a fejedelem öccsének, Bethlen Istvánnak a nevelője, később pedig erdélyi református püspök lett.³⁵ A fejedelem halála után birtokai özvegye, Brandenburgi Katalin tulajdonába kerültek. Ez idő tájt Lehoczknál olvashatjuk, hogy 1632-ben Bethlen Gábor özvegye Ferdinánd helybenhagyásával badalói Bálintffy Balázsnak adományozta az Ujárokutczában volt nemesi kuriát egy Bernáth, másképp Szabó Péter által birtokolt Pázsit nevű szőlővel együtt.³⁶

1633-ban Beregszász I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és neje, Lorántffy Zsuzsanna tulajdonába került.³⁷ Halála után fia, II. Rákóczi György lett az erdélyi fejedelem, míg özvegye, Lorántffy Zsuzsanna más családi birtokokkal együtt megkapta Beregszászt. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata alatt a lengyelek Lubomirski hetman vezetésével a Vereckei-hágón át betörték a fejedelemség területére és 1657. július 17-én feldúlták Beregszászt. II. Rákóczi György és édesanyja, Lorántffy Zsuzsanna halála után 1660-ban özvegye, Báthory Zsófia örökölte a Rákóczi-birtokokat, köztük Beregszászt és vidékét.³⁸

1680-ban Báthory Zsófia halála után menyje, Zrínyi Ilona, majd általa második férje, Thököly Imre jut a város birtoklási jogához. Mint tudjuk, Zrínyi Ilona egyik neves résztvevője volt a Habsburg-ellenes kuruc felkelésnek, s bár 3 évig hősiessen védte Munkács várát, 1688-ban kénytelen volt feladni a várat. Miután a császári csapatok kezére jutott a munkácsi vár, az uradalmat ideiglenesen Kollonics Lipót bíbornok mint gondnok, és Klobusitzki Ferenc mint jószágigazgató kezelték, hamarosan azonban azok irányítását Zrínyi Ilona fia, II. Rákóczi Ferenc vette át. Beregszász nagyon megszenvedte a munkácsi vár ostromát, az 1690. évi úrbér összeírása szomorú állapotokat festett a városról, szerencsére ekkor Paumann Józsefet nevezték ki bírónak, aki a nehéz körülmények ellenére igencsak okosan intézte a város ügyeit, igénybe véve II. Rákóczi Ferenc segítségét.³⁹

Lehoczky 1699-ben II. Rákóczi Ferenc uradalmához tartozó adófizető polgárainak az összeírása kapcsán Beregszászban a következő utcaneveket említi meg: Árok-utcza, Hatházi, más néven Felszer-utcza, Akasztó-utcza, Kis-utcza, Szénégető-utcza, Ardó-utcza, Malom-utcza, Tót-utcza. Az Akasztó-utczával kapcsolatban megjegyzi, hogy annak nevét később Naményi-utczára változtatták.⁴⁰ Mindemellét azt is leírja, hogy az ún. Újváros külön községet alkotott, amellyel kapcsolatban megjegyzi, hogy a XVI. századi

³¹ Pallas Nagy Lexikon. III. kötet, Bp., 1893. 133.

³² LEHOCZKY: Adalékok... 36–37.

³³ CSANÁDI: i. m. 14.

³⁴ ZAGONI: i. m. 236.

³⁵ CSANÁDI: i. m. 14.

³⁶ LEHOCZKY: Adalékok... 39.

³⁷ LEHOCZKY: Adalékok... 39.

³⁸ ZUBÁNICS: i. m. 14–15.

³⁹ CSANÁDI: i. m. 16.

⁴⁰ LEHOCZKY: Beregvármegye... 104–105.

okmányok szerint Beregszász hármastagoltságú város lehetett,⁴¹ azaz főváros, Új- és Papvárosi (más néven Pap-utcai) részekből állt.⁴² Csanádi is tesz említést az 1699. évi összeírásról, de ő csak a legnagyobb utcák neveit sorolja fel, azaz az Árok-, Hatházi-, Akasztó-, Malom-, Tóth-utcákat. Ezenkívül megjegyzi, hogy a városháza földszintes épülete az Árok-utczában állt, valószínűleg valahol a mai Munkácsi utcán.⁴³ Igaz azt feltételezhetnénk, hogy a Munkácsi utca akkoriban Árok-utczának neveztetett, de ez eléggé kérdéses, mivel Zubánicsnál azt olvashatjuk, hogy az Árok utca a mai T. Sevcsenko utcának felel meg. Ezen kívül az Árok utcáról Zubánicstól azt is megtudhatjuk, hogy a XX. század elején Attila utcának hívták, majd a Beregszász történetének csehszlovák időszakában (1919–1938) az Orosz utca nevet viselte, a mai T. Sevcsenko utca nevet pedig 1945-ben kapta.⁴⁴ Csanádi is leírja, hogy az Akasztó-utca nevét később Naményi utcára változtatták, s valószínűnek tartja, hogy ez nem más, mint a későbbi Bocskai, azaz a mai B. Hmelnickij utca.

Bereg vármegye és székhelye, azaz Beregszász kimagasló szerepet játszott a II. Rákóczi Ferenc vezette Habsburg-ellenes szabadságharcban. 1703. május 22-én a mai Rákóczi-téren bontotta ki II. Rákóczi Ferenc zászlaját a Tarpán született Esze Tamás, amelyre az alábbi felirat volt hímezve: Cum Deo Pro Patria et Libertate! A felkelők arra szólították fel a hetivásár alkalmából a téren egybegyűlt népek sokaságát, hogy lépjenek be a kurucok közé.⁴⁵

A fejedelem többször is járt Beregszászban, innen adta ki 1705. december 20-án a személyi felkelésre buzdító kiáltványát, amelyben zászlaja alá szólított mindenkit, akinek drága volt a haza és a szabadság. 1707-ben Beregszász lakossága azzal a kéréssel fordult a fejedelemhez, hogy állítsa vissza a város pallosjogát, mellékelve IV. Béla 1247-ben kelt kiváltságlevelének másolatát, azonban II. Rákóczi Ferencnek már nem volt módja és ideje a kérés teljesítéséhez.⁴⁶ E tér neve akkoriban Vásártér volt, mivel Zubánicsnál olvashatjuk, hogy a XVII. század végétől a XIX. század közepéig ez volt a közismert neve, II. Rákóczi Ferencről pedig az 1870-es években kapta nevét.⁴⁷

A szabadságharc leverése után az osztrák császári udvar Bereg vármegyét és székhelyét lázadónak minősítette. Beregszászt megfosztották városi rangjától, feloszlatták önkormányzatát. Közben 1717-ben a tatárok ismét betörték vidékünkre és Beregszászt más környékbeli településekhez hasonlóan kifosztották. 1726-ban VI. Károly osztrák császár a várost mint a munkácsi Rákóczi-uradalom tartozékát gróf Schönborn Lothár Ferencnek adományozta. Bereg vármegye közigazgatási központja Munkács lett. A Schönborn-uradalom tulajdonjoga apáról fiúra szállt egészen 1944-ig.⁴⁸ Kétségtelen, hogy a Schönborn család által kivetett adók, illetékek, kilencedek súlyos teherként neheztedek Beregszász lakosságának vállára, de nem lennének objektívek, ha figyelmen kívül hagynánk, hogy ugyanakkor sokat tett a vidék szőlészete, borászata és kultúrája felemelkedése érdekében. A grófi családnak köszönhetően 1745-ben felépült az első megyeháza Beregszászban, amelyet 1771–74-ben tovább bővítettek. Sajnos ez 1776-ban leégett, ekkor ismét a Schönborn család támogatásával megindult az új, már kétszintes megyeháza építése, ez

⁴¹ LEHOCZKY: Beregvármegye... 106.

⁴² Uo. Adalékok... 73.

⁴³ CSANÁDI: i. m. 16–17.

⁴⁴ ZUBÁNICS: i. m. 30.

⁴⁵ CSANÁDI: i. m. 17.

⁴⁶ LEHOCZKY: Adalékok... 45.

⁴⁷ ZUBÁNICS: i. m. 24.

⁴⁸ CSANÁDI: i. m. 20.

azonban rövidesen ismét a lángok martaléka lett.⁴⁹ 1742-ben a város lakosságát jelentős mértékben megtizedelte a pestisjárvány, így 1749-ben a pusztán marad telkekre franki németeket telepítettek.⁵⁰ 1788-ban a munkácsi uradalomban összeírták a bevándorlókat, amelynek alapján 1730–1774 között Munkácsra és környékére 197 német család (874 fő), Beregszászba 71 család (350–400 fő) érkezett.⁵¹

A XVIII. században Lehoczknál több utalást is találunk Beregszász utcaneveivel kapcsolatban. A beregszászi ispotály, vagyis szegényekháza történetének tárgyalása során többször is megemlíti a város Pap utcai és Újvárosi különálló részeit: 1715-ben a Rákóczi-féle szabadságharc után Bokros Ferenc katolikus parochus birtokába került az ispotály, az Újvárosi és Pap-utczai jobbággyokkal együtt.⁵² 1752-ben azt olvashatjuk nála, hogy Hoffner helyi plébános panasza következtében az úriszék még ez évben elhatározta, hogy a Pap-utczai és Újvárosi lakosok, mint a plébános és ispotály alattvalói teyenek eleget köteleességüknek.⁵³ 1755-ben az Újvárosi és Pap-utczai lakosok panaszkodása miatt gróf Schönborn meghagyta tisztségének, hogy igyekezzen elejét venni a lelkész önkényeskedéseinek.⁵⁴ Ezenkívül 1775-ben kifejti, hogy a munkácsi uradalom határozata értelmében az Újváros nevű utcabeliek, kik a múlt század első felében külön bíró és tanács hatósága alatt állottak, ezentúl a Beregszászi Városi Tanács hatósága alá tartoznak, mert egy községen belül két tanács nem működhet.⁵⁵

1774-ben Lehoczknál ismét az Árok-utczáról olvashatunk, mellyel kapcsolatban megjegyzi, hogy 1774-ben leégett.⁵⁶ 1778-ban a Pap-utczáról tesz említést, leírja, hogy az 1778. évi látogatási jegyzőkönyv szerint akkor a (római katolikus) lelkész birtokába 3 kaszáló, egy a mezőn, egy aranyos alatt és egy Bereg felől, 3 kert, Búcsún egy telki illetőség, a Pap-utczában pedig 18 telek tartozott.⁵⁷ A Pap-utczával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy már az 1570-es években is lehetett a városnak egy ilyen nevű utcája, mivel Lehoczky szerint egy 1570. évi okmány szerint az Oppidum-utczai Pap-utczának is nevezetett.⁵⁸

A város XVIII. századi történetével kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy ezen évszázad utolsó negyedében: 1782–1785 között készült el Bereg vármegye első katonai felvételének nevezett monumentális térképészeti műve, amely elsősorban hadászati célokat szolgáló adatokat tartalmaz a vármegyéről és annak településeiről, köztük Beregszászról is. Igaz, a kutatás tárgyát illetően a város utcaneveivel kapcsolatban nem tartalmaz utalásokat, mindössze a városon áthaladó országutakról olvashatjuk, hogy elkezdtek igen jó és tartós állapotba hozni azokat.⁵⁹

Beregszász történetének következő szakasza szorosan kapcsolódik az 1848–49-es szabadságharchoz, amelyben a város lakossága aktívan részt vett, amit az bizonyít, hogy a Beregszászban toborzott nemzetőr csapat annak több jelentős csatájában is harcolt,

⁴⁹ CSANÁDI: i. m. 20–21.

⁵⁰ LEHOCZKY: Beregvármegye... 107.

⁵¹ PAVLENKO GEORGIJ VASZILJEVICS: A németek letelepedése Kárpátalján a XVIII–XIX. században. – In: Levéltári évkönyv. XII. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1997. 38.

⁵² Lehoczky: Adalékok... 119.

⁵³ Uo. 95.

⁵⁴ Uo. 96.

⁵⁵ LEHOCZKY: Adalékok... 53.

⁵⁶ LEHOCZKY: Beregvármegye... 107.

⁵⁷ LEHOCZKY: Beregvármegye... 132.

⁵⁸ Uo. 105.

⁵⁹ PÓK JUDIT: Bereg vármegye katonai leírása (1782–1785). Nyíregyháza, 1999. 48.

valamint jelen volt Buda várának visszafoglalásánál és a komáromi vár védelménél.⁶⁰ Mindemellett Petőfi Sándor, a szabadságharc egyik főszervezője és nemzetünk világhírű költője 1847. július 13-án Beregszászban, az Oroszlán vendégfogadóban szállt meg,⁶¹ amelyet valószínűleg a XVII. század végén építhettek.⁶²

Közismert, hogy a szabadságharc leverése után a bécsi kormány mindent megtett annak érdekében, hogy beolvassza Magyarországot az „új Auszriaként” emlegetett „összbirodalomba. A Bach Sándor belügyminiszterről elnevezett Bach-rendszer I. Ferenc József császár hatalomszilárdító törekvéseit fejezte ki, német nyelvű birodalmat akart létrehozni. Így Bereg megyében is a közigazgatás nyelve német lett, de ez kevésbé működött, mert még a tisztviselők zöme sem beszélt németül. A hatóságok Beregszászt harmadrendű várossá sorvasztották, az egyesített Bereg és Ugocsa vármegye székhelye Munkács lett.⁶³

A kutatás szempontjából a Bach-rendszer különösen fontos, mivel az első hivatalos utcanévlajstromra Magyarországon szinte mindenhol ekkor, pontosabban az 1850-es magyarországi népszámlálás után került sor. Ennek bizonyítéka az, hogy a Bach-rendszer bürokratikus államgépezetének első jelentős megnyilvánulásaként tanácsnokokat küldtek ki az utcalajstromok elkészítése céljából, akiknek feladata valószínűleg az volt, hogy a már meglévő utcaneveket össze kellett írniuk, a név nélkülieket el kellett keresztelniük, a nem „megfelelőket” pedig módosítaniuk kellett.⁶⁴ Így joggal feltételezhető, hogy Beregszász utcaneveiről is az 1850-es népszámlálás után készülhetett el az első hivatalos összeírás, azonban annak pontos dátuma ismeretlen, mivel a város történetét feldolgozó szakirodalomban semmilyen adatot sem találunk ezzel kapcsolatban.

Az 1867-es kiegyezés után Beregszász a független Kossuth-párti politika híve maradt,⁶⁵ ami miatt többször is veszélybe került a sok pénzügyi előnnyel járó közigazgatási rangja. Először a szakirodalom által kellően elemzett, 1873-as ún. Szapáry-javaslat kapcsán. A gróf Szapáry Gyula vezetése alatt működő belügyminisztérium ugyanis rendezni kívánta a törvényhatóságok területét. A tervezet Bereg és Ung megyék összevonását tervezte, Ungvár székhellyel. A javaslatot szerte az országban nagy aktivitással tárgyalták meg a törvényhatóságok: szinte mindenütt a központi államhatalom túlzottan centralizáló törekvését látták benne. Az országos felháborodás Beregszászra is kiterjedt, a megye tiltakozó küldöttséget intézett a miniszterhez, hogy vonja vissza az önkormányzatukat sértő törvénytervezetet. Végül is a tervezetből nem lett törvény, s az ún. Tisza-féle rendezési elvek alapján az 1876. évi 33. tc. már mellőzte a Beregszász-ellenes passzusokat. A második veszély akkor fenyegette Beregszászt, amikor 1880-ban a megyeháza tűzvész áldozata lett. A nagyobb lélekszámú, a megyében legdinamikusabban fejlődő Munkács, amelyik város mögött a gazdasági potenciál mellett egy arisztokrata család, a Schönborn is ott állt, illetve a görög katolikus püspökség révén a város egyházi centrum jellege, elérkezettnek látta az időt a megyeszékhely státusz megszerzésére. A megye politikailag számba jövő rétege újra megmozdult és a megyegyűlés 1880. május 20-án szavazással döntötte el a kérdést – Beregszász javára.⁶⁶ 1871-ben a városban megnyílt a királyi törvényszék, amely

⁶⁰ CSANÁDI: i. m. 27–28.

⁶¹ Uo. 25.

⁶² ZUBÁNICS: i. m. 26.

⁶³ CSANÁDI: i. m. 35.

⁶⁴ ERDÉLYI ERZSÉBET: Utcanévadási szokások az Alföldön a XIX. sz. közepén. – In: A Magyar névtani kutatások legújabb eredményei. II. Szerk.: B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY, Gondolat Kiadó, Budapest, 1967. 415.

⁶⁵ CSANÁDI: i. m. 37.

⁶⁶ DR. SZABÓ GÉZA: Beregszász dualizmus kori társadalomtörténetének sajátosságai. – In.: Északkelet Magyarországi Évkönyv. Szerk.: Dr. Boros László. Nyíregyháza, 1999. 97.

mellett királyi ügyészség működött. 1873-ban a városban megnyílt az első polgári iskola, 1874-ben pedig a fiúiskola, amely 1895-ben gimnáziummá alakult. A város fokozatosan a kapitalista fejlődés útjára lépett.⁶⁷

A XIX. században is találunk utcanevekkel kapcsolatos utalásokat a város történetét feldolgozó szakirodalomban. Lehoczky-nál a XIX. század első negyedében a beregszászi görög katolikus lelkészség története kapcsán említést tesz a város Árok utcájáról: leírja, hogy ezen utcában a hitközség által szerzett nagyobb telken felépítette az egyházközség a paplakot, és mellette délről 1825. évben a kőtemplomot is, melynek tornyára megújítás folytán 1879-ben illesztett bádogtetőt.⁶⁸ Csatóry Györgynél 1848-ban a beregszászi nemzetörség történetének tárgyalása során több utalást találunk a város utcaneveivel kapcsolatban: nála olvashatjuk, hogy az őrsereg célszerű kormányzása végett 17 tizedre osztottatott: Ardó utzába 3, Kis utzába 2, Namény uczába 4, Félser uczába 2, Malom uczába 1 tized, Pap és Ujváros utzába 1, Árok uczába 4, és Kis Kassa uczába 1 tized.⁶⁹ Lehoczky 1877-ben megemlíti a Naményi utcát, amellyel kapcsolatban kifejti, hogy 1877-ben többszöri meghiúsult kísérlet után Lang Jenő engedélyt nyert egy gyógyszertár felállítására a Naményi utcában fekvő újvárosház épületében, mely díszes épületet korábban Feldheim Mojzes szállodának építettett, akitől 1877-ben 18 ezer forintért Bloksay József vásárolta meg, majd e személy később az épület tulajdonjogát átengedte a városnak.⁷⁰ 1880 márciusában említést tesz a Félser-, Tóth-, Pap- és Malom-utczákról a várost pusztító tűzvész leírása kapcsán: 1880. március 18-án hajnali 3 órakor, Guthi Mór megyei írnok a megyeház udvarán állott földszinti lak északi szélén lakószobájában, mint állítják, a kőolajos lámpa feldöntése következtében tűzvész keletkezett, s csakhamar az emeletes megyeház is lángba borult, a dühöngő északi szélviharban néhány perc alatt a szomszéd városi nagyvendéglő s a törvényszéki épület, a piac keletnyugati sora, s a már említett utcákban összesen 72 fedél, köztük 44 lakóház égett le.⁷¹ Zubánics említést tesz 1884-ben Beregszász ún. Andrassy utcájáról, mivel leírja, hogy 1884-ben felépült a vasútállomás épülete és a város vezetői úgy döntöttek, hogy az ide nyúló Andrassy utcát meghosszabbítják annak érdekében, hogy az állomást összekössék a városközponttal. Ezenkívül megjegyzi, hogy ez az utca a mai Széchenyi utcának felel meg.⁷²

Az 1880-as nagy tűzvész után Beregszász újjáépítésében nagy szerepet játszott a Linner család, amely szőlőültetvényei terhére nagy kölcsönt vett fel. 25 év alatt a város szemet gyönyörködtetően újjáépült. Ekkor jelentek meg a város arcukat ma is meghatározó középületek: a megyeháza, a törvényszék épülete, a református templom, a Beregmegyei Kaszinó, a Pénzügyigazgatóság épülete. Ebben az időben burkolták az utcákat macskakővel és szerelték fel az első utcai lámpákat, amelyek működtetéséhez eleinte gázt használtak, mivel a város első villanytelepét 1899-ben helyezték üzembe.⁷³

A XX. század elején is találunk említéseket Beregszász utcaneveivel, tereivel kapcsolatban.

⁶⁷ CSANÁDI: i. m. 37.

⁶⁸ LEHOCZKY TIVADAR: A Beregmegyei görögszertartású katolikus lelkészségek története a XIX. sz. végéig. Ungvár, 1999. 94.

⁶⁹ CSATÁRY GYÖRGY: Levéltári Kalászatok (tanulmányok, szövegközlemények). Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993. 118.

⁷⁰ LEHOCZKY: Beregvármegye... 108.

⁷¹ Uo. 110–111.

⁷² ZUBÁNICS: i. m. 29–30.

⁷³ ZUBÁNICS: i. m. 21.

1904-ben Zubánics említést tesz az Attila és Esze Tamás utcákról, leírja, hogy ezen utcák kereszteződésében ekkor épült fel Tamás Mihály tervei alapján a pénzügyigazgatóság épülete.

Csanádi két alkalommal is megemlíti a város Kossuth terét:

- 1914. augusztus 18-án I. Ferenc József születésnapján Beregszászban a Kossuth téren táborigazgatóság misét tartottak.⁷⁴
- 1914. szeptember 20-án a *Bereg* közölte a város polgármesterének rendeletét, aki a kolerajárvány elkerülése céljából betiltotta a Kossuth téren a vásári árusítást és felhívta a lakosságot a köztisztasági szabályok szigorú betartására, megtiltotta a fürdést a Vérkében.⁷⁵

E térrel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy nem azonos a mai Kossuth térrel. Ezzel szemben valószínűbb, hogy a mai Hősök terének az elődje, mivel Zubánicsnál olvashatjuk, hogy a mai Hősök tere Beregszász fő piactérévé a XIX. század II. felében vált, s ekkor a Kossuth tér nevet viselte,⁷⁶ míg a mai a Kossuth térrel kapcsolatban megjegyzi, hogy annak neve a XIX. század végén Werbőczy tér volt, a mai nevét pedig 1993-ban kapta.⁷⁷

1914-ben Csanádi említést tesz a város ún. Bajza utcájáról, ugyanis leírja, hogy 1914. augusztus 28-án elhunyt Janka Sándor, a magyar millenniumi ünnepek főkezdéményezője, akit a Bajza utca 5. számú házából kísérték utolsó útjára. Ezenkívül megjegyzi, hogy a Bajza utca nem más, mint a mai Linner Bertalan utca.⁷⁸

1914 decemberében említést tesz a Széchenyi utcáról, leírja, hogy ez év december 24-én a Bereg megyei Központi Takarékpénztár által berendezett Széchenyi utcai kiegészítő katonai kórházban nyújtották át a sebesülteknek az Augusztá-csomagokat, amelyeket az Augusztá Gyorssegély Egyesületről neveztek el így, mivel e szervezet segítségével valósult meg a karácsonyi ajándékok gyűjtése a sebesült katonák számára.⁷⁹

Az I. világháború után az 1919-es saint-germaini szerződés értelmében véglegesen Csehszlovákiához került Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék túlnyomó része.⁸⁰ Ezzel Beregszász is kezdetét vette a csaknem 18 éves csehszlovák uralom. 1919 szeptemberében vonultak be a városba a cseh csapatok.⁸¹ Ekkor a csehek felfüggesztették a város önkormányzatát és kormánybiztost állítottak az élére. Később, 1923-ban megfosztották rendezett tanácsú városi rangjától, 1934-ben felszámolták az állami rendőrségét, 1936-ban megszüntették önálló jegyzőségét, elvették a közbiztonsági, hús- és italadó szedési jogait, felszámolták a pénzügyi igazgatóságát. Ezzel Beregszász megszűnt megyeszékhely lenni. A csehek mindezen mesterkedései ellenére Beregszász a kárpátaljai magyar politikai és kulturális élet központja maradt.⁸²

Beregszász utcaneveivel és tereivel kapcsolatos utalásokat a csehszlovák uralom idejében is találunk. 1923-ban Csanádinál említődik a Kálvin tér, leírja, hogy a Beregi Református Egyházmegye 1923-ban Beregszászban a Kálvin téren nyomdavállalatot alapított, amely újságokon kívül naptárakat, énekes könyveket is nyomtatott.⁸³ E térrel

⁷⁴ CSANÁDI: i. m. 51.

⁷⁵ Uo. 51.

⁷⁶ ZUBÁNIC: i. m. 26.

⁷⁷ Uo. 30.

⁷⁸ CSANÁDI: i. m. 44.

⁷⁹ Uo. 52. o.

⁸⁰ BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: *Ez hát a hon...* . Ungvár, 2004. 23.

⁸¹ BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993. 67.

⁸² CSANÁDI: i. m. 78–79.

⁸³ CSANÁDI: i. m. 84.

kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy Zubánics szerint már a XIX században is Kálvin tér volt a neve, a mai Illyés Gyula sétány nevet pedig 1989-ben kapta.⁸⁴

1938. november 2-i bécsi döntés értelmében visszakerült Kárpátalja déli magyarlakta sávja Magyarországhoz.⁸⁵ Beregszászba november 9-én vonult be a magyar honvédség. A város ismét megyeszékhely lett.⁸⁶

1939-ben Csanádinál Beregszász főutcájáról és Rákóczi teréről olvashatunk, leírja, hogy ez évben országjáró körútra indították István királyunk Szent Jobbját. A szent ereklyét szállító vonat 1939. május 14-én késő délután érkezett Beregszász vasútállomására. A körmenet végighaladva a főútcán a Rákóczi térre ment, ahol a Szent Jobbot díszemlényen helyezték el.⁸⁷

1938–39-ben Csanádi a Bocskai és az Attila utcáról tesz említést, leírja, hogy a vallás- és oktatásügyi minisztérium 1938. július 12-én kelt 63.983-1939. számú rendeletével az 1939-40. tanévben elválasztotta a fiúiskolát a leányiskolától. A polgári leányiskola a Bocskai (ma: B. Hmelnickij) utcai épületben folytatta tevékenységét, a fiúiskola az Attila (ma: T. Sevcenko) utcai épületben maradt.⁸⁸ 1942-ben a város főterével kapcsolatban írja, hogy 1942. május 31-én felavatták a főtéren a város első világháborús emlékművét. Ezenkívül azt lejegyzí, hogy miután Beregszász képviselőtestülete 1941. július 13-án határozatot hozott az első világháborúban elesett hősök emlékművének felépítéséről, a térről áthelyezték a piacot, parkosították és Kossuth Lajosról nevezték el. Sajnos 1945 tavaszán e gyönyörű emlékművet lebontották, mivel anyagát felhasználták a Kárpátalján elesett szovjet katonák emlékművének építéséhez.⁸⁹

1944. október 28-án bevonult Beregszászba a szovjet hadsereg. Miután Kárpátalját Zakarpatszka oblaszty néven az USZSZK-hoz csatolták, Beregszász Berehovo néven járási központ lett. Itt meg kell jegyezni, hogy Beregszász a Berehovo nevet a csehszlovák uralom idejében kapta, a szovjethatalom 1946. június 25-i rendelete értelmében egyszerűen csak visszaállította a csehszlovák hatóságok által annak idején kreált, minden történelmi alapot és hagyományt nélkülöző helységneveket.⁹⁰ Így lett Beregszász ismét Berehovo. A szocializmus éveiben a város betagozódtott a Szovjetunió iparágazataiba.⁹¹

1944. október 26-án Csanádi említést tesz a Bocskai és a Vörösmarty utcákról a város szovjet katonák által történő elfoglalása kapcsán, leírja, hogy a Bocskai (ma: B. Hmelnickij) és a Vörösmarty nevű utcák sarkán álló Toldy-házba két akna csapódott be.⁹² A Bocskai utcával kapcsolatban megjegyzi, hogy ez az utca ma a B. Hmelnickij nevet viselő utcának felel meg. 1956 októberében ugyanezen utcát már B. Hmelnickij utcaként említi, a Magyarországon kitört forradalom kapcsán írja, hogy 1956. október 24-én Beregszászba nagyobb katonai egységek érkeztek és a tankokat, tehergépkocsikat a B. Hmelnickij utcán át Asztély felé irányították.⁹³

1954 májusában Csanádi említést tesz a város Vorosilov nevű teréről, leírja, hogy ekkor ünnepelte az ország Ukrajna és Oroszország egyesülésének 300. évfordulóját,

⁸⁴ ZUBÁNICS: i. m. 27.

⁸⁵ BOTLIK–DUPKA: Ez hát a hon... 42.

⁸⁶ BOTLIK–DUPKA: Magyarlakta... 68.

⁸⁷ CSANÁDI: i. m. 118.

⁸⁸ Uo. 113.

⁸⁹ CSANÁDI: i. m. 118–120.

⁹⁰ CSANÁDI: i. m. 197.

⁹¹ ZUBÁNICS: i. m. 22.

⁹² CSANÁDI: i. m. 164–165.

⁹³ Uo. 225.

amelynek alkalmából a városban felvonulást rendeztek, majd a Vorosilov téren járási dal-és táncünnepélyt tartottak.⁹⁴ 1956 májusában Csanádinál ismét olvashatunk a Vorosilov térről, mely írás szerint 1956. május 1-jei ünnepi nagy felvonulást még mindig e téren tartották meg, de az itt álló Sztálin-szobrot már nem koszorúzták meg.⁹⁵ Csanádi mindkét esetben megjegyzi, hogy az akkori Vorosilov tér a mai Rákóczi térnek felel meg. A térrel kapcsolatban még meg kell említeni, hogy Zubánics szerint 1945-ben kapta a Vorosilov nevet, majd 1957-ben Októberi Forradalom 40. évfordulója névre keresztelték, a történelmi, azaz a Rákóczi Ferenc nevet pedig 1990-ben kapta vissza.⁹⁶

Csanádinál Beregszász Felszabadulás teréről olvashatunk 1957 áprilisában. Leírja, hogy ez év április 28-án került sor a városban a Világifjúsági Találkozóra, a járás műkedvelőit két részre osztva: az egyik a Vérke partján, a másik a Felszabadulás téren mutatta be műsorát.⁹⁷ Csanádi megjegyzi, hogy a tér a mai Kossuth térnek felel meg. Mindemellett Zubánicstól megtudhatjuk, hogy a tér neve a XIX. század végén Werbőczy volt, majd a Felszabadulás nevet 1945-ben kapta, Kossuth Lajosról pedig 1993-ban nevezték el.⁹⁸

Csanádinál a Hősök terére találunk utalást 1959 júliusában. Lejegyezte, hogy ez év július 14-én négyszeri költözés után végleges helyére került a járási könyvtár, a Hősök tere 7. szám alá.⁹⁹ 1964. szeptember 14-én ismét a Hősök teréről olvashatunk nála a város I. Internacionalista Barátságfesztiváljának megrendezésével kapcsolatban. A térrel kapcsolatban meg kell említeni, hogy Zubánics szerint a XIX század II. felében vált a város fő piacterévé, amikor már Kossuth térnek hívták; a Hősök tere nevet 1945 júniusában kaphatta, amikor is a tér közepén obeliszket emeltek a Kárpátalján elesett szovjet katonák emlékére. Eléggé kérdéses azonban az, hogy mikortól viselhetette a Kossuth Lajos nevet a tér, mivel már korábban megjegyeztem, hogy Csanádi szerint 1941–42-ben kapta e nevet.

Csanádinál több említést is találunk Beregszász Muzsalyi utcájáról az 1960-as években:

- 1960-ban – amikor megjegyzi, hogy elkezdődött a bérházak építése a Muzsalyi utca környékén.¹⁰⁰
- 1961 augusztusában – amikor azt olvashatjuk, hogy a Muzsalyi úton megkezdődött az iskola-internátus építése.¹⁰¹
- 1966 novemberében – amikor is leírja, hogy az állami Várostervező Intézet kárpátaljai kirendeltsége elkészítette egy 25 hektár természeti park építésének tervét, amelynek helyét a Muzsalyi utca mentén épített többemeletes lakóház mellett jelölték ki.¹⁰²

Csanádinál 1966 augusztusában a Zrínyi utcáról olvashatunk. Leírja, hogy ekkor kezdődött meg a járási kultúrház építése, amit az egykori beregszászi zsinagóga átépítése útján valósítottak meg. A zsidó hitközségnek kárpótlásul visszaadták a Zrínyi utcai kis zsinagógát.¹⁰³

⁹⁴ CSANÁDI: i. m. 217.

⁹⁵ Uo. 223.

⁹⁶ ZUBÁNICS: i. m. 25.

⁹⁷ CSANÁDI: i. m. 231–232.

⁹⁸ ZUBÁNICS: i. m. 29.

⁹⁹ CSANÁDI: i. m. 235.

¹⁰⁰ Uo. 240.

¹⁰¹ CSANÁDI: i. m. 243.

¹⁰² Uo. 255.

¹⁰³ Uo. 254.

1981 novemberében Csanádi a Tinódi utcáról tesz említést, lejegyzí, hogy ez év novemberében avatták fel Beregszászban a Tinódi-utcái áruháza.¹⁰⁴

Beregszász története kapcsán fontos említést tenni az Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klubról és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségről. Az Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub 1987-ben Dalmay Árpád kezdeményezésére jött létre Beregszászban, amely lényegében magára vállalta a magyar kultúra, a népi hagyományok ápolásának, fejlesztésének nemes ügyét. Az Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub tulajdonképpen a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elődje volt városunkban.¹⁰⁵ 1989. február 26-án alakult meg a KMKSZ, majd annak beregszászi járási szervezete 1989 tavaszán.¹⁰⁶ Az 1990. évi választások eredményeként a tanácsokban erős KMKSZ-frakciók alakultak ki, amelyek komoly befolyást tudtak gyakorolni az ügyek menetére. Különösen a városi tanácsban volt érezhető a magyar képviselők befolyása, minek eredményeként 1990 második felében a testület számos, a magyarság szempontjából fontos határozatot hozott: követelte többek között Beregszász történelmi nevének és címerének visszaállítását, az utcák neveinek felülvizsgálatát, a kétnyelvű ügyintézés bevezetését közintézményeinkben.¹⁰⁷ Zubánics szerint még ez évben népszavazást tartottak a város történelmi neve visszaállítása kérdésében, amelyet a lakosság 84%-a támogatott, ennek ellenére a parlament nem tűzte napirendre a kérdés megvitatását.¹⁰⁸ Botlik–Dupka szerint a város 1991-ben kapta vissza történelmi nevét.¹⁰⁹

Meg kell említeni, hogy az Ukrán Nemzeti Mozgalom (RUH) néhány beregszászi funkcionáriusa éles támadást indított a sajtóban többek között az utcanevek megváltoztatása és a város címerének visszaállítása ellen. Végül is sikerült felülkerekedni az alaptalan vádaskodásokon, mivel Beregszász utcáinak több mint 1/3-a visszanyerte régi magyar nevét.¹¹⁰

Beregszász utcaneveinek többségét a városi tanács 1990-es határozata után felülvizsgálták és megváltoztatták. Ezt igazolja a Zubánics által összeállított utcanevlista is, amely tartalmazza Beregszász 59 utcájának és 2 terének régi és új neveit egyaránt.¹¹¹ A listában szereplő utcák, terek neveit az 1. táblázat rögzíti.

1. táblázat. Beregszász utcáinak és tereinek régi (Szovjetunióban használt) és új (napjainkban érvényes) nevei

Sorsz.	Régi név	Új név
1.	Antal Péter	Beregszászi Nagy Pál
2.	Borkanyuk	Bem József
3.	Dekabristák	Rozsokert
4.	Dzerzsinszkij	Dózsa György
5.	Engels	Geleji Katona István
6.	Felszabadulás tér	Kossuth tér
7.	Gercen(a)	Arany János
8.	Gorkij	Bethlen
9.	Gottwald	Gvadányi József
10.	Halan	Kovács Vilmos

¹⁰⁴ CSANÁDI: i. m. 274.

¹⁰⁵ Uo. 290.

¹⁰⁶ BOTLIK–DUPKA: Magyarlakta... 69.

¹⁰⁷ CSANÁDI: i. m. 300.

¹⁰⁸ ZUBÁNICS: i. m. 22.

¹⁰⁹ BOTLIK–DUPKA: Magyarlakta... 67.

¹¹⁰ CSANÁDI: i. m. 310.

¹¹¹ ZUBÁNICS: i. m. 37–38.

Az 1. táblázat folytatása

11.	Kárpátalja felszab. 40 évf.	Mihók Péter
12.	Kalinyin	Hunyadi
13.	Kirov	Akácfa
14.	Kolhoz	Hrabovszkij
15.	Korolenko	Füzes
16.	Krasznodoni	Pálóczi Horváth Lajos
17.	Kozák	Czabán Samu
18.	Kun Béla	Zaklinszkij
19.	Lenin	Széchenyi István
20.	Dicsőség	Damjanich
21.	Harcokoszók	Szentföld
22.	Leningrádi	Lehoczky
23.	Lokota	Gyóry Dezső
24.	Matroszov	Strand
25.	Majakovszkij	Bakó Gábor
26.	Marx Károly	Bercsényi
27.	Micsurin	Bábotka
28.	Morgenthal	Eötvös
29.	Moszkvai	Hrusevszkij
30.	Nyevszkij	Radán Balázs
31.	Odesszai	Korjatovics
32.	Panfilov	Szahajdacsnij
33.	Pavlov	Linner Bertalan
34.	I. Péter	Kisfaludy
35.	Poliklinika	Illyés Gyula sétány
36.	Proletár	Kisvasút
37.	Petrás Dezső	Görbe
38.	Repülősök	Lehel
39.	Scorsz	Lucskay
40.	Solohov	Ekkel György
41.	Majko	Kiserdő
42.	November 27.-e	Kinizsi
43.	Szláv	Batthyány
44.	Szverdlov	Zrínyi
45.	Szovjet	Pacsovszkij
46.	Szovjet Alkotmány	Kölcsey
47.	Szovjethatalom 50. évfordulója	Duhnovics
48.	Szovjetunió 60. évfordulója	Venelin Huca
49.	Szövetkezeti	Szilvai
50.	Csapajev	Vörösmarty
51.	Thalmann	Perényi
52.	Török Pál	Lampert herceg
53.	Volodarszkij	Alsókert
54.	Vörös csillag	Lónyay
55.	Vörös Hadsereg	Muzsalyi út
56.	Vörös partizán	Tamás Mihály
57.	Népek barátsága	Mikes Kelemen
58.	Októberi forradalom	Tinódi
59.	Kárpátontúli	Kazinczy
60.	Tervezett	Flórián
61.	Zene	Bartók Béla

Végül a város történetével kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az 1991. december 1-jei népszavazáson Ukrajna Függetlensége mellett Beregszász és a járás lakossága Kárpátalja különleges önkormányzati státusa és a Beregszász központú magyar autonóm körzet kialakítása mellett tette le voksát. Ukrajna függetlenné válása meg is valósult, ami azonban Kárpátalja autonómiáját illeti, arra a nép akarata ellenére nem került sor, csak évek múlva sikerült elérni, hogy megyénk szabad gazdasági övezetté váljon. Ami pedig a magyar autonóm körzet létrehozását illeti, ennek a kérdésnek a megoldását a felső hatalmi szervek egyszerűen elszabotálták. Tehát figyelmen kívül hagyták a Beregszászi járás lakossága akaratát.¹¹² 2001. május 17-én Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa határozatával Beregszászt megyei jogú városi rangra emelte.¹¹³

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy Beregszász csaknem 900 éves történetét különös részletességgel tárgyaló szakirodalomban a város utcanevével kapcsolatban rengeteg utalást, adatot találunk. Az első hiteles utcanév-„említések” Lehoczky Tivadarnál találhatók, amelyek a város XVI. századi történetéhez kapcsolódnak: Mindszent-, Árok-, Felszer-, Malom-, Szentlélek- és Ardó-utca. Igen nagy jelentőséggel bír az 1699-es Rákóczi-féle uradalom összeírása, mivel ez nemcsak az adófizető polgárok neveit rögzíti, hanem a korabeli város valamennyi utcanevét is, így ebből tudjuk meg, hogy 1699-ben Beregszásznak közel 8 utcája volt: Árok-, Hatházi-, más néven Felszer-, Akasztó- (később Naményi-), Kis-, Szénégető-, Ardó-, Malom-, Tót-utca. A XVIII. században többnyire a város Árok-utcájáról, Pap-utca és Újváros nevű részéről találunk említéseket, valamint azt is megtudjuk, hogy Beregszász 1775-ig hármastagoltságú város lehetett, azaz főváros, Új- és Papváros (más néven Pap-utca) nevű részekből állt. A XIX. században ismét találkozunk: a Naményi-, Felszer-, Tóth-, Pap- és Malom-utcák neveivel, illetve először találunk említést az Andrássy utcával kapcsolatban. Az első hivatalos utcanév-összeírás pontos dátumát sajnos nem ismerjük, így a névtanirodalom alapján csak feltételezhetjük, hogy Beregszászban az első utcanévrajstrom elkészítésére az 1850. évi magyarországi népszámlálás után került sor. A város utca- és térneveinek alakulása a XX. században eléggé bonyolult, mivel azok gyakran változnak, ami azzal magyarázható, hogy több hatalomváltás is történt a régióban, pl.: a mai Széchenyi utca, a szovjetek alatt Lenin nevet viselte, míg a XX. század elején Széchenyi néven említődik, a XIX század II. felében pedig Andrássy utca néven szerepel.

Ami a város utca- és térneveinek nyomon követését illeti, az első hiteles említésként kezdve napjainkig a honismereti irodalomban található adatok alapján csak néhány esetben valósítható meg, mint pl.:

- a mai T. Sevcsenko utca 1945-ben kapta e nevét, azonban a csehek idején (1918–1938) Orosz utca volt, míg a XX. század elején az Attila utca nevet viselte, korábban pedig, a XVI–XVIII. század között Árok utcaként találunk róla említéseket;
- a mai B. Hmelnickij utca a XX. század II. felében kapta e nevét, míg 1938 és 1944 között Bocskai utcaként találkozunk vele, a XIX. század II. felében Naményi utcaként, korábban pedig, a XVII. század végén Akasztó utcaként említődik;
- a mai Rákóczi tér 1990-ben kapta vissza történelmi nevét, korábban, 1957-től Októberi forradalom 40. évfordulója nevet viselte, 1945-ben Vorosilov marsallról nevezték el, az 1870-es években kapta a Rákóczi Ferenc nevet, a XVII. század végétől a XIX. század közepéig pedig Vásártér volt a neve;

¹¹² CSANÁDI: i. m. 305.

¹¹³ ZUBÁNIC: i. m. 25.

- a mai Kossuth tér 1993-ban kapta e nevet, azonban a Szovjetunió alatt 1945-től Felszabadulás tér néven szerepelt, a XIX. század végén pedig Werbőczy tér volt a neve.

A város történetét feldolgozó szakirodalomban ugyanakkor pontos leírást találhatunk az utcanevek 1990 után történő megváltoztatásáról, azaz amikor utcánk többsége visszanyerte egykori történelmi nevét, amelyet a már fent tárgyalt táblázatban nyomon követhettünk.

Végül a kutatás eredményeinek összefoglalásaként azt kell mondanunk, hogy Beregszász története során a város utcáinak és tereinek nevei többször is megváltoztak, különösen a XX. században, nem utolsósorban az adott korszak felsőhatalmi szerveinek nyomására, amelyek a legtöbb esetben figyelmen kívül hagyták Beregszász történelmi és kulturális hagyományait. A honismereti irodalomban elég sok adatot találunk a város utca- és térneveivel kapcsolatban, azonban ezek alapján nem lehet teljes egészében feltérképezni azok pontos alakulását a különböző évszázadok során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

SZAKMUNKÁK, TANULMÁNYOK:

- BALAHURI EDUÁRD: *Honfoglalás kori leletek Csomán*. – In: *Tanulmányok Kárpátalja, Erdély és a Felvidék Múltjából*. Szerk.: Dr. Nagy Ferenc. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 1999. 9–13.
- BALOGH ISTVÁN: *Bereg megye leírása*. – In: Gyarmathy Zsigmond (szerk.): *Szabolcs-Szatmár Megyei helytörténetírás*. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár, 1985.
- BENDA MÁRIA: *Egyesületi és társadalmi élet Bereg megyében*. Beregszász, 2003.
- BOTLIK JÓZSEF, DÚPKA GYÖRGY: *Ez hát a hon...*. Ungvár, 1991. 9 – 70.
- BOTLIK JÓZSEF, DÚPKA GYÖRGY: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.
- CSANÁDI GYÖRGY: *Sorsfordító évek sodrásában*. Ungvár, 2004.
- CSATÁRY GYÖRGY: *Levéltári Kalászatok (tanulmányok, szövegek-lemények)*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.
- DR. SZABÓ GÉZA: *Beregszász dualizmus kori társadalomtörténetének sajátosságai*. – In: *Észak-kelet Magyarországi Évkönyv*. Nyíregyháza, 1999. 95–100.
- ERDÉLYI ERZSÉBET: *Utcanevadási szokások az Alföldön a XIX. sz. közepén*. – In: *A Magyar névtani kutatások legújabb eredményei*. II. Szerk.: B. Gergely Piroska és Hajdú Mihály, Gondolat Kiadó, Budapest, 1967. 415-421.
- KOZMA GYÖRGY: *A Bereg megyei Kaszinó százéves története*. Stadium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1941.
- LEHOCZKY TIVADAR: *A Bereg megyei görögyszertartású katolikus lelkészségek története a XIX. sz. végéig*. Ungvár, 1999.
- LEHOCZKY TIVADAR: *Adalékok Beregszász történetéhez*. Ungvár, 1999.
- LEHOCZKY TIVADAR: *Adatok hazánk archaeológiájához, különös tekintettel Bereg megyére és környékére*. I. kötet, Munkács, 1892.
- LEHOCZKY TIVADAR: *Bereg vármegye monográphiája*. III. kötet, Ungvár, 1881.
- PAVLENKO GEORGIJ VASZILJEVICS: *A németek letelepedése Kárpátalján a XVIII–XIX. században*. In.: *Levéltári évkönyv*. XII. Szerk.: Dr. Nagy Ferenc. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza, 1997. 35–46.
- PÓK JUDIT: *Bereg vármegye katonai leírása (1782–1785)*. Nyíregyháza, 1999.
- ZÁGONI Á. KÁROLY: *A nagytiszteletű Beregi egyházmegye emlékkönyve*. Nyíregyháza, 2005.
- ZUBÁNIC LÁSZLÓ: *Beregszászi kalauz*. Beregszász, 2001.

LEXIKONOK:

- Magyar Nagy Lexikon. III. kötet, Budapest, 1999.
- Pallas Nagy Lexikon. III. kötet, Budapest, 1983.

=====*Molnár D. Erzsébet*=====

*A „malenykij robot”-ra elhurcolt
felső-Tisza-vidéki magyarok
egy felmérés tükrében*

A második világháború addig soha nem látott változásokat hozott az emberiség történetében. A változások nemcsak a harctereken, a harcmodorban vagy az új típusú fegyverek tekintetében jelentkeztek, hanem a hadi események végeztével – a Szovjetunió által „felszabadított” területeken – a vesztes országok polgári lakosságával való bánásmódban is tapasztalhatóak voltak. Az ún. kollektív bűnösség elvének alapján ugyanis a szovjethatalom civil lakosok százezrei ellen alkalmazott megtorló intézkedéseket. Sztálin és a szovjet vezetés ebbéli szándéka már 1943 júniusában nyilvánvalóvá vált, amikor Molotov külügyi népbiztos a következőket írta a moszkvai brit nagykövetnek: „A szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért, melyet Magyarország Németországnak nyújtott ... a felelősséget nemcsak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem kisebb vagy nagyobb mértékben a magyar népnek is.”¹ Így a szovjet birodalom által „felszabadított” térségben a magyarság százezrei számára – Molotov fent idézett leveléből kiindulva – a világhégés után újabb megpróbáltatások következtek: deportálások, kényszermunka, „malenykij robot”. A kollektív bűnösség elve alapján a kárpátaljai magyarság sem menekülhetett az egész nemzetet sújtó büntetés elől. A Szovjetunióhoz újonnan került terület lakosságát „az oroszosítás mellett a szovjetrendszer bevezetése és az ezt potenciálisan akadályozó polgári rétegek közötti nagyarányú tisztogatás is sújtotta”.²

Kárpátalján a 4. ukrán front katonái 1944 szeptemberében jelentek meg, október 27-én elérték Ungvárt, és ezzel megkezdődött a szovjetrendszer kiépítése a térségben, melynek egyik első megnyilvánulása a kárpátaljai magyar és német nemzetiségű, 18–50 év közötti férfialakosság összegyűjtése volt. 1944. november 13-án a 4. ukrán front törzse parancsot adott ki arról, hogy a Kárpátalján élő német és magyar nemzetiségű, 18 és 50 év közötti férfiaknak három napon belül jelentkezniük kell a legközelebbi szovjet katonai parancsnokságon.

Az önként jelentkező férfiakat háromnapos jóvátételi munka helyett a szolvyvai gyűjtőtáborba kísérték gyalog, majd onnét koncentrációs táborokba kerültek. Sokan közülük soha nem tértek haza, a hazatértek többsége pedig nem érte meg az öregkort.

¹ V. Molotov levele Sir A.C. Kerrhez, a moszkvai brit nagykövethez. Moszkva, 1943. június 7. – In: JUHÁSZ GYULA: Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban. Kossuth Kk, Budapest, 1978, 158–159. Közli: BOGNÁR ZALÁN: Malenkij robot, avagy a polgári lakosság tömeges elhurcolása Magyarországról szovjetunióbeli kényszermunkára 1944/45-ben, különös tekintettel a németként deportáltakra. In: BOGNÁR ZALÁN (szerk.): Malenykij robot. „Egyetlen bűnünk a származásunk volt...” Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robot”-ra a sztálini légerekbe 1944/45-1955. Kontraszt Pécs Bt., Pécs, 2009, 15.

² ROMSICS IGNÁC: Nemzet, nemzetiség és nemzetállam. Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998, 300.

A szovjetrendszerben ezeket a férfiakat háborús bűnösneként tartották számon, helyzetükről nem beszélhettek. 1989-től kezdve a KMKSZ falvanként felgyűjtötte a lágerekben meghaltak névsorát. 2004-ben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola egy nagyszabású kutatást indított el: a túlélők és az elhunytak hozzátartozóinak kérdőíves vizsgálatát, egy részletes adatbázis létrehozását. Az adatgyűjtés kétféle kérdőív kitöltésén alapult: az egyik bázisát a túlélőkkel, a másikat az elhunytak hozzátartozóival készített interjú képezi. A kérdőív 63 kérdése négy csoportra oszlik: az első az elhurcoltak személyes adatait tartalmazza, a második az elhurcolás körülményeire, a lágerben eltöltött évekre kérdez rá, a harmadik kérdés csoportban a deportálás időszakának emlékezetére, az elhurcoltak szovjet-képére irányuló kérdések szerepelnek, a negyedik csoport kérdései pedig a kárpátaljai magyarság jelenlegi és jövőbeni helyzetére, a fennmaradás esélyeire világítanak rá a több rendszerváltást is megért túlélők szemszögéből.

A hozzátartozókkal kitöltetett kérdőíveknek rendkívül fontos szerepük van a kutatás tekintetében, elengedhetetlen összetevője az 1944-es deportálásra vonatkozó adatbázis összeállításának, mivel az elhurcoltak többsége sajnos már nincs az élők sorában. Az általuk kitöltött kérdőív 33 kérdése négy csoportra oszlik: az adatközlő adataira, az elhurcoltra vonatkozó információkra, az elhurcolás körülményeire és az adatközlő szovjet-képére. A kutatás során igyekeztünk olyan hozzátartozókat találni, akik közvetlen szemtanúi voltak az elhurcolásnak. Abban az esetben, ha ez nem sikerült vagy nem volt ilyen személy, akkor a legidősebb rokont, barátot, ismerőst kerestük meg, akinek a deportált személyesen mesélte el a „malenykij robot” eseményeit.

A több éve folyó kutatás során Kárpátalja járásai, régiói közül az adatgyűjtés a Felső-Tisza-vidéken jelentett a legnagyobb problémát, melynek oka egyrészt az elsődleges forrást jelentő túlélők egyre kevesebb száma, másrészt a szórványvidéken megfigyelhető asszimiláció, melynek következtében számos áldozat hozzátartozója, leszármazottja már nem beszél a magyar nyelvet, illetve meg kell említenünk azt a tény is, hogy Kárpátalja valamennyi régiói közül itt talákoztunk a legtöbb olyan potenciális adatközlővel, akik nem voltak hajlandóak a kérdőív kitöltésére.

Jelen kutatás keretében e hiányosság pótlására tettünk kísérletet. A terepmunka során három felső-Tisza-vidéki település – Visk, Aknaszlatina, Técső – feltérképezése után 30 adatközlővel töltöttük ki kérdőíveket (1. ábra), melyek közül 7 túlélő, 23 pedig hozzátartozó. A túlélőkkel mélyinterjúk is készültek.

A vizsgált településekről történő deportálások nagyságrendjének meghatározásához a Kárpátaljai Állami Levéltárban található névsor szolgáltatta az alapot, melynek összeállításához 1945 nyarán az akkori Népbizottság egy körlevél útján adott parancsot abból a célból, hogy községenként vegyék számba a hadifogolyként vagy elhurcoltként lágerbe került férfilakosságot a munkaképes férfilakosság számának felmérése miatt. A listából az elhurcoltak nevével kívül megtudhatjuk születésük helyét és idejét, hovatartozásukat, illetve az esetek többségében az elhurcolás irányát vagy a láger helyét, ahová vitték őket.

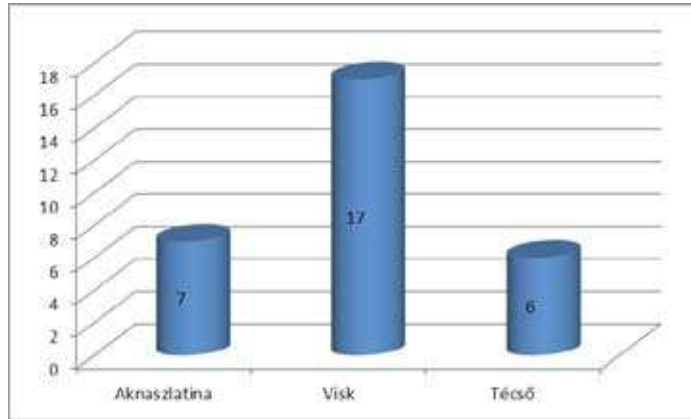
Az említett névsor Aknaszlatináról 218 személyt említ³, akik 1945-ben a Szovjetunió valamelyik lágerében raboskodott, akik közül korábbi kutatások szerint 174-en soha nem tértek haza.⁴ Visk esetében egy 308 lakost felsorakoztató listával találkozunk⁵,

³ Державний архів Закарпатської області. – Фонд Р-14. – Опис 1. – Справа 230. – Аркуш 69–74.

⁴ http://www.kmf.uz.ua/mr/4_nevek_ftv.html

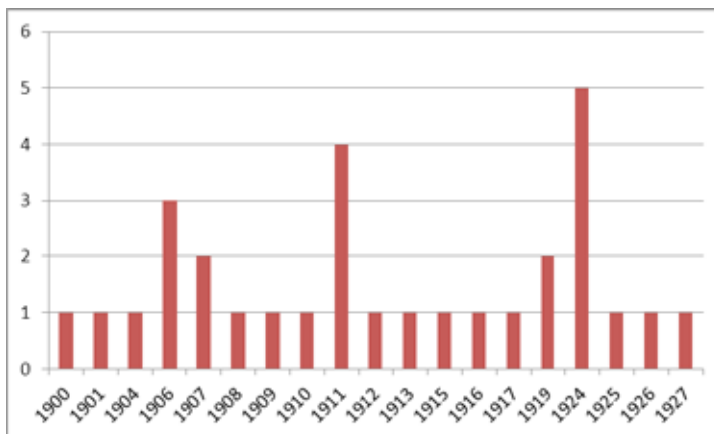
⁵ Державний архів Закарпатської області. – Фонд Р-14. – Опис 1. – Справа 230. – Аркуш 18–22.

közülük 97-en maradtak oda⁶, Técsőt illetően pedig a lista 367 olyan nevet sorakoztat fel, akik 1945-ben lágerben voltak⁷ és közülük 78-an ott is haltak meg.⁸ Az elhurcolásoknak a település lakosságához mért arányának meghatározásához az 1941-es népszámlálási adatokra tudunk hagyatkozni. E szerint Aknaszlatina 8 941⁹, Visk 7 647¹⁰, Técső pedig 10 731¹¹ lakost számlált.

1. ábra. Az adatközlők településenkénti megoszlása

A jelen kutatás eredményeként feltérképezett elhurcoltak 1900 és 1927 között születtek, és ebben a térségben is – hasonlóan Kárpátalja más régióihoz – a megkérdezettek között szerepel olyan adatközlő, aki 1944-ben még nem töltötte be a 18. életévét sem (2. ábra).

2. ábra. Az elhurcoltak születési év szerinti megoszlása

A deportáltak foglalkozását tekintve a legtöbbször földműveléssel foglalkozott, egyszerű, gazdálkodó emberek voltak (3. ábra).

⁶ A „malenykij robot” honlapja. A Felső-Tisza-vidékéről elhurcolt magyarok névsora. http://www.kmf.uz.ua/mr/4_nevek_ftv.html

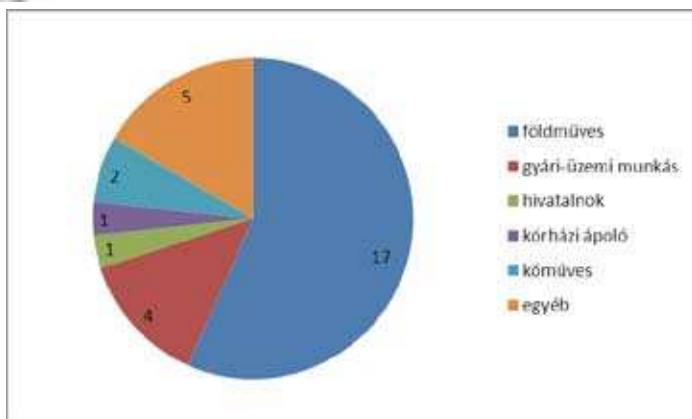
⁷ Державний архів Закарпатської області. – Фонд Р-14. – Опис 1. – Справа 230. – Аркуш 84–100.

⁸ http://www.kmf.uz.ua/mr/4_nevek_ftv.html

⁹ Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000, 108.

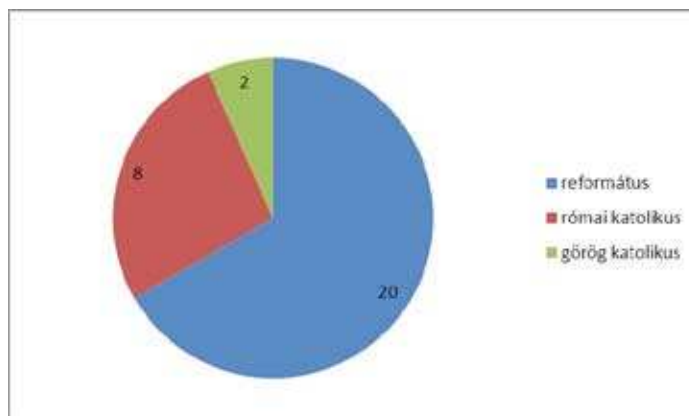
¹⁰ Uo. 105.

¹¹ Uo. 113.

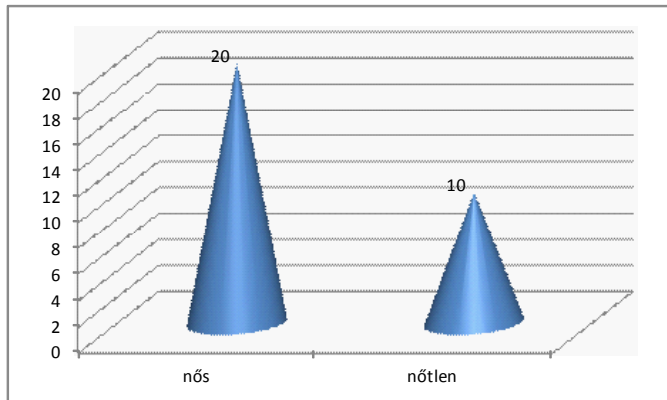
3. ábra. Az elhurcoltak foglalkozás szerinti megoszlása

A vallási megoszlás tekintetében a 30 elhurcolt 2/3-a református vallású volt, 8 személy római, 2 pedig görög katolikus (4. ábra). Korábbi kutatásaink során kiderült, hogy a görög katolikusok által is lakott falvakban több adatközlő elmondása alapján a „malenykij robot” úgy jelenik meg, mint kizárólag a reformátusokat és a római katolikusokat érintő megtorlás, ugyanis a görög katolikusokat ukrán nemzetiségűnek tudták be, így ők megmenekültek a deportálások elől. Ezt az állítást egy kerekhegyi visszaemlékező is alátámasztja: „Az oroszok... az oroszok bejöttek, akkor vitték el a magyarokat. Görög katolikust nem bántottak, csak a római katolikust, reformátust, ezeket vitték.” Azonban a jelen kutatásban szereplő elhurcoltak között szerepel egy viski és egy aknaszlatinai görög katolikus felekezetű személy is. Ez azzal magyarázható, hogy az emberek összegyűjtését irányító szovjetek nem minden esetben tudták be automatikusan a görög katolikus vallású egyént egyúttal ukrán nemzetiségűnek: az összegyűjtésben vagy részt vett egy helybeli, a szovjet hatóságoknak segédkező, terepismerettel rendelkező lakos, vagy pedig egyszerűen rákérdeztek a nemzetiségre, amit önbevallás alapján állapítottak meg, és a magukat magyarnak vallók – görög katolikusságuk ellenére – szintén a deportálandók közé kerültek.

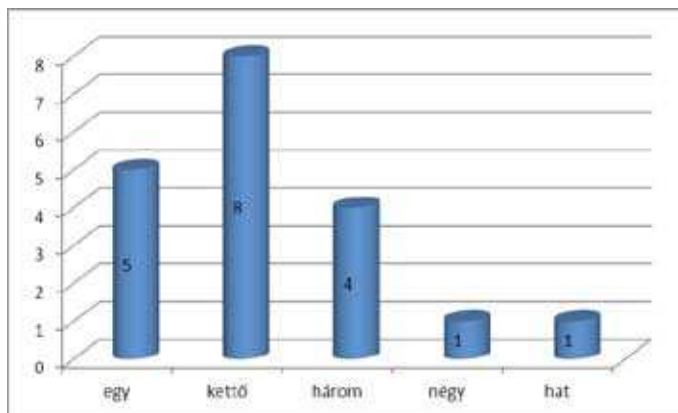

4. ábra. Az elhurcoltak vallás szerinti megoszlása

A válaszadók közül elhurcolásuk idején 20-an már házasok voltak és családot alapítottak (5. ábra). Valamennyiüknek volt gyermeke: a többségnek kettő, de négy-, sőt hatgyerekes családapát is elvitték. Mindent figyelmen kívül hagyva elvitték a nagycsaládok fenntartóit is (6. ábra). A „malenykij robot”-tal kapcsolatban a visszaemlékezők egy része azon túl, hogy egyéni tragédiaként éli meg a deportálást, elmondásuk alapján a szovjetizálás időszakára érvényes az az állítás, hogy nemcsak az egyént, hanem a családot, a közösséget temette maga alá: „Egyedül az édesanyja kellett vigye a hátán az egész családot, három gyerekkel, kicsi gyerekkel és beteg emberrel. Amint visszajött a lágerből, de örültek, hogy hazajött a lágerből.”

5. ábra. Az elhurcoltak családi állapot szerinti megoszlása a deportálás idején

6. ábra. Az elhurcoltak a szerinti megoszlása, hogy hány gyermekük volt a deportálás idején

A korábbi, más járásokat feltérképező kutatások, illetve a témával foglalkozó szakirodalom szerint a Kárpátaljáról történő elhurcolások hátterében két fő ok állt:

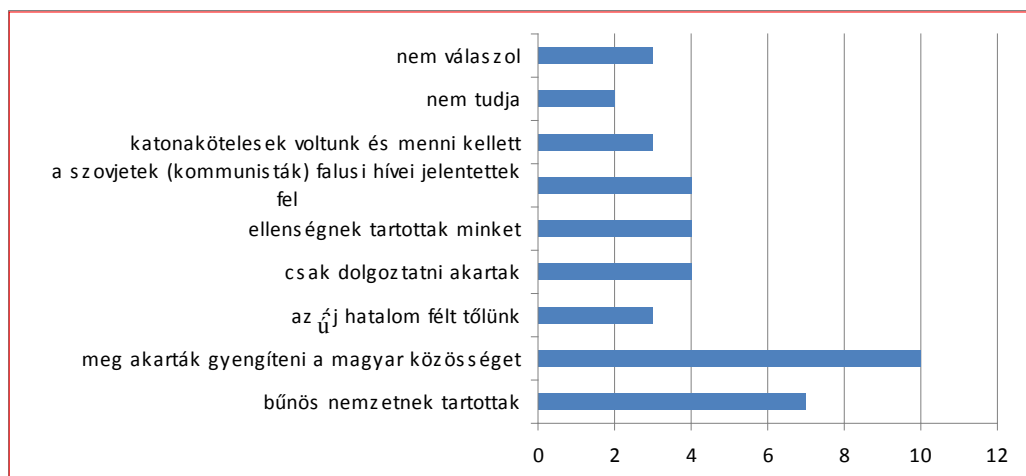
1. etnikai tisztogatás a magyar és a német nemzetiségű lakosság eltávolítása céljából, melyhez a sztálini rezsim számára megfelelő ideológiai alapot szolgáltatott a kollektív bűnösség elve;
2. másrészt a Szovjetunió második világháború utáni óriási munkaerő-szükséglete a romokban heverő birodalom újjáépítése céljából – és ahogy Bognár Zsolt is kifejti írásaiban – a foglyok pedig tömeges és ingyenes munkaerőt jelentet-

tek még akkor is, ha a deportált, gyakorlatilag rabszolga-munkaerő alapvetően nem hatékony.¹²

A terület magyar jellegének a megváltoztatása mint a deportálások egyik oka, megjelenik a legújabb napvilágot látott, Kárpátalja történetét feldolgozó munkában is.¹³ Itt is elsőként van említve a Szovjetunió kényszermunkások iránti igénye, mivel a szovjet vezetés célja volt, hogy a hadifoglyokból és az elfoglalt területek civil lakosságából nagyszámú „kényszermunkás-sereg” tegyen szert. A szerző megemlíti, hogy Kárpátalján e mellett az általános szempont mellett volt egy közvetlen, helyi sajátosság is a polgári lakosság deportálása tekintetében: a magyar etnikum gyengítése, megfélemlítése.¹⁴

Kutatásunk elején feltételeztük, hogy az adatközlők véleménye az elhurcolások okát illetően egyezni fog a fent nevezett két okkal, vagy a két ok valamelyike fog dominálni. Hipotézisünk végeredményben beigazolódott, a hozzátartozók szerint a „malenykij robot” háttérben a kollektív bűnösség elvén alapuló etnikai tisztogatás játszotta a fő szerepet. Az okokat taglaló kérdésre a válaszadók több lehetőséget is bejelölhettek, és a legtöbben a *meg akarták gyengíteni a magyar közösséget*, illetve a *bűnös nemzetnek tartottak* alternatívát választották (7. ábra).

7. ábra. A hozzátartozók véleményének megoszlása az elhurcolás okát illetően

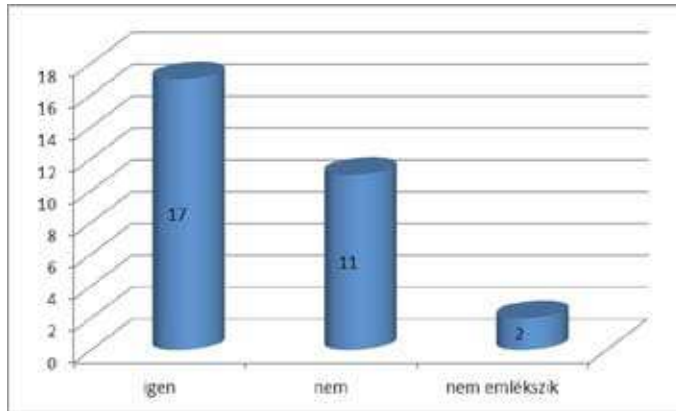
Egy aknaszlatinai, lágert megjárt adatközlő szerint: „*S ahol mentek végig, s ahol magyarokat találtak: Técső, Taracköz azt mind szedték össze és vitték Szolyvára, de csak a magyar embereket*”. Egy viski túlélő a következőképpen emlékszik vissza: „*Itt az emberek között az a hír járta, hogy azért visznek el, mert féltek, nehogy hátra támadjuk őket. Konkrét magyarázat nem volt. Azt mondták még, hogy 3 napra visznek el a felrobbantott hidat megjavítani*”.

A deportáltak véleményén túl meg szerettük volna tudni, hogy a hatóságok indokolták-e valamivel az elhurcolást (8. ábra). A válaszadók 17 esetben adtak pozitív választ, az indoklás pedig szinte minden esetben a háború utáni újjáépítés volt, vagy csak egyszerűen annyit mondtak, hogy segíteni kellett (9. ábra).

¹² BOGNÁR ZALÁN, i.m.: 14.

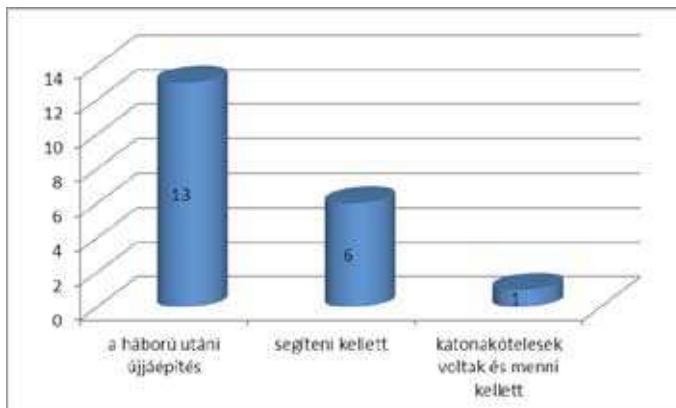
¹³ OFICINSZKIJ ROMÁN: Etnikai tisztogatások. – In: Kárpátalja. Szerk.: FEDINEC CSILLA–VEHES MIKOLA, Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010, 251.

¹⁴ Uo. 248.

8. ábra. A hatóságok indokolták-e valamivel, miért viszik az embereket?

A kutatásban részt vevő 11 adatközlő válaszolta azt, hogy a hatóságok semmilyen indokkal nem szolgáltak: „Gyűjtéskor kérdezték, hogy hova visznek bennünket, de azt válaszolták, hogy hamar hazajövünk. Megérkezéskor is kérdezték, mire hoztak ide, azt válaszolták, semmi közünk hozzá” – tudhatjuk meg egy szintén Viskről elhurcolt túlélőtől.

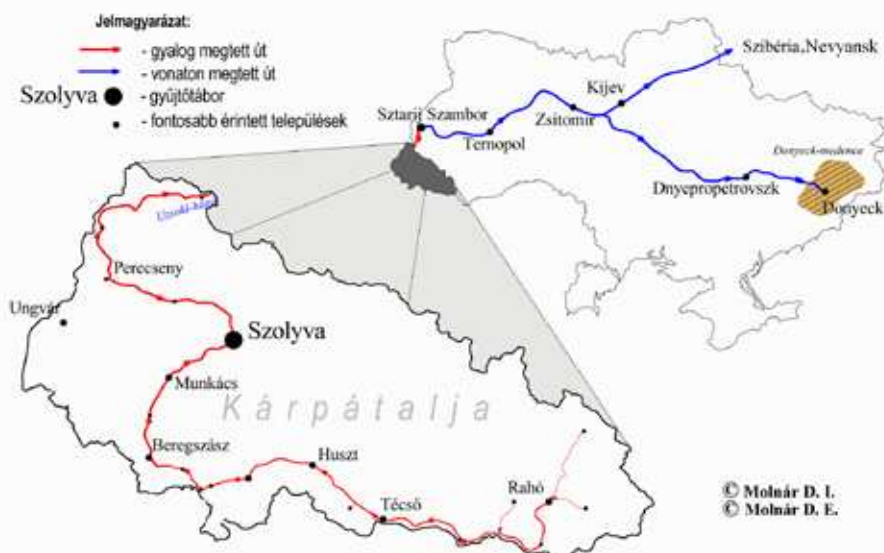
9. ábra. Mi volt a hatóságok indoka az elhurcolást illetően?

A toborzás a Kárpátalja-szerre szokásos módon zajlott: „Egyszer itt összegyűjtötték, s azt hirdették ki, hogy mennek malenykij robotra. Három nap élelmet kell vinni és alsóneműt, tiszta alsóneműt. S végül úgy történt, hogy a malenykij robotból lett 20 év, 10 év, 7 év... ki mennyi időt töltött ottan” – meséli egy aknaszlatinai visszaemlékező.

A toborzás végeztével, miután a legközelebbi városparancsnokságon a környező településekről összegyűjtötték az embereket, szigorú katonai kísérettel gyalog indították őket útnak a szolvai gyűjtő- és elosztótáborba, melyet a szovjet hatóságok építettek ki a magyar honvédség korábbi kaszárnyájából és amely annak a lágerekszernek lett a része, melynek központja Sztarij Szamborban működött.¹⁵ A szolvai megpróbáltatások túlélőinek további nehézségekkel kellett szembenézni: Szolváról tovább hajtották őket

¹⁵ BOTLIK JÓZSEF: Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján. II. kötet Nyiregyháza, a Nyiregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Intézete, 2005. 250.

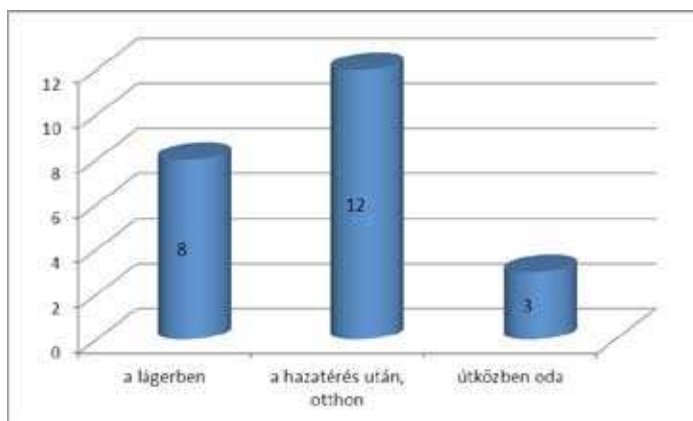
keresztül az Uzsocki-hágón egészen Sztarij Szamborig, ahol marhaszállító vagonokba zsúfolva lettek továbbszállítva különböző lágerrekbe a Szovjetunió belsejébe (10. ábra). Aknaszlatinán „...*azt mondták, hogy Rahóra kell menni háromnapi eledellel és onnét majd be fogják osztani azt a három napot ki hol fog dolgozni. Mikor össze volt csoportosítva az az emberiség Rahón, akkor elhozták gyalog Szlatinára és bezárták a futballpályára, s akkor már katonaság vette át az őrségőket, akkor már nem testőrök, a választott testőrök, hanem katonaság és elkísérte gyalog egészen Szolyváig... Csak egyszer kaptak egy parancsot, hogy vagonba kell szállni, mert mennek a munkahelyre. S a munkahely egész Szibériában kötött ki.*” Visktól „*Új Szamborig mentünk gyalog. Nem tudom pontosan hány napig gyalogoltunk. Itt ültettek vonatra bennünket. Vagy 40 nap mentünk összevissza. Talán volt 40 nap, de lehet, 35 – nem tudom pontosan. Karácsonykor kiszállítottak minket, hogy csak a mi vagonunkat nem tudom, itt még Oroszország ezen a részén. Már ott akartak munkára adni, de annyira le voltunk gyengülve, hogy a gyárigazgató nem vállalt bennünket. Itt adtak egy kis vacsorát nekünk. Január hányadikán érkeztünk meg, nem tudom, mert éjjel-nappal sötétség volt. Vagonban voltunk, nem láttunk semmit. Mentünk vagy 20 nap a vagonba. (...) Tehát ezek az emberek semmiféle bünt nem csináltak, se nem harcoltak, se nem voltak katonák, munkásemberek voltak. Ezeket az embereket nem volt szabad elvinni. Hány családot tettek tönkre, hány gyereket tettek tönkre már a családban, aki ártatlanul elkerült erre a malenykij robotra.*” Egy másik viski elhurcolt is hasonlóképpen emlékszik vissza: „*Szolyváig gyalog mentünk. Itt vagonba ültettek és úgy vittek bennünket tovább. Mikor megálltunk, a vizet a csorgókból, a megfagyott vizet szopogattuk.*”

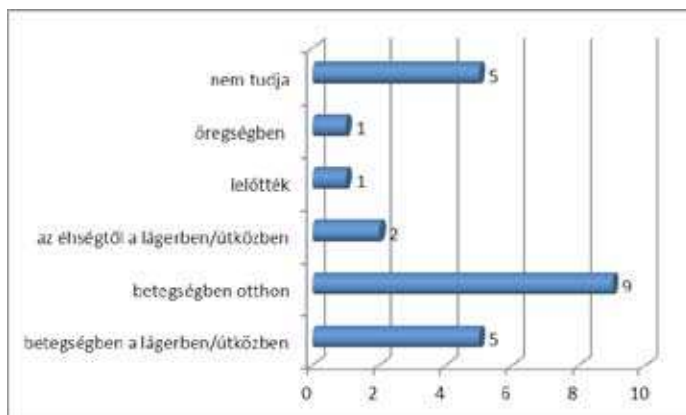
10. ábra. A Felső-Tisza-vidékről történő elhurcolások legvalószínűbb útvonala

Az embertelen bánásmód és a lehetetlen körülmények miatt sokan már a szolyvai megpróbáltatásokat, az éhezést, a járványt sem tudták leküzdeni, mások valamilyen

marha- vagy teherszállító vagonba zsúfolva lelték halálukat, amit a hozzátartozók válasza is alátámaszt (11–12. ábra)

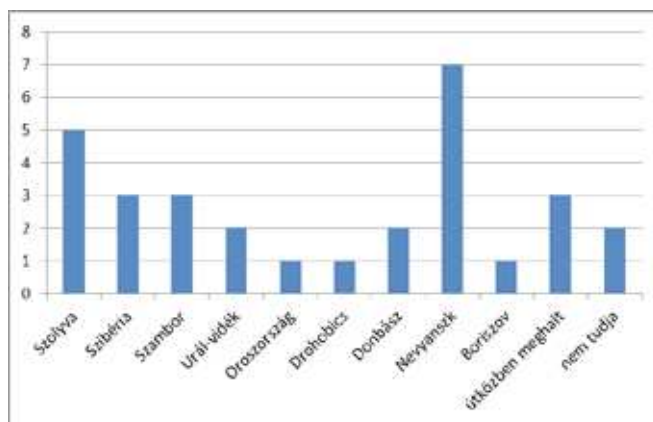
11. ábra. Hol halt meg az elhurcolt?

12. ábra. Milyen körülmények között halt meg az elhurcolt?

Az egyik viski elhurcolt hozzátartozója így emlékszik vissza: „Apám magyarázta, hogy hogy történt ez az egész lágeri elvitel. A háború után összeszedték Szlatináról az egész magyar embereket és azt mondták, hogy vegyenek száraz élelmet magukkal, mert viszik őket munkára. Gyalog felvitték Rahóra, Rahóról visszafelé elvitték egész Számburba. Számburból őket vitték be Oroszországba... vagyis, Szolyvárról vitték őket be Oroszországba, ahol betették őket a lágerbe. Útközbe tehervonattal vitték. A tehervonatba annyi... egy vagonba annyi ember volt, hogy számoltak, mikor kellett leülni, mert nem volt egy gramm hely. Mikor meg vizet nem kaptak, a jégcsapot törték le az ablakon kinyúlva és azokat szopták. Aki ezeket szopta, egy pár nap múlva megkapta a hastífusz és meghalt. Reggel, amikor kinyitották az állomáson a vagon, mindjárt azt kérdezték „káput jeszty?” Akkor, aki erősebb ember volt, akik erősek még voltak, azok kellest menjenek ki gödröt vájni és úgy temették el a halottakat. Nagybácsim erős ember volt, Ő meg ment vájni és mindig hívta apámat „Károly, gyere, hátha lesz ott valami jó bakancs, jobb ruha vagy valami. Le vesszük és jó lesz.” De apám nem akart menni. Apám azt mondta, hogy „Péter, inkább itt halok meg, de én nem megyek.”

Az embert próbáló utazást is túlélők számára a végállomás a Szovjetunió valamelyik lágere volt. Az adatközlők által közölt információk ennél a kérdésnél különösen nagy jelentőséggel bírtak, ugyanis a fentebb említett, 1945-ben összeállított, a lágerekben raboskodó férfilakosságot felsoroló lista a viski és az aknaszlatinai elhurcoltak esetében nem tartalmazza a végső állomást, a láger helyét, ahol a deportáltak több hónapot vagy évet töltöttek el: a rubrikába vagy azt írták be, hogy „ismeretlen” a személy tartózkodási helye, vagy pedig egyszerűen csak üresen hagyták. Jellemző, hogy a felmérésben részt vevő felső-Tisza-vidéki elhurcoltak java része az Ural-vidékét, vagy pedig Nevyansk városát jelölte meg, ami szintén az Ural-vidék egyik jelentős iparvárosa. Egyes hozzátartozóknak nincs információjuk arról, hogy hol halt meg a családtagjuk (13. ábra).

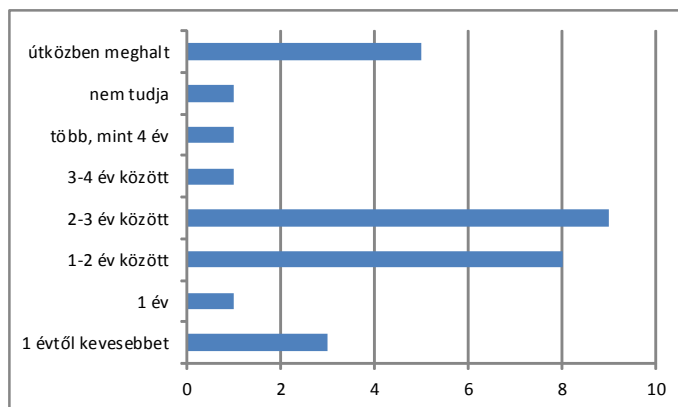
13. ábra. Hová vitték?

1945. február 28-án elkeseredésükben a viski „édesanyák, édesapák, feleségek, testvérek, menyasszonyok, özvegyek és árvák” levelet írtak az akkori magyar miniszterelnöknek, Dálnoki Miklós Bélának: „Visket 1944. nov. 27-én érte az a nagyon szomorú sors, hogy csaknem minden 18–50 éves magyar férfit orosz táborokba hajtottak. A kötelességteljesítés alól sohasem húzódtott el a viski magyarság, háborús kötelességének most is eleget tett. Az elhurcolt férfiakat az itthoni sok-sok megpróbáltatás között is – csendes reménységgel helyettesítették a közeli viszontlátás reményében a gyenge nők és gyermekek. Amióta azonban a táborlistákról [a gyűjtőtáborban lévőkről] a néhány hazaengedett, szinte élőhalott ember hírt hozott, azóta a csendes reménység a legsürgetőbb aggodalom-má és kétségbeeséssé változott. Ugyanis a néhány 45–50 éves hazatért ember a legelhagyottabb külsővel, a legszálnalmasabb ruházattal és oly egészségi állapotban jött, hogy most mind fekvő beteg, s talán soha többé nem lesznek egészségesek. – Ha ezeket hét hét Oroszországban ennyire tönkre tette, mi lehet a többiek sorsa három hónap után megfelelő ruházat, emberies élelem, fűtés, gyógyszer és orvos hiányában?”¹⁶

A legtöbb, 9 válaszadó, 2-3 évet töltött a Szovjetunió valamelyik lágereiben (14. ábra), ami alátámasztja, a szakirodalomban is használatos adatot, mely szerint az életben maradtakat 1946-tól kezdik fokozatosan hazaengedni.¹⁷ Akik „szerencsésebbek” voltak, egy éven belül hazatérhettek.

¹⁶ A levelet közli STARK TAMÁS: „Budapest felé fordultak védelemért...” – In: Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Szerk.: FEDINEC CSILLA – VEHES MIKOLA, Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 250.

¹⁷ BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: Ez hát a hon... H.n., Mandátum – Universum, é.n. 55.

14. ábra. Mennyi időt töltött a lágerben?

A „malenykij robot” magyarországi vonatkozásait vizsgálva Bognár Zalán leírja, hogy a hadifogolyként és a polgári személyként elhurcolt személyek között nem tetek különbséget: mindkét esetben a GUPVI (Glavnoje Upravljenyije Vojennoplennih i Internyirovannih), vagyis a Hadifogoly- és Internáltügyi Főparancsnokság irányítása alatt lévő lágerbe kerültek. A GUPVI és a Gulag-lágerek közötti leglényegesebb különbség az volt, hogy az utóbbi lakói egyenként, személyre szabott koholt vádak alapján lettek tartóztatva, míg a GUPVI-lágerlakók tömegesen lettek elhurcolva, lényegtelennek tartva személyes kilétüket, és csak az volt a fontos, hogy az adott társadalmi csoportot „izolálják”, azaz lágerbe zárják.¹⁸ Mindezt alátámasztja az 1944. november 13-án megjelenő, hírhedt 0036. számú parancs is:

„... a) Egész sor településen német és magyar nemzetiségű hadköteles személyek élnek, akiket ugyanúgy, mint az ellenség katonáit, le kell tartóztatni és hadifogolytáborba kell irányítani...

b) A német és magyar nemzetiségű hadköteles személyeket, akik Kárpátontúli Ukrajna felszabadított területén élnek, külön csapatokban, listák szerint, konvoj alatt hadifogolytáborba kell irányítani.”

Ennélfogva a kárpátaljai, azon belül a felső-Tisza-vidéki polgári lakosság a GUPVI felügyelete alatt működő lágerbe került. A civil lakosság és a hadifoglyok összekeveredését a lágerekben az egyik viski túlélő is alátámasztja: „A lágerben soknemzetiségűek voltak, németek, románok, zsidók, hadifoglyok, meg civilek, mint mi. Össze voltunk keveredve”. A foglyokat pedig természetesen szigorú katonai őrizet alatt tartották: „Katonai felügyelet alatt mentünk a munkahelyre gyalog. Kutat és árkokat vájtunk. A lágerben össze volt zárva 3-4000 ember. Munkára meg szétosztottak bennünket.”

A lágerben lévő körülményeket illetően arra a kérdésre, hogy elegendő volt-e az ott kapott étel mennyisége, a túlélők és a hozzátartozók túlnyomó többsége is azt a választ adta, hogy nagyon keveset kaptak, épp csak arra volt elég, hogy éhen ne haljanak. Az egyik szlatinai elhurcolt fiától a következőket tudhatjuk meg: „Elvitték őket, betették a lágerbe, ennivaló szintén nem volt. Olyan körülmények között voltak, hogy olyan gyengék voltak, mint a legyek. Kint, mikor vécére mentek, csak egy nagy gödör volt, keresztül rajta egy deszka. Volt olyan ember is, amely kiment végezni a dolgát és az csak befordult és beesett, azt ott is maradt.”

¹⁸ BOGNÁR, i.m.: 56.

Rákérdezve a tisztálkodási lehetőségekre, a válaszok többnyire a következők voltak: „*egy hónapban egyszer, vagy akkor sem lehetett tisztálkodni*” vagy „*kevés volt a víz, inni is alig tudtunk, ki hogy tudta megoldani*”.

A családdal való kapcsolattartásra szinte egyáltalán nem volt lehetőség egyrészt, mert nem engedték, másrészt, mert a családtagok nem tudták, hol raboskodik hozzátartozójuk. Korábbi kutatásaink során kiderült, hogy 1-1,5 év után volt lehetőség a levelezésre, amit a jelen felmérésben részt vevő túlélők is alátámasztanak: „*Megérkezésük után 1-2 évre rá lehetett levelet haza írni*” vagy „*1945-ben irtunk haza, de én hamarabb hazajöttem, mint a levél*”.

A túlélők közül ketten voltak betegek a lágerben, egyikőjük megfelelő ápolásban részesült, a másikkal nem törődtek, épp csak arra vigyáztak, hogy ne haljon meg. Ő így emlékszik vissza: „*A lábam volt beteg, amit vassal sütöttek ki.*” Az egyik hozzátartozó is szolgált információval édesapja betegségéről: „*Ottléte alatt beteg lett és ki kellett venni a fél tüdejét, a műtétet ott egy német orvos végezte. Ebben is halt meg már itthon.*” Többen is maradandó károsodást szereztek: „*Ottlétem alatt három ujjam fagyott meg és lett használhatatlan.*”

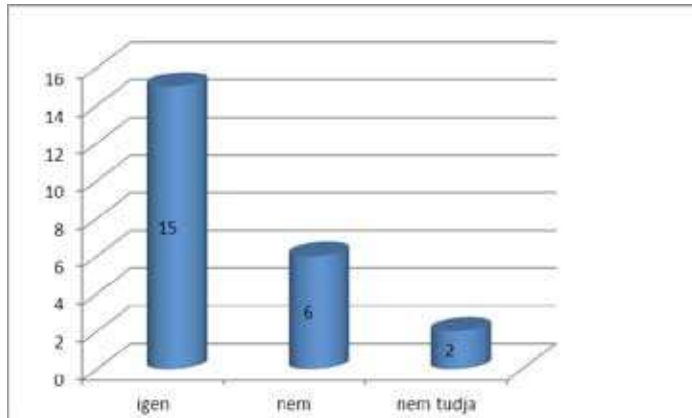
Az Ural-vidéken, illetve Nevjanszkban raboskodók szerint az örök soha nem verték meg a foglyokat: „*A katonák bár nem bántottak bennünket, de a foglyok egymást igen. Engem csak egyetlen magyar őrmester vágott pofon, mert étkezésnél a németekkel voltunk, és mikor osztották az ételt, kértem, hogy ne csak a tetejéről, hanem a közepéről is szedjen. Ezt jelentette a barakkparancsnoknak és ő ütött meg*” vagy „*Büntetéseket kaptunk, de nem vertek meg bennünket.*” Egyetlen, Boriszovban raboskodó túlélő mondja, hogy a verések mindennaposak voltak.

A szökés nem volt jellemző, egyik túlélő sem kísérelte meg, szerintük hiábavaló próbálkozás lett volna: „*Egyetlenegy szökés volt, de vissza is hozták a táborba, aki elsőkött.*” A felmérésben részt vevő túlélők egyike sem próbálkozott szökéssel, mindannyiukat hazaengedték a „büntetés” leteltével.

A hazatérést követően a beilleszkedésről is megkérdeztük a túlélőket, akik egyhangúan elmondták, hogy nem esett nehezükre, mindenki örült visszatérésüknek. Persze, itt főleg a családtagokat, hozzátartozókat említették meg, de a hatóság részéről sem érte a túlélőket semmilyen atrocitás.

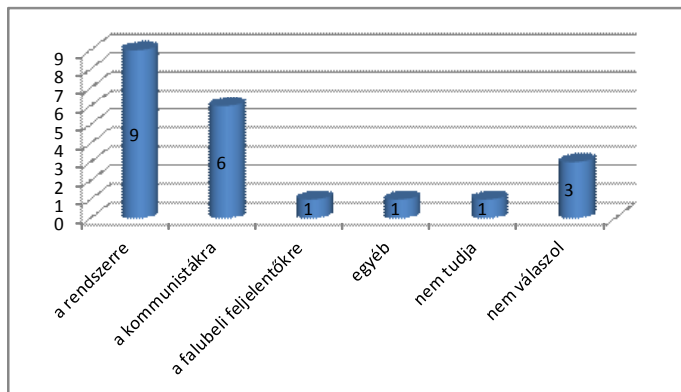
Egy kivétellel valamennyi deportált azt mondta, hogy hazatérve bárkinek elmondhatta és el is mondta, hogy mi történt a lágerben. Kíváncsiak voltunk, hogy az elhurcoltak kinek beszéltek a lágerben eltöltött időszakról. Erre a kérdésre szintén több válaszlehetőséget bejelölhettek az adatközlők, sőt a többség – négy túlélő – az egész falunak / városnak, mindenkinek mesélt róla, aki megkérdezte, amit főleg azzal indokolnak, hogy el lehetett mondani, mert magyar község volt.

Érdekes, hogy a hét túlélő közül csak egyetlenegy, a técsői elhurcolt mondja azt, hogy haragszik az őt ért megpróbáltatások miatt, ő pedig az akkori rendszert jelöli meg dühe célpontjául. A többiek tulajdonképpen már megbékéltek a sorsukkal. A hozzátartozók nagy részében viszont van harag családtagjuk meghurcoltatása miatt (15. ábra).

15. ábra. A hozzátartozók véleményének aszerinti megoszlása, hogy van-e bennük harag az 1944-es események miatt

Egyes hozzátartozók több választ is megjelöltek a *Kire haragszik?* kérdés esetében, mások viszont nem akartak válaszolni annak ellenére, hogy tudták a választ. Legtöbbször a szovjetrendszerre, illetve a kommunistákra haragszanak. Egy szlatinai adatközlő az *egyéb* kategóriát jelölte be, és ő a következőképpen vélekedik: *„Egyedül csak az orosz butaságra. Sztálinra. Sztálinra. Én a kommunista elvet tiszteltem és szerettem. De nem ezeknek az embereknek a kezébe kellett adni, mert Engels és Marx, amikor megírta ezt a két könyvet, nagyon szépen leírta. Az egyik az Ekonomiszt és a másik meg pediglen a... nem tudom pontosan a nevét a könyvnek, ha azt másik nemzetnek a kezébe adják, akkor ma boldog ember Oroszországban mindenki. Nem Sztálinnak és nem Leninnek a kezébe kellett adni”* (16. ábra).

16. ábra. A hozzátartozók véleményének aszerinti megoszlása, hogy kire haragszanak a „malenykij robot” miatt

Míg a „malenykij robot” miatt csak egy túlélőben van harag, addig a szovjetrendszerre már hárman tekintenek vissza haraggal, négyen pedig nem haragszanak ugyan, de nem sírják vissza. A hozzátartozók közül ebben az esetben is nagyobb azoknak a válaszadóknak az aránya, akik haragot éreznek a rendszer egésze iránt (17. ábra).

17. ábra. A hozzátartozók véleményének aszerinti megoszlása, hogy hogyan tekintenek vissza a szovjetrendszerre

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a felső-Tisza-vidéki magyar nemzetiségű polgári lakosság deportálásának két fő oka volt: az etnikai tisztogatás és az elhurcoltak által biztosított ingyenmunkaerő. A szovjet hatóságok Kárpátalja eddig vizsgált járásaihoz hasonló módszereket alkalmazva – legtöbbször a mindössze három napig tartó közmunka vagy igazoltatás ürügyén – szedték össze az embereket. Az általunk készített munka alapján levonható következtetések azt sugallják, hogy a szovjet rezsim kiépítésének folyamatában különösen hátrányos helyzetbe kerültek a Kárpátalján élő magyarok, akiket több, a szovjet érában keletkezett dokumentum is fasisztának minősített, továbbá, hogy a szovjet hatalom célja a régió magyarságát illetően a meggyengítés, a beolvasztás volt, valamint, hogy nemcsak azok lettek a sztálinizmus áldozatai, akik szembehelyezkedtek a kommunista rendszerrel, hanem ártatlan, semmiben nem bűnös polgárok is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

FORRÁSOK, SZAKMUNKÁK, TANULMÁNYOK:

Державний архів Закарпатської області. – Фонд Р-14. – Опис 1. – Справа 230.

Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000.

BOGNÁR ZALÁN (szerk.): Malenkij robot. „Egyetlen bűnünk a származásunk volt...” Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robot”-ra a sztálini légerekbe 1944/45–1955. Kontraszt Pécs Bt., Pécs, 2009.

===== *Molnár D. Erzsébet*=====

*„Emberről aszaló intézet Szolyván”
Deportálások a Nagyszőlősi járásból a
szovjetrendszer kiépítésének idején
(egy felmérés tükrében)*

A második világháború után a kollektív bűnösség vádjával megbélyegzett magyarság számára még nem értek véget a világegés megpróbáltatásai: rájuk nézve ugyanis nem a béke, hanem a tömeges megtorlás, az elhurcolások, a kényszermunka időszaka következett. A nemzet egészét sújtó büntetés alól természetesen a kárpátaljai magyarság sem menekülhetett, akik számára az 1944 őszen bekövetkezett szovjet megszállás, majd a régió Szovjetunióhoz történő csatolása egy gyökeresen új politikai, társadalmi és gazdasági helyzetet jelentett. A térség szovjetizálását, a „rendszer váltást” jelentő változások természetesen már a rezsím kiépítésének a kezdetén érezhetőek voltak a helyi lakosság körében, de azzal a tömeges méretű megtorlással, amivel ezután kellett szembenézniük, senki nem számolt. A kárpátaljai magyarságot ugyanis az oroszosítás és a szovjetrendszer bevezetése mellett magyarányú tisztogatás is sújtotta, amely máig kihat az etnikum helyzetére: nincs olyan család a területen, amely valamilyen módon ne lenne érintett a „malenykij robot”-ként hírhedté vált deportálásban, hiszen a „felszabadítóként” bevonuló szovjet hadsereg 0036. számú parancsa szerint, a kollektív bűnösség elve alapján elhurcolták a magyar férfilakosság színe-javát. Ezek nagy része soha nem tért vissza. A csoda folytán visszatértek közül pedig sokan úgy haltak meg, hogy – a szovjetrendszer visszássága, illetve a beléjük plántált félelem miatt – az ottani eseményekről nem beszélhettek vagy nem mertek beszélni.

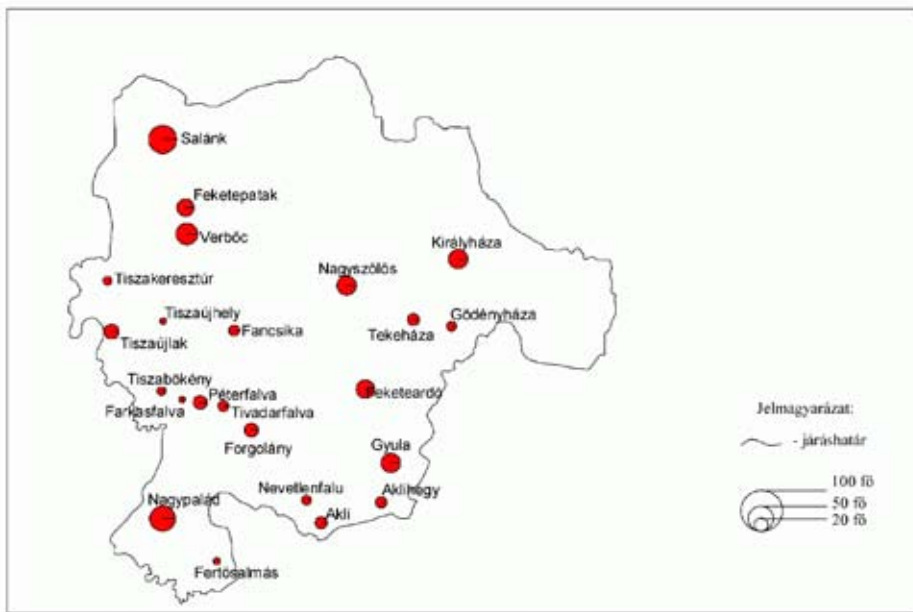
A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézete által több éve folytatott, egész Kárpátaljára kiterjedő, a deportálás túlélőinek és az elhunytak hozzátartozóinak felkeresését megcélzó kutatás során a túlélőkkel mindeközéig több mint 100, a hozzátartozókkal pedig több mint 1600 kérdőívet sikerült kitölteni. Mindezek mellett a túlélőkkel mélyinterjúk is készültek, vagyis a reneszánszát élő, az egyéni és kollektív tapasztalatokra koncentráló történettudományi módszert, az oral historyt is alkalmaztuk.¹ Az irányított beszélgetések folyamán olyan információkhoz jutottunk, amelyek sem a kérdőívek kitöltése révén, sem pedig levéltári kutatások folytán nem kerültek volna napvilágra, hiszen vizsgálódásunk tárgyát a múlt ama része képezi, amely politikai szempontból már történelem, de a megkérdezettek jelentős része számára tapasztalat, felidézhető emlékezet.² A módszer alkalmazása tulajdonképpen kettős célt szolgált: egyrészt a múlt rekonstruálása, hogy megtudhassuk, milyen volt 1944-ben nemzetiségük miatt deportálnak lenni, másrészt annak a feltárása, hogy hogyan értelmezik a túlélők a szovjetrendszert, milyen kép alakult ki emlékezetükben az őket meghurcoló rezsimről.

¹ BOB STRADLING: A huszadik századi európai történelem tanítása. Részlet az Európa Tanács a „Huszadik századi európai történelem tanulása és tanítása” c. programjából. Magyar változat: Világpolgár 2000 Oktatási Tanácsadó Iroda / <http://www.tusarok.org/rovatok/cikk.php?id=1312>

² KARLAKI ORSOLYA: Ritka minta: Fehér holló órs. *Múltunk*. 2005. 4sz. 128.

Jelen tanulmány keretében Kárpátaljának a Nagyszőlősi járásából történő elhurcolások kerülnek elemzésre.

Amikor 1989-ben – a gorbacsovi nyitás következtében – véget érni látszott a több évtizedes hallgatás időszaka a mindaddig olyan tabunak számító témában is, mint a „malenykij robot”, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség még ez év szeptemberében kezdeményezte a sztálinizmus áldozatainak rehabilitálását megcélzó akció beindítását,³ melynek eredményeként a Nagyszőlősi járásból 510 áldozatnak a nevét sikerült felkutatni.⁴

1. ábra. A „malenykij robot” áldozatainak száma a Nagyszőlősi járás településein a KMKSZ 1989-ben végzett felmérése alapján

A Lehoczy Tivadar Intézet kutatása folyamán a vizsgált járás 22 településén – Nagyszőlős, Akli, Batár, Fancsika, Farkasfalva, Feketeardó, Feketepatak, Fertőszalmás, Forgolány, Godényháza, Nagypalád, Nevetlen, Péterfalva, Salánk, Szőlősgyula, Tekeháza, Tiszabökény, Tiszakeresztúr, Tiszaújhely, Tivadarfalva, Verbóc – 410 adatközlőt sikerült fellelni, akik közül 13 túlélő, 397 pedig a lágerben vagy pedig már a hazatérés után elhunyt deportáltak hozzátartozói. A kérdőívek és a mélyinterjúk mellett értékes adalékokat nyújt a kutatáshoz Baráth Endre nagypaládi elhurcolt leírása a deportálás körülményeiről és a lágeréletéről, aki 1944 novemberétől 1947 januárjáig raboskodott különböző lágerekben és 1989-ben vetette papírra visszaemlékezéseit.

Közismert, hogy az 1944 novemberében megjelenő, jelentkezésre felszólító parancs a 18–50 év közötti férfiakosságra vonatkozott, azonban a deportáltak születési

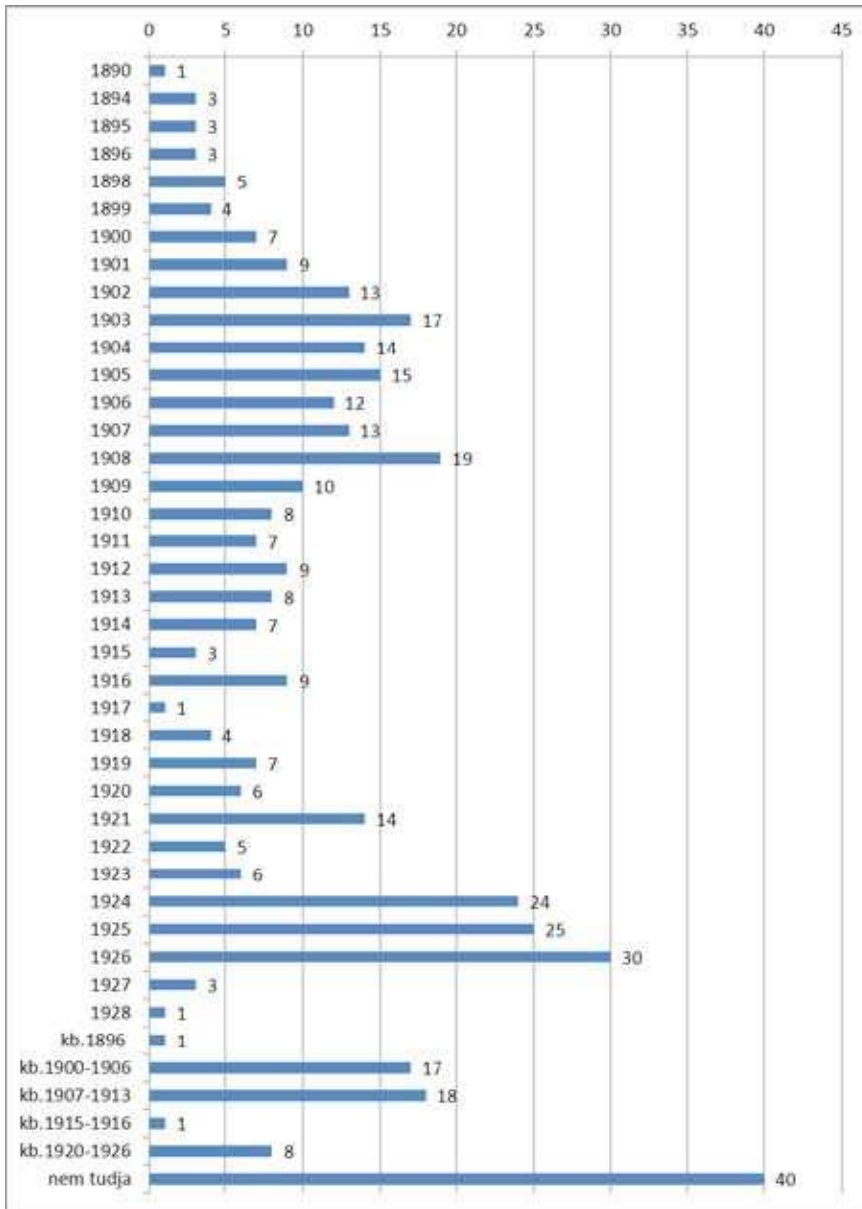
³ A KMKSZ történetéből. Dokumentumok, tények, adatok. Szerk.: DUPKA GYÖRGY, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, 121.

DUPKA GYÖRGY: „Keressétek fel a sírom...” Szolyvai emlékkönyv 1944–1959. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004, 7.

⁴ A „malenykij robot” honlapja. Az áldozatok száma járásonként és településenként / http://www.kmf.uz.ua/mr/3_telepulesek.html

DUPKA GYÖRGY, 2004, i.m.: 66–76.

megoszlását vizsgálva kitűnik, hogy a hatóságok elhurcoltak 18. életévüket még be nem töltött fiatalokat és 50 éven túli személyeket is (2. ábra). Ez utóbbi állítás egy szőlősgyulai elhurcoltra vonatkozik és egy, a községben élő, „malenykij robot”-ot megjárt túlélő szerint Szőlősgyulán a 18–60 év közötti férfiakosságot szólították jelentkezésre: „...18 évtől 60 évig be kellett menni és sorba állítottak, és másnap reggel katonáőrízetbe Tiszaújlakra.”⁵

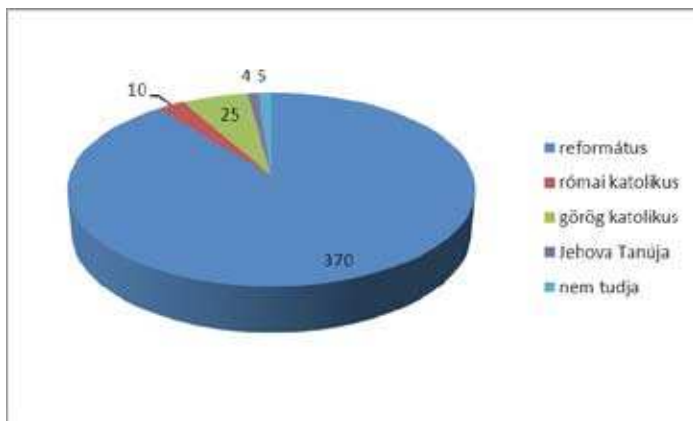
2. ábra. Az elhurcoltak születési év szerinti megoszlása a túlélők és a hozzátartozók válaszai alapján

⁵ Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

Mivel a hozzátartozók egy része nem pontosan emlékszik elhurcolt felmenője születési dátumára, és körülbelüli évszámokat említettek, ezért őket külön csoportokban tüntettük fel.

A felekezeti megoszlás tekintetében az elhurcoltak túlnyomó többsége, 370 fő református volt (3. ábra). Egyes településeken – a visszaemlékezők elmondása alapján – a magukat görög katolikusnak valló férfiakat nem is gyűjtötték össze, a deportálás kizárólag a reformátusokra és a római katolikusokra vonatkozott: „Mert ugye negyvenötben, mikor bejöttek az oroszok, elvitték a magyarokat a lágerbe. Görög katolikusokat nem vittek senki. És egy görög katolikus nem ment, Karácsfaláról senki. Innen, Újalkról se ment egy görög katolikus se. Csak a magyarokat vitték a lágerbe, a reformátust, katolikusokat, mert az magyarul... De itt akkor még a vallás is bejátszott abba, hogy ha görög katolikus, tehát ukrán. Tehát ha ukrán, akkor nem ellenség. Akkor nem kell bántani. Tehát ha nem magyar akkor... De ha magyar, akkor...” – állítja egy tiszaujlaki hozzátartozó, aki 1936-os születése révén gyermekként élte át az eseményeket. A Karácsfalván végzett kutatások, a helyi lakosok visszaemlékezései szintén azt bizonyítják, hogy a települést nem érintette a tragédia. Szintén egy tiszaujlaki, a lágert megjárt túlélő is a fenti állításokat támasztja alá: „Az oroszok... az oroszok bejöttek, akkor vitték el a magyarokat. Görög katolikust nem bántottak, csak a római katolikust, reformátust, ezeket vitték.”

Azonban nem minden településen azonosították a szovjetek a görög katolikusságot az ukrán vagy ruszin nemzetiséggel. A reformátusok után felmérésben szereplő elhurcoltak közül a legtöbben a görög katolikus felekezetűek, vagyis számos esetben a magukat magyarnak vallók – görög katolikusságuk ellenére – szintén a deportálandók közé kerültek.

3. ábra. Az elhurcoltak vallás szerinti megoszlása

Az elhurcolás okaként a túlélők többsége, nemzetiségüket, magyarságukat említik meg: „...bevittek Szőlösön a megyeházra, és ott pedig kiválasztottak: aki ruszin vót, cigány vót, azokat hazaküldték, a magyar nemzetiségűeket pedig 18 évtől 60 évig be kellett menni és sorba állítottak, és másnap reggel katonaőrizzetbe Tiszaujlakra.”⁶ „...mikor azt mondták, ki minnek érzi magát, haza is engedtek sokat, mert nem magyarnak érezte magát, hanem csehszlováknak.”⁷ „Csak a magyarokat vitték, se ruszint, se szlovákot, se cigányt

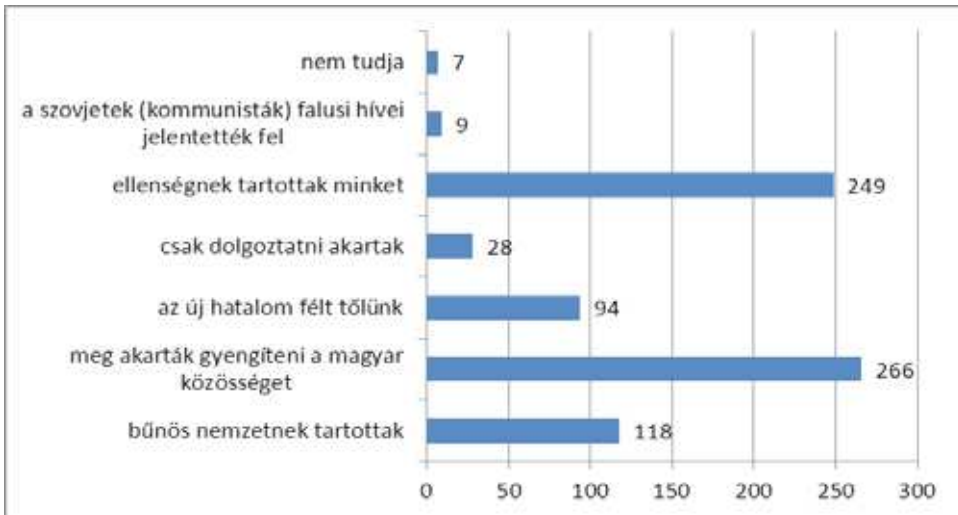
⁶ Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

⁷ Jana Pál, feketepataki túlélő visszaemlékezése.

nem vittek, nekik nem kellett menni.”⁸ Egyesek a háborús bűnösség elvét hangsúlyozzák, illetve háborús, hadműveleti okokkal magyarázzák a kárpátaljai magyarság deportálását: „Szövetségese vót Magyarország a hitleri Németországnak és mi lettünk a bűnösök.”⁹ „Hát, háború-politika volt. Azért mi csak így mondjuk magunk közt, hogy azért vittek el, ne maradjunk a hátorszáiban, mert a háború még állott, nehogy majd ellenséges csoportokat szervezzünk. Hát csak így gondoltuk. Munkára vittek, hazugságra. Hazugságra elvittek.”¹⁰ Az egyik elhurcolt 1989-ben lejegyzett visszaemlékezésében maga is választ szeretne kapni arra a kérdésre, hogy tulajdonképpen mi is volt az oka a magyar etnikum megtizedelésének Kárpátalján: „Jó volna, ha választ adna valaki, hogy miért történt mindez meg, kinek tartozott ez a kis magyarság ezzel az elhurcolással, vagyis a kegyetlen szenvedéssel.”¹¹

Abban az esetben pedig, ha egyes településről szlovák vagy ruszin nemzetiségű személyeket is vittek el, akkor ők a lágerben kedvezőbb bánásmódban részesültek, hamarabb hazaengedték őket: „Hát hogyan éreztem volna, mikor vittek ott kint munkára egy másik városba, mindég kérdezték milyen nemzetiségű, mindég beírták az adatokat, hova való vagyok meg minden. És aki szlováknak vagy ruszinnak mondta magát egy évvel hamarabb hazaengedték.”¹²

Az elhurcolások okait taglaló kérdésre a válaszadók több válaszlehetőséget is bejelölhettek, és a hozzátartozók válaszaik szintén tükrözik azt a véleményt, hogy a deportálás hátterében etnikai okok állnak, miszerint a szovjet hatóságok bűnös nemzetnek, ellenségnek tartották a kárpátaljai magyarságot, és meg akarták gyengíteni azt. A Szovjetunió munkaerő-szükséglete vagy a foglyok ingyen munkaerőként történő alkalmazása csak elenyésző számban szerepel a felsorolt okok között (4. ábra).

4. ábra. A hozzátartozók válaszainak megoszlása az elhurcolás okát illetően

⁸ Pógyor Béla, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

⁹ Fábrián Gábor, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

¹⁰ Jana Pál, feketepataki túlélő visszaemlékezése.

¹¹ Barát Endre, nagypaládi elhurcolt lejegyzése, 1989.

¹² Pógyor Béla, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

A férfiak deportálását több településről is megkönnyítette az a körülmény, hogy közvetlenül a szovjet csapatok bevonulása vagy a front elvonulása után kivezényelték őket különböző közmunkákra, hidak, utak, vagy Munkács esetében a repülőtér építésére. Így történt ez a nagyszőlősiek esetében is, akiknek a lerombolt Tisza-híd újjáépítése volt a feladatuk. Amikor pedig november közepén megjelent a parancs a hadköteles férfiak jelentkezéséről, őket már nem kellett összegyűjteni, a hídépítés abbamaradt és az embereket a nagyszőlősi vármegyeházára kísérték.¹³

A települések többségében november 13-a után kezdődött meg az emberek összegyűjtése. Dobszó útján hirdették, hogy minden hadköteles, magyar és német nemzetiségű férfinak jelentkeznie kell: *„Jött egy olyan parancs, hogy háromnap munkára kell elmenni a Tiszához hidat építeni. Közben bevettek Szőlősön a megyeházára...”*¹⁴ *„Kidobolták, menni kellett. Aki nem megy el, azt mondták, felkoncolják a családját. Egyszerűen kidobolták: tizennyóc éven felüliek ötvenéves korig mindenki jelentkezzen az iskolában. És akkor este jöttek, bekísértek bennünk Szőlősre. Onnan már haza nem lehetett jönni. És így mentünk tovább.”*¹⁵ *„Szabályosan a kisbíró kidobolta, hogy minden 18–50 év közöttiek jelentkezzenek a tiszaiújlaki tanácsházán. Mi el is mentünk mind becsületesen oda háromnap enivalóval. Onnan minket már katonaság a szovjet hadseregből közrefogtak és fegyverrel a kezükbe kísérték be bennünk a szolyvai lágerbe, gyűjtőlágerbe.”*¹⁶

Nagypaládon *„Kidobolták, hogy be kell menni Tiszaiújlakra háromnap eséllyel dolgozni, a hidakat és utakat javítani... Segítséget indultunk nyújtani a hidak javításával, hogy a Vörös Hadsereg biztosítva legyen az utánpótlás szállításával. A fent említett hó 21-én 50 falumbelivel el is mentünk az újlaki községhez. A mai zeneiskola udvarán jelentkezünk, ahonnan délbe 12 órakor elindultunk Beregszász felé.”*¹⁷

Az összegyűjtés után az embereket fegyveres katonák kíséretében Szolyvára meneltették. Míg a toborzás ideje alatt nem volt jellemző az erőszak alkalmazása a szovjetek részéről – inkább csak a fenyegetés a jelentkezést elmulasztók családjának a felkoncolására vonatkozóan –, addig a menetelés során az adatközlők elmondása alapján már jelen volt a tettlegesség is: *„... orosz katonák meg partizánok kísérték és vertek, így mentünk Szolyvaig.”*¹⁸ A menetoszlopból bármilyen okból történő kilépés az illetőnek akár az életébe is kerülhetett, *„... nem szabad vót letérni az útról. Menet közbe szomjas vót valaki, és a patak mellett ment az út, és a sorból, nem tudott magának parancsolni, kilépett, hogy merít egy kis vizet, és a katona ráült a golyósóróval. Azt hitte, hogy biztosan szökni akar.”*¹⁹

A fogvatartás embertelen körülményei, az éheztetés, a járványos megbetegedések miatt egyes vélemények szerint Szolyván pusztult el a legtöbb kárpátaljai magyar.²⁰ A szolyvai gyűjtőláger a már fent idézett, a deportálás körülményeit leíró visszaemlékezésben „embert aszaló intézet”-ként van említve: *„Reggel elindultunk Szolyvára, az ember-aszalóba. Itt már drótkerítés várt bennünket. Itt már több ezren gyűltünk a Kárpátalján élő magyarok és a Csapon már fogságba esett katonákat is ide hozták. A fogadtatás és az ellátás egyenlő volt a semmivel, mint ezidáig. A hazuról hozott maradék enyhítette*

¹³ STARK TAMÁS: „Budapest felé fordultak védelemért...” – In: Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Szerk.: FEDINEC CSILLA–VEHES MIKOLA, Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 249.

¹⁴ Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

¹⁵ Szarka Gábor, feketepataki túlélő visszaemlékezése.

¹⁶ Fábrián Gábor, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

¹⁷ Barát Endre, nagypaládi elhurcolt lejegyzése, 1989.

¹⁸ Jana Pál, feketepataki túlélő visszaemlékezése.

¹⁹ Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

²⁰ BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: Ez hát a hon... Ungvár, 1991. 55.

éhünket, persze, akinek még volt. Majd egy pár nap múlva kaptunk valami bablevest, ezen hordtuk a fát az erdőből és a téglát a hátunkon a Latorca hídjához.”²¹

Bizonyos idő eltelte után a szolyvai megpróbáltatásokat túlélte és még munkaképes deportáltakat továbbhajtották Szamborba, Turka vagy Sztrij táborába, és onnan a Szovjetunió belsejébe szállították őket: *„Szolyván ott voltunk vagy három-négy napig, olyan gyűjtőláger volt az, és elmentünk onnet csoportostul együtt gyalog keresztül a hegyeken, és túl a hegyen Turkán szálltunk meg. Turkárul pedig másnap elvittek bennünket Sztarij Szamborba. Sztarij Szamborbul következő nap pedig Új Szambor, Novij Szamborba. Ott pedig három-négy napig ilyen gyűjtőlágerbe vótunk, és onnet mikor összegyűlt egy szerelvényre, és tovább utazni tehervonaton, vonattal. Minden teherkocsiba, 60 tonnás teherkocsiba 100 személynek vót betéve a közepen a WC és mellette pedig egy hordóba víz. És így mentünk három napig vót gyalog Szamborig, onnat pedig vonattal egészen az Uralig. Az Uralba pedig Nevjanszk városba kötöttünk ki.”²²*

Útközben a katonák kegyetlenkedése tovább folytatódott a foglyokkal szemben: *„...vót olyan ember, hogy lehúzták a csizmáját, jó csizmája vót és adott neki egy rossz bakkancsot.”²³ „Szamborba csak gyűjtőláger vót, majd oszt itt egy szép napon, mint a juhokat összecaptak bennünket, nem névsorolvasás vagy valami, mint a bárányokat botokkal összecaptak bennünket az udvaron, felsorakoztattak ötösével és kihajtottak a mezőre minket, az már durván ment, aki nem bírt szaladni az kapott.”²⁴*

Szolyváról *„tíz nap múlva újra elindítottak bennünket Poljana felé, de már innen több ezren indultunk keresztül a szerpentinen Perecsenynek a szakadó havas esőben. Az út nagyra nehéz volt, este érkeztünk a perecsenyi lágerbe, az elszállásolás az istálló padján volt. A sok beteg embert innen már autóval vitték tovább az ezeréves határon keresztül, ahova a mi útunk is vezetett. Nagyon rosszidőben és rossz lábbeliben elindultunk Nagybereszna irányába. Malomrétre érve ismét betuszkoltak bennünket egy faházba. Reggel kaptunk két-három evőkanál levest (moslékot). Így indultunk tovább Uzsok felé. Az estét Uzsokon egy iskolába töltöttük. Az éjszakát állva töltöttük, mer összeesni nem volt lehetőségünk, olyan szorosan álltunk. Ilyen felkészülten indultunk reggel az ezeréves határon át Turkára. Amikor léptük átfelé a határt, édesapám egy marék földet vett fel, becsomagolta a zsebkendőjébe és megcsókolta a lába alatt lévő földet és csak annyit mondott: „Na, fiam, én sem jövök ezen a földön többet vissza.” Ami így is történt. A maroknyi földet pedig a szíve mellé helyezte a zsebébe. A Malomréten kapott levessel érkeztünk meg Turkára. Az emberek arca szörnyűségesen nézett ki, felismerhetetlen volt... Reggel újra indultunk Szambor felé. Ott éjszakára kaptunk egy marék száraz borsót két újnyi kenyérrel, ivóvizet nem is láttunk. A lakhelyünk egy romba dőlt épület volt, de legalább itt már le tudtunk feküdni, ki a szárazabb helyre, ki a sárba, ki az ablak tőcére. Reggel indultunk tovább és este megérkeztünk Novij Szamborba. Itt is egy loistálló fogadott, mivel minden épület már foglalt volt, a több ezer ember nem fért, csak mászkált egymáson. Csak egyszer kaptunk egy nap valami ennivalófélét, de a fát hordani itten is kellett, mint Szolyván – szüntelenül. Egy pár nap múlva megkezdtek bevagonérozni, kit hogy dobáltak be a marhaszállító vagonokba.”²⁵*

²¹ Barát Endre, nagypaládi elhurcolt lejegyzése, 1989.

²² Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

²³ Pógyor Béla, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

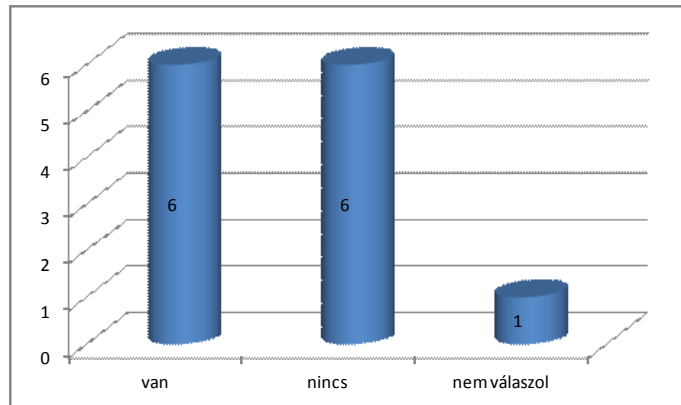
²⁴ Fábán Gábor, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

²⁵ Barát Endre, nagypaládi elhurcolt lejegyzése, 1989.

A túlélők elmondása alapján a deportálás egyik legnehezebben elviselhető momentuma a marha- vagy teherszállító vagonokban történő utaztatásuk volt: „Éhen mentünk, 3 napig ki se nyitották a vagonajtót, marhavagonokba, tehervonatokba...”²⁶ „Útközbe kaptunk kétszer főtt ételt enni és vizet. Olyan nagy vót a szomjúság, hogy nem vót víz. Mikor megálltunk Voronyezsbe és Kurszkba, adtak főtt ételt, és minden asztalra vót 10 személyre kitéve egy 4l-es fazok víz, és falunkbeli ember annyira el vót szomjazva, hogy magába megitta a 4l víznek a felét. Máséjjel a vagonba meghalt.”²⁷ „Talán háromszor kaptunk enni 14 nap alatt félig főtt babot tele sóval és egyszer egy kis kenyert meg halat, de víz nélkül, nem adtak egy kortyot sem. Egyedüli hűsítő volt számunkra a vagon oldalán lévő vascsavarok feje, mert deresek voltak, még a fagy is megcsípte néha a nyelvünket. Ha egy elhagyott állomáson sokáig álltunk, akkor következett a számlálás, de keményen, puskatussal, Így töltöttem a karácsonyt 1944 decemberében.”²⁸

Megérkezve a célállomáshoz, a deportáltak számára megkezdődött a lágerélet, amely az adatközlőink számára néhány hónaptól három évig terjedt. A megkérdezettek a következő helyeken raboskodtak: Boriszov, Orel, Jenakijev, Makijevka, Sztalino, Horlovka, Donbasz, Bila Cerkva, Brianszk stb.

A rabok mindennapjai természetesen kemény munkával teltek, amit szigorú ellenőrzés alatt folytattak. A lágerben kapott étel mennyiségét illetően, a túlélők egybehangzó vallomásai alapján állíthatjuk, hogy nagyon keveset kaptak, épp csak arra volt elég, hogy éhen ne haljanak. A kenyéradagok változóak voltak, általában 10–40 dkg-ot említenek egy ember napi adagjaként. A kenyér mellé korpá-, káposzta-, uborka- vagy répalevest kaptak még enni, amit – az elmondottak alapján – erős túlzással lehet csak levesnek nevezni. A „fagyos krumpli egészben, sárosan, héjában, kissé megmelegítve” szintén gyakori étel volt.

5. ábra. A túlélők válaszainak aszerinti megoszlása, hogy van-e bennük harag az elhurcolás miatt

A megkérdezett túlélők felében nincs harag a meghurcoltatásuk miatt (5. ábra). Ezt azzal indokolják, hogy már nincs kire haragudni, illetve, hogy harag helyett inkább az öröm vagy a szomorúság érzése van jelen bennük: öröm, mert hazajöttek, szomorúság a meghurcoltatás miatt: „Nincs nekem semmi, örülök, hogy hazajöttem. Nincsen. Nincs nekem semmi harag. Azt mi elfelejtettük. Biztos, hogy nehéz idők voltak, de nem harag-

²⁶ Fábán Gábor, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

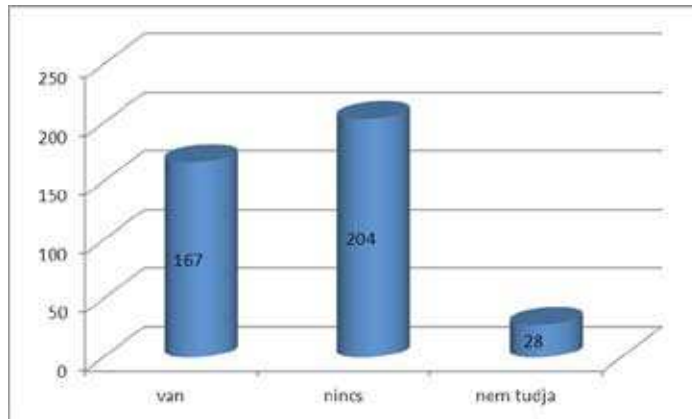
²⁷ Zsendely András, szőlősgyulai túlélő visszaemlékezése.

²⁸ Barát Endre, nagypaládi elhurcolt lejegyzése, 1989.

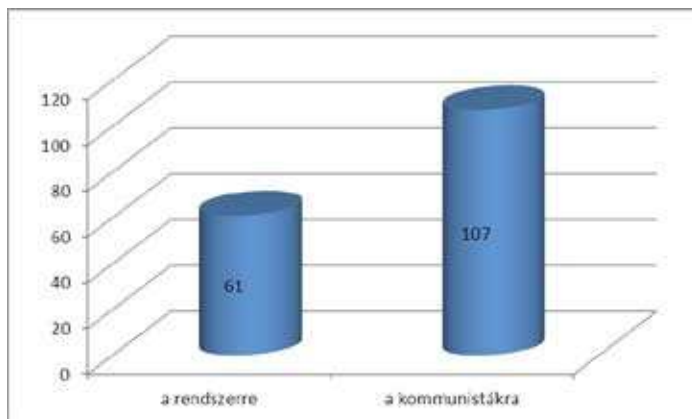
szok én senkire. Még az államhatalomra se.”²⁹ „Énbennem semmi harag nincs, csak arra kérek mindenkit, hogy úgy románt, ruszint, magyart, hogy egymást szeressék, és soha ne legyen fajgyűlölet. Nincs harag.”³⁰ „Nincs, még ha éjszaka is felkölök, sokszor gyöngyözik a szemem, hogy mennyit kellett szenvedni.”³¹

Akik haragszanak, a szovjetrendszert és a kommunistákat jelölik meg dühük célpontjának.

Az elhurcoltak hozzátartozóinak többsége szintén nem érez haragot az 1944-es események miatt, és akikben van harag, a túlélőkhöz hasonlóan szintén a szovjetrendszert és a kommunistákat jelölik meg (6–7. ábra).

6. ábra. A hozzátartozók válaszainak aszerinti megoszlása, hogy van-e bennük harag az elhurcolás miatt

7. ábra. A hozzátartozók válaszainak aszerinti megoszlása, hogy kire haragszanak a deportálások miatt?

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a Nagyszőlősi járás magyar nemzetiségű polgári lakosság deportálásának fő oka – az adatközlők elmondása alapján – az etnikai tisztogatás volt. A szovjet hatóságok Kárpátalja eddig vizsgált járásaihoz hasonló mód-

²⁹ Jana Pál, feketepataki túlélő visszaemlékezése.

³⁰ Zsendely András, szőlőgyulai túlélő visszaemlékezése.

³¹ Fábán Gábor, tiszakeresztúri túlélő visszaemlékezése.

szereket alkalmazva – legtöbbször a mindössze három napig tartó közmunka vagy igazoltatás ürügyén – szedték össze az embereket és a „kis munkából” évekig tartó fogság lett. A sztálini rezsim kiépítőinek célja a rendszer lehetséges „ellenségeinek”, a kárpátaljai magyarságnak a megfélemlítése, meggyengítése volt, melynek leghathatósabb eszköze az 1944-es „malenykij robot” volt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

SZAKMUNKÁK, TANULMÁNYOK:

A KMKSZ történetéből. *Dokumentumok, tények, adatok*. Szerk.: DUPKA GYÖRGY, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, 121.

BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: *Ez hát a hon...* . Ungvár, 1991. 55.

DUPKA GYÖRGY: „*Keressétek fel a sírom...*” *Szolyvai emlékkönyv 1944–1959*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004, 7.

KARLAKI ORSOLYA: *Ritka minta: Fehér holló órs. Múltunk*. 2005. 4sz. 128.

Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Szerk.: FEDINEC CSILLA–VEHES MIKOLA, Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010

INTERNETES FORRÁSOK:

BOB STRADLING: *A huszadik századi európai történelem tanítása*. Részlet az Európa Tanács a „Huszadik századi európai történelem tanulása és tanítása” c. programjából. Magyar változat: Világpolgár 2000 Oktatási Tanácsadó Iroda / <http://www.tusarok.org/rovatok/cikk.php?id=1312>

A „malenykij robot” honlapja. Az áldozatok száma járásonként és településenként / http://www.kmf.uz.ua/mr/3_telepulesek.html

=====*Molnár Eleonóra*=====

*A kárpátaljai magyarok
oktatási-képzési stratégiái
szülői vélemények alapján*

Kutatásunk¹ során szülőket kérdeztünk meg, hogyan vélekednek a jelenleg kialakult oktatáspolitikai helyzetről. Hogyan ítélik meg az ukránosító oktatáspolitikának köszönhetően bevezetett intézkedéseket, amelyek a magyarság és az Ukrajnában élő más kisebbségek létét is veszélyeztetik. Interjúalanyaink kiválasztásakor szempont volt, hogy azoknak a véleményét is megkérdezzük, akik magyar, illetve azokét is akik ukrán tannyelvű iskolába írták gyermekeiket. Olyan faktorokat is vizsgálva, hogy a döntések háttérében szerepet játszanak-e a vegyes házasság, a végzettség, a nyelvismeret, a médiafogyasztás, a gyerek képességei, a nemzeti hovatartozás, a nemzeti identitás erőssége, a nemzeti kultúra ápolásának, az anyanyelv megőrzésének prioritásai. Elemzésünket a következő kérdések alapján írjuk le:

- Nemzeti öntudat
- Nyelvhasználat
- Médiahasználat
- Olvasási szokások
- Számítógép- és internethasználat
- Óvodaválasztás
- Iskolaválasztás
- A gyerekek olvasási szokásai
- A gyerek segítése a tanulásban
- Tanulási idő
- A gyerek jövője
- Hogyan látja gyereke jelenlegi helyzetét?
- A Kárpátalján élő magyaroknak meg kell-e tanulniuk ukránul?
- Elégedett-e az oktatás színvonalával a gyereke jelenlegi iskolájában?
- Elégedett-e az ukrán oktatási rendszerrel általában?
- Mi az, amin mindenképp változtatna? Kitől várná a változást? Mitől függ a pozitív irányba való elmozdulás?
- Könnyű vagy nehéz jelenleg Kárpátalján magyarnak megmaradni?
- Megfelelően használhatják Ukrajnában a nemzeti kisebbségek az anyanyelvüket?
- Meg fogja tudni a kárpátaljai magyarság a jelenlegi körülmények között őrizni anyanyelvét?

¹ Magyarok oktatási-képzési stratégiája Kárpátalján az új ukrán oktatáspolitikai törekvések fényében. MTA támogatásával, 2009.

Válaszadóink között vannak 20-as, 30-as és 40-es éveiben járó felnőttek is. Felekezeti hovatartozásukat tekintve tükrözik a magyarok vallási megoszlását, tehát többségében reformátusok, de vannak görög, illetve római katolikusok is. Minden válaszadónk magyar nemzetiségű, de vannak, akik vegyes házasságban élnek. Foglalkozásukat tekintve háztartásbeliek, értelmiségiek, kétkezi munkások. Válaszadóink felének két gyermeke van, a másik fele egy- illetve háromgyerekes. Egy esetben családi típusú gyermekotthonban három saját gyermek mellett három örökbefogadott gyermeket is nevelnek.

Nemzeti öntudat

A nemzetiség kérdésében válaszadóink többsége egyetért annak fontosságával, hogy az ember életében tudja, melyik nemzetet tartozik, milyen az anyanyelve, és hogyan ápolja a nemzeti kultúrát, a hagyományokat. Ehhez pedig fontosnak érzik, hogy gyermeküket magyar iskolába írassák.

„... fontos, mindig fontos volt az életemben, hogy milyen nemzetiségű vagyok, és azt gondolom, hogy minden embernek fontos, hogy tudatosan olyan nemzetiségű legyen, amilyennek született és ne akarja ezt a nemzetiséget sem elcserélni, sem pedig félelemből, vagy más indíttatásból másra cserélni...”²

„... igen, természetesen fontos, hiszen a nemzetiségemnek a megőrzése, az identitásnak a megőrzése fontos szerepet tölt be az életemben, hiszen a férjem ukrán nemzetiségű, ezért a családon belül fontos, hogy megőrizsem, ezért is járatom a gyereket magyar iskolába, és otthon kifejezetten magyar nyelven beszélünk. A magyar kultúrát és a nemzeti identitást próbálom beleplántálni a gyermekembe is...”³

Az ukrán tannyelvű iskolába járó gyerekek szülei között akadt olyan, aki ezt a kérdést nem tartja fontosnak, vagy ha mégis, azt leszögezi, hogy ukránul mindenkinek meg kell tanulnia.

„... az nem olyan fontos, csak hogy mindenki békeességben éljen. Úgy gondolom, az ukrán nyelvet lehetne tudni mindenkinek, mert Ukrajnában élünk. Beszéljen mindenki otthon úgy, ahogy akar, de ugye Ukrajnában az ukrán nyelv fontos...”⁴

Nyelvhasználat

A magyarok többsége egy tömbben él, az iskolában a megfelelő nyelvprogram hiányában nem tudják elsajátítani az ukrán nyelvet, ezért gyengén beszélnek az államnyelvet. Ezt a válaszok is alátámasztják. A családon belüli nyelvhasználat során kiderült, azokban az esetekben használnak ukrán nyelvet, ahol vegyes házasság során az egyik szülő nem magyar anyanyelvű. Ilyenkor a magyar nyelv mellett az ukrán szülővel és nagyszülőkkel a gyerek és a többi családtag ukránul is társalog. A környezetükben a rokonokon kívül nem nagyon vannak más nyelvűek, hacsak nem valamelyik nagyvárosban élnek. Az államnyelvet ezért vagy valamelyik családtagtól, vagy a munkahelyen, katonaságnál, illetve a felsőfokú tanulmányok során sajátították el alap- vagy középfokon. Orosz, illetve idegen nyelvtudásra az idősebb korosztály iskolai tanulmányai alatt tett szert. Az ukrán csoportos

² Nő, 1973

³ Nő, 1971

⁴ Férfi, 1968

gyerekek szülei között beszélnek többen az ukrán nyelvet, köztük vannak olyanok is, akik az alapokat is ukrán iskolában szerezték meg.

Médiahasználat

Válaszadóink többnyire magyar nyelvű tv- és rádióadásokat néznek, illetve hallgatnak. Interjúalanyaink közül a magyar iskolába járó gyerekek szülei sajnos csak néhányan értik, és ha értik is, csak kevesen érdeklődnek, és ezzel összefüggésben csak kevesen néznek ukrán nyelvű tv-csatornákat. Azok, akik bevallásuk szerint hallgatnak ukrán nyelvű rádióadásokat, főleg az általuk sugárzott zene miatt teszik. Az ukrán iskolát választók között – mivel többen értik az ukrán nyelvet – a magyar adók mellett többnyire ukrán adókat is néznek; ezeknek a szülőknek a gyerekei is többet néznek ukrán nyelvű adásokat nyelvgyakorlás céljából.

Érdekelt bennünket, hogy az a már közhelynek számító nagy igazság, mely szerint a mai rohanó világban a szülőknek nincs idejük a gyerekre, emiatt a gyerek kevesebbet tanul, olvas és többet tölt a tévé és a számítógép előtt, interjúalanyainknál megállja-e a helyét. Tudjuk, hogy a korai szocializáció nagyon fontos, és mivel esetünkben alsó tagozatos gyerekekről van szó, akik még fogékonyak, így még van lehetőség szabadidejük irányítására, vagyis hogy azt úgy töltsék, hogy hasznukra váljon. Megkérdeztük hát, a szülők kihasználják-e ezt az időszakot. A válaszokból kiderül, a gyerekek általában egy-két órát töltenek naponta tv-nézéssel. Lehetne viszont jobb is, illetve az sem mindegy, mit néz a gyerek. Az biztosan nem válik kárára, ha ismeretterjesztő filmeket néz vagy idegen nyelvű csatornákat (korosztályuknak megfelelőt), de mivel a szülők is többnyire magyar nyelvű adókat néznek, és azok közül is a kereskedelmi csatornákat részesítik előnyben – melyek kevés hasznos információt sugároznak –, így az az egy-két óra is soknak tűnik. Megoldás lehet, ha a gyerekre nincs is ideje a szülőnek – ahogy ezt egyik válaszadónk be is vallja –, hogy a gyerek idejét is beosztják különféle elfoglaltságokkal, mint azt egy másik esetben hallottuk.

„... nem tudjuk korlátozni, mivel nem nagyon van rá időnk, amire szüksége lenne, hogy foglalkozzunk vele, ezért nagyon sok tévét néz...”⁵

„... este szokott csak tévézni, hiszen le van kötve az ideje. Hittanra jár, iskolába, zeneiskola, tánciskola, úgyhogy este a leckeírás után amennyi idő jut televízió nézésre, nem igazán van ideje tévézni. Meg hétvégén persze, szombat, vasárnap...”⁶

Megoldás lehet még a megfelelő iskola választása is, ahol több házi feladatot adnak a gyerekeknek, és így kevesebb ideje marad „lógni”. Pihenésre azért mindenkinek szüksége van.

„... gimnáziumba járnak, és ott nagyon nagy a terhelés, sok a házi feladat, úgyhogy nem kell, hogy én korlátozzam, ők korlátozzák magukat, mert nincs rá idejük...”⁷

Interjúalanyaink fele a magyar nyelvű sajtótermékek mellett olvas ukrán nyelven megjelenő újságokat is. A magyar nyelvű sajtótermékek általában a Kárpátalján megjelenő újságok: a *Kárpátalja*, *Kárpát-Infó*, *Kárpáti Igaz Szó*. Attól függően, hogy ki melyik járásban él, olvassa a járási, városi lapot, úgy mint az *Ung Vidéki Híreket*, *Nagyszőlős Vidéki Híreket*. Vannak, akik a *Küldetés* címen megjelenő református vallási lapot is olvassák.

⁵ Férfi, 1963

⁶ Nő, 1977

⁷ Nő, 1969

Olvasási szokások

A megkérdezettek nem rendelkeznek nagy könyvtárral otthon. Pár száz darabból álló házi könyvtárakban főleg szépirodalmi művek találhatóak, leginkább magyar nyelven. Azokban az esetekben, ahol a szülők értelmiségiek, természetesen vannak szakirodalmak, közgazdasági, történelmi, teológiai témájú könyvek is. A gyerekek miatt pedig minden esetben megemlítésre kerültek a mesekönyvek, ifjúsági regények. A válaszok azt sugallják, hogy a szülők ritkán olvasnak.

A válaszok alapján az is kiderül, hogy mindenki olvas vagy olvasott gyermekének mesét. Interjúalanyaink többségének gyereke már túl van a kisgyermekkoron, így elmondásuk szerint a gyerekek már maguk is olvasgatnak, szeretik a meséket. Mindenkinek van meséskönyve otthon – népmesék, gyermekirodalom. A gyerekek kedvencei közé általában a magyar népmesék tartoznak, de nagyon kedveltek az örökzöldek: Andersen-, Grimm-mesék. Mindkét esetben akadnak, akik ukrán nyelvű meséskönyveket, ukrán nyelvű szöveggel ellátott kifestőt is lapozgatnak.

Számítógép- és internethasználat

Az általunk megkérdezettek többsége rendelkezik számítógéppel, a számítógéptulajdonosok kétharmada pedig rendelkezik internethozzáféréssel is. Válaszadóink többségének magyar nyelvű szoftvere van, de akik ukrán iskolába adták gyermeküket, azok között vannak, akik ukrán nyelvű szoftvert használnak.

A számítógépet többnyire ismeretszerzésre használják. A szülők munkához használják, ami leginkább szövegszerkesztést jelent, valamint levelezést. A gyerekek viszont többnyire filmet néznek rajta, valamint játszanak, főleg logikai, stratégiai játékokat, egy esetben került megemlítésre, hogy nyelvtanulás céljából is használja a gyerek a számítógépet.

Óvodaválasztás

Interjúalanyaink közül azok, akik magyar tannyelvű óvodai csoportba járatják/járatják gyerekeiket, döntéseik háttérében többnyire az az ok áll, hogy magyarok, és azt szeretnék, ha gyermekük anyanyelven kapná meg az iskolára való felkészülést. Fontosnak tartják, hogy még kisgyermekkorban megtanulja a magyar nemzeti hagyományokat, az óvodai nevelés során fejlesszék beszédképességét. Ezekben az esetekben az is felmerül, hogy a közelben nincs is ukrán óvoda, de a szülők bevallása szerint akkor is magyar csoportba íratják volna gyerekeiket, ha lett volna választási lehetőségük.

„... magyar nyelvű óvodába jártak azért, mert magyarok vagyunk...”⁸

„... nem is akartuk ukránba, még ha lett volna is ukrán óvoda, akkor sem...”⁹

„... magyar óvodába jár a gyerek, mivel a községben csak magyar óvoda van, de ha más is lett volna, akkor is magyar óvodába íratam volna, mert magyar anyanyelvű...”¹⁰

„... magyar tannyelvűbe jártak a gyermekek, a beszédképességnek a fejlesztése miatt döntöttünk így...”¹¹

⁸ Nő, 1977

⁹ Férfi, 1975

¹⁰ Nő, 1982

¹¹ Férfi, 1978

„... magyar tannyelvű óvodába járt. Egyrészt nem is volt ukrán vagy orosz tannyelvű a környezetünkbe, de ha lett volna, sem küldtem volna őt ilyen nyelvű óvodába, mert szerettem volna, ha már kisgyermekkorában meg kezd helyesen beszélni és egy olyan környezetben nevelkedik, ahol tudatosan magyarnak nevelik és van alkalma elsajátítani a magyar nemzeti hagyományokat...”¹²

„... azért döntöttem így, mivel szerettem volna, ha tökéletesíti a magyar nyelv tudását, és úgyszintén az identitás megőrzéséért...”¹³

Interjúalanyaink egy csoportja szintén magyar óvodába íratta gyerekeit, de saját bevallásuk szerint, ha lett volna a közelben ukrán nyelvű csoport, akkor azt választották volna.

„... kislányom magyar anyanyelvű óvodába járt. Azért döntöttünk így, mert az anyanyelvünk magyar és a környezetünkben mindenki magyarul beszél, úgyhogy másképp nem is dönthettem volna, ez a legfontosabb oka. Másodrendű szempont volt, hogy a falunkban vagy a közelben nincs is ukrán óvoda. És bejárni és beutazni mindennap, az egy kicsit problémás...”¹⁴

„... először is, mert nem volt rá lehetőségem, hogy ukránba adjam. Másodszor pedig úgy gondoltam, hogy elsődleges szempont, hogy saját anyanyelvét tanulja meg először a gyerek, és utána gondolkodtunk rajta, hogy fogjuk ukrán iskolába adni...”¹⁵

Egyetlen válaszadónk gondolja úgy, hogy gyermekét ukrán nyelvű óvodai csoportba íratta, mert úgy véli, az ukrán nyelv elsajátításához szükség van erre. Az iskola megválasztásánál viszont a nemzeti érdek kerekedik felül.

„... ukrán óvodába fog járni azért, mert az ukrán és a magyar nyelv közt nagyon nagy a különbség, a nemek közt, és hogy elsajátítsa a nemek használatát, azért fog járni ukrán óvodába, de magyar iskolába fog járni...”¹⁶

Azok a válaszadóink, akik ukrán iskolát választottak, előtte többnyire magyar nyelvű óvodába járatták gyermekeiket.

Iskolaválasztás

Az iskolaválasztásnál hasonló okok merültek fel, mint az óvodába íratásnál. Sokan egyszerűen a nemzeti értékekhez való ragaszkodás miatt járatják gyerekeiket magyar tannyelvű iskolába. Vannak tudatos szülők, akik határozottan úgy vélik, gyermekük csak az anyanyelvén kaphat erős tudást, szerezhet sikereket, ami erőssé teszi.

„... úgy gondolom, hogy egy jó házhoz erős fundamentum kell. Igaz, hogy szülőfalumban már második éve megnyílt az ukrán osztály, de mivel magyar környezetben van, véleményem szerint tökéletesen az ukrán nyelvet és az alapokat ukránul nem tudná elsajátítani, és nem tudná rendesen se a magyar nyelvet, se az ukrán nyelvet...”¹⁷

„... magyar tannyelvű iskolába írtattuk gyermekeinket, hogy anyanyelvén tanuljon és nyerjen sikereket...”¹⁸

¹² Nő, 1973

¹³ Nő, 1971

¹⁴ Nő, 1980

¹⁵ Nő, 1980

¹⁶ Nő, 1974

¹⁷ Nő, 1980

¹⁸ Férfi, 1978

„... én úgy gondolom, hogy valamit elsajátítani csak a saját anyanyelvén lehet egy gyermeknek tökéletesen, és nem szerettem volna lelkileg összetörni úgy, hogy egy idegen környezetbe, idegen nyelven tanuljon...”¹⁹

„... az alapokat csakis anyanyelvén sajátíthatja el...”²⁰

Egy interjúalanyunk saját tapasztalatait mérlegre téve jutott arra a döntésre, hogy gyermeke magyar tannyelvű iskolában szerezzék meg a tudását. Összehasonlítva az ukrán és orosz tannyelvű iskolák légkörét, úgy érezte, csak anyanyelvű közegben fogja tudni gyermeke megőrizni magyarságát. Az államnyelv elsajátítása pedig, hasonlóan más idegen nyelvekhez, nyelvérzék kérdése.

„... nagyon sokan próbáltak meggyőzni, hogy ne magyar tannyelvű iskolában folytassa a gyermekem a tanulmányait, de mérlegre tettem azt, hogy nem beszéli anyanyelvi szinten az ukrán nyelvet, és jómagam is megfordultam több ukrán és orosz tannyelvű iskolában, és a hangulata azoknak az intézményeknek, és maga a mentalitása, ami körül veszi a gyereket, az nem az, amivel a magyarságát meg tudná őrizni. Azért döntöttem így, mert szeretném, ha tudatosan ismerné kultúránkat, nyelvünket, hagyományainkat, és ha jó nyelvérzéke van, akkor szerintem képes lesz elsajátítani magyar iskolában is az ukrán vagy az orosz nyelvet...”²¹

Vannak szülők, akiknek az segített a döntéshozatalban, hogy nem tudnak ukránul és így nem tudnák segíteni a házi feladat elkészítésében a gyereket, már pedig azt a pedagógusok is jól tudják, szülői odafigyelés, segítségnyújtás nélkül a gyerekek nem tudnak haladni a tanulásban.

„... magyarul, mert ukránul egy szót sem értek, nem is tudok neki segíteni a házi feladatban sem. Így magától értetődő volt, hogy csak magyarba járhat...”²²

Többgyermekes szülők esetében az összehasonlítás az ukrán iskola javára billentette a mérleg nyelvét. A nagyobb gyermek által elszenvedett nehézségek, melyek a továbbtanulás körül jelentkeztek, arra sarkallták a szülőket, hogy kisebbik gyermeküket az ukrán nyelv elsajátítása érdekében ukrán tannyelvű iskolába írássák.

„... nagyobbik lányom magyar iskolába jár. A kicsit azt ukrán nyelvű iskolába íratam. Azért döntöttem így, mert látom a 14 éves lányomon, hogy egyszerűen nem tud érvényesülni a magyar nyelvvel, csak a faluban...”²³

„... a nagylányom magyar tannyelvű iskolába járt, közbe elvégzett egy ukrán szakközépet, és a kicsi az magyarba kezdte. Első három osztályig magyar iskolába járt és utána átadtuk ukránba... nagyon sajnáltam a nagylányomat, ahogy szenvedett a magyar iskola után az ukrán szakközépbe... ezért úgy döntöttünk, hogy ne legyen majd a kicsinek is a sorsa az, hogy nem fog tudni megszólalni ukránul...”²⁴

Azok a szülők, akik ukrán iskolát választottak, többségében azzal indokolták döntésüket, hogy a gyerekeknek meg kell tanulnia az ukrán nyelvet. Egy-egy esetben fűztek bővebb magyarázatot döntésükhöz. Megtanulni és tanulni között nem tesznek különbséget, azt vallják, amit a média beléjük sulykol.

¹⁹ Nő, 1969

²⁰ Nő, 1982

²¹ Nő, 1973

²² Nő, 1974

²³ Nő, 1979

²⁴ Nő, 1983

„... azért döntöttem így, mert én is ukránba jártam, és amikor férjhez jöttem, a férjem tudott ukránul, de nem ilyen szinten, mint most. Viszont amelyik családba bekerültem, észrevettem, hogy az én sógorom abszolút nem tud. Hogy mikor megállította a rendőr és kérdezte, hogy mit mondott, mit kell mondani. Még ha meg is értette, akkor sem tud válaszolni mai napig. Én ezért döntöttem így, mivel fiúgyerek, Ukrajnában élünk, nagyon jó fog tenni neki, ha ukránul megtanul...”²⁵

„... mivel a gyerek ukrán tannyelvű óvodába járt előtte, fontosabbnak tartottam azt, hogy mégis ukrán nyelvű osztályba járjon...”²⁶

A szülők többsége külső segítség nélkül döntött a tannyelvválasztásban. Általában az anyukák döntése, amit az apukák is támogattak, vagy közös döntés, egy esetben maga a gyerek döntötte el, hová szeretne iskolába járni.

Egy esetben a szülők megkérdeztek másokat, ki hogy gondolja gyermeke jövőjét a független vizsgaközpontok bevezetése után, és végül voksukat amellel tették le, hogy a gyermekük csakis anyanyelvén boldogulhat.

„... kérdezgettem másokat, érdeklődtem, ki hogy gondolja, most az ukránteszt-törvény miatt is, akik felvételiztek Ungvárra vagy bármilyen más megyéjében Ukrajnának. És végül is, mégis a magyar mellett döntöttem. Az alap az nagyon fontos, és az anyanyelvén tudja az alapokat a legjobban elsajátítani az ember. Van egy olyan mondás is, hogy minden tudós a saját anyanyelvén tudós...”²⁷

Ahol végül a gyerek ukrán iskolába került, családtag próbálta meggyőzni a szülőket arról, hogy ne adják ukrán iskolába gyereket.

„... igen, volt a családba vitatkozás róla. Bátyámmal, minek adom, hogy állok ki a magyarságom mellett, hát de megmagyaráztuk nekik, hogy ezzel még a magyarságunkat nem veszítjük el. Csak a gyerekeknek akarunk könnyebb sorsot...”²⁸

Felmerül az elemzőben a kérdés, vajon tényleg könnyebb lesz ezáltal a gyerekek sorsa a jövőben.

A gyerekek olvasási szokásai

A gyerekek első osztályban tanulnak meg olvasni. A hivatalosan előírt program szerint az első osztály első félévének a végére érnek el az ábécé utolsó betűjéhez. Vannak esetek, mikor úgy megy iskolába a kisgyerek, hogy már ismeri a betűket, és vannak esetek, mikor csak 3. vagy 4. osztályban sikerül folyékonyan olvasni a tanulónak. Ez tükröződik az általunk megkérdezett szülők válaszaiban is. A legtöbben azt a választ adták, hogy gyermekük az első osztályban tanult meg olvasni, míg egyesek korábban vagy később.

„... 3 hónap alatt tanult meg a kislány olvasni, most fejezték be nemrég az utolsó betűvel való ismerkedést az ábécéskönyvből...”²⁹

„... ötéves korától már úgy-ahogy tud olvasni...”³⁰

„... folyamatban van...”³¹

²⁵ Nő, 1974

²⁶ Nő, 1976

²⁷ Férfi, 1958

²⁸ Nő, 1976

²⁹ Nő, 1980

³⁰ Nő, 1980

³¹ Férfi, 1973

„... észrevétlenül tanult meg, az óvodában az utolsó éven. Utolsó éves volt, amikor észrevette az óvónő, hogy elolvasta az egyik mesének vagy versnek a címét, hogy Ősz van. Én is meg voltam lepődve, mert nem foglalkoztam vele, de nagyszüleitől a betűket így egy kis író táblán megismerte, de nem kényszerítve volt, csak egyszerűen megismerte aztán észrevétlenül sikerült neki összeolvasni...”³²

„... nyolc-, kilencéves már folyékonyan tudott olvasni...”³³

A gyerekek magyar tannyelvű iskolában, második osztályban kezdenek ukránul olvasni tanulni. A szülők válaszaiból viszont az derül ki, hogy legtöbbször csak igen nehezen tudja azt elsajátítani. Kérdésünkre – mit szokott olvasni a gyerek ukránul – egyöntetűen azt válaszolták, hogy a feladott tananyagon kívül, ami a tankönyvben lévő szöveget jelenti, mást nem olvasnak a gyerekek. Ebből adódóan az általános műveltségük sem fejlődik kellőképpen ezeknek a gyerekeknek. Egy esetben kaptunk pozitív választ, miszerint a gyerek szereti a kifestőket, és az azokban lévő ukrán nyelvű meséket elolvassa.

Arra a kérdésre, hogy érti-e a gyerek, amit ukránul olvas, a válaszok megoszlanak. Egy részük szerint egyáltalán nem érti, egy részük szerint pedig csak kis mértékben. A válaszadók fele viszont elégedett, bevallásuk szerint egész ügyesen fejlődik gyermekük az ukrán nyelvű szövegek értése terén.

Azok a gyerekek, akik ukrán iskolába járnak, többségében nem tudnak magyarul olvasni, azok, akik pedig tudnak, szabadidejükben inkább magyarul olvasnak meséket.

Napjainkban egyre többet panaszkodnak pedagógusok, szülők, hogy a gyerek nem olvas, ideje nagy részét a számítógép előtt tölti. Az általunk megkeresett szülőktől erre is választ kerestünk. A többség elégedett, gyermekeik olvasnak, főleg meséskönyveket, illetve az iskolában feladott olvasmányokat. Hogy azt milyen nyelven teszik? A többség magyar nyelvű könyveket, de vannak, akik – többek között szülői odafigyelésre – ukrán nyelvű meséket is, hogy gyakorolják a nyelvet, egy-egy esetben angol nyelvű olvasmányokat is. Egy esetben talákoztunk azzal, hogy a gyerek nem szeret olvasni, amit pedig olvas azt az interneten teszi.

A gyerek segítése a tanulásban

A tanulásban általában az édesanyák segítenek. A válaszokból kiderül, hogy az édesanyák azok, akik többnyire háztartásbeliek, jobban ráérnek, míg az édesapák dolgoznak. Egy-egy esetben a nagyobb testvér vagy a nagymama is besegít, míg néhol a tantárgyakat osztják meg egymás között a szülők.

Az ukrán nyelv tanulásában a szülők általában úgy segítik gyermeküket, hogy lefordítják neki magyarra, vannak esetek, mikor a gyerek magyarul is oldja meg a feladatot és utána a szülők visszafordítják azt ukránra. Ez persze nem általános, hiszen a szülők sem tudnak jól ukránul, az idősebb korosztály pedig inkább az orosz nyelvet beszéli.

„... elmondjuk magyarul, hogy mi a feladat, hagyjuk, hogy megoldja, s aztán segítünk lefordítani ukránra...”³⁴

„... elmagyarázom magyarul, és rendszeresen kikérdezem a gyereket...”³⁵

³² Nő, 1963

³³ Férfi, 1974

³⁴ Férfi, 1978

³⁵ Nő, 1982

„... a magyar dolgokat nem igazán kell neki magyarázni, hála istennek, ukránból, ha valamit nem ért, akkor lefordítom neki, de hagyom, hogy önállóan dolgozzon...”³⁶

„... nem tudok neki segíteni, mert bekavarom az oroszral, mivel én oroszul tanultam, s amit egy kicsit is tudok oroszul, azt is bekavarom szegénykémet...”³⁷

Válaszadóink többsége kérdésünkre – hogyan segítik a gyerek tanulását? – azt a választ adta, hogy a tananyag megértésében, a megtanultak gyakorlásában segíti gyermekét.

„... úgy segítem a tanulását, hogy ha segítségért fordul hozzám, akkor igyekszem neki elmagyarázni, hogy lehet azt a feladatot megoldani helyesen...”³⁸

„... amit nem tud, azt elmagyarázom, és akkor megérti...”³⁹

„... minden tantárgyban segítek neki a tananyag elsajátításában, ha valamit nem ért, akkor segítek neki, együtt gyakorolunk olvasni, írni, megoldjuk a matematikai példákat...”⁴⁰

„... elsősorban fordítás, mert ez nagyon fontos, mikor a gyerekekben rögzül az egy szó két nyelven, na és a gyakorlás, a bemagolás semmi jó eredményre sem tud vezetni hosszabb távon...”⁴¹

A magyar tannyelvű iskolába járó gyerekek szüleinek egy része emellett azt is kiemelte, hogy megpróbál biztosítani gyermekének minden lehetséges eszközt, időt és környezetet, ami eredményesebbé teszi tanulmányait. Fontosnak tartották kiemelni, hogy tudatosítani kell a gyerekekben, hogy a tanulás nagyon fontos, tudást birtokolni egyben hatalmat is jelent.

„... minden eszközt és időt és környezetet biztosítunk ahhoz, hogy tanuljanak, és ösztönözzük arra, hogy jó tanulni...”⁴²

„... megpróbálunk minél több olyan eszközt, könyvet, interaktív dolgokat vásárolni neki, ami segíti a tanulását, plusz mindennap azért foglalkozok is vele elég sokat, hogy ne legyenek problémái a tanulással...”⁴³

„... ösztönözzük, hogy a tudás az hatalom, mert azzal tud életben maradni, talpon maradni...”⁴⁴

Egyfajta tehetetlenség olvasható ki annak a szülőnek a válaszából, aki igyekszik mindent megadni gyermekének, de abból hiányzik az önrész: az akarat.

„... igyekszem megfelelő körülményeket biztosítani, meleg, meg rend. De ha nem akar valaki, akkor... Különóra járt ukránból, de nem készült...”⁴⁵

Tanulási idő

A gyerekek általában napközibe járnak, és ott készítik el a leckéiket. A szülők elmondása szerint a napközi mellett otthon a magyar iskolába járók egy-két órát, az ukrán iskolások két-három órát töltenek tanulással. Ez azt jelenti, hogy az írásbeli feladatokat elvégzik az iskolában, a szóbeli házi feladattal pedig otthon foglalkoznak, ki-ki saját

³⁶ Nő, 1980

³⁷ Nő, 1968

³⁸ Nő, 1973

³⁹ Nő, 1980

⁴⁰ Nő, 1982

⁴¹ Nő, 1974

⁴² Férfi, 1978

⁴³ Nő, 1980

⁴⁴ Nő, 1969

⁴⁵ Nő, 1968

tehetsége szerint. A tanulásra fordított időt meghatározza az is, hogy milyen tantárgyról van szó – a legtöbb időt az ukránra fordítják.

„... van napközi, az írásbelit azt általában az iskolában elvégzik, itthon csak áttel-nőrzöm, leírta-e a feladatokat, és akkor ha van szóbeli, abban segíték neki...”⁴⁶

„... adottságtól függ, egyiknek kevesebbet kell, mint a másiknak, de becsületesen készülnek az órákra...”⁴⁷

„... tantárgytól függ, vannak olyan tantárgyak, amikkel könnyebben elboldogul, ez nála egyelőre nem vált még szét a humán és a reálvonal, de matematikát, s nyelvtant vagy irodalmat ugyanannyi idő alatt, a többet az ukránnal tölti általában...”⁴⁸

A gyerekek egy része extramurális tanulmányokat is folytat, jár zeneiskolába, nyelvleckéket vesz stb. Ezáltal a tanulásra fordított idő az iskolán kívül jelentősen megnő. Általában ezek a gyerekek azok a tehetségesebb és szorgalmasabb tanulók is, akik otthon is több időt fordítanak a tanulásra.

„... mikor hazajön az iskolából, akkor vannak délutáni programjai, nyelvleckékre jár; táncórára, zeneiskolába, tehát eléggé elfoglalt a gyerek, ezért későn kerül haza és bizony elég sokáig készül az órákhoz, tehát van úgy hogy este 10-ig is tanul...”⁴⁹

„... 5 óra hosszát, az a minimum...”⁵⁰

„... van olyan, amikor 3,5-4 órát is tanul iskola után...”⁵¹

„... sokat tanul, azaz igazság, hogy sok házi feladatuk van, de nem is bánom, mert legalább fejleszti a gyereket, ilyen 3-4 óra hosszakat tanulunk egy nap, a zenét is beleértve...”⁵²

Az iskolán kívüli tanulásra szánt idő pedagógiai szempontból sok mindentől függ, pl. a tanulók képességétől, életkorától, az iskolatípus követelményeitől stb.

A gyerekek jövője

Válaszadóink kisebb része nyilatkozott úgy, hogy mindent megtesznek azért, hogy gyermekük mindenképpen értelmiségi pályát válasszon magának, nem elégszenek meg a középiskolai végzettséggel.

„... mivel jó képességű gyerekek, szeretném, ha értelmiségi lenne belőle, és ezért igyekszünk több figyelmet szentelni a tanulásnak, hogy a megfelelő alapokat megszerezze... a tanulmányi eredményeitől és a szerencsétől is függ, hogy képes lesz e továbbtanulni felsőoktatási intézményben...”⁵³

„... később elvállik, hogy mi is az, amit ő szeretne... de persze semmiképpen nem fogom hagyni, hogy csak egy középiskolai végzettsége legyen, mivel csak egyetlen gyerek, mindenképpen felső iskolára szánjuk...”⁵⁴

⁴⁶ Nő, 1980

⁴⁷ Férfi, 1978

⁴⁸ Nő, 1973

⁴⁹ Nő, 1971

⁵⁰ Nő, 1969

⁵¹ Nő, 1969

⁵² Nő, 1977

⁵³ Nő, 1973

⁵⁴ Nő, 1981

„... mindenféleképpen azt szeretnénk, ha értelmiségi lenne gyerekből, elsősorban az orvosi pályát, másodsorban pedig a tanári pályát szánjuk neki...”⁵⁵

Egy szülő szerint, gyermeke sajátítson el szakmát arra az esetre, ha nem lenne megfelelő szorgalma, tehetsége a továbbtanuláshoz.

„... ameddig nem éli meg azt a kort, hogy egyedül tudjon pályát választani, addig gondolom szakmája lesz az apja mellett, megtanulja az asztalos szakmát, mert ez egy szakma lesz a kezébe, és ha olyan tudása lesz meg szorgalma, hogy fogjuk látni hogy mehet felsőbb intézménybe, akkor fog menni tovább tanulni, már amit fog választani...”⁵⁶

Interjúalanyaink többsége természetesen szeretné, ha gyermeke vinné valamire az életben, de ennek ellenére, nem akarja akarát ráerőltetni, meghagyja a pályaválasztás szabadságát a gyermekének, tehetsége és érdeklődése szerint. Az viszont megfogalmazódik, hogy a szülőnek a felelőssége, hogy segítsen eligazodni a pályaválasztás rögzös útjain.

„... amelyet szeretne, nem én akarom megmondani milyen pályára menjen. Mindenképpen jó lenne, ha felsőfokúra menne később...”⁵⁷

„... nem tervezek neki igazándiból semmit, hanem ő amit választ, csak reménykedek benne, hogy olyat fog választani, amivel érvényesülni tud...”⁵⁸

„... én most hiába akarnám matematikaprofesszornak, ha nem lesz hozzá hajlama...”⁵⁹

„... tervezni tervezhetünk, de én elsősorban azt szeretném, ha a gyerek önállóan döntené el, hogy mit szeretne, természetesen a szülőnek részt kell vennie ebben, egy kicsit, rávezetni, lehet segíteni neki elmondani, magyarázni neki a pályaválasztás problémás kérdéseit, de én azt hiszem, hogy ezt ő kell majd, hogy eldöntse...”⁶⁰

Hogyan látja gyereke jelenlegi helyzetét?

Válaszadóink többsége igen borúlátó gyermeke helyzetét illetően. Belátják, hogy amennyiben gyermekeik nem tanulnak meg több nyelvet, nem tudnak majd boldogulni. Magyar iskolát választottak, mert fontosnak tartják azt, hogy anyanyelvén tanuljon a gyerek, de mellette szorgalmazzák azt is, hogy ha az iskolai órák nem elégségesek a nyelvtanuláshoz, magánórákon sajátítsák el az államnyelvet és más idegen nyelvet.

„... ha nem tud valamilyen nyelvet, német vagy angol nyelvet, nincs jövője ebbe az országba...”⁶¹

„... egy pár magánórát szeretnénk neki...”⁶²

Az elmúlt néhány év oktatáspolitikája ellehetetleníti a magyar iskolák helyzetét, és ezt érzik a szülők is. Véleményük szerint, ha nem következik be pozitív változás ebben a tekintetben, a jó képességű tanulók nem tudnak továbbtanulni, így nem tudnak majd olyan életet élni, ami megilletné őket.

⁵⁵ Nő, 1982

⁵⁶ Nő, 1974

⁵⁷ Nő, 1977

⁵⁸ Nő, 1980

⁵⁹ Férfi, 1975

⁶⁰ Nő, 1971

⁶¹ Férfi, 1974

⁶² Nő, 1981

„... gyermekem helyzetét egy kicsit elkeserítőnek látom, mert bár jó képességű gyerekről van szó, a magyar iskolák helyzete meglehetősen siralmas Kárpátalján, és ha ez a folyamat nem változik gyökeresen valamilyen irányba, nem tudom, hogy képes lesz-e a gyermekem továbbtanulni, és egy olyan munkahelyet és egy olyan helyet elfoglalni az életben, ami megilleti...”⁶³

A szülők félelmükben ukrán iskolába íratják gyermekeiket, de ahogy az interjúalanyunk tapasztalataiból is kiderül, ez nem megoldás a kialakult helyzetre. Gyermeké ugyanis elvégezte az ukrán tannyelvű szakközépiskolát, az ukránt bemagolta, de nem értette azt meg, így most ugyanazt tanulja, de már Magyarországon.

„... úgymond lehet azt is mondani, hogy szenvedni fog, mert hiába bemagolta azt az ukrán szöveget a szakközépbe, attól még ő nem értette meg azt, és akkor azt értük el vele, hogy most elment mégiscsak, Magyarországra és megint ugyanazt az iskolát elvégzi magyarul, amit itt befejezett ukránul...”⁶⁴

Válaszadóink között vannak, akik saját gyermekük képességeiben és akaratában bízva nem látják olyan sötétben a jövőt. Erős nemzeti identitásból fakadó optimizmus is kiolvasható a válaszokból.

„... úgy látom a jelenlegi helyzetét, hogy ha komolyan fogja gondolni azt, hogy tényleg szeretne valamit elérni, akkor nem lesz vele probléma. Ugye a saját gyerekekről van szó, elfogult vagyok vele, de tényleg úgy gondolom, hogy képességei megvannak hozzá, csak az akaratán múlik...”⁶⁵

„... biztos vagyok benne, hogy meg fog állni a saját lábán, mert a magyarokra az jellemző, hogy nekünk az életünkben duplán kellett bizonyítani és ez az akaratba is érvényesül, ez fogja vinni őt előre, biztos vagyok benne, hogy nagy jövő áll előtte...”⁶⁶

„... azt hiszem, hogy a gyerekeknek olyan természete van, hogy egy picit akaratos és már gyerekkorától kezdve mindig igyekezett elérni azt, amit szeretne és én abban reménykedem, hogyha ilyen akaratos lesz továbbra is, akkor ez az akaratosság talán segíteni fogja abban, hogy a céljait elérje...”⁶⁷

Akadtt szülő, aki éppen azért borúlátó, mert belátja, hogy gyermeke nem elég szorgalmas, és ha tanulna, jobb esélyei is lehetnének a boldogulásra. Megfogalmaz egy igen fontos gondolatot, ami azok számára, akik ukrán tannyelvű iskolát választanak gyerekeiknek ugyanolyan tanulságos lehet, mint az a fentebb említésre került tapasztalat, miszerint az ukrán iskolát is el lehet végezni a tananyag bemagolásával, de az ismeretek alkalmazásához arra van szükség, hogy a tanultakat meg is irtse a gyerek.

„... ha tanulna, akkor lenne esélye, de mivel nem tanul, így nem tudom. Lenne, attól függetlenül, hogy magyar iskolába jár, lenne esélye...”⁶⁸

Az ukrán iskolába járó gyerekek szülei többségében nagyon optimisták, elégedettek gyermekük helyzetével. Úgy érzik, minden rendben, mert gyerekük ukrán iskolába jár, ott megtanul ukránul, és ezzel könnyebben tud majd boldogulni.

⁶³ Nő, 1973

⁶⁴ Nő, 1968

⁶⁵ Nő, 1980

⁶⁶ Nő, 1974

⁶⁷ Nő, 1971

⁶⁸ Nő, 1968

„... most azt mondom, hogy jó. Meg vagyok elégedve a mostani helyzettel, hogy ukrán osztályba adtam, én is örülök, ő is nagyon örül, hogy ez neki mennyire megy, szereti is. A későbbiek meg majd meglátjuk...”⁶⁹

„... jelenlegi helyzete nagyon jónak mondható, mivel tanulmányi eredményei nagyon jók, és ha mindemellett elsajátítja majd az ukrán nyelvet is, akkor jó esélye van arra, hogy sikeres legyen az életben...”⁷⁰

Vannak közöttük olyanok is, akik belátták, hogy mennyivel nehezebb a gyerekeknek, ha nem anyanyelvén kell elsajátítania a tananyagot.

„... hát nem könnyű, nem könnyű, de hál' istennek, megbirkózunk vele...”⁷¹

„... mivel a férjemmel úgy döntöttünk, hogy a gyereket ukrán iskolába iratjuk be, ezt először szép, jó és könnyű dolognak hittük, de mostanra kezd bebizonyosodni előttünk, hogy a gyerek teljes mértékben túl van terhelve. Nagyon nagy a követelmény, ami miatt komolyan elkezdünk gondolkodni, hogy az 5. osztályt már magyar osztályban folytatja, mivel attól félünk, hogy a későbbi tantárgyakat, mint pl. a fizika, a kémia, a gyerek nem fogja tudni megérteni csak bemagolni, és ez nem fogja segíteni a későbbi tanulásban...”⁷²

A Kárpátalján élő magyaroknak meg kell-e tanulniuk ukránul?

A válaszok egybehangzóan amellett érvelnek, hogy meg kell tanulni a magyaroknak Kárpátalján ukránul, mert a családon belül ugyan elboldogulnak az anyanyelvükön, de ahogy hivatali ügyintézésre kerül sor, vagy csak a piacon szeretnének vásárolni egyedül, nem tudják megérteni magukat. Ez egy kóros kisebbségi nyelvhasználati deficit, ugyanis ahelyett, hogy küzdenének természetes nemzeti és nyelvi jogaikért, önmagukat és másokat hibáztatják az államnyelvi ismereteik hiányosságaiért. Az okok között szerepel, hogy az állampolgárság is kötelez mindenkit arra, hogy beszélje az államalkotó nemzet nyelvét, valamint az az egyszerű sablon, amit minden idegen nyelv tanulásakor használunk: ahány nyelv, annyi ember.

„... szerintem igen, mert Ukrajnában élünk, hivatalokban mindenütt ukránul beszélnek...”⁷³

„... minden ukrán állampolgárnak kötelessége tudnia az ukrán nyelvet alapszinten. És ahány nyelv, annyi ember. Abból hátránya senkinek nem származik, sőt előnye lesz. Mert a hivatalokban, bárhová is fordulunk, mindenhol ukránul kell, hogy megszólaljunk...”⁷⁴

„... meg kell tanulni, mert Ukrajnában élünk... Tisztelnünk kell a saját anyanyelvünket, ez biztos, mert ezen beszéltek a szüleink, a nagyszüleink... biztos, hogy itthon nem fogok ukránul beszélni a családommal, de ha kimegyünk valahova ugye, bármilyen hivatalba, nagyon sok ember szinte nem akar kimozdulni egyedül egy bankba, mert nem tud ukránul, és ez visszahúzza nagyon őket...”⁷⁵

⁶⁹ Nő, 1979

⁷⁰ Férfi, 1977

⁷¹ Nő, 1973

⁷² Nő, 1964

⁷³ Nő, 1977

⁷⁴ Nő, 1980

⁷⁵ Nő, 1977

Szégyen és büszkeség érzete keveredik azokban a válaszokban, melyek szerint szégyenletes dolog az, ha valaki Ukrajnában él, de nem beszéli az államnyelvet, és a nemzeti öntudatban rejlő büszkeség utáni vágy fogalmazódik meg annak a válaszadónak a szavaiban, aki az erdélyi magyarokat hozza fel példaként, hiszen ők beszélik a román nyelvet, el tudják sajátítani az államnyelvet a magyar tannyelvű iskolákban is, így meg tudják őrizni magyarságukat. Szégyenként élük meg az ukrán nyelv ismeretének hiányát, figyelmen kívül hagyva azt, hogy a kárpátaljai magyarság önhibáján kívül került Ukrajna kötelékébe.

„... igen, azért mert szégyen, hogy Ukrajnában lakunk és nem tudjuk az ukrán nyelvet...”⁷⁶

„...azért fontos, hogy magyarok tudjunk maradni... Romániában a magyarok 90%-a tud románul és tud magyarul, és pont ezért meg tud maradni magyarnak, büszke magyarnak, aki képes egy másik, számára idegen nyelvet megtanulni és emellett magyarnak maradni...”⁷⁷

A szülőföldön maradás is megfogalmazódik mint indok. Amennyiben a magyarok nem akarják elhagyni Kárpátalját, nem kívánnak Magyarországra telepedni, az anyanyelv ismerete nem elég ahhoz, hogy boldogulni tudjanak Ukrajnában.

„... amennyiben itt akar élni, úgy meg kell tanulni ukránul...”⁷⁸

„... aki itt akar dolgozni, azoknak meg kell tanulni ukránul, mivel csak úgy tud elhelyezkedni valahol, hogyha tudja az ukrán nyelvet. Viszont hogyha saját maga akar valamilyen vállalkozásba kezdeni, akkor is meg kell tanulni, mivel ugye ukrán ügyfelei is lehetnek... ha valaki ki akar menni Magyarországra, akkor azt mondom, hogy nem feltétlen kell neki megtanulni...”⁷⁹

Az egyik ukrán iskolát választó szülő megfogalmazása szerint nagyon fontos az ukrán nyelv ismerete, de annak elsajátítása az ukrán iskolában sajnos a magyar nyelv rovására megy.

„... bárhová megyünk, legyen az kórház, hivatalok, mindenütt az van, hogy hol élsz? Hát Ukrajnába! Nem tudsz ukránul beszélni? Tanuljál meg! Ez a válasz mindig, még ha tud is magyarul, nem fog megszólalni. Jó, nekem nincs problémám ezzel, de én meg nem tudok helyesen magyarul írni...”⁸⁰

Elégedett-e az oktatás színvonalával a gyereke jelenlegi iskolájában?

A válaszadók többsége első olvasatban elégedettséget fejez ki, de a kérdésre adott pozitív válaszok a magyar tannyelvű iskolák esetében nem általában az oktatás színvonalára vonatkoznak. Az alsó osztályos tapasztalatokból ítélnék, ami főleg a pedagógusnak szól.

„... az alsó osztályos tapasztalatokkal meg vagyok elégedve... Viszont azon a véleményen vagyok, hogy mindenképpen változtatni kellene az ukrán nyelv programrendszerén...”⁸¹

„... igen, nagyon jó tanára van...”⁸²

⁷⁶ Nő, 1968

⁷⁷ Nő, 1980

⁷⁸ Férfi, 1978

⁷⁹ Nő, 1969

⁸⁰ Nő, 1979

⁸¹ Nő, 1980

⁸² Nő, 1968

„... a teljes oktatási rendszerünket meg kell változtatni ahhoz, hogy egy magyar gyermek beszéljen ukránul...”⁸³

„... igen, meg vagyok elégedve, mert nagyon jó tanító nénijük van... Igyekszik a gyerekeket felkészíteni...”⁸⁴

„... azt hiszem, hogy a tanító nénivel teljesen meg vagyok elégedve. Meg is mondom, nem tudom, hogy ennek lesz e valamilyen következménye vagy nem, hogy az ukrán nyelvű oktatással teljes mértékben elégedetlen vagyok...”⁸⁵

Az oktatás színvonalát azzal azonosítják, hogy a tanító az alsó osztályban jól végzi a munkáját, de vannak tantárgyak, amelyeknek az oktatásával elégedetlenek, ide főleg az ukrán nyelvet sorolják. Azok a vélemények, amelyek az elégedetlenségnek adnak hangot, szintén nem az oktatás színvonalára vonatkoznak általában, hanem az ukrán nyelv oktatására.

„... nem, nem vagyok megelégedve, az ukrán nyelv oktatásával van némi változtatni való...”⁸⁶

„... nem vagyok megelégedve... olyan tanterv szerint tanulják a gyerekek az ukrán nyelvet, mint ha már tudnának ukránul... nem a beszédkészségre fordítják a hangsúlyt, hanem nyelvtanra...”⁸⁷

„... az ukránnal nem vagyok megelégedve...”⁸⁸

Azok a szülők, akiknek a gyereke ukrán iskolába jár – két kivétellel –, szintén elégedettek, és ezekben az esetekben nem csupán a tanítóval, hanem általában az oktatás színvonalával, de azt kiemelik, hogy a követelmények igen magasak.

„... igen, sőt egy kicsit túlzásba is viszik, túl sokat követelnek, főleg első osztálytól. Én azt mondom, hogy nagyon jól csinálják, első osztályúan, sőt biztos vagyok benne, hogy az én időmben 2 hónap alatt ennyi mindent nem tanultunk meg, holott én már tudtam olvasni-írni...”⁸⁹

„... az oktatás színvonalával teljes mértékben meg vagyok elégedve, csak azt sérelmezem, hogy szerintem egy 3.-os gyereknek a képességeihez mérten nagyon magas követelményt adnak...”⁹⁰

Egy szülő megfogalmazásában felhívja a figyelmet egy manapság igen csak súlyos problémára is, nevezetesen a szülői felelősségre. Legyen bármilyen jó egy iskola, a gyerekek legyenek bármilyen jó képességei – ha a szülői kontroll hiányzik, akkor a fejlődés elmarad.

„... tökéletesen meg vagyok elégedve, de én úgy tartom, hogy nem az iskola fontos ahhoz, hogy egy gyerek megtanuljon, hanem elsősorban a szülő és a gyerek akarata és csak akkor lesz ennek eredménye, ha mindenki egyformán akarja, és nem pedig rányomom az iskolára, hogy most a gyermekemet megtanítsa és akkor én pedig ebből nem veszem ki a részemet. Tehát bárhol tanuljon a gyerek, legyen az egy falusi iskola vagy legyen

⁸³ Nő, 1974

⁸⁴ Nő, 1977

⁸⁵ Férfi, 1963

⁸⁶ Férfi, 1974

⁸⁷ Nő, 1963

⁸⁸ Nő, 1974

⁸⁹ Nő, 1979

⁹⁰ Nő, 1964

az a legjobb városi iskola csak akkor lesz eredménye, ha mindenki egyaránt akarja, hogy annak eredménye legyen... ”⁹¹

Összességében tehát elmondható, nem az oktatás színvonalával van a gond, legyen az magyar vagy ukrán tannyelvű iskola. A magyar tannyelvű iskolák esetében az ukrán nyelv oktatásával, az ukrán iskolák esetében a túlzott követelményeket nehezményezik a szülők.

„... itt nem az oktatási szinttel van gond, még egyszer mondom, hanem magával az ukránnal. Régen, ha nem tanult valaki, elment a gyárba dolgozni. Most ugye gyárak sincsenek, mindenki Magyarországra húzódik, de már oda se olyan könnyű elindulni, egyre nehezebb mindenfele... ”⁹²

Elégedett-e az urán oktatási rendszerrel általában?

A válaszokból elégedetlenség olvasható ki. Interjúalanyaink úgy vélik, nincs megfelelő program a magyar tannyelvű iskolák számára. A követelmények túl nagyok, túlszűfolt a tananyag még így, a 12 évfolyamos tanítási időszakra is.

„... az ukrán oktatási rendszerrel nem vagyok megelégedve azért, mert nem biztosít egyforma esélyeket az ukrán nyelvű és a magyar nyelvű gyerekek számára... ”⁹³

„... a program annyira zsűfolt, hogy a gyermekeink, nem tudják elsajátítani azt az óriási tananyagot, mindennap új témát... ”⁹⁴

„... mivel én is tanító vagyok, azt tudom mondani, hogy nem így kellene nekünk az ukrán nyelvet tanítani, ahogy mi tanítjuk, hiszen első osztályban megkezdjük a gyerekeknek a szókincsét fejleszteni, és akkor második osztályba megkezdjük olvasni, írni tanítani, és harmadik osztályba pedig már átugornak a főnévre, meg a számnévre úgy, mintha ez az anyanyelvükön lenne. Így ukránt tanítani nem lehet, azt úgy kellene, ahogy az angolt tanulják, az alapoktól, hogy az a gyerek elsajátítson valamennyit, szókincse legyen, de így nem lehet, hogy már harmadik osztályban keresse meg a mondatban az alanyt, a főnevet. Mert nem érti, nem érti magát a mondatot, tehát nem is fogja tudni megtalálni. És egy idő után nem is érdekli a gyerekeket, ez a baj... ”⁹⁵

Az oktatási rendszer hibáit az ország működésképtelenségében látják, az országban uralkodó korrupcióra vezetnek vissza. Rendszerváltás igazából a 2004-es elnökválasztáskor következett be, de az akkor hatalomra jutó nemzeti vonal gyengének bizonyult és nem számolta fel a korrupciót, sőt a nagyszámú orosz kisebbség elnyomása és az ukrán nacionalizmus erősítése érdekében tett lépések azt eredményezik, hogy az összes kisebbség esélyegyenlősége kérdőjeleződik meg. Az elmúlt évek oktatáspolitikája pedig a nemzeti-esítő állam érdekeit szolgálja.

„... szerintem így ez az ország, így ahogy van, el van hibázva. És ezért az oktatási rendszer is ... Itt minden a korrupciónál szól, mindennek az alapja, hogy valaki elvárja, hogy valamit neki a zsebébe dugjanak. Ez így van az iskolába is... Lehet menni tovább tanulni, nincs szükség tudásra. És ez a legfontosabb, hogy nem tudásalapú az oktatás, hanem pénzalapú. Arról szól minden... ”⁹⁶

⁹¹ Nő, 1983

⁹² Nő, 1984

⁹³ Nő, 1964

⁹⁴ Nő, 1974

⁹⁵ Nő, 1977

⁹⁶ Férfi, 1963

„... nem mondhatnám hogy ez a rendszer kitűnő, és ahányszor rendszerváltás történik, annyszor váltakozik, tehát ez még nem alakult ki Ukrajnában, teljesen. A tesztelést is értem ez alatt, amivel bonyolult és nehéz helyzetbe hozták a magyarságot is... minden évben valamilyen újdonságokkal állnak elő, diákjaink nehezen tudnak felkészülni a vizsgákra...”⁹⁷

„... alapvetően elég nehéz, mert ez egy ukrán anyanyelvű gyereknek van kitalálva, és mivel mi nagyon távol állunk ahhoz, hogy ukrán anyanyelvűek legyünk, nagyon nehéz. De hát nem fognak nekünk külön tanprogramot készíteni!...”⁹⁸

Mi az, amin mindenképp változtatna? Kitől várná a változást? Mitől függ a pozitív irányba való elmozdulás?

Magyar iskolát választó interjúalanyaink egybehangzóan az ukrán nyelv tanításának módszerén változtatnának. Tapasztalataik azt mutatják, hogy a magyar iskolákban nem megfelelően, nem második nyelvként tanítják az ukrán nyelvet. A gyerekek szavak bemagolásán túl nem gyakorolják a kommunikációt. Belátják, hogy ez nem a tanár felelőssége, hiszen az oktatók a hivatalosan előírt tanterv szerint végzik a munkájukat. Ezt szem előtt tartva, változtatást a legfelsőbb szinten, az oktatási minisztériumtól várnak.

Szeretnék, ha egyenlő feltételeket biztosítanának a gyerekeknek a továbbtanulás terén.

„... őszintén szólva, amin változtatnék, az az lenne, hogy a magyar ajkú gyerekeknek kicsikét több lehetőséget, esetleg könnyebb felvételt biztosítani, hogy a gyerekek tovább tudjanak menni és legyen értelme az anyanyelvükön tanulni, mert ha mindez nincs biztosítva, akkor bizony elég nehezen fognak majd tudni érvényesülni...”⁹⁹

Az ukrán iskolát választók lazítanának a követelményeken, illetve pihenőidőt vezetnének be a kisgyerekeknek. Ennek megvalósítását az igazgatótól várják.

„... azon változtatnék mindenképpen, hogy az első osztályban a gyerekeknek mindenképpen kellene az a 1,5-2 óra pihenés. Mert amelyik gyerek járt óvodába, az is, amelyik nem, az is hozzá volt szokva a pihenéshez. Ezt a pihenést az órák után értem, ez régen is így volt az én időmben, ebéd után 1,5 óra pihenés és utána jöttek a szülők a gyerekekért. Már behozták ezt is, pihennek egy 0,5 órát ebéd után, de hát hogy? A padra leteszik a kezüket, fejüket és így pihennek. De ez is jó már, mert legalább nem kell a gerincnek tartania. Nekem nagyon nehezen szokott bele, fáradékony volt, nagyon fáradt volt, szokni kellett. Ezeket a változtatásokat elsősorban az igazgatónak kellene kérvényezni...”¹⁰⁰

Van, aki nem ért egyet azzal, hogy a magyar tannyelvű iskolákban működnek az ukrán csoportok, mert szerinte az nem biztosít elég ukrán környezetet a gyerek számára.

„... külön tenném az ukrán iskolát a magyar iskolától, mert ha szünetben is ukránul beszélnének a gyerekek, akkor több ragadna rájuk...”¹⁰¹

Néhányan a tanárookra fókuszálnak, és hiányolják a pedagógusok ösztönzését.

„... a tanítóknak felemelni a fizetést, és valami felelősséget, hogy igen is a gyerek megtanuljon. Én hogyha nem tanultam az órán, engem meg is ütött a tanító...”¹⁰²

⁹⁷ Nő, 1971

⁹⁸ Nő, 1983

⁹⁹ Nő, 1968

¹⁰⁰ Nő, 1979

¹⁰¹ Nő, 1983

¹⁰² Férfi, 1968

Megfogalmazódik egy igen lényeges szempont is – bár egy olyan szülő szájából, aki épp ukrán iskolát választott gyerekének –, nevezetesen a magyarság összefogása.

„... a magyarságnak jobban össze kellene tartani és jobban fellépni a magyarságért, hát erre nagyon jó például szolgálnak ezek a magyar szervezetek, amelyek itt kiállnak a magyarság mellett és reméljük, hogy több sikert fognak elérni...”¹⁰³

Könnyű vagy nehéz jelenleg Kárpátalján magyarnak megmaradni?

A válaszadók többsége szerint egyértelműen nehéz feladat a magyarság megtartása Kárpátalján. Addig, amíg saját közegükben, a magyarok által többségben lakott területen vannak, nincs probléma, ám a hivatali ügyintézés, a gyógyszerértári vásárlás és az utóbbi évek oktatáspolitikája már megköveteli az államnyelven való kommunikációt. A szülők ezért ukrán iskolát választanak a gyerekeiknek abban a reményben, hogy ott majd megtanulnak ukránul, ezzel viszont a gyerekek elveszítik nemzettudatukat, és veszélybe kerül az intézményes nemzeti oktatási rendszer is. A véleményekben megfogalmazódik az államnyelv elsajátításának szükségessége, ami a magyar nyelv megtartása mellett fegyver lehet a magyarság kezében, hiszen két nyelv ismeretével könnyebb lehet a boldogulás.

„... ha az ember alapszinten beszél két nyelven, akkor ő büszkén vállalhatja, hogy ő magyar... Nehéz helyzetben van a magyarság, ameddig rá nem ébred arra, hogy nekünk meg kell mutatni, hogy mi kétszer annyit érünk, mint egy ukrán ember, mert mi két nyelvet beszélünk...”¹⁰⁴

„... nagyon nehéz magyarnak lenni! És ha nem fognak megtanulni ukránul a gyerekek, még nehezebb lesz...”¹⁰⁵

„... a magyaroknak duplán nehéz, duplán kell teljesíteniük, ugye hogyha a nyelvet nem beszéli kitűnően, akkor pláne...”¹⁰⁶

„... nagyon nehéz helyzetben vannak a magyarok, a jelenlegi helyzet gátolja a magyarság fennmaradását...”¹⁰⁷

Akad, aki a szülői odafigyelés hiányát emelte ki. Miszerint nem az a megoldás, hogy ukrán tannyelvű iskolába írassák a gyereket, hanem a magyar tannyelvű iskola mellett kellene elsajátítani az ukrán nyelvet, amihez arra lenne szükség, hogy a szülők otthon odafigyeljenek a gyerekeikre. Mindegy tehát, milyen tannyelvű iskolába jár a gyerek, ha a szülői kontroll hiányzik, a gyerek nem fog tanulni. Ez a gondolat már korábban, az oktatási színvonalra vonatkozó kérdésünknel is felmerült.

„... aki meg akar maradni magyarnak, az meg tud maradni. Elsősorban meg kell ukránul tanulni, meg magyar iskolába kell írtni a gyerekeinket, ennyi. Szerintem nem ezzel van elsősorban a probléma, hanem a hozzáállással. Hiába adja ukrán iskolába, ha otthon nem foglalkozik vele, ahogy magyar iskolában nem foglalkozott, akkor úgyse fog tudni. Mindegy, hogy hol nem tanul a gyerek...”¹⁰⁸

Olyan válaszok is megfogalmazódtak, mely az általunk felvetett kérdésben nem a nehéz-könnyű ellentétpárra koncentráltak, szerintük a magyarság megtartása akarat kérdése, egyszerűen fel kell vállalni a magyarságot.

¹⁰³ Nő, 1982

¹⁰⁴ Nő, 1974

¹⁰⁵ Nő, 1968

¹⁰⁶ Nő, 1971

¹⁰⁷ Nő, 1982

¹⁰⁸ Nő, 1968

„... nem is az a kérdés szerintem, hogy könnyű-e vagy nehéz, hanem hogy akarnak-e az emberek magyarnak maradni, mert szerintem általában nem is akarnak...”¹⁰⁹

„... jelenleg nehéz, de ez nem akadálya annak, hogy az ember felvállalja a magyarságát...”¹¹⁰

Egyes vélemények túlmutatnak a kérdésünkön, és nem a magyarság megtartásában látják a nehézséget, hanem abban, amit a kisebbségi lét jelent.

„... jelenleg úgy gondolom, hogy magyarnak megmaradni könnyű, csak magyarként élni nehéz...”¹¹¹

„... megmaradni egy dolog, érvényesülni nem tud magyar nyelven...”¹¹²

Az ukrán iskolát választó interjúalanyaink fele vélekedik optimistán e kérdésről. Ők úgy gondolják, azzal, hogy beszélnek az ukrán nyelvet, és gyerekeiket is ukrán iskolába íratják, könnyebben tudnak boldogulni magyarként.

Megfelelően használhatják Ukrajnában a nemzeti kisebbségek az anyanyelvüket?

A vélemények megoszlanak. Interjúalanyaink kétharmada korlátozva érzi a nyelvhasználatot, leginkább a hivatali ügyintézők körében nehézségekbe. A tömbben élő magyarok kevésbé ismerik az ukrán nyelvet, ebből kifolyólag az ukrán törvényeket sem. Saját környezetükben elboldogulnak, de ahogy a városokba utaznak, hivatalokat, üzleteket keresnek fel, nehézségek elé néznek, hiszen nem tudják megértetni magukat, a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó jogokra pedig nem tudnak hivatkozni, hisz nem ismerik azokat.

„... nagyobb része az itteni magyarságnak nem ismeri a törvényeket és nincs tisztába, hogy milyen jogaik vannak. Joga lenne az itteni magyar embernek az államnyelvvél párhuzamosan használni az anyanyelvét is, ahol egy tömbben élnek és minden hivatalos helyen joga van magyarul beszélni és joga van azokat a magyar kiírásokat és azt a magyar zászlót használni, amit hivatalból engedélyeztek és ezt nagyon sokan nem tudják, és nem is használják...”¹¹³

„... törvények vannak rá, de a törvényeket be is kell tartani. És ez mind emberi tényező...”¹¹⁴

„... korlátozva vannak... bemész valahova, és bár tud magyarul, mert nagyon sokan tudnak, akkor sem fog magyarul megszólalni...”¹¹⁵

„... bármelyik hivatalba kell bemennem, ha egyszer durván visszaszólnak rám ukránul, akkor már az emberbe elszorul a levegő és, már amit tudnék is kimondani, se tudom, mert megijedek...”¹¹⁶

Válaszadóink egyharmada nem mond ellent a fentieknek, pozitív válaszaik összehasonlításból fakadnak. Azok, akik úgy gondolják, hogy a magyarok megfelelően használhatják anyanyelvüket Ukrajnában, abból indulnak ki, hogy a magyaroknak a többi nemzeti kisebbséghez képest jobb a képviselőjük: van anyanyelvű sajtójuk, érdekképviseletük, iskoláik. Kérdéses azonban, tisztában vannak-e azzal, hogy pl. a magyar nyelvű

¹⁰⁹ Férfi, 1963

¹¹⁰ Nő, 1969

¹¹¹ Nő, 1980

¹¹² Férfi, 1974

¹¹³ Nő, 1973

¹¹⁴ Nő, 1974

¹¹⁵ Nő, 1977

¹¹⁶ Nő, 1968

sajtót nem az ukrán állam finanszírozza, s a képviselő is csupán önszerveződést jelent, mivel az ukrán állam az utóbbi években nehezített a kisebbségi érdekképviselők lehetőségén. Más határon túli magyar közösséggel is párhuzamot vonnak, amikor a Szlovákiában élő magyarokhoz mérik magukat.

„... Kárpátalján az összes nemzeti kisebbség között mi, magyarok vagyunk a legfejlettebbek, már úgy értem, hogy vannak magyar újságok, magyar tv-csatornák is, minden van...”¹¹⁷

„... Szerintem semmi atrocitást nem kap a magyar (mint Szlovákiában), beszélhetünk szabadon, kinyilváníthatjuk a véleményünket, csak a gyermekeink felvételével kapcsolatban, meg a továbbtanulással kapcsolatban le vannak vágva gyermekeink szárnyai, nincsenek egyenlő pozícióban az ukrán gyermekekkel...”¹¹⁸

Megjelenik egy olyan vélemény is, ami az egyház nemzetmegtartó szerepét igazolja. Eszerint addig minden rendben, amíg a vallási szertartásokat magyar nyelven tartják. A válaszadó viszont nem gondol arra, hogy ez beletörődés abba, hogy elveszítjük a másik nemzetmegtartó pillérünket, az iskolát. Ha viszont az iskolát elveszítjük, rövid időn belül nem lesz, aki tudja magyarul olvasni a Bibliát.

„... nem látom ezt korlátozva, míg itt egyházon belül nem korlátozzák. Azt pedig, hogy az adminisztráció ukránul kell, hogy működjön, semmi kifogásom...”¹¹⁹

„... amennyiben az egyháznak mint magyarságmegtartó erőnek a belső nyelvhasználatát nem fogják korlátozni, addig imádkozni, Bibliát olvasni, beszélgetni a családok magyarul fognak...”¹²⁰

Meg fogja tudni a kárpátaljai magyarság a jelenlegi körülmények között őrizni anyanyelvét?

A szülők többsége pesszimista. Úgy érzik, azzal, hogy a gyerekeket ukrán iskolába íratják, sérül vagy elvész a nemzeti öntudat. A magyar történelemnek, irodalomnak az ismerete ugyan nem segít a boldogulásban, de a nemzettudat ezek nélkül nem alakulhat ki.

„... Nem lesz fontos neki, hogy ő magyar. Én tudom, hogy az életben ahhoz, hogy boldoguljunk, nem ez a legfontosabb, mert végül is Petőfi nekem abban nem segít például, vagy az, hogy tudom, hogy mi az a honfoglalás. De viszont az embernek a saját öntudata csak úgy alakul ki, hogyha érzi, hogy ő magyar. Például megszólal az ukrán himnusz, az is áthat, mert az is szép, de amikor megszólal a magyar himnusz, akkor kész! Hideg futkos a hátamon és csorog a könnyem...”¹²¹

Azáltal, hogy az alapokat az iskolában nem anyanyelven tanulják meg, olyan mértékű lemaradás következik be, mely nagyobb nehézség elé állítja a következő generációt. Hiszen most egy erős tárgyi tudásról kellene számot adjanak a felvételin ukrán nyelven, azok viszont, akik most ukrán iskolát választanak a gyereküknek, hogy azok elsajátítsák az államnyelvet, mire a nyelvi nehézségeken túllépnek, már felső tagozatosak és a szakmai tudáshoz szükséges alapok kimaradnak.

¹¹⁷ Nő, 1980

¹¹⁸ Nő, 1974

¹¹⁹ Férfi, 1978

¹²⁰ Férfi, 1978

¹²¹ Nő, 1980

„... Nincs a szavaknak értelmük, nem értik a gyerekek, amit olvasnak...”¹²²

„... hiába kap tárgyi tudást a magyar iskolában, ha ezt ukrán nyelven nem tudja olyan minőségben... Én úgy érzem, hogy annak idején magyar iskolában tanultam, elég jól felkészülten mentem felvételizni. Nem volt könnyű, de szorgalmunkkal a szakmai nyelvet elég hamar megtanultuk. Viszont ha a gyerek nem magyar iskolában kezdi az iskolás éveit, már a legeslegelején lemarad. Ezt a lemaradást behozni képtelenség. ... tárgyi tudása nem lesz, hiába tudja a nyelvet...”¹²³

A válaszokban tetten érhető egyfajta kompromisszumra való készség, mentségkeresés. Azok a szülők, akik a körülmények ellenére mégis magyar tannyelvű iskolát választanak, nincsenek rossz véleménnyel azokról, akik nem így cselekszenek, mert azt gondolják, az ukrán tannyelvű iskola mellett a magyar nyelvű rokoni közösség elég ahhoz, hogy a magyar nyelv ne haljon ki. Megértést mutatnak akkor, amikor azt mondják, hogy a szülők első félelmükben viszik a gyereket az ukrán iskolába, a hatalomnak való behódolás miatt. Viszont belátják azt is, hogy ez visszafordíthatatlan folyamatot indíthat el:

„... jelenlegi körülmények közt, a többség szülő első félelmében fogja a gyermekét és viszi az ukrán iskolába, és ha ez a magyar gyermek felnő az ukrán környezetbe, akkor ő már félig ukránná válik, és ha ebben a környezetben is forog, akkor ott is fog nősülni, házasodni, és akkor már a gyerek nem is fogja tudni az anyanyelvét...”¹²⁴

Azok között is vannak pesszimisták, akik ukrán iskolát választottak. Szemrehányást tesznek, hogy a magyarok nem fognak össze. A kérdés az, hogy ők az összefogást miben látják?

„... nem, szerintem nem. Előbb-utóbb elukránosodik, pl. az én szülőfaluam már tiszta ukrán, már nagyon kevés magyar van benne. Egyszerűen kihaltak, ki mentek külföldre, eladták a házakat, amiket megvettek az ukránok, akik nem tudnak, és nem akarnak magyarul tudni. Sőt a magyaroknak kell igazodni most már az ukránokhoz. Én azt gondolom, hogy eléggé nehéz lesz megmaradni magyarnak...”¹²⁵

„... nem, nem tudjuk megőrizni a magyarságunkat, ha ez így folytatódik tovább, mivel egyre több magyarellenes törvény születik, és úgy veszem észre, hogy a magyarság részéről passzív hozzáállás tapasztalható, mivel nem képesek együttesen fellépni teljes erővel a nemzetiségünk védelmének érdekében...”¹²⁶

Az ukrán iskola mellett interjúalanyaink az anyanyelv megtartását úgy képzelik, hogy a szülők otthon tanítják meg a gyerekeknek a magyar nyelvet, történelmet, kultúrát.

„... úgy gondolom, hogy meg. Muszáj lesz, hogy megőrizzük, mert nagyon fontos, tehát azt gondolom, ha beadjuk, a gyermekünket ukrán osztályba, azzal még nem töröljük el saját nemzetiségünket. Ha egy szülő belegondol, ugyanúgy meg tudja a gyermekének magyarázni a történelmet, vagy el tudja azt mesébe foglalva mondani neki, ugyanúgy megismerheti a gyerek a magyar népdalokat, a magyar népmeséket, tehát nem hiszem azt, hogy most ez a kettő kizárhatja egymást...”¹²⁷

¹²² Nő, 1968

¹²³ Nő, 1963

¹²⁴ Nő, 1974

¹²⁵ Nő, 1979

¹²⁶ Nő, 1964

¹²⁷ Nő, 1983

Ezzel viszont ellentmondásba ütköznek saját magukkal. Korábban azt nyilatkozták, hogy az iskolai tananyag túl nagy, a gyerekek túl vannak terhelve, pihenőidő bevezetését szorgalmazták, nehezményezték a magyarság széthúzását. Szó volt arról, hogy a gyerekek a szülők elfoglaltsága miatt így is túl sok időt töltenek tévénézéssel. Felmerül a kérdés, akkor mégis mikor jut a szülőnek ideje arra, hogy nemzeti kultúrárt, történelmünk értékeit átadja a gyerekeknek, ha a szülőnek nincs ideje, a gyerekek meg túl vannak terhelve az iskolai tananyaggal.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a magyar oktatás helyzete Ukrajnában az ukrán kisebbségpolitikai irányvonal változása révén javulhat, ha biztosítják a kisebbségek törvényadta jogait, főleg a tanulás, felvételizés, a továbbtanulás és a nyelvhasználat terén. Fontos kérdés a magyar nyelv presztízsének a növelése, amit csak a jelenlegi helyzet, a kisebbségjogi nyelvhasználati deficit felszámolásával lehetne elérni. Az anyanyelv használatának törvények által garantált biztosítása mellett az ukrán nyelv, az államnyelv ismeretének kérdése kulcskérdés marad. A fő kérdés az, hogy mit várnak el a kisebbségektől: az ukrán nyelv tökéletes, anyanyelvi szintű „perfect” ismeretét, vagy hogy minden diák az oktatás folyamán elsajátítsa a nyelvi kompetenciákat, tudjon kommunikálni. Ez utóbbi hozzáállás csak pozitív kisebbségpolitika esetén valósulhat meg, amikor a kisebbségeket integrálni és nem asszimilálni szeretnék az ukrán társadalomban. A jelenlegi állami politika asszimilációs jellegű. A hozzáállás függvénye az ukrán nyelv oktatásának kérdése: anyanyelvi módszerekkel, anyanyelvként vagy második nyelvként, idegennyelvi módszerekkel kívánják oktatni.

A magyar oktatási rendszer megmaradásának alapkérdése Kárpátalján: visszatérés a felsőoktatásba-felvételizés korábbi gyakorlatához:

- Biztosítsák állandó jelleggel, hogy a magyar tannyelvű iskolákban érettségizők anyanyelven tegyék a szaktárgyi emelt szintű érettségi vizsgáikat.
- A felvételi rend szerinti, a minden szakra kötelező nyelv és irodalom emelt szintű érettségit az oktatás nyelvén, azaz magyar nyelvből és irodalomból tegyék ugyanúgy, mint ukrán anyanyelvű kortársaik ukránból, és ezt az eredményt számítsák be a felvételi pontszámaikba, így esélyeik a felvételnél nem csorbulnának.
- A magyar nyelv és irodalom szakra, valamint a magyar tannyelvű iskolák számára képző felsőoktatási intézmények tanítói és óvodapedagógiai szakjaira jelentkező hallgatók számára tegyék kötelezővé az emelt szintű érettségit magyar nyelvből és irodalomból.

KÁRPÁTALJAI
AKTUALITÁSOK.
PUBLICISZTIKAI
ÖSSZEFOGLALÁSOK
NAPJAINK VITÁS
KÖRDÖSEIRŐL

=====*Darcsi Karolina*=====

*A kettős állampolgárság kérdése
az ukrán sajtóban*

A kettős állampolgárság kérdése Ukrajnában az utóbbi időben a felkapott témák egyikének számít. A Magyar Országgyűlés 2010. május 26-án fogadta el a magyar állampolgárságról szóló törvény módosítását, bevezetve az egyszerűsített honosítási eljárást. Az eljárás lényege, hogy a határon túli magyaroknak a magyar állampolgárság megszerzéséhez nem kell Magyarországra áttelepedni: nem kell sem magyarországi lakóhelyet, sem megélhetést igazolni. A kérelem benyújtásához elegendő, ha a kérelmező maga vagy felmenője magyar állampolgár volt, vagy valószínűsíti magyarországi származását, valamint bizonyítja magyar nyelvtudását¹. A magyar állampolgárságot 2011. január 3-tól lehet kérelmezni a külképviseleteken, valamint a magyarországi anyakönyvi hivatalokban, illetve a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál. A Magyar Köztársaság, illetve más környező országok állampolgársági törvényeinek módosításai tehát lehetővé tették többek között az ukrán állampolgárok számára is a második állampolgárság felvételét, amit Ukrajnában meglehetősen negatívan értékelték, azzal érvelve, hogy a kettős állampolgárság ellentmond az ország alkotmányának.

Alapkiindulásunk az volt, hogy a média a közvélemény befolyásolásának egyik legfontosabb eszköze, így mind a nyomtatott, mind az elektronikus sajtónak szerepe és felelőssége lehet abban, hogy az olvasók milyen véleményt alkotnak a kettős állampolgárság kérdéséről, az ügyben érintett kárpátaljai magyar lakosságról valamint a kettős állampolgárság megszerzésének lehetőségét lehetővé tevő Magyarországról.

Az összegző tanulmányban a fent nevezett téma kapcsán az ukránjai magyar, ukrán, valamint orosz nyelvű írott és elektronikus sajtóban megjelent írások vizsgálatára, bemutatására és nyomon követésére vállalkoztunk, melyek a törvény elfogadását követő egy évben jelentek meg. Kutatásunk elsődleges célja az volt, hogy egyfajta metszetet nyújtsunk a kettős állampolgárság témájának kárpátaljai sajtóban való megjelenéséről.

A kutatás módszere

A vizsgálat módszerül a tartalomelemzést választottuk. A társadalomtudományok, azon belül a szociológia és politológia területén egyre gyakrabban alkalmazott kutatási módszer segítségével 2010. május 1. és 2011. május 31. közötti időintervallumban összesen hat kárpátaljai jelentős sajtóorgánium (hetilap és hírportál) weboldalán közzétett publikációit – közleményeit, cikkeit – elemeztük, melyek a kettős állampolgárság témaköréhez kapcsolódtak. A tartalomelemzés és az értelmező szövegfeldolgozás során

¹ http://www.allampolgarsag.gov.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=34. Letöltés ideje: 2011. október 3.

a manifeszt és látens tartalmak feltárására törekedtünk. A részben pragmatikus, részben szemantikai tartalomelemzés során aszerint különböztettük meg a vizsgált adatokat, hogy azok milyen üzenetet közvetítenek a befogadók felé, s arra a kérdésre is igyekeztünk választ találni, hogy mindez milyen hatást válthat ki a gyakorlatban. A módszer alkalmazása során többek között a különböző szavak, szófordulatok előfordulásának gyakoriságából és azok kapcsolataiból igyekeztünk levonni következtetéseinket, továbbá azt vizsgáltuk, hogy a különböző – általunk felállított – kategóriák között hogyan oszlanak meg a kutatás szempontjából releváns témát említő cikkek.

A csoportba rendezés során arra tettük a hangsúlyt, hogy a közzétett szövegekben miként és milyen gyakorisággal utalnak a témára. Kitértünk annak a vizsgálatára is, hogy a témában miként nyilatkoztak az érintett országok politikusai, hisz egy közlemény jelentése mindig a kommunikáció résztvevőjétől is függ. Egy politikusi állásfoglalás egy kérdésben nagyban meghatározza a közvélemény alakulását.

A választott téma sajtóképének jellemezéséhez a következő hírközlőket vizsgáltuk: **Kárpátalja** – közéleti hetilap, a lapot a Kárpátalja Kft. alapította és saját terjesztőhálózatán keresztül juttatja el az olvasókhoz. Az Illyés Közalapítvány támogatásával 1999-ben a KMKSZ jegyeztette be. Hetente egyszer, A3-as formátumban 16 oldalon, péntekenként jelenik meg. A legnagyobb példányszámú hetilap Kárpátalján. A KMKSZ lapjaként tartják számon. Megbízott főszerkesztője: Riskó György. A hetilap elérhetőségei: cím: 90202 Beregszász, Korjatovics u. 3/2. Tel./Fax: +380 (3141) 2-32-77. E-mail: karphetlap@azm.uz.ua. Az internetes változat címe: www.karpataljalap.net (hetente egyszer frissítik).

Kárpáti Igaz Szó (az igazi) (zöld) – országos közéleti lap. A lap a *Kárpáti Igaz Szó* (fekete) – kiválásából jött létre, melynek alapítói a Kárpátaljai Megyei Tanács, a Kárpátaljai Megyei Közigazgatás és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség voltak. Miután a Kárpátaljai Megyei Tanács leváltotta Kőszeghy Elemért, az UMDSZ alelnökét főszerkesztői tisztségéből, Kőszeghy nem fogadván el a döntést, azonos néven másik lapot alapított, amit be is jegyeztettek. Lapalapítók: Tisza FM Stúdió Kft. és a szerkesztőség kollektívája. Az újonnan alapított lapot a cím zöld színű szedése, valamint a hozzáadott „igazi” felirat különböztette meg a másiktól, mely idő közben teljesen megszűnt. Postai hálózaton keresztül terjesztik. Megjelenik hetente háromszor: keddi, csütörtöki, szombati napokon. Az Ukrán Magyar Demokrata Szövetség lapjaként tartják számon. Főszerkesztő: Kőszeghy Elemér. A magyarság rovat szerkesztője: Tóth Viktor. A lap elérhetőségei: cím: 88011 Ungvár, Gagarin u. 42/1., 5. szint; levélcím: 88000 Ungvár, Főposta, Pf.: 34/A; Tel./fax: +380-312-66-14-40; E-mail: kiszo@mail.uzhgorod.ua, igazikiszo@gmail.com. Az internetes változat címe: www.kiszo.hhrf.org/ (hetente többször frissítik).

Beregi Hírlap – járási közéleti lap. 1912-től jelenik meg, a szovjetrendszerben *Vörös Zászló* a neve, a rendszerváltás után veszi fel a *Beregi Hírlap* nevet. Magyar és ukrán nyelven jelenik meg, előfizetői köre a járás falvaiból kerül ki. A magyar változat az eredeti, az ukrán ennek a fordítása. A lap tartalmát tekintve a lapalapítók véleményét tükrözi, a magyar eseményeket a vezetés politikai meggyőződésének függvényében tolmácsolja. Alapítói a Beregszászi Járási Tanács, a Járási Állami Közigazgatási Hivatal és a szerkesztőségi kollektíva. Postai úton terjesztett lap. Főszerkesztője: 2011. júniusáig Zubánics László, majd Volodimir Markitan. A lap elérhetőségei: cím és tel.: 90202 Beregszász, O. Kobiljanszka u. 21. Főszerkesztő: 2-44-46; Magyar kiadás: 2-33-05; Ukrán kiadás: 2-21-43; E-mail: beregihirlap@gmail.com. Az internetes változat címe: <http://www.beregihirlap.uz.ua/> (hetente többször frissítik).

www.ua-reporter.com – ungvári hitportál; orosz, ukrán és angol nyelven érhető el (a különböző nyelveken nem minden esetben egyezik a tartalom). A mérsékelt ukrán nemzeti irányultságú portálok egyike. Szinte napi rendszerességgel jelennek meg rajta magyar vonatkozású cikkek. Saját írásai száma elenyésző, elsősorban orosz és ukrán portáloktól vesznek át anyagokat (naponta frissítik).

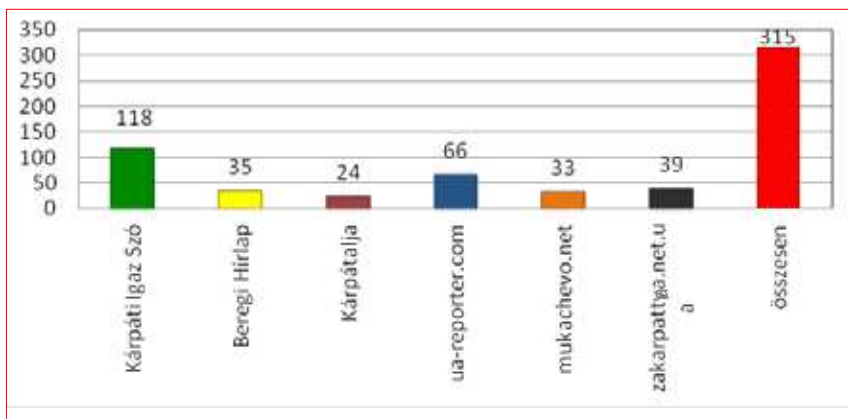
www.mukachevo.net – munkácsi hírportál; orosz és ukrán nyelven érhető el. Kétháromhetente fordul elő rajta magyar vonatkozású cikk. Kárpátalja közéleti híreivel és gazdaságával foglalkozik. A hírgyűjtő oldalnak saját írásai ritkán fordulnak elő, leggyakrabban orosz és más ukrán oldalakról veszik át az anyagokat (naponta frissítik).

www.zakarpattya.net.ua – ungvári hírportál; ukrán nyelven érhető el. A Kárpátaljai Megyei Adminisztráció weboldalának számít, az aktuális hatalom oldalán áll. Elsősorban Kárpátalja politikai, gazdasági és kulturális életéről közöl híreket. Elérhetőségei: 88002 Ungvár, Drugeth út 60; e-mail: editor@zakarpattya.net.ua. tel: 31-26-30-563. A hírgyűjtő oldalnak saját írásai ritkán fordulnak elő, leggyakrabban ungvári újságírók, publicisták írásait és más ukrán oldalakon vagy lapokban megjelent anyagokat tesznek közzé (naponta frissítik).

A vizsgált híroldalak összetételére jellemző, hogy kül- és belpolitikai hírekkel egyaránt foglalkoznak. A kutatás során az egyes cikkeket tekintettük vizsgálati egységnek. A kiválasztott hírközlők internetes oldalain megjelentetett cikkeket aszerint vizsgáltuk, hogy milyen utalásokat közöltek a kettős állampolgárság problémájáról.

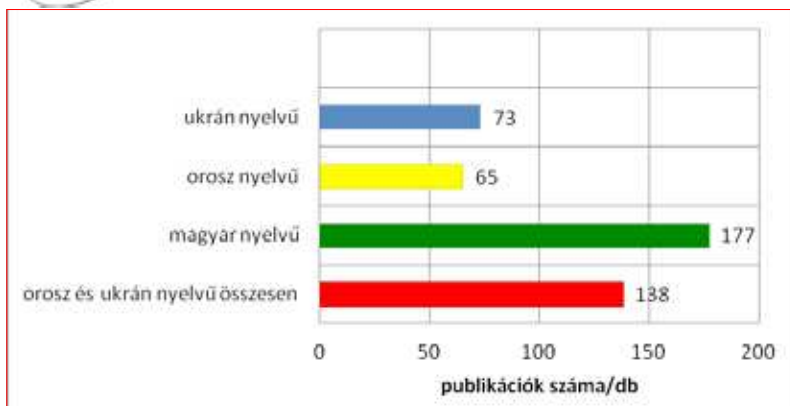
A vizsgálati egységek adatbázisba rendezése során minden olyan közzétett írás kiválasztásra került, melyben szerepelt az állampolgárság, kettős állampolgárság (ukrán és orosz nyelvű publikációk esetén a „гражданство”, „двойное гражданство”, valamint a „громадянство”, „подвійне громадянство”) kifejezések vagy ragozott alakjaik egyike.

Az elemzési technika segítségével a szövegek mennyiségi és minőségi analizálását végeztük el, összesen 315 publikáció képezte vizsgálat tárgyát. Laponkénti megoszlásuk számát az alábbi diagram szemlélteti:

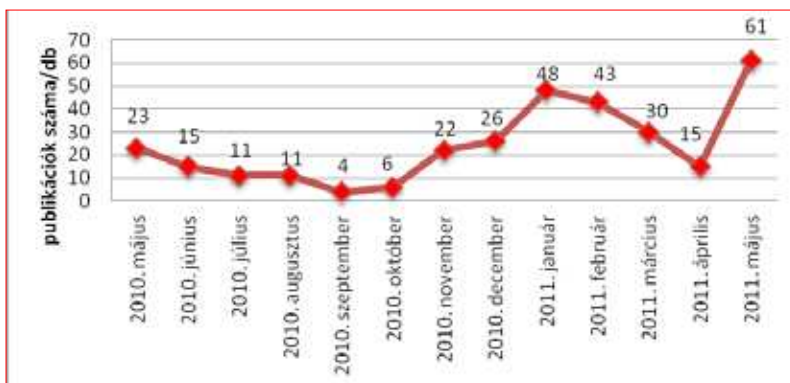
1. ábra. A megvizsgált publikációk száma

Közel azonos számú írás jelent meg a magyar és az ukrán/országi sajtóban. A legtöbb magyar nyelvű publikációt a *Kárpáti Igaz Szó* tette közzé: összesen 118-at, az ukrán/országi nyelvű portálok közül az ua-reporter.com mutatta a legnagyobb aktivitást a témával kapcsolatban, összesen 66 írásban említette a kettős állampolgárság témáját.

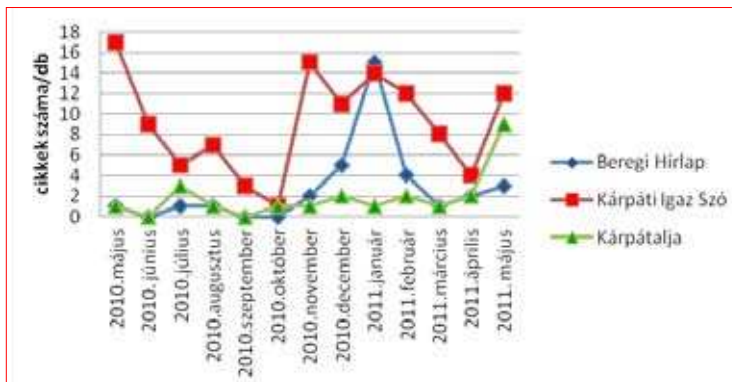
2. ábra. A megvizsgált publikációk nyelve

A vizsgált periódusban a téma megjelenésének három intenzív szakasza figyelhető meg. Az első szakasz 2010 május–júniusban volt, amikor a kettős állampolgárságról szóló magyar törvény elfogadásra került, ezt követően egészen 2010 novemberéig a téma megjelenése csökkenést mutat, ami azzal magyarázható, hogy 2010 októberében helyhatósági választásokat tartottak Ukrajnában, így a hírek középpontjában a választások álltak, s a kettős állampolgárság nem szerepelt a kampánytémák között. Novembertől ismét sajtótémává vált a kérdés, a második intenzív szakasz 2011 januárjában volt, mikor életbe lépett a törvény és megkezdődött annak végrehajtása. 2011 februárjában és márciusában már csökkenés mutatható ki a témában megjelent írások számát illetően, mely mélypontját 2011 áprilisában érte el. A vizsgált időintervallum legintenzívebb szakasza 2011 májusában következett be, mikor összesen 61 írás foglalkozott a témával. A téma iránti érdeklődést az váltotta ki, hogy az Ukrán Biztonsági Szolgálat megyei szervezete kihallgatta azokat a kárpátaljai magyarokat, akik vélhetően felvették a magyar állampolgárságot.

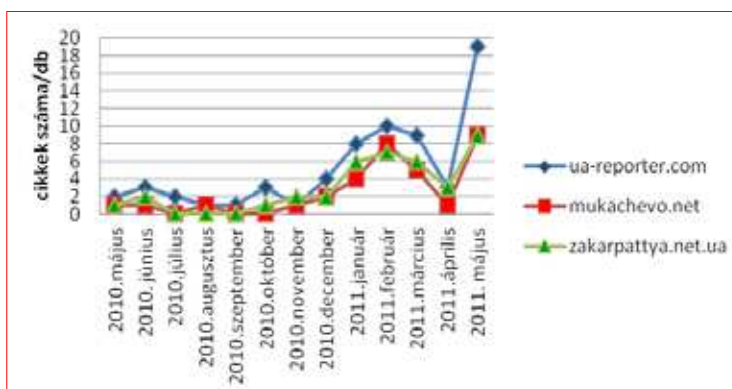

3. ábra. A megvizsgált publikációk száma havi bontásban

Az intenzív szakaszok mind az ukrán/oros, mind a magyar hírközlők esetében megfigyelhetők voltak. A vizsgált periódus havonkénti bontásában azonban némi különbséget találunk. A magyar nyelvű sajtó 2010 májusa és 2011 decembere között jóval többet foglalkozott a témával, míg az ukrán/oros sajtó 2011 januárjától mutatott nagyobb érdeklődést a téma iránt. A kapott eredményeket az alábbi diagramok szemléltetik:

4. ábra. A megvizsgált magyar nyelvű portálok intenzív szakaszai havi bontásban

5. ábra. A megvizsgált ukrán és orosz nyelvű portálok intenzív szakaszai havi bontásban

Az alábbiakban az intenzív szakaszokat néhány példával szemléltetnénk:

I. intenzív szakasz – 2010. május–június

Hírközlő: *Kárpáti Igaz Szó*;

Megjelenés dátuma: 2010. május 20, csütörtök, VI. évf., 72–73. (935–936.) szám;

Publikáció címe: *Idén még nem alkalmaznák a kettős állampolgárságot. Idővel a választójogi törvény is módosulhat*

Rövid összefoglaló: A *Kárpáti Igaz Szó* terjedelmes cikkben foglalkozik a kettős állampolgárságról szóló törvénytervezet parlament elé terjesztéséről, melyben a tervezet lényeges elemeit is kiemeli. Az írás említést tesz a szlovák kormány tervezettel szembeni tiltakozásáról.²

Hírközlő: *Kárpátalja* hetilap;

Megjelenés dátuma: 2010. május 28. 10. évf. 22 (489). szám.

Publikáció címe: *Itt a kettős állampolgárság!*

² D.Gy.: *Idén még nem alkalmaznák a kettős állampolgárságot. Idővel a választójogi törvény is módosulhat.* – In: *Kárpáti Igaz Szó*, 2010. május 20, csütörtök, VI. évf., 72–73. (935–936.) szám, [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100520/hht101.html>. Letöltés ideje: 2011. október 3.

Rövid összefoglaló: „Elfogadta az Országgyűlés szerdán a magyar állampolgárságról szóló törvényt módosító Fidesz-KDNP javaslatot, amely biztosítja a határon túli magyarok számára, hogy egyszerűbben és kedvezményesen szerezhessék meg a magyar állampolgárságot. A képviselők 344 igen, 3 nem szavazat és 5 tartózkodás mellett fogadták el a törvénymódosítást” – áll a cikkben. Az írásban az MTI-re hivatkozva röviden összefoglalják a törvénnyel kapcsolatos lényeges elemeket.³

Hírközlő: *Beregi Hírlap*;

Megjelenés dátuma: 2010. május 18.

Publikáció címe: *Mit is terjesztettek be az Országgyűléshez?*

Rövid összefoglaló: A *Beregi Hírlap* közzétette az MTI tudósítását a kettős állampolgárságról, mely szerint a Fidesz-KDNP az augusztus 20-i nemzeti ünnepen hatályba léptetné a kettős állampolgárságról szóló törvényjavaslatot, melyet 2011. január 1-től alkalmazna. A cikk beszámol a javaslat fontosabb elemeiről.⁴

Hírközlő: *ua-reporter.com*

Megjelenés dátuma: 2010. június 25.

Publikáció címe: *A Magyarország által elfogadott kettős állampolgársági törvény veszélyezteti a szlávok egységét*

Eredeti orosz cím: *Принятый в Венгрии закон о двойном гражданстве посягает на целостность "славянского мира".*

Rövid összefoglaló: Az *ua-reporter.com* hírportál 2010. június 25-én a kettős állampolgárság kapcsán megjelent cikkében Alekszandr Babakovot idézi, aki szerint: „A törvény elfogadása megváltoztatja Kelet-Európa geopolitikai erőviszonyait... Magyarország hatalomra került jobboldali politikusai a törvénnyel meg akarják változtatni az etnikai erőviszonyokat. Az új magyar állami nacionalista politika meglehetősen gyorsan felismerte Lengyelország dominanciáját Kelet-Európa Magyarországra vonatkozó kérdéseiben... A határon túli magyar ajkú régiók a „magyarizáció” (мадяризація) aktív tűzfőszkévé válnak ezeken területeken. Románia és Szlovákia lakosságának megközelítőleg 10%-a tartja magát magyarnak. A szerbiai autonóm Vajdaságban a magyar kisebbség a lakosság 20%-át is eléri. „Nagy-Magyarország” újjáélesztésének nacionalista tervben Vajdaság kiemelt helyet foglal el mint az energiahordozók Nyugat-Európába való szállítási útvonalának megvalósítója, és a Duna és a Tisza–Duna-csatorna hajózhatóvá tétele. Az etnikumok közötti feszültség nem kerüli el Kárpátalját sem. Ezek a megengedhetetlen változások fenyegetik Európa biztonságát. A mai gazdasági válságban az ilyen hozzáállás inkább elősegíti a széthúzást, mint a magyar nép konszolidációját, és a nemzeti nacionalizmus, bármilyen ruhába bujtatjuk is, nem lakatja jól a jobboldali állampolgárokat” – olvasható a cikkben.⁵

Hírközlő: *zakarpatya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2010. május 30.

³ *Itt a kettős állampolgárság!* In: Kárpátalja, 2010. május 28. 10. évf. 22 (489). szám, [online] <http://karpataljalap.net/archivum/489szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

⁴ *Mit is terjesztettek be az Országgyűléshez?* – In: *Beregi Hírlap*, 210. május 18. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=371:mit-is-terjesztettek-be-az-oroszaggyul-eshez&catid=21:magyarorsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

⁵ *Принятый в Венгрии закон о двойном гражданстве посягает на целостность "славянского мира"*; 2010. június 25. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/91507>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Publikáció címe: *Az én két személyi igazolványom. Ukrajna mindmáig nem dolgozott ki egy átlátható stratégiát az ukrainai magyarokkal való bánásmódról*

Eredeti ukrán cím: *Два паспорти мої. Україна досі не випрацювала чіткої стратегії поводження з українськими угорцями.*

Rövid összefoglaló: A *zakarpattya.net.ua* közzétette Olekszandr Simanszkij az *Ukraina Moloda* c. kijevi szélsőjobb lapban megjelent írását. A cikk számos ukrán internetes hírportálra is felkerült. Az írásban Simanszkij ismerteti a Magyar Országgyűlés által elfogadott kettős állampolgárságról szóló törvény fontosabb elemeit, melynek kapcsán felteszi a kérdést, hogy vajon a Krim után Kárpátalja is „megszökik”-e? A szerző szerint a kommunista rendszer bukása után Magyarország határai változatlanul maradtak, de a rendszerváltás felcsillantotta a reményt a magyar politikusok számára a határok megváltoztatására és Nagy-Magyarország újjáélesztésére. Elsősorban ebben gyökerezik Magyarország határon túli magyar kisebbségeivel kapcsolatos törvényalkotási aktivitása, „nem csupán a határon túli magyar közösségekről való gondoskodásról van szó” – jegyzi meg a szerző. Cikkében kiemeli, hogy a Kárpátalján élő – megközelítőleg 200 ezres – magyar kisebbséggel kapcsolatban máig nem dolgozott ki az ukrán kormány egy világos stratégiát, tekintettel Magyarország aktív erőfeszítéseire, s a kormány tétlenségének következtében valószínűleg a Krimhez hasonlóan Kárpátalja és Bukovina lakossága is engedni fog a kísértésnek a második állampolgárság megszerzésében, annak ellenére, hogy Ukrajnában tilos a kettős állampolgárság – olvasható az írásban.⁶

Hírközlő: *mukachevo.net*

Megjelenés dátuma: 2010. május 20.

Publikáció címe: *Az Ukrán Néppárt aggódik, nehogy újítsanak a kettős állampolgárságon.*

Eredeti ukrán cím: *Народники переживають, щоб не відновили подвійне громадянство.*

Rövid összefoglaló: „Az új ukrán vezetés megszüntetheti a kettős állampolgárság tiltását” – figyelmeztetett Sztepan Hmara, az Ukrán Néppárt egyik vezetője, kommentálva a Fidesz kettős állampolgárságról szóló javaslatát. Hmara szerint „a kettős állampolgársághoz való jog megadása a magyar kisebbségeknek csak az első lépés, mely tovább terjedhet az ország más régióira is”. Az írásban kiemelik a politikus azon kijelentését, mely szerint „jogi legalizálás helyett az ukrán törvények és az alkotmány megsértése ellen kellene küzdeni”.

A hírportál arról is tájékoztat, hogy a magyar javaslattal kapcsolatban hivatalos álláspont az ukrán állam részéről eddig nem jelent meg.⁷

II. intenzív szakasz – 2011 január – február

Hírközlő: *Kárpáti Igaz Szó*

Megjelenés dátuma: 2011. január 5.

Publikáció címe: *Honosítás: eldőrdült a startpisztoly*

⁶ *Два паспорти мої. Україна досі не випрацювала чіткої стратегії поводження з українськими угорцями*; 2010. május 30. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-62779-Dva-pasporty-moi.-Ukraina-dosi-ne-vypratsiuvala-chitkoi-strategii-povodzhennia-z-ukrainskymy-uhortsiamy>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

⁷ *Народники переживають, щоб не відновили подвійне громадянство*; 2010. május 20. [online] <http://www.mukachevo.net.ua/news/view/28064>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Rövid összefoglaló: „Kárpátalján is zökkenőmentesen folyik az egyszerűsített honosítási kérelmek befogadása. A külképviseletek felkészültek, teszik a dolgukat, és részt vesznek az állampolgársági törvény végrehajtásában” – számolt be a *Kárpáti Igaz Szó*. A lap terjedelmes írást közöl a honosítási eljárás elindulásáról. Az ügy menetéről megszólaltatják a külképviselet egyik vezetőjét, valamint egy helyi lakos is nyilatkozik, aki sikeresen benyújtotta állampolgársági kérelmét. *A többség kérelmezné* alcímmel a cikk után közzéteszik a lap közvélemény-kutatásának eredményét, melyet a kettős állampolgársággal kapcsolatban végeztek a weboldalt látogatók körében.⁸

Hírközlő: *Kárpátalja* hetilap

Megjelenés dátuma: 2011. január 14.

Publikáció címe: *Öt nap alatt négyezer honosítási kérelem.*

Rövid összefoglaló: A *Kárpátalja* hetilap az MTI-re hivatkozva arról számol be, hogy az egyszerűsített honosítási eljárás megindítása utáni első munkahéten, azaz az első öt nap alatt 4102 kérelmet nyújtottak be. Az írásban kitérnek Répás Zsuzsanna nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár és Wetzl Tamás miniszteri biztos MTI-nek tett nyilatkozataira, valamint kiemelik, hogy a magyarigazolvánnyal rendelkezők az állampolgárság megszerzése után sem esnek el az eddigi támogatásoktól a státustörvény módosításának köszönhetően.⁹

Hírközlő: *Beregi Hírlap*

Megjelenés dátuma: 2011. január 3.

Publikáció címe: *Budapest – Átadták az első honosítási kérelmet*

Rövid összefoglaló: „Budapesten átadták az első egyszerűsített honosítási kérelmet, a kolozsvári Hantz Péter beadványát Rétvári Bence, a közigazgatási tárca parlamenti államtitkára vette át. Rétvári Bence kiemelte: kilencven év után elindulhat a nemzet újraegyesítésének folyamata, és elégtételt kaphatnak azok, akik közjogilag is a magyar nemzet közösségéhez szeretnének tartozni” – olvasható a *Beregi Hírlap* összefoglaló írásában, melyet az MTI-re hivatkozva közöl. Az írásban rövid összefoglalást találunk a honosítási eljárás elindulásáról.¹⁰

Hírközlő: *ua-reporter.com*

Megjelenés dátuma: 2011. január 25.

Publikáció címe: *A kárpátaljaiak tömegesen keresik magyar gyökereiket a levéltárakban*

Eredeti orosz cím: *Закарпатці масово шууть в архивах свои венгерские корни.*

Rövid összefoglaló: Az *ua-reporter.com* közzétette a *Beregszász* hetilap egyik cikkét, melyben arról írnak, hogy a kettős állampolgársági kérelmekhez szükséges magyarságvonalat igazolandó okiratok kapcsán várhatóan hosszú sorok fognak kígyózni a Kárpátaljai Levéltár Beregszászi Kirendeltségében. „*Hogy tömegesen elhagyják területünket az itt élő magyarok, vagy sem – megtudjuk tavasszal. Alkotmányunk tiltja a kettős állampolgárságot, tehát – a magyar állampolgárságot igénylőknek előbb le kell mondaniuk az*

⁸ *Honosítás: eldőrdült a startpisztoly* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. január 5. [online] <http://kiszoz.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2297>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

⁹ *Öt nap alatt négyezer honosítási kérelem* – In: Kárpátalja, 2011. január 14. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/522szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹⁰ *Budapest – Átadták az első honosítási kérelmet* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 3. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1182:budapest-atadtak-az-els-egyszerusített-honositasi-kerelmet&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

ukránról... *De, lehet, hogy sokan ezt is bevállalják, főként a nyugdíjasok, akik magasabb nyugdíjellátmányban reménykednek ezáltal...*” – olvasható a cikkben.¹¹

Hírközlő: *zakarpatyya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2011. január 11.

Publikáció címe: *A kárpátaljai Beregszász a harmadik helyen áll a beadott egyszerűsített állampolgársági kérelmek számát illetően*

Eredeti ukrán cím: *Закарпатське Берегово четверте за кількістю заявок на спрощене одержання громадянства Угорщини.*

Rövid összefoglaló: A *zakarpatyya.net.com* a *regnum.ru* híreire hivatkozva rövid összefoglalót közöl az egyszerűsített honosítási eljárás beindításáról. Az írásban idézik Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes sajtóban tett nyilatkozatát, melyben kiemelik, hogy eddig a legtöbb kérelem a romániai Erdélyből, a szerbiai Szabadkáról és az ukrainai Beregszászból érkezett be.¹²

Hírközlő: *mukachevo.net*

Megjelenés dátuma: 2011. január 6.

Publikáció címe: *A kárpátaljai lakosság közel 40%-a kérhet magyar állampolgárságot*

Eredeti ukrán cím: *Близько 40% закарпатців можуть претендувати на угорське громадянство.*

Rövid összefoglaló: A *mukachevo.net* közzétette az „Inter” televíziós csatorna hírműsorában leadott riport szöveges változatát, mely a *podrobnosti.ua* oldalon is fellelhető. *„Igaz, ahhoz, hogy valaki felvegye a magyar állampolgárságot, előbb le kell mondjon az ukránról, mivel a kettős állampolgárság tilos Ukrajnában. De ez a Kárpátalján élők nem tartja vissza. Sok család elgondolkodik a lehetőség láttán, hogy elhagyja az országot”* – olvasható az riportban.¹³

III. intenzív szakasz – 2011. május

Hírközlő: *Kárpáti Igaz Szó*

Megjelenés dátuma: 2011. május 4.

Publikáció címe: *Reszkessetek, honosítottak?!*

Rövid összefoglaló: A *Kárpáti Igaz Szó* összefoglaló írást közöl a kárpátaljai magyarokat ért SZBU-s kihallgatások kapcsán. *„A magyarországi médiumok tájékoztatósa szerint több olyan kárpátaljai személyt is „megkerestek” az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat (SZBU) kárpátaljai főosztályának munkatársai, akik feltételezésük szerint az ukrán mellé felvették a magyar állampolgárságot. Az érintettek közül, nevük elhallgatásáért, többen lapunknak is megerősítették mindezt”* – olvasható a cikkben. Az írás részletesen beszámol az ügy kapcsán kialakult reakciókról.¹⁴

¹¹ *Закарпатці масово шукають в архівах свої венгерські корні.* 2011. január 25. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100485>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹² *Закарпатське Берегово четверте за кількістю заявок на спрощене одержання громадянства Угорщини.* 2011. január 11. [online] <http://zakarpatyya.net.ua/ukr-news-77796-Zakarpatske-Berehovo-chetverte-za-kilkistiu-zaiavok-na-sproshchene-oderzhannia-hromadianstva-Uhorshchyny>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹³ *Близько 40 % закарпатців можуть претендувати на угорське громадянство.* 2011. január 6. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/36042>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹⁴ *Reszkessetek, honosítottak?! – In: Kárpáti Igaz Szó,* 2011. május 4. [online] <http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=3535>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Hírközlő: *Kárpátalja* hetilap

Megjelenés dátuma: 2011. május 6.

Publikáció címe: *A kárpátaljai magyarokat üldözi az ukrán titkosszolgálat*

Rövid összefoglaló: „*Ukrajna elnökének írt nyílt levélben tiltakozott a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) amiatt, hogy az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) kihallgatta azokat a magyarokat, akik az egyszerűsített honosítási eljárás keretében felvehették a magyar állampolgárságot*” – tájékoztat a *Kárpátalja* hetilap. Az írásban kitérnek az említett levél lényeges elemeire.¹⁵

Hírközlő: *Beregi Hírlap*

Megjelenés dátuma: 2011. május 16.

Publikáció címe: *Nemzetközi jogot sértenek a kárpátaljai magyarokat ért incidensek.*

Rövid összefoglaló: A *Beregi Hírlap* terjedelmes írást tett közzé a kárpátaljai magyarokat ért incidensek kapcsán kialakult magyar kormányzat részéről tett reakciójáról. „*Magyarország magyarizációt és megfelelő jogorvoslatot vár a kárpátaljai magyarokat ért incidensekre. Németh Zsolt külügyi államtitkár a parlament nemzeti összetartozás bizottsága és külügyi bizottsága együttes zárt ülése után hétfőn újságíróknak azt mondta: mintegy két tucat esetet azonosítottak be. Hozzátette: ezek az incidensek az ukrán titkosszolgálatához köthetők, és a magyar fél ezeket törvénysértőnek tartja. Nem pusztán az ukrán belső törvényeket sértik a történetek, hanem a nemzetközi jogot is sérti mindaz, ami ezeket az állampolgárokat érte – mutatott rá az államtitkár, aki példaként a bécsi konvenciót említette – olvasható a cikkben.*”¹⁶

Hírközlő: *ua-reporter.com*

Megjelenés dátuma: 2011. május 1.

Publikáció címe: *Kárpátalja lakosai futottak a magyar személyi igazolványukért, a nemzetbiztonság (SZBU) meg utánuk*

Eredeti orosz cím: *Жители Закарпатья побежали за венгерским паспортом, а СБУ – за ними.*

Rövid összefoglaló: Az *ua-reporter.com* egyik írásában arról tájékoztatnak, hogy az egyszerűsített honosítási eljárás keretében április folyamán több kárpátaljai magyar megszerezte a magyar állampolgárságot, majd az Ukrán Biztonsági Szolgálat ezen személyeket kihallgatásra kérte be. Az írásban idéznek a KMKSZ tiltakozó leveléből, melyet az ügy kapcsán a kulturális szervezet Ukrajna elnökének intézett. Az írás további részében a következőket olvashatjuk: „*Mérlegelve mindent, a hosszú elhúzódó várakozás után, Ukrajna Nemzetbiztonsági Hivatala végre elkezdte végrehajtani saját kötelezettségeit*”. „*Emlékeztetjük olvasóinkat, hogy korábban ukrán politikusok és szakértők sora intett óvatosságra azzal kapcsolatban, hogy az ukrán hatalom hallgatása a Magyarországgal, Romániával és Oroszországgal fennálló problémákkal kapcsolatban fenyegetést jelenthet Ukrajna politikai stabilitására és területi egységére nézve.*”¹⁷

¹⁵ *A kárpátaljai magyarokat üldözi az ukrán titkosszolgálat.* – In: *Kárpátalja* 2011. május 6. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/538szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹⁶ *Nemzetközi jogot sértenek a kárpátaljai magyarokat ért incidensek.* – In: *Beregi Hírlap*, 2011. május 16. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1511:nemzetkoezi-jogot-sertenek-a-karpataljai-magyarokat-ert-incidensek&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹⁷ *Жители Закарпатья побежали за венгерским паспортом, а СБУ – за ними.* 2011. május 1. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/103192>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Hírközlő: *zakarpattya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2011. május 5.

Publikáció címe: *A kárpátaljai „Szvoboda” támogatja az SZBU-t a kettős állampolgárok kihallgatásában*

Eredeti ukrán cím: *Закарпатська ОО ВО «Свобода» підтримує дії СБУ щодо допитів осіб, які отримали.*

Rövid összefoglaló: A *zakarpattya.net* közzétette a magyarellenességéről ismert szélsőséges „Szvoboda” párt közleményét az SZBU-s kihallgatásokkal kapcsolatban. A „Szvoboda” nyilatkozatban üdvözölte az SZBU tevékenységét, és nemcsak támogatásáról biztosította a szolgálatot, de egyben fel is szólította azt, hogy ne álljon meg a kárpátaljai magyarok „óvintézkedésnek” tekinthető kihallgatásánál, hanem kezdeményezze az ukrán parlamentben a kettős állampolgárságot büntető törvény elfogadását és a kérdésnek a nemzetbiztonsági és védelmi tanács ülésén történő megvitatását.¹⁸

Hírközlő: *mukachevo.net*

Megjelenés dátuma: 2011. május 27.

Publikáció címe: *Az ukrán külügyminisztérium nem lát politikai problémát a kárpátaljai magyarok magyar útlevelekkel történő ellátásában*

Eredeti ukrán cím: *У МЗС України не бачать політичної проблеми у паспортизації закарпатських угорців.*

Rövid összefoglaló: „Az ukrán külügyminisztérium nem tekinti politikai problémának, hogy Magyarország állampolgárságot ad a Kárpátalján élő magyaroknak, szerinte a felelősség a második állampolgárság felvételéért az ukrán állampolgárokat terheli – olvasható a *mukachevo.net* által közzétett írásban. „Oleg Volosin, az ukrán külügyminisztérium tájékoztatáspolitikai ügyosztályának igazgatója csütörtökön közölte: „Semmilyen politikai veszélyt nem látunk Magyarország Ukrajna-politikájában. A magyarok arról biztosítanak bennünket, hogy az ukránok jelentéktelen része kap magyar állampolgárságot” – idézi Volosin nyilatkozatát az írás.¹⁹

A megjelent cikkek tárgyát és tartalmát egyaránt vizsgáltuk. A kutatás kvantitív részében táblázatba rendeztük és rögzítettük valamennyi közzétett anyag bibliográfiai adatait, az így összeállított adatbázisban azt vizsgáltuk, hogy a megjelent cikkek tartalma milyen arányban kapcsolódott a kettős állampolgárság témájához. A bibliográfiai adatok rögzítése során az idegen nyelvű cikkek esetében címfordítást is végeztünk.

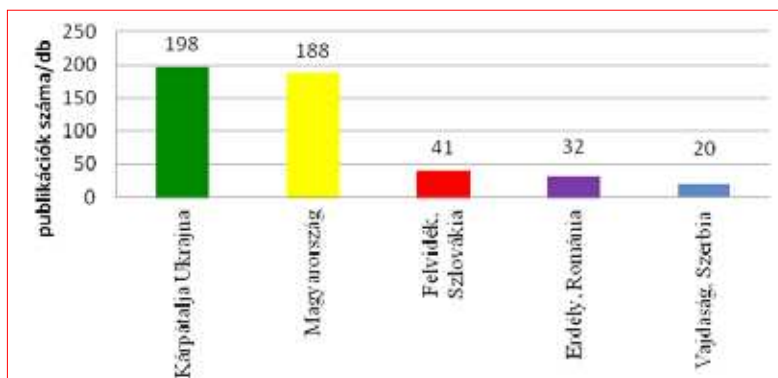

6. ábra. A megvizsgált publikációk tartalmi kapcsolódása a kettős állampolgárság témájához

¹⁸ *Закарпатська ОО ВО «Свобода» підтримує дії СБУ щодо допитів осіб, які отримали.* 2011. május 5. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-82416-Zakarpatska-OO-VO-Svoboda-pidtrymuie-dii-SBU-shchodo-dopytiv-osib-iaki-otrymaly-druhe-hromadianstvo-Uhorshchyny->, Letöltés ideje: 2011. október 3.

¹⁹ *У МЗС України не бачать політичної проблеми у паспортизації закарпатських угорців.* 2011. május 27. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/41642>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

A kiválasztott cikkek műfaji besorolása során az alábbi kategóriákat alakítottuk ki: *hír, kommentár, közlemény, publicisztika, interjú-riport, tudósítás*. Tájékoztató jellegű írásnak tekintettünk minden *hír-* (közérdekű, fontos, tömör, információt tartalmazó), *közlemény-* (közérdekű információt tartalmazó) és a *tudósítás* (pontos, tárgyilagos, tény-szerű) kategóriákba bekerült egységet. Külön besorolásba kerültek az *interjúk és riportok* (személyes megnyilatkozások, párbeszéd formájában történő információnyújtás, vagy a megtörtént esemény leírásában több résztvevő megszólalása). A *publicisztika* kategóriába került minden *cikk, kommentár, glossza, jegyzet, kritika, olvasói levél*. A megjelent írások műfaji besorolása a következőképpen alakult: tájékoztató jellegű írás 197 db, publicisztika 94 db, interjú-riport 59 db. A műfaji határok sok esetben összemosódnak, így egy írás egyszerre több kategóriába is bekerülhetett.

7. ábra. A megvizsgált publikációk tartalmi kapcsolódása országokhoz és/vagy határon túli területekhez

Az írásokhoz tartozó illusztrációk aránya 73% volt, melyek elsősorban az ukrán/orosz portálokon szerepeltek. A legszínesebb és legfigyelemfelkeltőbb fotók és karikatúrák az *ua-reporter.com* és a *zakarpatya.net.ua* portálokon voltak. A vizsgált időszakban összesen 230 illusztrációt helyeztek el az írások mellett, megfigyelhető volt egyazon illusztráció több portálon való megjelenése, illetve többszöri ismétlődése. Az illusztrációk között leggyakrabban fotók találhatók, de előfordulnak karikatúrák, gúnyrajzok is.

A vizsgált írásokat a szerint is csoportosítottuk, mely országokat említették a kettős állampolgárság kontextusában (7. ábra).

A hírportálok és hetilapok weboldalait külön-külön megvizsgálva, négy esetben (*Beregi Hírlap, Kárpátalja, zakarpatya.net.ua, mukachevo.net*) Kárpátaljával/Ukrajnával kapcsolatban említették legtöbbször a témát. Két hírközlő (*Kárpáti Igaz Szó, ua-reporter.com*) esetében a Magyarországhoz köthető írások voltak többségben. Mind a hat vizsgált sajtóorgánium a legtöbb írást Ukrajna/Kárpátalja és Magyarország vonatkozásában közölte. Viszonylag kevés írás említi a szomszédos országokat, területeket (Romániát/Erdélyt, Szlovákiát/Felvidéket, Szerbiát/Vajdaságot), melyeket szintén érinti a törvény. Ezek közül a legtöbb írás a törvény szomszédos országokban való fogadtatásáról számolt be. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy a vizsgálati egységekben hány-szor említik az érintett országokat:

Hírportálok és hetilapok	Magyarország	Ukrajna/ Kárpátalja	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Szerbia/ Vajdaság
<i>Kárpáti Igaz Szó</i>	50	47	17	12	9
<i>Beregi Hírlap</i>	19	20	9	6	6
<i>Kárpátalja</i>	11	17	2	2	2
<i>ua-reporter.com</i>	53	50	10	8	1
<i>zakarpatyia.net.ua</i>	27	30	1	1	2
<i>mukachevo.net</i>	28	34	2	3	0
<i>összesen</i>	188	198	41	32	20

A kettős állampolgárság kapcsán több írásban találunk egyértelmű állásfoglalást, véleménynyilvánítást, melyeket többnyire szó szerint idéznek vagy utalást találunk rá a szövegben. Az ügyben megszólalóknak három csoportját különböztettük meg: *politikai pártok, kormányok képviselői*, valamint idesoroltuk a *különböző szervek, szervezetek* állásfoglalását is (pl. SZBU), a másik kategóriába a *szakértők (jogászok, szociológusok, politológusok stb.)* kerültek, míg a harmadik csoportba a *laikusok (egyszerű emberek)* megnyilvánulásai kerültek. A három csoportból a *politikai pártok, kormányok képviselői*, valamint a *különböző szervek, szervezetek* állásfoglalása tekinthető leginkább közvélemény-formálónak. A megnyilatkozásokat további három kategóriába rendeztük aszerint, hogy *pozitívan vagy negatívan állt hozzá a témához*, vagy *semleges maradt és nem foglalt egyértelműen állást a kérdésben*. Az összesítés során a következő eredményeket kaptuk:

8. ábra. Politikai pártok, kormányok képviselőinek, valamint a különböző szervek, szervezetek állásfoglalásának előfordulása a vizsgált publikációkban

A legtöbb negatív megnyilvánulást a kettős állampolgárság kapcsán az ukrán/országi nyelvű vizsgálati egységekben találtuk. A magyar kettős állampolgársági törvény ellen legtöbbször a nacionalista irányultságú Ukrán Néppárt (UNP) képviselői léptek fel, az írásokban leggyakrabban Sztepan Hmara, Ivan Habor és Andrej Romancsuk véleményét találjuk, akik élesen bírálják a magyar államot és kormányt a törvény miatt, valamint nyilatkozataikban arra szólították fel az ukrán elnököt és kormányt, valamint az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálatot (SZBU-t), hogy mielőbb vezessenek be szankciókat a második állampolgárságot felvevő ukrán állampolgárokkal szemben.

Negatívan nyilatkozott a témában Volodimir Litvin ukrán házelnök, Mikola Tomenko a legfelsőbb tanács alelnöke, valamint Alen Panov, Ukrajna leköszönt nyíregyházi konzulja. A szervek és szervezetek között a legtöbb negatív nyilatkozatot az SZBU megyei szervének képviselői tették. Az UMDSZ elnöke, Gajdos István szintén tett negatív nyilatkozott.

Néhány példa:

Hírközlő: *Kárpáti Igaz Szó*

Megjelenés dátuma: 2011. május 22.

Publikáció címe: *Az ukrán jobboldal a magyarokkal riogat*

Idézet a cikkből: „*Sztepan Hmara ismert ukrán nacionalista politikus attól tart, hogy a jelenlegi államvezetés külső nyomásra lehetővé teszi a kettős állampolgárságot az országban. (...) A kérdést illetően saját pártja sajtószolgálatának nyilatkozva az említett politikus azzal fejezi, hogy »a jogi legalizáció helyett a hatályos törvénykezés és alkotmány megsértése ellen kellene harcolni«*”.²⁰

Hírközlő: Kárpáti Igaz Szó

Megjelenés dátuma: 2011. február 8.

Publikáció címe: *Börtön a kettős állampolgárságért?*

Idézet a cikkből: „*Ha tehetné, büntetőjogi eljárást indítana az Ukrajnában élő kettős állampolgárok ellen az Ukrán Népi Párt kárpátaljai szervezetének vezetője. Ivan Habor mindezt azzal kapcsolatban fogalmazta meg, hogy az ungvári és a beregszászi magyar külképviseleteken hatalmas az érdeklődés a könnyített honosítás iránt. Az Ukrán Népi Párt kárpátaljai vezetőjének aláírásával ellátott közlemény arra szólítja fel a megyei tanácsot, hogy legközelebbi ülésén a parlamentnek címezve fogalmazzon meg indítványt a kettős állampolgárság szigorúbb büntetése érdekében. Ivan Habor szeretné elérni, hogy ismét kerüljön napirendre a nacionalista erők által korábban kidolgozott törvényjavaslat, ami akár 5 éves börtönbüntetéssel sújtaná azokat, akik az ukrán mellett egy másik ország állampolgárságát is felveszik*”²¹ – olvasható a cikkben.

Hírközlő: ua-reporter.com

Megjelenés dátuma: 2011. február 15.

Publikáció címe: *Románia, Magyarország és Oroszország sírba viszik Ukrajnát.*

Eredeti orosz cím: *Румыния, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.*

Rövid összefoglaló: A cikkben beszámoltak arról, hogy Volodimir Litvin ukrán házelnök a kettős állampolgárság szankcionálását szorgalmazta az országban. Litvin szerint az ukrán alkotmány megsértését jelenti az a tény, hogy Ukrajnában élő bizonyos etnikai csoportok nemzeti alapon kapnak második állampolgárságot, így mielőbb rendezni kellene az állampolgárság kérdésével felmerülő joghézagot, hisz az ukrán alkotmány nem ismeri el a kettős állampolgárságot, az állampolgársági törvény viszont nem tiltja közvetlenül azt, és semmilyen szankciót nem irányoz elő azok számára, akik megsértik az alkotmányt.

A házelnök úgy vélte, mielőbb törvényerőre kellene emelni a szlovákok által is elfogadott szankciókat, amellyel gyors eljárás keretében meg lehetne fosztani ukrán állampolgárságuktól azokat a személyeket, akik felvették egy másik ország állampolgárságát.²²

Hírközlő: zakarpattya.net.ua

Megjelenés dátuma: 2011. március 22.

Publikáció címe: *Az SZBU első helyettese: A kettős állampolgárságért felelősségre vonást szükséges bevezetni*

Eredeti ukrán cím: *Перший заступник глави СБУ: Потрібно ввести відповідальність за подвійне громадянство.*

²⁰ *Az ukrán jobboldal a magyarokkal riogat.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. május 22. [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100522/hht03.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²¹ *Börtön a kettős állampolgárságért?* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. február 8. [online] <http://kisz.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2731>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²² *Rumynia, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.* 2011. február 15. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100934>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Rövid összefoglaló: A hír az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) helyettes vezetőjének – Volodimir Rokickij – kettős állampolgárság kapcsán tett nyilatkozatáról szól. Rokickij kijevi sajtótájékoztatóján közölte, hogy az ukrán állampolgárok kettős állampolgársága elleni küzdelem érdekében meg kell változtatni az ukrán törvényeket. A helyettes vezető bejelentette, hogy a kérdés kapcsán a szolgálat előterjesztést nyújt be a legfőbb ügyészségnek és az igazságügyi tárcának. Rokickij azt is elmondta, hogy jelenleg az SZBU nem reagál a kettős állampolgársággal kapcsolatos esetekre, hisz nincs meg az ehhez szükséges kormányhatározat, mindössze tájékoztatást nyújt az ukrán kormánynak a román és a magyar állampolgárság felvételéről.²³

Hírközlő: *zakarpattya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2011. február 7.

Publikáció címe: *Gajdos István: A második állampolgárság felvétele – a törvény megsértése*

Eredeti ukrán cím: *Іштван Гайдош: "Отримання другого паспорта – це порушення законодавства".*

Rövid összefoglaló: A kettős állampolgárság kapcsán a *Gazeta po-kijevszki* (Газета по-киевски) című lapnak adott interjújában Gajdos István, az UMDSZ és az Ukrajnai Magyar Demokrata Párt elnöke, Beregszász város polgármestere azt nyilatkozta, hogy törvénytörő az, ha a kárpátaljai magyarok felveszik a magyar állampolgárságot. A kárpátaljai magyar politikus ugyanakkor azt is kijelentette, hogy a kárpátaljai magyarok egyébként törvénytisztelő állampolgárok. „*Mi mindannyian értjük, hogy amíg nem lesz hivatalos engedély, a második útlevél megszerzése (Ukrajnában – a szerző.) törvénytörésnek minősül*” – fogalmazott a politikus. Az interjú összefoglalóját rövid hírként tette közzé a *zakarpattya.net.ua* portál.²⁴

Hírközlő: *zakarpattya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2011. február 7.

Publikáció címe: *Alen Panov: „Hamar jelentkezni fognak a problémák a kárpátaljai magyaroknál a kettős állampolgárság felvételével kapcsolatban”*

Eredeti ukrán cím: *Ален Панов: "Проблема отримання закарпатцями угорських паспортів проявиться досить швидко"*

Rövid összefoglaló: Az ügy kacsán Alen Panov, Ukrajna nyíregyházi külképviseletének exkonzulja nyilatkozott a *Gazeta po-kijevszki* c. újságnak. Panov komoly és összetett problémának nevezte a kettős állampolgárság ügyét a kárpátaljai magyar lakosságra nézve. Panov szerint bekövetkezhet az is, hogy a magyar állampolgárságot megszerző kárpátaljaiak hitelt vesznek fel, „*azután »elfelejtik« visszafizetni és kiutaznak a »második szülőházájukba«.*

További problémát vet fel, hogy „*A legtöbb állam elismeri polgárai számára a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét. A Magyarország területén érvényes törvényből kifolyólag a magyar útlevéllel rendelkező kárpátaljaiak az Ukrán Diplomáciai Küldöttségtől kérnek segítséget. Magyarország válasza nekem: „Tisztelt uram, ők ugyanannyira*

²³ *Перший заступник глави СБУ: Потрібно ввести відповідальність за подвійне громадянство.* 2011. március 22. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-80765-Pershyi-zastupnyk-hlavy-SBU-Potribno-vesty-vidpovidalnist-za-podviiine-hromadianstvo>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²⁴ *Іштван Гайдош: „Отримання другого паспорта – це порушення законодавства.”* 2011. február 7. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-78957-Ishtvan-Haidosh-Otrymannia-druho-pasporta----tse-porushennia-zakonodavstva>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

a tiétek, mint a miénk is.” Magyarország területén magyar útlevelel az ember csak egy magyar, és semmi több” – nyilatkozta Panov. Az interjú összefoglalóját átvette és leközzölte a *zakarpattya.net.ua* portál is.²⁵

A legtöbb pozitív nyilatkozat a kettős állampolgárság kapcsán a magyar nyelvű írásokban jelent meg, néhány esetben az ukrán/országi nyelvű írásokban is előfordult. Leggyakrabban Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes (8 írásban), Répás Zsuzsanna nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár (4 írásban), a magyar külképviseletek vezetői (4 írásban), valamint a Jobbik képviselőinek szavait idézték. A témában pozitívan nyilatkozott Kovács Miklós (2 írásban), a KMKSZ elnöke.

9. ábra. Ukrajnai és magyarországi politikai pártok, kormányzati szervek képviselőinek negatív és pozitív állásfoglalásai a vizsgált egységekben

Néhány példa:

Hírközlő: *Beregi Hírlap*

Megjelenés dátuma: 2010. július 24.

Publikáció címe: *A Magyarország iránti bizalmat vissza kell szerezni*

Idézet a cikkből: „*Nem véletlen, hogy első kötelezettségünk az, amit meg is cselekedtünk, hogy minden magyar számára, bárhol éljen a világban, lehetővé tesszük a magyar állampolgárság megszerzését*” – nyilatkozta Semlyén Zsolt. „*Az ünnepséget követő sajtókonferencián Semjén Zsolt újságírói kérdésre válaszolva elmondta, hogy nem látja problematikusnak az ukrán törvények által el nem ismert kettős állampolgárság kérdését a kárpátaljai magyarok esetében, mert – mint nyomatékosította – „a Kárpátalján élő románoknak és szlovákoknak van román és szlovák állampolgárságuk, a Kelet- és Dél-Ukrajnában élő oroszok tömegeinek is van orosz állampolgárságuk, így nem gondolom, hogy a magyar állampolgárság bármilyen tekintetben veszélyt jelentene Ukrajna számára”. „Mi csupán azt kérjük, hogy ami a környező országokban természetes, és ami egyébként Ukrajnában gyakorlat, az az itt élő magyarság esetében is megvalósuljon” – emlékeztetett, hozzátéve, hogy a magyar kormány jó kapcsolatokat ápol a Mikola Azarov vezette ukrán kormánnyal és az államfőt is adó Régiók Pártjával (PR), amely támogatja az orosz és más ukrajnai kisebbségek anyanyelvű oktatását*”²⁶ – olvasható a tudósításban.

²⁵ Ален Панов: "Проблема отримання закарпатцями угорських паспортів проявиться досить швидко. 2011. február 7. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-78968-Alen-Panov-Problema-otrymannia-zakarpattsiamy-uhorskykh-pasportiv-proiavytisia-dosyt-shvydko>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²⁶ *A Magyarország iránti bizalmat vissza kell szerezni.* – In: *Beregi Hírlap*, 2010. július 24. [online] <http://www.beregihirnap.uz.ua/images/stories/adatbank/2010/VII/24.VII.2010.pdf>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Hírközlő: Kárpáti Igaz Szó

Megjelenés dátuma: 2010. december 27.

Publikáció címe: *Egyesülés közjogilag is*

Idézet a cikkből: „*A határon túl élők számára biztosított magyar állampolgárság lehetővé teszi, hogy a nyelvében, kultúrájában és történelmében mindig is egységes magyar nemzet közjogi értelemben is egyesülhessen – mondta a január 1-jén induló állampolgárság-igénylési eljárásról szóló parlamenti sajtótájékoztatóján Semjén Zsolt. A miniszterelnök-helyettes történelmi tettnek nevezte a lépést. Hozzátette, a magyar identitás megőrzése szempontjából kulcsfontosságú, hogy a kulturális identitás megőrzésén túl a közjogi egyesítés is megtörténjen. Leszögezte, ez az állampolgárság útján lehetséges.*”²⁷

Hírközlő: Kárpátalja hetilap

Megjelenés dátuma: 2010. július 23.

Publikáció címe: *Interjú Semjén Zsolt magyar miniszterelnök-helyetessel.*

Idézet a cikkből: „*A magyar állam létének értelme a magyar nemzet fennmaradása és a magyar emberek életminőségének javulása. Ebből kifolyólag természetes, hogy a magyar állam minden olyan törekvést támogat akár az anyaországban, akár a Kárpát-medencében, akár a nagyvilágban élő magyarság tekintetében, ami a magyar nemzet fennmaradását, a magyar identitást, a magyar nyelvet, a magyar kultúrát, a magyar történelmi sorsközösség tudatának a megőrzését szolgálja. Ebben döntő szerepe lesz annak, hogy a Magyar Országgyűlés még a kormány megalakulása előtt nyilvánvalóvá tette, január 1-jétől minden magyar számára biztosítjuk a magyar állampolgárság lehetőségét, függetlenül attól, hogy hol él – a Kárpát-medencében vagy bárhol a nagyvilágban. Tegyük hozzá: nincs első- és másodosztályú állampolgárság – egy magyar nemzet van, egy állampolgársággal. Az új magyar kormány minden erejéből támogatja a magyar oktatást, a magyar kultúrát, a magyar közösségeket, hogy a magyar nemzet megmaradjon, s hogy ezt a közösséget az állampolgárság által közjogi formában is megélhesse minden magyar.*”²⁸

Hírközlő: Beregi Hírlap

Megjelenés dátuma: 2011. január 8.

Publikáció címe: *Az állampolgárság megszerzése után is járnak a magyarigazolvány nyújtotta kedvezmények*

Idézet a cikkből: „*A kettős állampolgárság megszerzése után sem esnek el az eddigi támogatásoktól a Magyar Igazolvánnyal rendelkezők a státustörvény módosításának köszönhetően – mondta el Répás Zsuzsanna nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár, hangsúlyozva, hogy a honosítási törvény életbe lépésével nem szerették volna, ha diszkrimináció éri a magyarokat.*” (...) „*Azt szeretnénk, ha a szomszédos országokban élő magyarok juthatnának hozzá azokhoz a támogatásokhoz, kedvezményekhez, amelyek a státustörvényben vannak, ők azok, akiknek erre szükségük van, s a magyar kormány őket szeretné segíteni*” – fogalmazott Répás Zsuzsanna. Kifejtette: *a támogatás feltétele ezen túl az, hogy valaki a szomszédos államokban éljen, s magyar ajkú legyen, de akár magyar állampolgár, akár nem, igényelheti a támogatást.*”²⁹

²⁷ *Egyesülés közjogilag is.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. december 27. [online] <http://kiszoo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2264>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²⁸ *Interjú Semjén Zsolt magyar miniszterelnök-helyetessel.* – In: Kárpátalja, 2010. július 23. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/497szam/b7.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

²⁹ *Az állampolgárság megszerzése után is járnak a magyar igazolvány nyújtotta kedvezmények.* 2011. január 8. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:az-allampolgarsag-megszerzese-utan-is-jarnak-a-magyar-igazolvan-nyujtotta-kedvezmenyek&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

Hírközlő: Kárpáti Igaz Szó

Megjelenés dátuma: 2010. augusztus 20.

Publikáció címe: *Augusztus huszadika az egység ünnepe*

Idézet a cikkből: „Gyurin Miklós, a beregszászi külképviselet konzulja emlékeztetett a keresztény állam megalapításának történelmi jelentőségére. Hangsúlyozta: *augusztus 20-a az egység ünnepe. E napon lépett hatályba a határon túl élő magyarok kettős állampolgárságát lehetővé tévő törvény, ami új távlatokat nyit meg az elszakított létben élők előtt.*”³⁰

Hírközlő: *Beregi Hírlap*

Megjelenés dátuma: 2011. január 21.

Publikáció címe: *Beregszászban tartott fogadóórát Gyüre Csaba*

Idézet a cikkből: „*A könnyített honosításra vonatkozó nyilatkozatában Gyüre Csaba hangsúlyozta: a Jobbik Magyarországért Mozgalom az erkölcsi elégtétel mellett a szavazati joggal járó állampolgárság megadását szeretné elérni. Jelen pillanatban egy közelmúltban felállított albizottság dolgozza ki az új választójogi rendszert. A határok átjárhatósága szempontjából Ukrajnának az Európai Unióhoz való csatlakozása jelenthetne tényleges megoldást.*”³¹

Hírközlő: *Beregi Hírlap*

Megjelenés dátuma: 2011. január 7.

Publikáció címe: *A KMKSZ elnöke bízik az ukrán állam megértésében*

Idézet a cikkből: „*Kovács Miklós kedden Ungváron a sajtónak elmondta: valószínűnek tartja, hogy Kárpátalján is sokan fogják igényelni a magyar állampolgárságot; mindenekelőtt azok, akik szorosabban kötődnek Magyarországhoz a munkájuk vagy tanulmányaik folytán. Ez mindenkinek az egyéni döntése, amiért – mint fogalmazott – remélhetőleg senkinek nem kell nagyobb kockázatot vállalnia annak ellenére sem, hogy Ukrajnában a törvények nem engedélyezik, de ugyanakkor nem is szankcionálják a kettős állampolgárságot. Szerinte a jelenlegi ukrán vezetés részéről nem várhatók retorziók.*” (...) „*A KMKSZ elnöke hangsúlyozta: üdvözli a magyar kormányzatnak a külhoni magyarok egyszerűsített honosításával kapcsolatos döntését, amely szerinte ellensúlyozza a kettős állampolgárságról tartott 2004-es népszavazás negatív eredményét. Hozzátette: reméli, hogy az illetékes magyar állami hivataloknak sikerül magas színvonalon kezelniük az egyszerűsített honosítással kapcsolatos ügyintézt.*”³²

A témát érintő semleges megnyilvánulások száma arányaiban véve kevés volt, mindössze 5 írásban találtunk ilyet. Az állásfoglalás mentes nyilatkozatok mind az ukrán/ orosz nyelvű, mind a magyar nyelvű írásokban egyaránt megtalálhatóak voltak.

Az elemzés során az ügyben megszólalók, véleményt nyilvánítók másik kategóriájába a szakértők (*jogászok, szociológusok, politológusok stb.*) megnyilvánulásai kerültek.

³⁰ *Augusztus huszadika az egység ünnepe.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. augusztus 20. [online] <http://kiszo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=4053>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

³¹ *Beregszászban tartott fogadóórát Gyüre Csaba.* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 21. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1237:beregszaszban-tartott-fogadoorat-gyuere-csaba&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

³² *A KMKSZ elnöke bízik az ukrán állam megértésében.* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 7. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1202:a-kmksz-elnoeke-bizik-az-ukran-allam-megerteseben&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.

A vizsgálati egységekben a legtöbb esetben, a kettős állampolgárságra nézve, negatív szakértői véleményeket találtunk, melyek szintén az ukrán/országi nyelvű portálokon lettek közzétéve. A szakértői vélemények az esetek nagy részében a publicisztikai írásokban, hírekben, közleményekben leírtak alátámasztásaként, megerősítéseként jelentek meg. Semleges vagy inkább pozitív szakértői vélemények kizárólag a magyar hírközlők weboldalain voltak megtalálhatóak.

Néhány példa

Hírközlő: *ua-reporter.com*

Megjelenés dátuma: 2011. február 15.

Publikáció címe: *Románia, Magyarország és Oroszország sírba viszik Ukrajnát*

Eredeti orosz cím: *Румыния, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.*

Rövid összefoglaló: Alekszej Krupoderov, ukrán politikai elemző, szakértő, a Donyeci Információs Intézet munkatársa úgy értékelte Volodimir Litvinnek hirtelen aggodalmát a kettős állampolgárság kapcsán, mint a 2012-es választási kampányának egyik legfontosabb alapkövét. A szakértő szerint Litvin állásfoglalása a román és magyar állampolgárság kiterjesztése ellen fogalmazódott meg, mely Ukrajna nyugati területeit érinti, ugyanakkor figyelmen kívül hagyja Oroszország teljesen hasonló intézkedéseit a Krím félszigeten. Litvin ezen lépésével a nyugati területeken szeretné megerősíteni pozícióit, remélve, hogy az itt élő nemzetiek támogatását megszerzi a választásokra. A politikai elemző véleménye szerint egészében véve a kettős állampolgárság kérdése mára ténylegesen fontos kérdéssé vált az országban, s a döntéshozóknak mielőbb napirendre kellene tűzni a helyzet megoldását, nem pedig kiszolgáltatni ezt a kérdést a középkeletre politikusok kezébe. Alekszej Krupoderov szerint, ha az ukrán kormány továbbra is szándékosan figyelmen kívül hagyja az orosz, román, magyar és még néhány más ország útlevelének kiadását Ukrajna polgárai számára, akkor az ukrán államra keresztet lehet vetni a közeljövőben. „*Ma Ukrajnában nyilvánvaló, hogy még nem állt össze egyetlen politikai nemzetté az ország. Ez azt jelenti, hogy a társadalomból általában véve teljesen hiányzik az összetartó és átfogó egység. A területen teljes tétlenség tapasztalható a kormányon belül, teljes bizalmatlanság az emberek részéről a kormányzat minden szintje iránt, emellett nagyon zavaróak a gazdasági és demográfiai tendenciák, amelyekkel az ország rendelkezik. Ebben a helyzetben a kettős állampolgárság bevezetése és megszerzésének lehetősége közvetlen út a sírba, melynek eredményeként Ukrajna elveszti a népesség vagy a lakosság egy részét bizonyos területeivel együtt*” – nyilatkozta Krupoderov.³³

Hírközlő: *Kárpáti Igaz Szó*

Megjelenés dátuma: 2010. május 20.

Publikáció címe: *Jogászszemmel a kettős állampolgárságról*

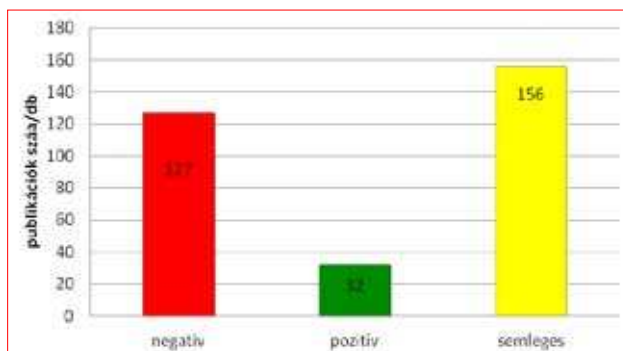
Idézet a cikkből: „– *Hogyan viszonyulnak az ukránjai jogszabályok a kettős állampolgársághoz? Nem ismerik vagy tiltják?*

– *Az alkotmány kimondja, hogy Ukrajnában egyes állampolgárság létezik, ami kizárja, hogy az országon belül, bármelyik közigazgatási egység saját állampolgárságot vezessen be. Ezt a tételet értelmezi számos jogász úgy, miszerint Ukrajnában az alkotmány tiltja a többes állampolgárságot. Az állampolgárságról szóló törvény alapelveként határozza meg Ukrajna állampolgárai számára más állam polgárságába való belépésének*

³³ *Румыния, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.* 2011. február 15. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100934>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

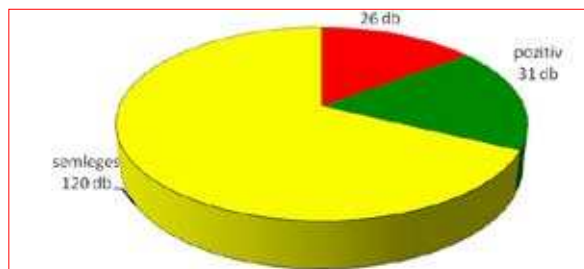
jogát, ugyanakkor az állampolgárság elvesztésének kritériumaként (okaként) értékeli a felnőtt korú ukrán állampolgár által más állam polgárságának önkaratából való felvételét (19. cikk 1. bekezdés). Vagyis nem tiltják, hiszen nem is tilthatják, de törekszenek a jelenség megszüntetésére oly módon, hogy ilyen esetekre kilátásba helyezik az ukrán állampolgárságtól való megfosztást. Aki tehát egy másik állam polgára lesz, a fentebb említett törvényi előírás szerint megfosztatik ukrán állampolgárságától. Ismereteim szerint az ukrán jogrendben ezen állampolgárság-megvonásnak jelenleg nincs meg az eljárása. Ennek okán közvetlen formában még nem került alkalmazásra.³⁴ – fejtette ki véleményét a lapban közzétett interjúban dr. Tóth Mihály a jogtudományok kandidátusa, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke.”

A közölt anyagok egyfajta jelentést hordoznak magukban, mely által meghatározzák a közvélemény alakulását. A vizsgálódás során azt kutattuk, hogy a témakör interpretálásában a teljes sajtómegjelenésen belül hány negatív, pozitív és közömbös írás volt található, ennek megfelelően a megjelent írásokat további három kategóriákba rendeztük aszerint, hogy milyen üzenetet hordoznak magukban. Az általunk definiált kategóriák között az elsőbe azokat az írásokat soroltuk, melyek negatív tartalommal, üzenettel bírnak a kettős állampolgárságra vonatkozóan. A második kategóriába a pozitív üzenettel, tartalommal bíró írások kerültek, míg a harmadik kategóriába a tényszerű, állásfoglalás nélküli publikációk kerültek.

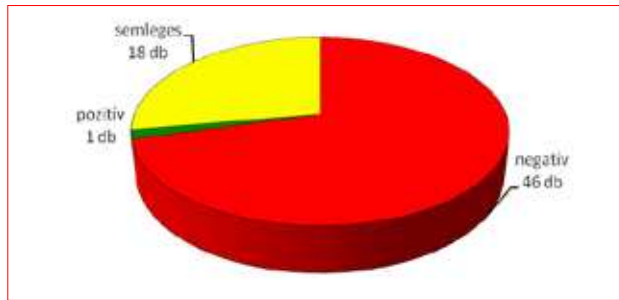
10. ábra. A megvizsgált publikációk hangvétele

A vizsgálat során külön kitértünk a magyar, valamint az ukrán és orosz nyelvű hírközlők által közzétett írások hangvételére is, a kapott eredményeket az alábbi diagramok szemléltetik:

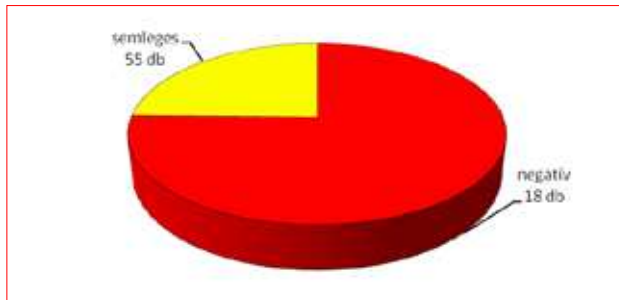

11. ábra. A megvizsgált magyar nyelvű publikációk hangvétele

³⁴ Jogászszemmel a kettős állampolgárságról. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. május 20. [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100520/hhi01.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

12. ábra. A megvizsgált orosz nyelvű publikációk hangvétele

13. ábra. A megvizsgált ukrán nyelvű publikációk hangvétele

A legtöbb negatív tartalmú írást a publicisztikák kategóriájában találtuk, melyek elsősorban az ukrán/országi nyelvű portálokon jelentek meg, de találunk negatív tartalmú írást a magyar nyelvű sajtóban is, melyeket a *Kárpáti Igaz Szó* (18 db) és a *Beregi Hírlap* (7 db) tett közzé. Az ukrán/országi portálokon megjelent írások többsége negatívan értékelt a Magyar Országgyűlés által elfogadott egyszerűsített honosítási eljárásról szóló törvény bevezetését, azzal érvelve, hogy az állampolgárság kiterjesztése a szomszédos államok területi egységét veszélyezteti. A magyar állampolgárság megadását a határon túli magyaroknak sokan úgy értelmezik, mint Budapest területi revíziós törekvéseinek egyik lépését. Az *ua-reporter.com*, a *zakarpattya.net.ua*, valamint a *mukachevo.net* markáns jellegzetességét a témában megjelent negatív hangvételű publicisztikák magas száma adja, melyek többnyire a már bemutatott intenzív időszakokban jelentek meg.

Néhány példa

Hírközlő: *zakarpattya.net.ua*

Megjelenés dátuma: 2011. február 7.

Publikáció címe: *A magyar „Drang nach Osten”?*

Eredeti ukrán cím: *Угорський "Дранг нах Остен"?*

Rövid összefoglaló: A *zakarpattya.net.ua* 2011. február 7-én egy meglehetősen negatív hangvételű írást tett közzé. Az cikkben arról olvashattunk, hogy Kovács Béla a „Jobbik” képviselője, azzal a céllal nyitott 2010. december 5-én képviselői irodát Beregszászban, hogy segítse az itt élő etnikai magyarokat a magyar állampolgárság megszerzésében. A cikk írója szerint a „Jobbik” céljai között szerepel „Nagy-Magyarország” visszaállítása, mely törekvések azonban már felülvizsgálják a háborút lezáró egyezményeket és a szomszédos államok területi egységét is veszélyeztetik, elsősorban ott, ahol a magyar

közösségek élnek. A szerző szerint az elmúlt 90 évben a magyar társadalom nemzeti öntudata a nemzeti-területi revizionizmusra épült. „*A magyar állampolgárság kiszélesítése, mely a határ menti területeken élő magyarokra terjed ki, nemcsak „brutálisan” sérti az ukrán törvényeket, melyek tiltják a kettős állampolgárságot, de a helyi magyarokat irredenta megmozdulásokra is ösztönzi, emellett a megerősíti a ruszin politikai erőket is*” – olvasható a cikkben. A kettős állampolgárság kapcsán a szerző arra figyelmeztet, hogy fennáll a veszélye, hogy a kettős állampolgársággal Ukrajna elveszítheti Kárpátalját és radikális ultranacionalista magyar szervezetek megjelenését eredményezi a térségben. Az írásban hosszasan bírálják a jelenlegi ukrán vezetést, amiért nem tett eddig intézkedéseket a kettős állampolgárság szankcionálására, hallgatásával veszélybe sodorva az ország területi egységét.³⁵

Hírközlő: ua-reporter.com

Megjelenés dátuma: 2011. február 7.

Publikáció címe: *Kárpátaljaiak ezrei menekülnek Ukrajnából Magyarországra*

Eredeti ukrán cím: *Закарпатці тисячами бежать из України в Венгрию...*

Rövid összefoglaló: Terjedelmes cikket tett közzé az ua-reporter.com hírportál, melyben a cikk szerzője elismerte, hogy a kettős állampolgárság kérdésének rendezetlensége az országban már évek óta problémákat vet fel. A magyar állampolgárság megadását a kárpátaljai magyaroknak úgy értékelte, mint Ukrajna területi egységének a megbontására irányuló törekvést. Az írásban a második állampolgárság felvételének egyik problémájaként említették, hogy a második állampolgárság mellett az ukrán állampolgárságot is meghagyják az igénylők. „*Természetesen a legtöbb állampolgárságot szerzett személynek esze ágában sem lesz lemondani az ukrán állampolgárságról és így elveszíteni az Ukrajnában járó szociális juttatásokat. Úgy néz ki, hogy Magyarország nem is fogja megkövetelni ezt újdonsült állampolgáraitól, hogy lemondjanak eme jogaikról*” – olvasható a cikkben. A cikk írója szerint a magyar állampolgárság megszerzésének feltételeit könnyű teljesíteni, s „*az ukránoknak még sohasem volt esélyük ilyen könnyű módszerrel EU-s állampolgárokká válniuk*”, az ukránok akár egy kárpátaljaival kötött fiktív házassággal is megszerezhetik azt. Az írásban az ukrán törvények hiányosságaira is felhívták a figyelmet, melyben a kettős állampolgárság kérdését különböző módon értelmezik.³⁶

Hírközlő: mukachevo.net

Megjelenés dátuma: 2011. január 8.

Publikáció címe: *Hallgatás – beleegyezés?*

Eredeti ukrán cím: *Мовчанка – знак згоди?*

Rövid összefoglaló: A mukachevo.net 2011. február 18-án Volodimir Martin terjedelmes írását tette közzé, mely a *Dzerkalo Tizsnya* ukrán hetilapban jelent meg. A publicisztikai írásban a magyarországi kettős állampolgárság kapcsán Ukrajna hivatalos el-lenlépése hiányának következményeit ecseteli a szerző. „*Nem kizárt, hogy ha sok kárpátaljai magyar szerzi meg a szomszédos ország állampolgárságát, idővel felerősödhetnek a magyar területi autonómia megadását követelő hangok (melyek időnként korábban is felcsendültek). Jelenleg viszont nehéz elképzelni, hogy Magyarország „saját állampolgárai jogainak védelme érdekében” területi vagy más követelésekkel állna elő Ukrajnával*

³⁵ Угорський "Дранг нах Остен"? [online] 2011. február 7. <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-78952-Uhorskyi-Dranh-nakh-Osten>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

³⁶ Закарпатці тисячами бежать из України в Венгрию. 2011. február 7. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100708>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

szemben. Talán nincs komoly alapja azt feltételezni, hogy az állampolgárságról szóló új törvény jelentős változásokat idézne elő a magyar nemzeti kisebbség viszonyulásában vagy a két ország kapcsolatában. Azonban van egy alapvető jogi bökkenő: Ukrajnában az „Az állampolgárságról szóló törvény” értelmében tilos a kettős állampolgárság megléte. A törvény megsértésének következményeit pontosan nem fogalmazták meg, ezért ezen a téren teljes a káosz” – olvasható a cikkben. Volodimir Martin írásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a nemzetközi szakértők értékelése szerint az ukrán törvényhozás – a kisebbségi viszonyok tekintetében – az egyik legdemokratikusabb a világon, Magyarország azonban egyetlen tárgyalás vagy egyeztetés nélkül fogadott el egy olyan törvényt, melynek hatálya Ukrajna területére terjed ki, hivatalos képviselői pedig aktívan fogadják a honosítási kérelmeket, tudván, hogy ez az ottani törvényhozás értelmében tilos. „A magyar politikusok többsége a mai napig a „Nagy-Magyarország” nosztalgiájával él, és ez időnként olyan tettekben nyilvánul meg, melyek a szomszédok vegyes reakcióit váltják ki” – fogalmazott a szerző.³⁷

A kutatás összegzése

Kutatásunk célja az volt, hogy egyfajta metszetet nyújtsunk a kettős állampolgárság témájának kárpátaljai sajtóban való megjelenéséről. Alapkiindulásunk az volt, hogy a nyilvánosság a közvélemény befolyásolásának egyik legfontosabb eszköze, ha elfogadjuk ezt a feltételezést, akkor elfogadjuk azt is, hogy a sajtóban megjelent anyagok és az azt olvasók között egyfajta kapcsolat van. A sajtóban megjelent írások valamilyen üzenetet közvetítenek a befogadók felé, így a témában megjelent írások nyílt- és burkolt üzenete nemcsak a kettős állampolgárság problémájának megítélésében ad irányvonalat az olvasók számára, de az ügyben érintett kárpátaljai magyar lakosságról, valamint a kettős állampolgárság megszerzésének lehetőségét lehetővé tevő Magyarországról is egyfajta véleményt közvetít.

A tartalomelemzés és az értelmező szövegfeldolgozás módszerével a manifestált és látens tartalmak feltárása során arra következtetésre jutottunk, hogy a kárpátaljai sajtóban, az általunk vizsgált időintervallumban, mely 2010 májusa és 2011 májusa közötti időszakot dolgozza fel, a magyar állampolgársági törvény módosítása, mely az egyszerűsített honosítás kötelékében lehetővé tette az Ukrajnában élő magyarok számára a második állampolgárság felvételét, a jelentős sajtótémák egyike volt. A vizsgált időszakban három intenzív szakaszt különíthetünk el: az első szakaszban a diskurzus tárgya a törvény elfogadása volt, a második szakaszban a törvény végrehajtása, míg a harmadikban a magyar állampolgárságot felvevő kárpátaljai magyarokat ért nemzetbiztonsági kihallgatások képezték a diskurzus fő témáját.

Az Ukrán Alkotmány 4. cikkelyének értelmében: *Ukrajnában egyetlen állampolgárság létezik*, vagyis az ukrán alkotmány nem ismeri el a kettős állampolgárságot, viszont az Ukrajnában hatályos törvények szerint nem vonható sem adminisztratív, sem büntetőjogi felelősség alá az, aki kettő vagy több állampolgársággal rendelkezik. Annak ellenére, hogy a kettős állampolgársággal kapcsolatban az ukrán állam részéről máig nem született hivatalos állásfoglalás, kutatásunk során megállapítást nyert, hogy a magyar állampolgársági törvény elfogadásával folyamatossá vált a magyarellenes hangulat keltése a kárpátaljai ukrán és orosz nyelvű médiában. A kárpátaljai magyarokat egyértelműen

³⁷ Мовчанка – знак згоди? 2011. január 8. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/37488>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

jogsértő magatartást követő állampolgárokként tüntetik fel, akik nincsenek tekintettel az ország hatályos törvényeire. A kettős állampolgárság kapcsán jellemző a kettős mérce alkalmazása, a sajtóban megjelent írások állásfoglalása elsősorban a magyar állampolgárság kiterjesztése ellen fogalmazódik meg, ugyanakkor többnyire figyelmen kívül hagyják Oroszország teljesen hasonló intézkedéseit. Feltételezések szerint több százezerre tehető azon ukrán állampolgárok száma, akik orosz állampolgársággal is rendelkeznek. A kettős állampolgárságot lehetővé tevő Magyarországot revizionista országgént festik le, amely Nagy-Magyarország visszaállítására törekszik, elősegíti és támogatja a kárpátaljai magyarok szeparatista törekvéseit, veszélyt jelentve ezáltal Ukrajna területi egységére.

FELHASZNÁLT SAJTÓANYAGOK:

- http://www.allampolgarsag.gov.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=34. Letöltés ideje: 2011. október 3.
- D.Gy.: *Idén még nem alkalmaznák a kettős állampolgárságot. Idővel a választójogi törvény is módosulhat.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. május 20, csütörtök, VI. évf., 72–73. (935–936.) szám, [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100520/hht01.html>. Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Itt a kettős állampolgárság!* – In: Kárpátalja, 2010. május 28. 10. évf. 22 (489). szám, [online] <http://karpataljalap.net/archivum/489szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Mit is terjesztettek be az Országgyűléshez?* – In: Beregi Hírlap, 2010. május 18. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=371:mit-is-terjesztettek-be-az-orszaggyuleshez&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Принятый в Венгрии закон о двойном гражданстве посягает на целостность "славянского мира".* 2010. június 25. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/91507>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Два паспорти мої. Україна досі не випрацювала чіткої стратегії поводження з українськими угорцями.* 2010. május 30. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-62779-Dva-pasporty-moi.-Ukraina-dosi-ne-vypratsiuvala-chitkoi-strategii-povodzhennia-z-ukrainskymi-uhortsiamy>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Народники переживають, щоб не відновили подвійне громадянство.* 2010. május 20. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/28064>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Honosítás: eldőrdült a startpisztoly.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. január 5. [online] <http://kiszoo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2297>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Öt nap alatt négyezer honosítási kérelem.* – In: Kárpátalja, 2011. január 14. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/522szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Budapest – Átadták az első honosítási kérelmet.* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 3. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1182:budapest-atadtak-az-els-egyszersitett-honositasi-kerelmet&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Закарпатці масово шукат в архивах свої венгерські корні.* 2011. január 25. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100485>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Закарпатське Берегово четверте за кількістю заявок на спрощене одержання громадянства Угорщини.* 2011. január 11. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-77796-Zakarpatske-Berehovo-chetverte-za-kilkistiu-zaiavok-na-sproshchene-oderzhannia-hromadianstva-Uhorshchyny>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Близько 40 % закарпатців можуть претендувати на угорське громадянство.* 2011. január 6. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/36042>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Reszkessetek, honosítottak?! – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. május 4. [online] <http://kiszoo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=3535>, Letöltés ideje: 2011. október 3.*
- A kárpátaljai magyarokat üldözi az ukrán titkosszolgálat.* – In: Kárpátalja 2011. május 6. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/538szam/b2.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

- Nemzetközi jogot sértenek a kárpátaljai magyarokat ért incidensek.* – In: Beregi Hírlap, 2011. május 16. [online]
http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1511:nemzetkoezi-jogot-sertenek-a-karpataljai-magyarokat-ert-incidensek&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Жители Закарпатья побежали за венгерским паспортом, а СБУ - за ними.* 2011. május 1. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/103192>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Закарпатська ОО ВО «Свобода» підтримує дії СБУ щодо допитів осіб, які отримали.* 2011. május 5. [online]
<http://zakarpattia.net.ua/ukr-news-82416-Zakarpatska-OO-VO-Svoboda-pidtrymuie-dii-SBU-shchododopytiv-osib-iaki-otrymaly-druhe-hromadianstvo-Uhorshchyny->, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- УМЗС України не бачать політичної проблеми у паспортизації закарпатських угорців.* 2011. május 27. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/41642>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Az ukrán jobboldal a magyarokkal riogat.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. május 22. [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100522/hht03.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Börtön a kettős állampolgárságért?* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. február 8. [online] <http://kiszo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2731>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Румыния, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.* 2011. február 15. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100934>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Перший заступник глави СБУ: Потрібно ввести відповідальність за подвійне громадянство.* 2011. március 22. [online]
<http://zakarpattia.net.ua/ukr-news-80765-Pershyi-zastupnyk-hlavy-SBU-Potribno-vvesty-vidpovidalnist-zapodviine-hromadianstvo>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Иштван Гайдош: "Отримання другого паспорта – це порушення законодавства".* 2011. február 7. [online]
<http://zakarpattia.net.ua/ukr-news-78957-Ishtvan-Haidosh-Otrymannia-druhoho-pasporta---tseporushennia-zakonodavstva>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Ален Панов: "Проблема отримання закарпатцями угорських паспортів проявиться досить швидко".* 2011. február 7. [online]
<http://zakarpattia.net.ua/ukr-news-78968-Alen-Panov-Problema-otrymannia-zakarpattsiamy-uhorskykh-pasportiv-proiavytsia-dosyt-shvydko>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- A Magyarország iránti bizalmat vissza kell szerezni.* – In: Beregi Hírlap, 2010. július 24. [online] <http://www.beregihirlap.uz.ua/images/stories/adatbank/2010/VII/24.VII.2010.pdf>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Egyesülés közjogiilag is.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. december 27. [online] <http://kiszo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=2264>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Interjú Semjén Zsolt magyar miniszterelnök-helyettesével.* – In: Kárpátalja, 2010. július 23. [online] <http://karpataljalap.net/archivum/497szam/b7.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Az állampolgárság megszerzése után is járnak a magyar igazolvány nyújtotta kedvezmények.* 2011. január 8. [online]
http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:az-allampolgarsag-megszerzese-utan-is-jarnak-a-magyar-igazolvany-nyujtotta-kedvezmenyek&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Augusztus huszadika az egység ünnepe.* – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. augusztus 20. [online] <http://kiszo.hhrf.org/index.php?module=news&target=get&id=4053>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Beregszászban tartott fogadóórát Gyüre Csaba.* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 21. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1237:beregszaszban-tartott-fogadoorat-gyuere-csaba&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- A KMKSZ elnöke bízik az ukrán állam megértésében.* – In: Beregi Hírlap, 2011. január 7. [online] http://www.beregihirlap.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1202:a-kmksz-elnoeke-bizik-az-ukran-allam-megerteseben&catid=21:magyarsag&Itemid=74, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Румыния, Венгрия и Россия сведут Украину в могилу.* 2011. február 15. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100934>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

- Jogászszemmel a kettős állampolgárságról. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2010. május 20. [online] <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/100520/hhi01.html>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Угорський "Дранг нах Остен"?; 2011. február 7. [online] <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-78952-Uhorskyi-Dranh-nakh-Osten>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Закарпатці тисячами бегут из України в Венгрию. 2011. február 7. [online] <http://www.ua-reporter.com/novosti/100708>, Letöltés ideje: 2011. október 3.
- Мовчанка — знак згоди? 2011. január 8. [online] <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/37488>, Letöltés ideje: 2011. október 3.

=====*Molnár Eleonóra*=====

*Kárpátaljai oktatás
az üzleti érdek és
az ukrán nacionalizmus
kereszttüzeiben*

Kárpátalja 609 településén összesen 532 óvodai intézet működik¹. Közülük 147 városi, 385 pedig falusi óvoda. Ezen intézményekbe összesen 33 887 gyermek részesül óvodai nevelésben, közülük 30 342 ukrán, 3 301 magyar, 149 orosz, 95 román nemzetiségű, ami a gyereklétszám 41 százaléka. Kárpátalján a magyarok aránya 12 százalék, a magyar tannyelvű óvodáké 6 százalék. A 2009-es adatokat feldolgozó kárpátaljai statisztikai évkönyv alapján elmondható, hogy 1990–2000 között az óvodák száma 668-ról 505-re csökkent, azóta növekvő tendenciát mutat. A 2009–2010-es tanévben 419 gyermek járt 9 magánóvodába, melyek közül hat magyar tannyelvű. Ezek létrejöttét a szórványban élő gyermekek taníttatása indokolta, s az intézményalapítást a római katolikus egyház vállalta fel. Az intézmények tannyelv szerinti megoszlását megvizsgálva elmondható, hogy Kárpátalján a többségi ukrán tannyelvű óvodák mellett 69 magyar tannyelvű, 1 orosz–magyar tannyelvű és 13 ukrán–magyar tannyelvű óvoda működik.

Ukrajna óvodai oktatásról szóló törvénye² alapján (2628-III.) minden ukrán állampolgárnak joga van felekezeti, nemzetiségi, politikai hovatartozás nélkül választania óvodai intézményt. Ezt a szerepet a család is betöltheti a gyermek ötéves koráig (9. §), ettől kezdve azonban kötelező óvodai oktatásban kell részesülnie (3. §). A törvény gyakorlati alkalmazása nehézségekben ütközik, mert az intézetek száma, az előkészítő jellegű évfolyam tartalmi, módszertani elvei nem állnak rendelkezésre. Az iskolaérettség mérése nem kidolgozott, hiányoznak az általános prevenciók programok, s a szakképzésből ezen ismeretek anyagai.

A hatályos törvények lehetőséget adnak magánszemélyek és alapítványok számára, hogy oktatási intézményeket létesítsenek, illetve tartsanak fent. Ezt kihasználva a magyar intézményi hálózat bővítésére főleg a történelmi egyházak hoztak létre alapítványokat. A 2004-es költségvetési törvénymódosítás értelmében azonban a kommunális tulajdonban lévő intézmények nem kapnak állami támogatást. Ennek értelmében a felekezeti oktatási intézmények állami finanszírozása 2008-tól szintén megszűnt.

Az összlétszám tekintetében 2 341 főről 3 859 főre nőtt az óvodások létszáma 2002–2009 között. A demográfiai növekedésnek köszönhetően nőtt a gyermeklétszám, de sok esetben az óvodák befogadóképessége az önkormányzat gazdasági helyzetétől függ: új csoportokat nyitnak vagy szüntetik meg, egy-egy csoport túlszűfolt, az óvodák színvonala miatt egyes intézmények preferáltabb helyzetbe kerülnek. Az oktatási kataszter³ 2009-es adatait megvizsgálva kiderül, hogy a magyar tannyelvű óvodák közel felében a

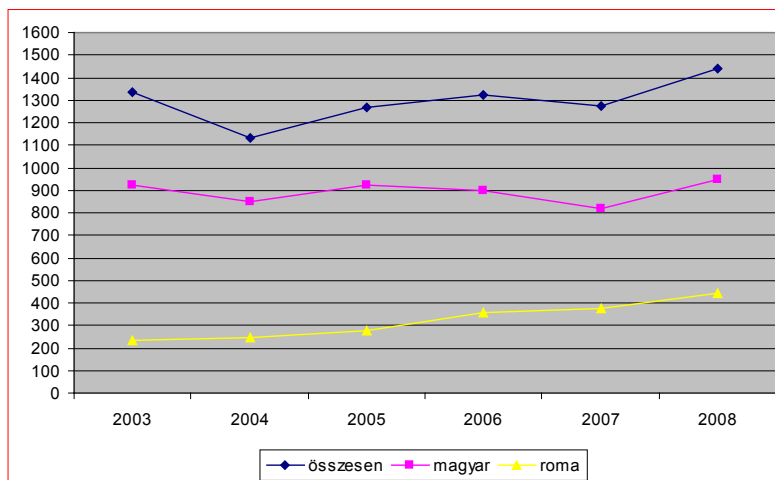
¹ Статистичний щорічник Закарпаття за 2009 рік. Ужгород 2010. 459. с.

² Про дошкільну освіту. Закон України // Урядовий кур'єр. – 2001. 9. с.

³ BALOGH LÍVIA–MOLNÁR ELEONÓRA (2011): Kárpátalja magyar óvodái a kataszteres felmérés tükrében. – In: Kataszter Kárpátalja. Gyorsjelentés. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.

gyermeklétszám növekedése jellemző a 2002–2009-es időszakban, magas arányú növekedés mutatható ki a városi óvodákban, különösen Beregszász több óvóintézetében.

Míg a rendszerváltást követően még 18 óvoda működött Beregszászban⁴, addig ma összesen 14 működik 914 gyermekkel, ebből 266 magyar. Az óvodák között van egy gyermekszanatórium (olyan gyermekek részére, akik tüdőbeteg emberek közelében élnek), amely a borgyár ingatlanában kapott helyett, miután az ott korábban működő 11. számú óvodát megszüntették. A 90-es években megszűnt 15. számú óvoda a bútorgyár tulajdonában volt, melynek a megszüntetése után az ingatlanba az 5. számú ukrán tannyelvű középiskola elemi osztályai kerültek. A 14. sz. óvoda a ruhagyár tulajdonában lévő épületben működött, amit miután a tulajdonos visszaigényelt, szintén megszüntettek, és az ott dolgozó személyzetet a gyermekekkel együtt átirányították más óvodai intézetekbe. Az ingatlan privatizációját követően az épületet az értékesítésig Pitkin TV9 Stúdiójának adták át, aminek mondanunk sem kell, hogy nem sok köze van az oktatáshoz. Az 1995-ben megszűnt 3. számú óvodáról nincs információnk, a 2009–2010-es tanévben további két oktató-nevelő intézetben nem folyik munka (2. számú és 8. számú) teljes felújításra való hivatkozással. A városi költségvetésben ugyan valóban elkülönítettek e két óvóintézet felújítására, de a felújítási munkálatok mai napig nem fejeződtek be.

1. ábra. Az óvodák székhelyein született gyermekek száma 2003–2008

A következő évek beiskolázásához szolgálhat értékes információkkal az 1. ábra, melyen az adott településeken 2003–2008 között született gyermekek száma szerepel. Ebből kiderül, hogy a 2004-es év alacsony születésszámát követően növekedés tapasztalható, ami kiváltképp azzal magyarázható, hogy a „narancsos forradalom” idején Viktor Juscsenkó elnök a gyermekvállalási kedv növelésére jelentős összegben határozta meg a született gyermek utáni járandóságot⁵. Ez azonban leginkább a roma gyerekek születési számának növekedésében érhető tetten: míg a magyar gyermekek száma 5 év alatt 921-ről 945-re, addig a roma gyermekeké 231-ről 441-re nőtt. A magyar tannyelvű oktatási

⁴ OROSZ ILDIKÓ (2005): A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (1989–1999). PoliPrint Kft., Ungvár, 115.p

⁵ A járandóság az első gyermek után 12 240 UAH, a második után 25 000 UAH, a harmadik és az azt követő gyermekek után 50 000 UAH. Az egy összegben kiutalt támogatás az első gyermek esetén 4800 UAH, a fennmaradó összeget 12 hónap alatt folyósítják (620 UAH / hó), a második gyermek után 4840 UAH egyszeri kifizetés, 840 UAH 2 éven keresztül, míg a harmadik gyermek után 5000 UAH, valamint 3 éven keresztül minden hónapban 1250 UAH.

intézmények befogadó készségét ez jelentős mértékben befolyásolja, hiszen a roma gyerekeket leginkább a magyar tannyelvű óvodákba és iskolákba íratják be.

A roma gyerekek száma az óvodákban 2002–2009 között megháromszorozódott (61-ről 183-ra nőtt), míg a magyar gyermekek száma negyedével emelkedett (1814-ről 2339-re nőtt) (1. táblázat). A cigány gyermekek még ennek ellenére is alulreprezentáltak nemcsak az óvodában, hanem más oktatási szinteken is. Az oktatási osztály a cigányok bevonását az oktatási szintekre nem tarja fontosnak, ami abból is kiderül, hogy ugyan bentlakásos óvodát tartanak fenn számukra, de ott csupán egy csoport működik 20 gyermekkel (Beregszászi 17. Sz. Óvoda).

1. táblázat. Magyar és roma óvodások száma 2002–2009

	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
magyar	1814	1916	1988	2017	2016	2194	2339
roma	61	74	62	100	138	141	183

Az oktatási kataszter 2001 és 2009-es adatait összehasonlítva kiderül, hogy a magyar tannyelvű iskolák száma csökkent, a két vagy több tannyelvű és a többségi nyelvű osztályok száma nőtt, ami a 2008 óta hozott rendelkezéseknek köszönhető, melyek a kisebbségi oktatást megnehezítik, illetve az ukránosítást szolgálják Ukrajnában⁶. Az iskolák tannyelv szerint való megoszlását a 2010–2011. tanévben a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat. Kárpátalja iskolái tannyelv szerint a 2010–2011. tanévben

№	Tannyelv	Iskolák száma			gimnázium	líceum	összesen
		elemi	általános	középiskola			
1	ukrán	147	171	224	11	5	558
2	magyar	8	34	20	2	2	66
3	román		7	4		1	12
4	szlovák						
5	orosz			2			2
6	ukrán–orosz			4			4
7	ukrán–magyar	1	11	19			31
8	ukrán–szlovák			1			1
9	ukrán–román			1			1
10	ukrán–orosz–román			1			1
	összesen:	156	223	276	13	8	676

A táblázat nem tartalmazza a kommunális tulajdonban lévő oktatási intézményeket, így az 5 magyar tannyelvű felekezeti líceumot sem.

A napjainkban tapasztalható iskolabezárások és iskola-összevonások alapját a diáklétszám csökkenése adja. Ez a tendencia különösen a magyar tannyelvű oktatási intézményeket érinti. Addig, amíg a 1999/2000. tanévben 21 034 gyerek járt magyar tannyelvű iskolába, a 2010/2011. tanévben számuk 11 119-re csökkent. Ezt a nagyarányú létszámcsökkenést egyrészt a születésszám csökkenése okozza, másrészt az, hogy a kárpátaljai magyar szülők ukrán tannyelvű iskolákba íratják gyerekeiket annak reményében, hogy ott majd megtanulják az ukrán nyelvet, s ezáltal tudnak majd ukrán nyelven felvételizni. A dolog azonban nem ilyen egyszerű. A tanuló ugyanis anyanyelvén gondolkodik, jut el absztrakciókig. A magyar anyanyelvű tanuló beülve az ukrán tannyelvű iskolába hosszú

⁶ HÍRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA (2011): A kárpátaljai magyarság közoktatási intézményei a 2009-es évben – az oktatási kataszter elemzése. – In: *Kataszter Kárpátalja*. Gyorsjelentés. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 27–28.p

ideig a nyelv elsajátításával küzd, mire ezen túljut, már le is maradt az alapvető készségek elsajátításában, kognitív készségei nem fejlődnek, pl. szövegértési problémái adódnak, így aligha lesz képes felsőbb tagozatos tanulóként olyan szinten elsajátítani a szaktárgyakat, amelyekkel majd az emelt szintű érettségit le tudja tenni. Magyarán: érti majd a feltett kérdéseket, hiszen ukrán iskolába járt, de szaktudás nem társul a nyelvtudáshoz.

A magyar politikai érdekképviselő erőfeszítései abba az irányba mutatnak, hogy ezt a folyamatot megállítsák, illetve visszafordítsák. A szülőknek újra a magyar iskola mellett kellene letenniük voksukat, addig viszont meg kellene övni az iskolahálózatot. Az erőfeszítések azonban hiábavalók, amikor Beregszász városában, a magyarok által legnagyobb számban lakott járási központban óvodákat zárnak be és iskolákat vonnak össze. Ezen rendelkezések alapját az 2010. május 18-án kelt rendelet adja, amit Mihajlo Motilcsak, a megyei oktatási és tudományos főosztály vezetője sajtótájékoztatón ismertetett. Ennek értelmében a diáklétszámhoz kötik az oktatási intézményekben folyó munka minőségét. A rendelkezés végrehajtásának azonban több jogi akadály is van, például az önkormányzatoknak és a lakosoknak jogukban áll a településen lévő oktatási intézmény felszámolására nemet mondani, amit többek között Beregszász városának magyar polgármestere és a városi oktatási bizottság tagjai is elmulasztottak a Beregszászi 8. Sz. Középiszkola (magyar tannyelvű) esetében, mely intézményt összevonják a Beregszászi 2. Sz. Középiszkolával (orosz tannyelvű). Ez az intézkedés nemcsak a magyar kisebbséget, de az orosz ajkúakat is hátrányosan érinti, figyelembe véve, hogy Kárpátalján összesen két orosz tannyelvű oktatási intézmény van/volt. A statisztikákból kiderül az is, hogy az orosz ajkúaknak eddig az ukrán iskolákban nyitottak osztályokat, ennek ellenére a Beregszászi Városi Tanácsban az amúgy is nehéz helyzetben lévő magyar oktatási hálózat gyengítését szolgáló döntést hoztak. Felmerül az a kérdés is, hogy amíg éveken keresztül a Beregszászi 2. Sz. Középiszkola az 5. Sz. Középiszkola (ukrán tannyelvű) épületében működött, s mindkét intézmény megtarthatta önálló jogi státusát, akkor miért nem lehetett ezt a jogi formát fenntartani a 8. Sz. Középiszkola esetében is, és miért kell egyesíteni két önálló oktatási intézményt egy új, 10. Számú Középiszkolában. A kérdés megválaszolásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a körülményeket, hogy a közelmúltban a magyar oktatási hálózat működését megpróbálják ellehetetleníteni, valamint, hogy a 2. sz. orosz tannyelvű iskola megszüntetésével az ingatlan, melyben korábban működött, lobbyharc színhelyévé vált. A lobby egyrészt arra irányul Beregszász polgármesterének szándéka szerint, hogy ott egy bentlakásos futballiskolát létesítsenek, másrészt üzleti érdekek érvényesítése az egykori középiskola területén található melegvízi források kiaknázására.

A 2010-es közoktatási reform többek között eltörölte a 12 éves oktatásra való átállást is, és előírja az ötéves gyerekek iskolai előkészítőbe járását, amelyek az óvodák bázisán működnek. Írásunk elején kifejtettük az óvodák helyzetét, melyből kiderül, hogy kevés az óvoda, infrastrukturális fejlesztésre, bővítésre az önkormányzatoknak anyagi nehézségek miatt nem jut. Az óvodai férőhelyek biztosítását és a diáklétszám miatt bezárásra ítélt általános és középiskolák fennmaradásának lehetőségét kínálja az a megyében már 35 esetben alkalmazott eljárás, aminek eredményeként oktató-nevelő tanintézet-komplexumokat, vagyis az iskolák bázisán óvodai intézetet hoztak létre. A „legmagyarabbnak” emlegetett város, Beregszász vezetői, ha szem előtt tartanák a magyar oktatási hálózat megvédését, akkor a magántulajdonban lévő ingatlanok visszaperlésekor bezárt óvodák megszüntetésére nem mondanának igent, és akkor, amikor egy magyar középiskola rendelkezik megfelelő kondíciókkal, hogy ott a magyarok számára létesítsenek óvodai intézetet, nem engednék át az orosz (8. Sz. KI) és ukrán (3. Sz. KI) tannyelvű osztályoknak, és a magyar gimnázium felújítását oly régen ígérgető kijelentések helyett nem azt kellene figyelemmel kísérnünk, hogy az ukrán iskolák tetőszerkezetét hozzák rendbe.

A LEHOCZKY

TIVADAR

INTÉZET

10 ÉV ÉRŐL

A Lehoczky Tivadar Intézet az 1999-ben alakult LIMES Társadalomkutató Intézet egyik jogutódjaként jött létre. 2001. november 12-én, Beregszászban, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola bázisán megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Ukrajnai Kutatóállomása, melynek feladatköreit kezdetben a LIMES látta el, majd a nyelvészeti és társadalomtudományi szekció kettévált és két önálló tudományos műhelyként funkcionált tovább.

A társadalomtudományi kutatásokat végző kutatócsoport 2005 októberében döntött Lehoczky Tivadar nevé-

nek felvételéről, mely azonban nem változtatott a LIMES elsődleges célkitűzésein: a Kárpátalján folyó magyar vonatkozású társadalomtudományi és bölcsészettudományi kutatások elősegítése, összehangolása, továbbá alapkutatások megszervezése, koordinálása és végzése, azok intézményi háttérének megteremtése, valamint tudományos utánpótlás nevelése, az ifjú kutatók munkájának segítése. Működését a kezdetektől a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) és a II. Rákóczi Ferenc Kárpát-

aljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) támogatja.

Az 1999-ben megalakult LIMES Társadalomkutató Intézet, majd 2005-től annak egyik jogutódjaként létrejövő Lehoczky Tivadar Intézet néven működő, társadalomtudományi kutatóműhelyünk alapítója és első igazgatója **dr. Soós Kálmán** történész, a történelemtudományok kandidátusa volt.

Az Intézet alapítója

Dr. Soós Kálmán (1962–2011) Kárpátalja egyik legeldugottabb kis falujában, a szovjet–magyar határ által zsákfaluvá vált Szalókan született 1962. június 14-én. A szomszéd község, Eszeny középiskolájában érettségizett 1979-ben mint a tanintézmény első középiskolai osztályának végzőse.

Tehetség és az akkori divat szerint középiskolai tanulmányait folytathatta volna az akkoriban sokkal magasabb presztízűnek számító közeli városok oktatási intézményeiben, de a rá mindig is jellemző lokálpatriotizmusa szerint döntött. Kitartása példamutatóvá vált az utána következő többi fiatalnak, mert felvételt nyert az Ungvári Állami Egyetem történelem szakára, ami a szovjet korszakban egy magyar nemzetiségű és magyar iskolában érettségizett fiatalember számára a legnagyobb kihívások egyikét jelentette. Az egyetemi tanulmányai alatt sem hátrált meg, következetesen vállalta a magyarság iránti elkötelezettségét. Kuterjedése Kárpátal-
években volt. A téma-
merésznek tűnt és nem
hogymindez leváltá-

Egyetemi ta-
Nagydobronyi Közép-
nelmet, és közben ke-
és hol folytathatná ta-
magyar nép története
Ungvári Egyetemen
kődött doktori iskola.
kezdeménnyezésére
megalapított Ungvá-
létrejöttében is szere-

igazgatóhelyettes ő felügyelte a felújítási munkálatokat, indította el az érdemi munkát 1989-ben. A Hungarológiai Intézetben 1995-ig dolgozott tudományos munkatársként.

Lelkes fiatal és elkötelezett magyar történészként oktatta Magyarországot történetét az Ungvári Állami Egyetem magyar karán. Érdekes előadásainak, tudásának hamar híre terjedt az egyetem nem magyar szakos hallgatói között is, és óráira más szakról is bejártak a diákok. Részt vett a kárpátaljai II. világháború utáni első magyar nyelvű *Magyarország története* című tankönyv megírásában. Igazgatóhelyettesként nagy erőfeszítéseket tett azért, hogy az intézetben folyó kutatási tevékenység szakítson a szovjet hagyományokkal, és a hiteles forrásokra épülő valós helyzetet tárják fel szűkebb régióink, és ezen belül a magyar nemzet múltjával, jelenével kapcsolatban. Neki köszönhető, hogy számos kárpátaljai magyar település eredeti formájában kapta vissza a szovjet rendszerben oroszított nevét, mert a Hungarológia hivatalos véleménye volt a mérvadó a megyei tanács települések névváltoztatását előkészítő döntéseihez. Sokszor került konfliktusba az előterjesztései miatt, míg az adott feladat ellátását megvonták tőle, melynek eredményeként sok kárpátaljai település nem magyar nevét kapta vissza, hanem egy magyaros ukrán változatot. 1995-ben tevékenységét, következetes munkáját ellehetetlenítették, fegyelmi eljárást kezdeményeztek vele szemben. Bár igazát megvédte, de az intézetben kialakult légkör és irányvonal miatt otthagya azt, vállalva a létbizonytalanságot.

Tudományos munkásságát még középiskolai tanárként kezdte. Akkor felvételizett aspirantúrára, amikor még ez nemhogy támogatandó, de inkább féltett titoknak számított egy kisebbségi számára, akinek a történelem és társadalomtudományok területén a rendszer nem igazán akart helyet szorítani a tudósok között. A munkaadók sem nézték jó szemmel, ha valaki tudományos pályára készült, így aki ezt vállalta, mint Soós Kálmán, saját költségén, fizetetlen szabadsága rovására tehetette. Tudományos fokozatát az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetében kapta 1993-ban. Kandidátusi disszertációját *Politikai harc Magyarországon a 17. század második felében* címmel írta. Tudományos tevékenysége a Kárpát-medencében élő népek etnikai viszonyai-

nak kutatásához kapcsolódik. Érdeklődési körébe tartoznak az 1944 utáni magyar–magyar kapcsolatok, az ukránok magyarságképeinek alakulása, a régió, s ezen belül a helyi magyar közösség tudományos életének és könyvkiadásának helyzete. Nagy figyelmet szentel a helytörténeti kérdések kutatásának, mely során a legaktuálisabb kérdéseket vizsgálja, mint például a folyószabályozás és árvízvédelem a Tisza völgyében a XVIII–XX. század folyamán vidékünkön. Számos nemzetközi tudományos konferencia előadója, résztvevője Magyarországon, Szlovákiában, Romániában, Ukrajnában.

1996-tól a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) tudományos munkáért felelős főigazgató-helyettese, majd 2000 novemberétől a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora. A főiskola megalapításától kezdve aktívan részt vett a fiatal intézmény kiépítésében.

Az ő vezetésével valósult meg az intézmény első sikeres akkreditációja. Vállalt kötelességét felelősen, bölcsen, higgadtan és jóindulattal látta el. Tevékenységét mindig az intézmény érdekeinek előtérbe

helyezésével végezte, megfelelően képviselte azt mind az ukrajnai, mind a külföldi fórumokon. Nagy szerepe volt személyiségének, tudásának, következetes munkájának abban, hogy a Történelem és Társadalomtudományi Tanszék tudományos szempontból a főiskola legerősebb tanszéke lett, ahol részben az intézmény volt végzősei dolgoznak. Egykori tanítványainak jelentős része sikeresen folytatta PhD-tanulmányait, többen megvédték disszertációjukat vagy abszolutóriumot szereztek és közvetlenül a disszertáció védeése előtt állnak.

Mindemellett dr. Soós Kálmán tagja volt különböző, az oktatás és tudomány kérdéseivel foglalkozó tanácsadó testületeknek és helyi szervezeteknek. Az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Tanácsának döntése alapján évekig a kandidátusi tudományos fokozat odaítéléséről döntő szakbizottság tagja volt történelemből.

Dr. Soós Kálmánt – a kárpátaljai magyar közösség fennmaradása érdekében kifejtett oktatói, nevelői, kutatói és képviselői tevékenysége elismeréséül – számtalan díjjal, kitüntetéssel jutalmazták:

- Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Kuratóriuma által Kemény Zsigmond-díj, a helyi és az anyaországi kultúra kapcsolatának építéséért, a magyar kultúra napja alkalmából, 2006.
- Győr Megyei Jogú Város Közgyűlése, ezüst emlékérem, a nemzeti kulturális értékek őrzése és közkinccsé tétele érdekében kifejtett munkássága elismeréséül a magyar kultúra napja alkalmából, 2006.
- A megyei közigazgatás és a megyei tanács dicséret oklevele az Ungvári Járási Tanács KMKSZ frakciójának vezetőjeként a szakbizottságokban kifejtett munkájáért, 2007.
- A Magyar Tudományos Akadémia oklevele a magyar tudományosság, a kárpátaljai magyar közösség érdekében és támogatására végzett munkájáért, 2010.
- A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal legmagasabb kitüntetése, a régió fejlesztéséért érdemérem, 2011.
- A kárpátaljai magyar felsőoktatás megteremtéséért a nemzeti összetartozás napján vehette át a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét, 2011.
- A Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságától posztumusz Arany János-érem a magyar tudomány napján a kárpátaljai magyar tudományosság 1991 utáni megszervezése, a tudományos utánpótlás nevelése, a helyi magyar felsőoktatás létrehozása, fejlesztése érdekében kifejtett, követendő-példaértékű kutatói tevékenységéért, 2011.

Közéleti szerepet is vállalt, 1996-tól a KMKSZ Ungvári Középszintű Szervezetének elnöke. 2006-ban, majd 2010-ben a KMKSZ jelöltjeként az Ungvári Járási Tanács tagjává választották, ahol a KMKSZ frakcióvezetőjeként tevékenykedik. Aktív résztvevője volt a megye, a járás és a város társadalmi életének.

2011 tavaszán dr. Soós Kálmán szervezetét súlyos, gyógyíthatatlan betegség támadta meg. Erején felüli küzdelem ellenére 2011. július 5-én elhunyt. Szülőfalujában, Szalókán helyezték végső nyugalomra.

Az intézet tevékenységéről és főbb kutatásairól

Az intézet 10 éves működése alatt az alábbi főbb önálló kutatási projekteken dolgoztunk, melyek egy része jelenleg is folyamatban van:

- ***A kárpátaljai magyar oktatás helyzete és az ukrán oktatáspolitikai társadalmi összefüggései*** – A kutatás tárgya a kárpátaljai magyar oktatási rendszer és helyzetének alakulása a függetlenné vált Ukrajna kisebbség- és oktatáspolitikai törekvéseinek célkeresztjében. Az oktatás és iskolarendszer különböző szintjeinek állapota bonyolult társadalmi és politikai viszonyok függvénye, és a magyarországi támogatás- és nemzetpolitika tükrözője is. Az intézet munkatársai ezeknek az összefüggéseknek a vizsgálatára vállalkoztak.
- ***A kárpátaljai szórványmagyarok anyanyelvi nevelésének helyzete, magyar nyelvi képzésük célszerű módszerei*** – A kutatási projekt célja, hogy átfogó képet adjon a felső-Tisza-vidéki szórványmagyarok jelenlegi helyzetéről és feldolgozza az eddig e területről született tanulmányokat, kiegészítve saját kutatásokkal. A kutatás során felvázoltuk az anyanyelvű/ anyanyelvi oktatási helyzetét, közös gondolkodással próbáltunk továbblépési lehetőséget találni, megosztani tapasztalatainkat és gondolatainkat, amelyekkel a vizsgált területen élők szabadon gazdálkodhatnak, használhatják, elvethetik vagy elfogadhatják azokat.
- ***A kárpátaljai magyarság anyaországképének alakulása*** – Ismeretes, hogy Kárpátalja és benne a magyarság – sokáig hermetikusan el volt zárva az anyaországtól, nem vehettek egymásról tudomást. A valós megismerés a '80-as évek derekán kezdődött, amikor a határok átjárhatóbbakká kezdtek válni. A magyar társadalom különböző csoportjai helyzetüknek megfelelően folyamatosan alakították és alakítják azóta is felfogásukat az adott kérdésben. Így a téma nem tekinthető egyszer s mindenkorra feldolgozottnak, állandó forrásanyagot jelent a kutatás számára.
- ***Kárpátaljai ukrán középiskolások magyarságképe egy kérdőíves felmérés tükrében*** – Az intézet egyik főbb kutatási területéhez: az ukrán magyarságkép vizsgálatához kapcsolódik ez a projekt. Hipotézisünk fő eleme, hogy az emberek véleményalkotásában igen lényeges tényező a társadalmi környezet és a társadalmi normák, melyek a szocializáció szempontjából és időszakában hatnak leginkább. Vagyis feltevésünk szerint, a kárpátaljai viszonyokat tekintve, különböző kép alakulhat ki a magyarokról azokban az ukrán nemzetiségű emberekben, diákokban, akik egy ukrán többségű településen élnek, de kapcsolatban állnak magyarokkal, megint más azoknál, akik egy színukrán környezetben élnek és csak a tankönyvek, sajtó stb. alapján van ismeretük a magyarokról, és megint más a magyar többségű településeken élőkben, akik rokoni, baráti vagy egyéb kapcsolatban állnak velünk. Mindezek alapján 2007–2008-ban végzett kutatásunk célja hipotézisünk igazolása vagy cáfolása, illetve ezáltal az ukrán középiskolások magyarságképének vizsgálata. Vizsgálatunk célja volt továbbá

felmérni a kárpátaljai ukrán vagy vegyes tannyelvű középiskolák végzős diákjainak attitűdjeit, magyarságismeretét.

- **Magyar–magyar kapcsolatok** – A kérdés azóta aktuális, amióta a térség magyarsága a trianoni diktátum következtében kisebbségi helyzetbe került. Ennek ellenére a vidék tudományos megismerése már az I. világháborút követően háttérbe szorult, amelyet csak tetőzött a szovjet korszak. A Szovjetunió széthullása után nyílt lehetőség a magyar–magyar kapcsolatok kérdéskörének tárgyalásos vizsgálatára.
- **Tehetséggondozó intézetek Kárpátalján** – A kutatóintézet munkatársai 2006-ban kidolgozták a kutatás módszertanát és kérdőívet állítottak össze a diákok számára. A kutatás során választ kaptunk arra is – többek között –, hogy a XX. században milyen képet mutatott a kárpátaljai magyar oktatási rendszer, különös tekintettel a felekezeti oktatás helyzetére. A felmérés eredményeképpen kiderült: a liceumok válogatott szakemberekkel és felvételi útján szelektált diákokkal dolgoznak. A bentlakás és a szigorú követelményrendszer pedig záloga annak, hogy az itt érettségizett diákok jó eredményekkel felvételiznek a hazai és a külföldi felsőoktatási intézményekben egyaránt.
- **Felekezeti oktatási intézmények Kárpátalján** – A kutatás célja feltérképezni Kárpátalján a felekezeti elitképző középfokú oktatási intézményeket, megvizsgálni létrejöttük, működésük és finanszírozásuk feltételeit, az intézmények vizsgálatakor született esettanulmányok elemzése alapján feltárni az oktatás hatékonyságának mibenlétét. A kárpátaljai oktatási rendszer adott szegmensének vizsgálatakor a kutatást kiterjesztettük azok szereplőire, a pedagógusokra és az iskolafelhasználókra, a diákokra is. 2010-ben sikerült megtalálni azt az elméleti keretet, melyben a téma elhelyezése új távlatokat nyitott, és lehetőséget teremtett nemzetközi összehasonlító vizsgálatra is. Ez az elméleti keret a bentlakásos iskolák Kahane-i topológiája.
- **Kárpátalja XX. századi története az élő emlékezetekben** – Az ún. donbászi események és a „malenykij robot” a sztálinizmus megnyilvánulásának több aspektusához hasonlóan mindeközéig nem képezte körültekintő tudományos kutatás tárgyát. A program célja: széles körű adatbázis készítése, amelynek alapját a még élő és az eseményeket átélő szemtanúkkal készített kérdőíves felmérés és mélyinterjúk képezik.
- **A kárpátaljai magyarság 1944-es elhurcolására vonatkozó adatbázis összeállítás. A túlélők és a hozzátartozók kérdőíves felmérése** – Az ún. „malenykij robot” kárpátaljai eseményeinek feltárása érdekében intézetünk 2004-ben egy nagyszabású kutatást indított el, mely az elhurcoltakra vonatkozó adatbázis összeállítását célozta meg. Az adatgyűjtés kétféle kérdőív kitöltésén alapul: az egyik bázisát a túlélőkkel, a másikat az elhunytak hozzátartozóival készített interjúk képezik. A kérdőív 63 kérdése négy csoportra oszlik: az első az elhurcoltak személyes adatait tartalmazza, a második az elhurcolás körülményeire, a lágerben eltöltött évekre kérdez rá, a harmadik kérdéscsoportban a deportálás időszakának emlékeztetere, az elhurcoltak szovjet-képére irányuló kérdések szerepelnek, a negyedik pedig a kárpátaljai magyarság jelenlegi és jövőbeni

helyzetére, a fennmaradás esélyeire világítanak rá a több rendszerváltást is megért túlélők szemszögéből. Mindezek mellett a túlélőkkel mélyinterjúk is készültek.

- ***A kárpátaljai magyarság részvétele és lehetőségei az ukrán önkormányzati rendszerben*** – A kutatás célja a helyi politizálás jogi és szervezeti feltételeinek, anyagi alapjainak a megismerése, a rendszer sajátosságainak a bemutatása, továbbá a Kárpátalján működő önkormányzati képviselő-testületek összetételének, munkájának a vizsgálata volt. Szintén kutatás tárgyát képezte a magyar képviselők tevékenységének elemzése, különös tekintettel a 2002-ben megválasztott képviselőkre.
- ***Nacionalizmus és történetírás hatása az ukrán nemzeté válás folyamatában (1991–2001)*** – A kutatás célja a nacionalizmus elméletek és az idevonatkozó szakirodalom elméleti alapjainak tanulmányozása, a nacionalizmus és a történetírás összefüggéseinek és azok hatásának feltárása az ukrán nép rendszerváltás utáni nemzetalkotó folyamatában.
- ***Ukrán magyarságkép és a magyar múlt ukrán szemmel (1991–2007)*** – A kutatás a napjainkban reneszánszát élő imagológia része az egymás mellett vagy a szomszédságban élő népek egymásról kialakított képének vizsgálata, jelen esetben az ukrán magyarságkép tanulmányozása. A tárgykörébe a nemzetkép-kutatás elmélete és a magyarságkép-kutatás eddigi eredményeire támaszkodó ukrán magyarságkép vizsgálata tartozik. A vizsgálódás elsősorban a magyar múlt középiskolai történelemtan-könyvekben és kárpátaljai honismereti/helytörténeti művekben való feltárására terjedt ki. A tankönyv- és szövegelemzéseket a kutatás módszertani leírása előzte meg, s következtetések levonására került sor nemcsak a magyarságképre vonatkozóan, hanem a magyar–ukrán kulturális, politikai és egyéb kapcsolatokra vonatkozóan is.
- ***A kárpátaljai magyarok a donbászi munkaszolgálaton (1947–52)*** – A „donbászi munkaszolgálat” szerves részét képezte annak az intézkedéssorozatnak, melyek a hatalom részéről a kárpátaljai magyarság ellen irányult a területen bekövetkezett 1944-es szovjet rendszerváltás után. Hátterében a rendszer sajátos nemzetiségpolitikája állt, melynek alapján a régió katonaköteles korú magyar fiataljait bizalmatlannak nyilvánítva arra kötelezték, hogy szolgálati idejüket a Donyec-medencei szénbányákban töltsék. A rendszer furcsa

kisebbségpolitikájának következményeként az elhurcolásnak ez a formája 1947–1952 között volt érvényben, így az 1925–1931 között született fiatalokat érintette. A donbászi csoportokat szervező különböző hatóságok semmilyen hivatalos indokkal nem szolgáltak az elhurcolás okára vonatkozólag. A behívottaknak eleget kellett tenniük a parancsnak, mely a Donyec-medencében letöltendő három év bányászati munkára kötelezte őket. A Lehoczy Tivadar Intézetben több éve folyó kutatás keretében kíséreljük meg összeállítani a donbászi munkaszolgálatra elhurcoltak minél szélesebb körű adatbázisát. A téma mélyebb feltárása érdekében a túlélőkkel mélyinterjúk is készülnek, illetve az általuk kitöltött kérdőívek elemzése révén kerülnek feldolgozásra az adatok.

- **Folyószabályozás és árvízvédelem a Tisza- völgyében** – A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár gazdag és sok tekintetben feltáratlan forrásokat tartalmaz a Felső-Tisza folyóinak szabályozására és különböző korok árvízvédelmi tevékenységére vonatkozóan. Ezek főleg a vármegyék és a központi hatalom e kérdésben is tükröződő ellentéteire világítanak rá, illetve azokra a korabeli technikákra (lásd: fokgazdálkodás), amelynek következtében sikerült teríteni a növekvő vizet, esetenként elkerülve ezzel a tragikus természeti csapást.

- **A kárpátaljai magyarság politikai helyzete a rendszerváltás óta: válsztások, közigazgatás, érdekképviselet**

– A kutatás célja feltárni a kárpátaljai magyarság részvételét és lehetőségeit az ukrán önkormányzati rendszerben Ukrajna függetlenségétől a 2010-es választásokig, ahol a közigazgatási reform is említésre kerül. A

kutatásban a reformtervezet előnyeit és hátrányait is megvizsgáljuk, továbbá a reform lehetséges hatásait a kárpátaljai magyar érdekképviseletre, külön kitérünk a Tiszamelléki járás létrehozásának esélyeire, mely által megvalósulhatna a magyar kisebbség öngazgatása.

- **Magyarok oktatási-képzési stratégiája Kárpátalján az új ukrán oktatáspolitikai törekvések fényében** – Az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram keretében az intézet munkatársai a helyzetkép és a motivációk felmérése érdekében olyan kárpátaljai magyar szülőkkel készítettek interjúkat, akik magyar, illetve ukrán iskolába adták gyermekeiket. Az oktatási rendszerben lezajló folyamatok megismeréséhez a megye magyar tannyelvű iskoláinak igazgatóival is készültek egységes struktúrájú mélyinterjúk.

- **Kárpátalja történeti, helytörténeti és oktatási bibliográfiájának összeállítása (1991–2011)** – A program célja a rendszerváltás után megjelent kárpátaljai tudományos könyvkiadás nyilvántartása, digitális rendszerezése kiadók és tematika szerint, majd a bibliográfia összeállítása.
- **Temetkezéskultúra Kárpátalján. A múlt „élő” tanúi a temetők** – Kisebbségi közegben rendkívül fontos a temetők, sírjelek nyilvántartása, feltérképezése, folyamatos ittlétünk emlékeinek regisztrálása, a temetkezési kultúrát befolyásoló tényezők regisztrálása. 2011-től a fentiekből kiindulva, az asszimiláció szempontjából leginkább érintett térség, a felső-Tisza-vidéki temetők magyar vonatkozású sírhelyeinek a digitális feltérképezésével és adatbázisban történő regisztrálásával foglalkozunk. A magyar vonatkozású temetők és sírfeliratok feltárását és feltérképezését folyamatosan, Kárpátalja összes szóránymagyar térségében tervezzük elvégezni.

Különböző kutatóműhelyekkel együttműködve megvalósított kutatási programok

- **Magyar fiatalok a Kárpát-medencében (NIKI)** – Az intézet munkatársai is részt vettek a *Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (NIKI)* által végzett határon túli magyar fiatalok helyzetére vonatkozó nagyszabású kérdőíves felmérés kárpátaljai részének lekérdezésében.
- **Karrierutak vagy parkolópályák? Friss diplomások karrierje, migrációs tendenciája (MTAKI)** – A kutatás során megvizsgáltuk a kárpátaljai felsőoktatási intézmények szerkezetét statisztikai adatok alapján, valamint a továbbtanulási lehetőségek alakulását, azon belül a kárpátaljai magyarok felsőfokú képzésben való részvételi arányát az általunk vizsgált periódusban, vagyis 1996–2006 között. Továbbá a vizsgálat tárgyát képezte a kárpátaljai magyarok képzettségi szintjét, különös tekintettel részvételükre a felsőoktatásban.
- **Határon túli magyar közoktatási rendszerek hatásvizsgálata, a munkaerőpiaci relevancia (HTOF program iroda)** – A Kárpát-medencei felnőttképzés rendszerét feltáró kutatás, mely egyben kiegészítése a 2004-ben *A kárpátaljai magyar felnőttképzés és szakképzés esélyei* címmel született tanulmánynak. A kiegészítés alatt értjük azoknak a kárpátaljai intézeteknek, cégeknek, szervezeteknek a megkeresését és a képviselőjünkkel készített interjúk elemzését, amelyek magyar nyelvű felnőttképzéssel is foglalkoznak.

- **A Kárpát-medencei magyar felnőttképzés rendszere (HTOF programiroda)** – A cím jelzi, hogy a kutatás hipotézise szerint a határon túli felnőttképzésnek elméletileg létezhet egy közös rendszere is. Noha különböző országokban kialakult képzésekről van szó, megvizsgálható, hogy a kisebbségi magyarok által működtetett intézményrendszer mutat-e hasonlóságokat. Ha igen, melyek ezek a hasonlóságok, ha nem, melyek a regionális sajátosságok? Ha eredményeink alapján ugyanis kiderülne, hogy közös felnőttképzési rendszerről tudunk beszélni, a magyarországi támogatáspolitikát hatékonyabban tudna e rendszer expanziójához hozzájárulni. Ha azonban a különbözőség hipotézise igazolódna be, akkor a támogatáspolitikát regionális alapokra kell helyezni.
- **EUDIMENSIONS program: A szélesebb európai szomszédság helyi dimenziói: politikai közösség kialakítása, a határon átnyúló együttműködések (PTE)** – A Pécsi Tudományegyetem Regionális Kutatások Központja felkérésére együttműködtünk az EUDIMENSIONS program ukrain részének a feltárással. A kutatás célja: az ukrán–magyar határon átnyúló kapcsolatok, a határon átnyúló együttműködések és a civil társadalom vizsgálata volt, valamint az európai integrációnak és bővítésnek a kormányzás rendszerére és közvetlenül az állampolgárokra gyakorolt hatásának elemzése.
- **Kárpát-panel – A Kárpát-medencei magyar identitásfejlődés Magyarországon, Szlovákiában, Kárpátalján (MTAKI)** – A kutatás célja volt, hogy a Magyarországon és a nagyobb létszámú magyar közösségekkel rendelkező országokban idősoros, komparatív, reprezentatív szociológiai, kérdőíves panelkutatás-sorozat kezdődjék. Ennek keretében a Kárpát-medence magyarságának társadalmi struktúráját, munkaerő-piaci viszonyait, jövőtervezését, migrációs potenciálját, iskolázottsági helyzetét, nemzeti identitását, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez való viszonyát vizsgáltuk.
- **Határon túli magyar tudományos könyvkiadás (MTA Fórum Kisebbségkutató Intézet)** – A többi határon túli területhez hasonlóan a helyi kutatás célja volt megvizsgálni a kárpátaljai tudományos könyvkiadás helyzetét 1945 óta, illetve válogatott bibliográfia összeállítása a témában.
- **Felsőoktatási kataszter frissítése** – A Márton Áron Szakkollégium és az MTA felkérésére kutatóink részt vettek a felsőoktatási kataszter frissítése céljából folytatott kérdőíves és mélyinterjú felmérésben, melyek a kárpátaljai magyar vagy részben magyar tannyelvű felsőoktatási intézmények és tudományos műhelyek vezetőivel készültek.
- **Kárpátalja II. A Kárpát-medence régiói** című sorozat vonatkozó kötetének összeállításában való részvétel (sorozatszerkesztő: Horváth Gyula.) (MTA RKK) – a *Kárpátalja* c. kötet egyes fejezeteinek megírásában és a kötet lektorálásban intézetünk munkatársai és vezetői egyaránt részt vettek.
- **Oktatói mobilitás** – Az Apáczai Közalapítvány felkérésére munkatársaink részt vettek a kárpátaljai oktatói mobilitás feltárással kapcsolatos kutatási projektben, ezen belül összefoglalták a szomszédos országokba irányuló oktatói mobilitás törvényi feltételeit és ukrán állampolgárságú oktatók mobilitásának helyzetét, illetve szakiskolai/szakközépiskolai részképzésben való részvétel lehetőségeit.

Az intézet munkatársainak és kutatóinak individuális kutatási programjai

---

Bocskor Andrea, PhD: imagológia, ukrán magyarságkép, ukrán–magyar kapcsolatok, magyar–magyar kapcsolatok, interkulturális kapcsolatok

Darcsi Karolina: politológia, politikatudományok, kisebbségpolitika, EU-ismeretek, önkormányzatiság

Dobos Sándor: helytörténet, utca- és helységnévadási politika

Molnár D. Erzsébet: XX. századi történelem az élő emlékezetben, „malenykij robot”, a donbászi munkaszolgálat, a szovjetrendszer kiépítése Kárpátalján

Molnár Eleonóra: nevelésszociológia, felekezeti oktatási intézmények Kárpátalján.

Az intézet tudományos szaktanácsadójaként társadalmi alapon **Orosz Ildikó (PhD)** is részt vesz a kezdetektől a kutatásokban. Kutatási területei: oktatásszociológia, kárpátaljai magyar oktatási rendszer, didaktika, oktatáspolitikai.

Az intézet munkatársai az alábbi tudományos konferenciák, szimpóziumok megrendezésében működtek közre

---

„Tudományos műhelyek a kárpátaljai magyar tudományosság szolgálatában”
(2011. november 3.)

„Rákóczinak dicső kora”
(2011. március 24–25.)

„Az 1920-as békerendszer és Európa átalakulása”
(2010. március 24.)

„Kölcsey Esték: Bemutatkozik a Lehoczy Tivadar Intézet”
(2007. február 6.)

**„Malenykij robot» és a kárpátaljai magyarság”
(2006. november 17.)**

„60 éve hurcolták el a kárpátaljai magyar férfilekosságot”
(2004. november 26.)

„A beregszászi zászlóbontás emlékére, Anno 1703”
(2003. május 24–25.)

„A magyar nép történetének oktatása a Kárpát-medencében”
(2000)

„Magyar millennium. A magyar állam és a Kijevi Rusz a IX–XIII. században”
(2000)

Intézetünk munkatársainak főbb publikációi

- SOÓS KÁLMÁN–MEDVECZ ANDREA: „Akkoriban ez még igen nagy bűn volt”. Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakulásához (1945–1989). – In: Hatodik Sip, XI. évf. 1999/1-4. 51–57. o.
- MEDVECZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok korai történelmünk megítéléséhez Kárpátalján (ukrán nyelvű tan- és segédkönyvek a honfoglalás és államalapítás koráról)*. – In: Acta Beregsasiensis, 2000. 1. sz. 122–134. o.
- MEDVECZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *A honfoglalás és az államalapítás kora a kárpátaljai helytörténetírásban*. – In: Hítel. XIV. évfolyam. 2001, szeptember. 56–63. o.
- MEDVECZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *A honfoglalás és az államalapítás kora a kárpátaljai helytörténetírásban*. – In: Magyarország és a Kijevi Ruszj. Ungvár, 2001. 167–178. o.
- MEDVECZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok II. Rákóczi Ferenc és kora megítéléséhez a régió ukrán helytörténetírásában (1990–1999)*. – In: A Rákóczi-szabadságharc és Közép-Európa. II. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc kezdetének 300. évfordulójára. Szerk.: Tamás Edit. Sárospatak, 2003. 307–314. o.
- MEDVECZ ANDREA: *A magyar nép történetének ábrázolása az Ukrajnában megjelent általános- és középiskolai tankönyvekben*. – In: Kút. Az ELTE-BTK Történelemtudományi Doktori Iskola kiadványa. I. évfolyam. 2003. 2. szám. 43–61. o.
- MEDVECZ ANDREA: *A beregszászi zászlóbotás emlékére. Anno 1703*. – In: Sic Itur ad Astra. (Fiatal történészek folyóirata). Hungaria Superior. Tanulmányok egy régió történetéhez. XV. évfolyam. 2003/1. 141–145. o.
- MEDVECZ ANDREA: *Egy kárpátaljai mélyinterjú felmérés tapasztalatairól. Adalékok a régió magyarsága identitástudatának alakulásához*. – In: Acta Beregsasiensis, 2003. 3. szám, III. évfolyam. 97–110. o.
- MEDVECZ ANDREA (recenzió): *O. Orosz: A hrusevói kolostor és a cirill szláv könyvnyomtatás kezdetei*. – In: Klió. 2004/2. 119–122. o.
- MEDVECZ ANDREA: *Adalékok az ukrán magyarsággép kérdéséhez. Kárpátaljai történelemkönyvek képe a magyar történelemről*. – In: Könyv és nevelés. 2004/2. szám. VI. évfolyam. 29–40. o.
- MEDVECZ ANDREA: *Kossuth Lajos és kora az ukrán helytörténetírásban*. – In: Közös értékeink. Tanulmánykötet. Szerk.: Gabóda Béla és Lipcsei Imre. Ungvár, 2004. 137–150. o.
- ANDREJA MEDVEC: *Pokaz isztoricsnih pogyij uhorszkohe narodu v pidrucsnikah isztoriji zahaljnoosvitynih ta szerednyih skil Ukrajini*. – In: Mology, oszvita, nauka, kuljtura i nacionaljna szamoszvidomiszty: zbirnik materialiv VIII. Vszeukrajinszkoji naukovo-prakticsnoji konferenciji. Kijiv, 12-13 travnya 2005 r.: u 6 t. T. 1. /Aszoc. navcs. zakl. Ukrajini privat. formi vlasznosztyi; Redkol. I.I. Timosenko (vidp. red.) ta in. – Kijiv: Vid-vo Jevropejszkohe un-tu, 2005. 230-233. (A. Медвец: Показ історичних подій угорського народу в підручниках історії загальноосвітніх та середніх шкіл України. In: Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 12-13 травня 2005 р.: У 6 т. Т. 1 / Асоц. навч. закладів України приват. форми власності; Редкол. І. І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. - Київ : Вид-во Європейського ун-ту , 2005. 230–233.)
- MEDVECZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok II. Rákóczi Ferenc és kora megítéléséhez a régió ukrán helytörténetírásában (1990-1999)* – In: Acta Beregsasiensis, 2006/ V. 1. kötet. 7–13. o.
- MEDVECZ ANDREA: *Nacionalizmus és történetírás. Az ukrán történelemformálás hatása a nemzeté válás folyamatában. (1. rész)* – In: Acta Beregsasiensis, 2006/ V. 2. kötet. 100–120. o.
- MEDVECZ ANDREA: *Nacionalizmus és történetírás az ukrán nemzet- és államalkotó folyamatokban* – In: Kút. Az ELTE-BTK Történelemtudományi Doktori Iskola kiadványa. 2007/4. 66–79. o.
- BOCSKOR MEDVECZ ANDREA: *Ukrajnai történelemtankönyvek képe a magyarokról és a magyar történelemről*. – In: A magyarsággép a közép-európai tankönyvekben a 20. században. Kutatási Füzetek 14. A Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának kiadványsorozata. Szerkesztő: Fischer Ferenc, Ormos Mária, Harsányi Iván. A kötet szerk.: Hornyák Árpád, Vitári Zsolt. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2009. 385–411. o.
- BOCSKOR MEDVECZ ANDREA: *Nacionalizmus és történetírás. Az ukrán történelem-formálás hatása a nemzeté válás folyamatában. (2. rész)* – In: Acta Beregsasiensis, 2009/ VIII. 2. kötet. 17–35. o.
- BOCSKOR MEDVECZ ANDREA: *Kárpátaljai ukrán diákok magyarsággépe*. – In: Zempléni Múzsza. Társadalomtudományi és kulturális folyóirat. IX. évfolyam 4. (36.) szám, 2009. tél. 21–30. o.
- BOCSKOR ANDREA: *Módszertani segédlet a Kultúrtörténet a Nappali és levelező tagozatos hallgatók számára*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Rákóczi-füzetek LXVIII. PoliPrint Kiadó, Beregszász, 2009. 67 o.
- BOCSKOR MEDVECZ ANDREA: *Kárpátaljai ukrán középiskolások magyarsággépe (egy kérdőíves felmérés tanulságai)*. – In: Szemelvények a Lehoczky Tivadar Intézet kutatásaiból. Szerk: Soós Kálmán, Orosz Ildikó. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, PoliPrint Kiadó, Beregszász, 2010. 5–33. o.

- BOCSKOR MEDVE CZ ANDREA: *A Rzecz Pospolita és korának képe az ukrainai történelemtankönyvekben.* – In: Acta Beregsasiensis, 2010.
- BOCSKOR ANDREA: *Ukrán magyarságkép és a magyar múlt ukrán szemmel (1991–2007).* PhD-értekezés, kézirat. Budapest, 2010.
- DARCSI KAROLINA: *Politikai szerkezet és közigazgatás XIII. fejezet.* – In: A Kárpát-medence régiói, Kárpátalja monográfia. Editor: Baranyi Béla, MTA RKK, Dialóg-Campus, Pécs, 2009. 493–509. o.
- DARCSI KAROLINA: *Ukrainai függetlenedése kárpátaljai perspektívából.* In: Köz-Politika, 4. szám április, Századvég Kiadó, Bp., 2003. 39–49. o.
- DARCSI KAROLINA: *Az önkormányzatiság problematikája Ukrainában.* In: Köz-Politika, új folyam V, május, Századvég Kiadó, Bp., 2004. 78–84. o.
- DARCSI KAROLINA–MATRUNCICS ANDRÁS: *A beregszászi főiskola eddigi végzőseinek szociológiai helyzetfeltárása tekintettel szerepükre és tevékenységükre a kárpátaljai magyar oktatásban.* In: Acta Beregsasiensis, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. VII. évfolyam, 1. kötet, 2008. 15–24. o.
- DARCSI KAROLINA: *Politikai harcok Kárpátalján Ukrajna függetlenségének időszakában.* In: Diákok és Fialat Kutatók Tudományos Konferenciájának anyagai, 1. füzet, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kiadványa, Beregszász, 2005. 9–15. o.
- DARCSI KAROLINA: *Közigazgatási reformtervek és az önkormányzatok működése Ukrainában.* A Magyar Regionális Tudományi Társaság III. vándorgyűlése és konferenciája, Sopron 2005. november 24–26. Regionális átalakulás a Kárpát-medencében c. kötet, Pécs, 2006. 290–301. o.
- DARCSI KAROLINA: *Az ukrán önkormányzati rendszer sajátosságai és a kárpátaljai magyarság helyzete.* Kárpátalja gazdasági és társadalmi helyzetfeltárása – című konferencia kiadványa, Nyíregyházi Főiskola, 2005.
- DARCSI KAROLINA–KOVÁCS MIKLÓS: *Politológia jegyzet a II. RFKMF hallgatói számára.* PoliPrint Kft.–KMF, Ungvár–Beregszász, 2006.
- DARCSI KAROLINA: *A 2006-os ukrainai választások és a kárpátaljai magyarság.* – In: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye, PoliPrint Kft., Ungvár, 2010. 63–87. o.
- DOBOS SÁNDOR: *A Kárpátaljai Állami Levéltár forrásanyagai Beregszász utcanevének első hiteles említéseiről.* – In: Együtt, 2010/1. sz., Ungvár, 103–111. o.
- DOBOS SÁNDOR: *Bereg vármegye főispánjának fondja Beregszász XVIII. századi utcanevéről.* – In: Acta Beregsasiensis, 2010/IX. évfolyam, 1. kötet, Beregszász, 165–170. o.
- DOBOS SÁNDOR: *Levéltári források Beregszász természetes és első mesterséges utcanevéről.* – In: Acta Beregsasiensis, 2011/X. évfolyam, 1. kötet, Beregszász.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *A donbázi munkaszolgálat. Adalékok a szovjet rendszer Kárpátalján érvényesülő nemzetiségpolitikájához.* – In: Közpolitika, Századvég, 2003. február, 56–60. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *Adalékok Kárpátalja legújabb kori történetéhez.* – In: Közoktatás, Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, 2003. december, 14–18. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *Adalékok a nemzetiségpolitika alakulásához Kárpátalján (1947–1952). A donbázi munkatáborok résztvevőinek visszaemlékezéseiből.* – In: Acta Beregsasiensis, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos közleményei, Beregszász, 2003, 82–97. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *Nemzetiségpolitika Kárpátalján a szovjet rendszer kiépítésének idején. Diákok és fiatal kutatók tudományos konferenciájának anyagai.* I. füzet. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2005, 5–9. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *Kisebbségpolitika Kárpátalján a szovjet rendszer kiépítésének idején (1947–1952). A donbázi munkatáborokba elhurcoltak visszaemlékezései alapján.* – In: Kárpátalja, Társadalomtudományi tanulmányok, szerk.: Beregszászi Anikó, Papp Richárd, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász, 2005. 86–101. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *A malenkij robot Kárpátalján egy felmérés tükrében.* – In: Állam és nemzet a XIX–XX. században. Szerk.: Bodnár E.–Demeter G., Debrecen 2006, Egyetemi Kiadó, 126–135. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET–TÓTH ZSUZSA: *A Szovjetunióhoz csatolt Kárpátaljáról donbázi kényszermunkára.* – In: Malenkij robot. „Egyetlen bűnünk származásunk volt...”. Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robot”-ra a sztálini lágerbe 1944–45–1955. Szerk.: Bognár Zalán. Kontraszt Pécs Bt., Pécs, 2009.

- MOLNÁR D. ERZSÉBET–BAKURA SÁNDOR–DUPKA GYÖRGY–KOVÁCS ELEMÉR–KOVÁCS ERZSÉBET–TÓTH ZSUZSANNA: „*Otthon a könny is édes*” 1944–1955. *Kényszermunkára hurcolt kárpátaljai magyarok és németek nyomában a Donyec-medencében*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2009.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *A málenyikj robotra elhurcolt kárpátaljai magyarok egy felmérés tükrében*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye, 2010, 47–63. o.
- MOLNÁR D. ERZSÉBET: *Kárpátaljai magyarok a donbázi munkaszolgálaton (egy felmérés tükrében)*. In: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye, PoliPrint Kft., Ungvár, 2010. 33–47. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA:** *Oktatásügy Határon*. KMKSZ, Ungvár, 2009. tanulmánykötet – társszerző Orosz Ildikó.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *A kisebbségi érdekérvényesítésben szerepet vállalnak vagy szerephez jutnak a felekezeti iskolák?* – In: Gabóda Béla–Lipcei Imre (szerk.): *Közös gondolatok*. PoliPrint Kft., Ungvár 2009, 196–212. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Karrierutak vagy parkoló pályák? Friss diplomások karrierje, migrációs tendenciája, felnőttképzési igényei Kárpátalján*. Educatio, XVII. évf. 1. szám, 2008 – Tavasz, 143–158. p. – társszerző Orosz Ildikó.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Що впливає на вибір мови навчання – Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія Педагогія і психологія. – сірник статей. – Ялта:РВВКУ; – 2008.вип.19.ч.1.ст. 196–204. – társszerző Balogh Lívia.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *The Conditions of Functioning of Denominational Educational Institutions in Ukraine (Transcarpathia)*. – In: Pusztai Gabriella (szerk.): *Education and Church in Central- and Eastern-Europe at first Glance*. CHERD, Debrecen 2008, 84–99. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Чи значить засвоєння державної мови втрату національної ідентичності?* – In: Вісник прикарпатського університету. Педагогіка випуск XVII–XVIII. Івано-Франківськ 2008, 10–18. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *A kisebbségfogalom tipológiája és a kisebbségi oktatás lehetőségei*. – In: Orosz Ildikó (szerk.): *Magyarok a Tisza-forrás környékén*. PoliPrint Kft., Ungvár, 2007. 93–120. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Kárpát Panel – Kárpátalja*. Gyorsjelentés 2007. In: Papp Z. Attila–Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2007. 185–243. o. – társszerző Orosz Ildikó.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Characteristics of Ethnic Hungarian Teachers in the Transcarpathian Region of Ukraine*. In: Edit Révay–Miklós Tomka (szerk.): *Church and Religious Life In Post-Communist Societies*. Budapest–Piliscsaba, 2007. 287–299. p. /Pázmány Társadalomtudomány 7./
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Törésvonalak a kárpátaljai magyar pedagógustársadalomban*. Regio, 2006/1, 175–197. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Egyházi oktatási intézmények működésének feltételei Kárpátalján*. Educatio, XV. évf. 2. szám, 2006 – Nyár, 425–433. o.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Mark Bray: Tradíció és megújulás – a World Council of Comparative Education Societies szerepe*. – In: Mark Bray (szerk.) 2006: *Összehasonlító pedagógia*, Bp., Magyar Pedagógiai Társaság, 12–25. o. – fordítás.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *A kárpátaljai református líceumok egy empirikus vizsgálat tükrében*. Közoktatás, Beregszász, 2004. augusztus.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Kárpátaljai református líceumok a statisztikai adatok tükrében*. Közoktatás, Beregszász, 2003/4–5.
- MOLNÁR ELEONÓRA: *Egyházi tehetséggondozás Kárpátalján. A kárpátaljai református líceumok létrejöttének története (1993–2003)*. Közoktatás, Beregszász, 2003/2–3.
- OROSZ ILDIKÓ:** *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján (Dokumentumgyűjtemény)*. Intermix, Ungvár–Budapest, 1995.
- OROSZ ILDIKÓ: *The Hungarians in Transcarpathia*. Tinta Publisher, Budapest, 1999.
- OROSZ ILDIKÓ: *Nyelv – oktatás – politika. Helyzetkép a kárpátaljai magyar oktatásról*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász, 2001.
- OROSZ ILDIKÓ: *Non Scholae, sed vitae... Hatodik Síp, 2. sz.* Ungvár–Budapest, 1990.
- OROSZ ILDIKÓ: *A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás távlati fejlesztésének lehetőségei*. Kárpátaljai Szemle, 5. szám: 8–9., 1994.
- OROSZ ILDIKÓ: *Magánvélemény (Gondolatok egy újságcikk és egy „válóper” kapcsán)* Kárpátaljai Szemle, 7.szám: 13–14., 1994.

- OROSZ ILDIKÓ: *Terveink jogosak és reálisak* (1995. július 27. A debreceni nagytemplomban tartott nagygyűlésen elhangzott beszéd) Kárpátaljai Szemle, 8–9. szám: 23., 1995.
- OROSZ ILDIKÓ: *Az elvetett mag megfogant...* (A KMPSZ III. közgyűlésén 1994. november 12-én elhangzott beszámoló). Közoktatás 1995/1:4–6 o.
- OROSZ ILDIKÓ: *Esettanulmány a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola születéséről. Határ menti együttműködés a felsőoktatásban*. Acta Pedagogica Debrecina, Debrecen, 1997.
- OROSZ ILDIKÓ: *Kiművelt emberfőket*. Közoktatás 1997/2:5–6 o.
- OROSZ ILDIKÓ: *A társadalmi szervezetek szerepe az államalkotó folyamatok stabilizálásának biztosításában a közoktatás szemszögéből*. Közoktatás 1998/1. 3–4 o.
- OROSZ ILDIKÓ: *Anyanyelvről, oktatásról egy koncepciótervezet kapcsán*. Közoktatás 1998/2:3–5 o.
- OROSZ ILDIKÓ: *Kisebbségi oktatás Kárpátalján*. Nyelvünk és kultúránk 106. szám (1999): 61–77. o.
- OROSZ ILDIKÓ: *A magyar nyelv (és a nyelvet életető közösség) jelenéért és jövőjéért folytatott tevékenység Kárpátalján. Anyanyelvünkről anyanyelvünkért*. Budapest, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2000.
- OROSZ ILDIKÓ: *Anyanyelvi/anyanyelvű oktatás szórványban. (Kárpátaljai helyzetkép)*. Budapest, Regio 2001/4, 159–180. o.
- OROSZ ILDIKÓ: *A függetlenségtől a narancsos forradalomig. A kárpátaljai magyarság helyzete a független Ukrajnában (1991–2005)*. PoliPrint Kft., Ungvár, 2007.
- OROSZ ILDIKÓ: *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. PoliPrint Kft., Ungvár, 2007.
- SOÓS KÁLMÁN: *Magyarország története*. Segédkönyv az USZSZK magyar tanítási nyelvű iskoláinak tanárai és tanulói számára. I. köt. Ungvár, 1989 (több fejezet).
- SOÓS KÁLMÁN: *A Tisza bölcsője (Eszeny és a Micbán-monda)*. – In: Évgyűrűk '89. 105–111. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Хунгарология в Ужгородском государственном университете. Библиографический указатель*. Hungarológia az Ungvári Állami Egyetemen. Bibliográfia. Ужгород–Ungvár, 1990. Составили – Összeállították: Kosztyu Judit, Ljuta Okszana, Melnik Larisza, Turenko Tatyjana, Soós Kálmán.
- SOÓS KÁLMÁN: *A kastélydomb és Eszeny*. – In: Évgyűrűk '90. 95–101. o.
- CSATÁRY GYÖRGY–SOÓS KÁLMÁN: *Gróf Széchenyi István levelei Kárpátalján*. – In: Hatodik Síp 1991/4. sz. 30–31. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Kézművesipar-történeti kutatások Kárpátalján*. – In: Szabolcs-Szatmári Szemle. 1991. 2. sz. 157–169. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Некоторые проблемы истории движения Вешшелени (1664–1671 гг.)*. – In: Acta Hungarica. 1990. I. Ужгород–Ungvár, 1992. 109–113. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Várad-Sternberg János. 1924–1992*. – In: Hatodik Síp. IV. évf. 1992/1. sz. 24–25. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Внутриполитическая борьба в королевстве Венгрии 60-х гг. XVII в. (заговор магнатов 1664–1670 гг.)* Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. Москва, 1993.
- SOÓS KÁLMÁN: *Hodinka Antal levelezése a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyével*. – In: Hodinka Antal Emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére. Szerk. Udvari István. Nyíregyháza, 1993. 121–136. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Magyar tudományos élet Kárpátalján*. – In: Magyar tudományosság a környező országokban. Вр., 1993. 31–41. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Várad-Sternberg János, a kuruc-kor kutatója*. – In: Hatodik Síp. 1993. V. évf. 2. sz. Melléklet.
- SOÓS KÁLMÁN: *I. Rákóczi György és kora az ukrán történetírásban*. – In: Rákóczi évfordulók 1993. Történelmi tanulmányok a Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzete. 29. Sárospatak, 1994. 19–37. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Професор Штернберг Яків Ісакович. Вárad-Sternberg János professzor*. Бібліографічний покажчик. Bibliográfia. Ужгород–Ungvár, 1994. Összeállít. tud. szerk., és magyarról ukránra fordította Soós Kálmán.
- SOÓS KÁLMÁN: *Idén lenne hetven éves Várad-Sternberg János*. – In: Kalendárium '94. 36–37. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A Lutszkay-hagyatékról nem évforduló kapcsán*. – In: Kárpátaljai Szemle. 1994. 9. sz. 26–28. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Egy ikergyilkossági kísérlet nyomában (Eszeny és a Micbán-monda)*. – In: Perlekedő évszázadok. Ungvár–Budapest, 1995. 117–191. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A Kárpátaljai történetírás nesztora*. – In: Perlekedő évszázadok. Ungvár–Budapest, 1995. 29–33. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Hodinka Antal ismeretlen levelei a Kárpátalja Területi Állami Levéltárban*. – In: Perlekedő évszázadok. Ungvár–Budapest, 1995. 58–73. o.

- SOÓS KÁLMÁN: *Dr. Váradi-Sternberg János (1924–1992) emlékére. Emlékbeszéd Váradi-Sternberg János felett.* – In: Perlekedő évszázadok. Históriai mozaikok vidékünk múltjából. Ungvár–Budapest, 1995. 5–12. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok a magyarországi Hodinka-reneszánshoz.* – In: Kalendárium '95. 38–39. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján.* – In: Honismeret. 1995/5. 62–69. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Perlekedő évszázadok. Históriai mozaikok vidékünk múltjából.* Ungvár–Budapest, 1995.
- SOÓS KÁLMÁN: *A tiszai árvizek problémája Ung, Szabolcs, Zemplén és Bereg megyék levelezésében (1715–1790).* – In: Néprajzi látóhatár. 1996. 1–2. sz. 1–13. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Az árvizek hatása a Tisza-menti népek életére. 1715–1790-es évek közötti levéltári kutatások alapján (Szabolcs, Ung, Zemplén és Bereg megye).* – In: „Szem látta, szív bánta...” Kárpátaljai honismereti tanulmányok. Szerk.: P. Panykó Mária. Bp.–Beregszász, 1996. 98–107. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Vereckétől keletre és nyugatra. A magyar nép eredete.* – In: Kárpátaljai Szemle. 1996/2. 24–25. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A Hodinka-reneszánsz előzményei Kárpátalján.* – In: Tiszán innen... Társadalomtudományi tanulmányok. Összeállít.: Csernicskó István. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1996. 9–22. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *„Az kirohanó Tiszának árja...” Árvízvédelem a Tisza mentén Ung, Szabolcs és Zemplén megyék találkozásánál.* – In: Táj és történelem. Történeti ökológiai tanulmányok. Szerk.: R. Várkonyi Agnes. Bp., 1997. 45–66. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A Lutskay-hagyatékről.* – In: „Hét kereszt alatt felkelek”. Kárpátaljai néprajzi és honismereti dolgozatok. Szerk.: P. Panykó Mária. Bp.–Beregszász, 1997. 23–27. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Magyar tudományos élet Kárpátalján.* – In: Kárpátaljai Minerva. I. köt. 2. füzet. Bp.–Beregszász, 1997. 91–103. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Történelmi lecke tanároknak és tanulóknak.* – In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Ungvár, 1998. 142–163. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok a magyar–magyar viszony alakulásához a kárpátaljai kisebbségi sajtó tükrében (1985–1992).* – In: Kisebbségkutatás. 1999. 8. évf. 1. sz. 11–16. o.
- MEDVE CZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *„Akkoriban ez még igen nagy bűn volt”. Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakulásához (1945–1989).* – In: Hatodik Síp. XI. évf. 1999. 1–4. o.
- MEDVE CZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok korai történelmünk megítéléséhez Kárpátalján (ukrán nyelvű tan- és segédkönyvek a honfoglalás és államalapítás koráról).* – In: Acta Beregsasiensis. 2000. 1. sz. 122–133. o.
- MEDVE CZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *A honfoglalás és az államalapítás kora a kárpátaljai helytörténetírásban.* – In: Hítel. 2001. XIV. évf. 56–63. o.
- C SERNICKÓ ISTVÁN–SOÓS KÁLMÁN: *Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Kárpátalja.* – In: Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Szerk.: Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László, Nemeskéri István. Bp. 2002. 91–135. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A kárpátaljai magyarság anyaországgképének változása, 1944–1991.* – In: Magyarország és a magyar kisebbségek. Bp., 2002. 97–110. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok a kivándorlók és maradók haza- és anyaországgképéhez.* – In: Acta Beregsasiensis. 2003. III. 3. sz. 111–126. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *The Changing image of Hungary among the Hungarians of Sub-Carpathia, 1944–1991.* – In: Hungary and the Hungarian Minorities (Trands in the Past and in Our Time). Edited by László Szarka. Atlantic Studies On Society in Change. New York, 2004. p. 122–143.
- SOÓS KÁLMÁN: *Tudományos könyvkiadás Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig (1985–2005).* – In: A határon túli magyar tudományos könyvkiadás. Szerk.: Tóth Károly. Somorja-Dunaszerdahely, 2005. 11–35. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Édentől keletre: Magyarország EU csatlakozásáról vízumköteles kisebbségi helyzetből.* – In: Remények és aggodalmak az Európai Unió kapujában. Nemzetközi szimpózium Budapesten. 2003. október 30. Kölcsény Füzetek. XII. Bp. 2005. 183–200. o.
- MEDVE CZ ANDREA–SOÓS KÁLMÁN: *Adalékok II. Rákóczi Ferenc és kora megítéléséhez a régió ukrán helytörténetírásában (1990–1999).* – In: Acta Beregsasiensis. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. 2006. V. évf. 1. köt. 7–13. o.
- SOÓS KÁLMÁN: *Az ungvári hungarológiai központ.* – In: Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján. Szerk.: Orosz Ildikó. Ungvár–Beregszász, 2006. 288–296. o.
- SOÓS KÁLMÁN (szerk.): *Botlik József: Gát. Száz magyar falu.* Bp., 2001.
- OROSZ ILDIKÓ–C SERNICKÓ ISTVÁN–SOÓS KÁLMÁN–BRENZOVICS LÁSZLÓ–GABÓDA BÉLA: *A kárpátaljai magyar felnőttképzés és szakképzés esélyei.* – In: Regio – Kisebbség, politika, társadalom. 16. évf., 2. sz. / 2005. 27–56. o.

- SOÓS KÁLMÁN: *A Micbán-monda eszenyi változatai. Adalékok a Bocskai család genealógiájához.* – In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv. Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. 17. sz., Nyíregyháza, 2006.
- SOÓS KÁLMÁN (lektorálta): *Kárpátalja – A Kárpár-medence régiói.* 11. kötet. Szerk.: Baranyi Béla. Dialóg Campus, 2009. 541 o.
- SOÓS KÁLMÁN: *A Kárpát-medencei magyar kutatási stratégiáról ukrajnai megközelítésben.* – In: *Magyar-magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége.* Szerk.: Fedinec Csilla. Magyar Tudományos Akadémia, Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága. Budapest, 2010. 109–124. o.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye
2010. PoliPrint Kft., Ungvár, 2010.

A Lehoczky Tivadar Intézet elérhetőségei

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézete

Levelezési cím: Ukrajna, 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.

Fax/Telefon: +380 3141 23462 (123-as mellék)

E-mail: lti@kmf.uz.ua, lehoczky.intezet@kmf.uz.ua

Honlap: <http://kmf.uz.ua>, <http://lehoczkyintezet.uz.ua>

Науковий збірник Інституту імені Тіводора Легоцького при Закарпатському
 Н 34 угорському інституті імені Ференца Ракоці II / Редактори Бочкор А., Добош А., –
 Ужгород : ПоліПрінт, 2012 – 156 с. (угорською мовою)
 ISBN: 978-966-2595-19-2

У виданні вміщено результати досліджень наукових співробітників Інституту ім. Тіводора Легоцького. Тематика досліджень різноманітна: українсько-угорські зв'язки та доленосні зміни в житті закарпатських угорців; культурно-дипломатичні стосунки Угорщини та незалежної України в світлі двосторонніх договорів; історія міста Берегово на сторінках закарпатської історіографії тощо. Також публікуються результати великомасштабного емпіричного дослідження, проведеного з допомогою анкетування у 2009-2011-му роках, про депортацію угорців радянською владою в 1944 році з Виноградівського району та районів Верхнього Потисся. До збірника також включено аналіз результатів дослідження (виконаного методом інтерв'ювання батьків, що мають дітей шкільного віку), в якому простежуються стратегії обрання мови навчання закарпатськими угорцями у світлі української державної мовної політики. Поряд з науковими публікаціями у виданні є публіцистичний аналіз питання подвійного громадянства та стану закарпатської угорської освіти, а також дані про наукову діяльність Інституту імені Тіводора Легоцького. Видання розраховане на фахівців, науковців та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001:08
ББК 72

Наукове видання

Науковий збірник
Інституту імені Тіводора Легоцькі
при
Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II
2012

РЕДАКТОРИ: Бочкор А., Добош А.
 КОРЕКТУРА: Г. Варцаба І.
 ВЕРСТКА: Когут А.
 ОБКЛАДИНКА: *K&P*
 ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК: Орос І.

Здано до складання: 07.02.2012. Підписано до друку 22.03.2012.
 Папір офсетний. Формат 70x100/16
 Умовно друк. арк. 12,5. Тираж 150. Зам. 5/12.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.
 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Зт № 1 від 12.05.2000.